

一个学术性教育性
出版机构

Գրքի հրատարակությունն իրականացվել է
«Օտար լեզուների ուսուցման եւ հետազոտությունների
հրատարակչության» (Պեկին, Չինաստան) աջակցությամբ:

Ոգի-Նաիրի
Vogli-Nairi

火焰与词语

吉狄马加诗集 (亚美尼亚语版)

Jidi MAJIA

Words of Fire

Poems and essays

(Armenian Version)

«Vogi-Nairi»

Ձիդի ՄԱՁԻԱ

ՆՐԵՂԵՆ ԽՈՍՔԵՐ

Բանասարեղծություններ եւ էսսեներ

Թարգմանիչներ՝

Քրիստինե ԲԱԼԱՅԱՆ
Ասպրիկ ԱԹԱԲԵԿՅԱՆ

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ 2015

ՀՏԳ- 821.581-8 Մաջիա
ԳՄԴ- 84(5Չ)
Մ 299

«Գեդարմ» հանդեսի մատենաշար

Խմբագիր՝ Հրանտ ԱԼԵԺՍԱՆՅԱՆ

Ջիդի Մաջիա

Մ 299 **Հրեղեն խոսքեր:** Բանաստեղծություններ և էսսեներ:
Թարգմանություններ անգլերենից:
Ստեփանակերտ, «Ոգի-Նաիրի», 2015, 336 էջ:

Ջիդի Մաջիան Չինաստանի ժամանակակից գրականության ակնառու դեմքերից է՝ բանաստեղծ ու էսսեիստ, ով գեղարվեստական մեծ ուժով պատկերում է հարազատ բնաշխարհի ոգին ու գեղեցկությունը, բացահայտում ժամանակների թռիչքի թողած խայտաբղետ հետքերը:

Լինելով նաև միջազգային մասշտաբի գրական-մշակութային գործիչ՝ նա իր ստեղծագործություններում խորությամբ արտացոլում է համաշխարհային տազնապներն ու խնդիրները, մարդասիրական բարձր ձայնով ամենքին կոչում արդարության, խաղաղության ու սիրո:

ՀՏԳ- 821.581-8 Մաջիա
ԳՄԴ- 84(5Չ)
ISBN 978-9939-1-0265-8

Original Chinese Text © Jidi Majia
Armenian Translation © Foreign Language Teaching and Research Press
All rights reserved.

© «Ոգի-Նաիրի»/թարգմանության համար/

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Քրիստինե ԲԱԼՅԱՆԻ թարգմանությամբ

ԻՆՔՆԱԴԻՄԱՆԿԱՐ

*- Քամին փչում է լեռնակարարին՝ աղջամուղջի
մեջ մանկան հետ քնքշորեն խոսելով:
Քամին հանդարտվում է հեռուներում,
որտեղ հեքիաթը սպասում է իրեն:
Թող քո անունը այս երկրի վրա, մանկիկ,
որ քո ժամն էլ գա հպարտ մահանալու:*

Ես մի պարմություն եմ՝ գրված այս երկրին
Նյունսուի լեզվով

Ես ծնվել եմ մի կնոջից ով հագիվ էր
կարել պորպալարը

Իմ ցավաբանջ անունը

Իմ գեղեցիկ անունը

Իմ հուսալից անունը

Մարդկային-մարդկային բանասպեղծություն է

Ձիգ փարիներով հղիացած

Իլիկը ձեռքին մի կնոջից

Իմ ավանդապաշտ հայրը

Մարդկանց մեջ մի մարդ է

Ում մարդիկ կոչում են Ժիգ Ալու

Իմ երբեք չձերացող մայրը

Այս երկրի վրա մի երգիչ է նա

Նա այս երկրի գեպն է

Իմ հավեր սիրածը

Գեղեցիկների գեղեցիկն է նա

Ում մարդիկ կոչում են Գամո Անյո

Իմ հազարավոր մահերից յուրաքանչյուրում
որպես այր
Ես պառկում եմ հանգստանալու դեմքով դեպի ձախ
Իմ հազարավոր մահերից յուրաքանչյուրում
որպես կին
Ես պառկում եմ հանգստանալու դեմքով դեպի աջ
Նազարավոր սգո ծեսերի վերջում
Ես հեռեկ հյուրի քաջալերող բառն եմ
Նազարավոր սգո ծեսերի կարմիր կիզակետում
Ես մոր դողացող ձայնի վանկ եմ
Թեկուզ այս ամենն ընդգրկում է ինձ
Ես դարավոր պայքարն եմ
Արդարությունն ընդդեմ չարի
Ես դարավոր հեփնորդն եմ
Միրո ու երեւակայության
Իսկապես իջնելով դարերի միջով
Բոլոր կորցրած հարսանյաց ծրագրերը
Իմն են
Բոլոր դավաճանություններն ու
հավարարմությունները
Բոլոր ծնունդներն ու մահերը
Իմն են
Օ աշխարհ թույլ փուր պափասխան գրնել
Ես - Նյուտոն - եմ:

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

ԵՐԳ-ԱՂՈԹ-Ը ՅԱՎԻ ՄԱՍԻՆ

Յա՛վ, ժամանակին ես փնտրել եմ քեզ
Չիմանալով ու՛ր կարող ես լինել
Ես քայլել եմ բոլոր պողոտաներով
Քո դեմքի արտահայտությունը դժվար էր ճանաչել
Յա՛վ, այս անգամ ես գրա քեզ եւ ես
Այն մեկն եմ ով պարզել է իր փաթ բազուկները՝
գրկելու քեզ

Յա՛վ, քեզ վեհացնելու ինչ-որ կարիք կա -
Ես հասկացա երբ հոգ փարա քեզ
Օ գալվանացնող ցավ որ սրիպեցիր ինձ դողալ
Այն օրվանից երբ քեզ գրա վերջապես
Ես դժվարահաճ չեմ ընտրության առաջ
Փշով թե ծաղկեպսակով վերջում կպսակվեմ
Յա՛վ, ես քո կարիքն ունեմ եւ սա քո սխալը չէ
Այլ իմ սեփական ընտրությունը

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Այսինքն պոետ Ջիղի Մաջիային
Եվ փեսանող շապ քչերը գիտեն
Որովհետև սոսկ այս պահին կարող են
Կրակի ելեւեջները՝ լեզվիս բառերը
Նասնել իմ խոսքի արմատներին

ՎԵՐՋԻՆ ԼԵԳԵՆԴ

Մահը նման է գայլի
Գորշ մորթով գայլի
Ով վագում է դեպի իմ փայտե դուռը
Ու ոռնում ինձ համար
Իրոք այդքան էլ վաղ չէ
Ես կարող եմ սուկ մի սփոփիչ ծիծաղ ընծայել
Իմ թոռանը ով հագիվ քնած է
Նեպո կսկսեմ քայլել
Դեպի լեռները վեհ որ ինձ են կանչում
Եվ կբարձրանամ նրանց խոյանքն ի վեր

Երբ կեսգիշերը խփում է
Ռեքվիեմի այրող նոտաներով
Ես քնում եմ անպատի
Թագավորության խոր արգանդում
Մի բուռ գարնանային ջուր
Ցանելով ականջներիս
Շրթունքներս խոնավանում են համեղ մայր կաթից

Երբ լույսը բացվում է մարդիկ չեն լսում իրար ու ոչինչ
Բայց մի երեխա երգում է անպառում
Որսորդներն աճապարում են փնտրելու նրան
Մակայն չեն կարող գտնել երբ բերել
Շուտով առեղծվածն այս
Դառնում է դիպված պարսություն անձնական
Եվ որսորդների երեխաները
Կարող են պարմել ամենն այդ հանգիստ

ՆՈՒՍԱՆԱՏՈՒԹՅԱՆ ՈՒ ՆՈՒՅՄԻ ՄԻՋԵՎ

Չգիտեմ

Ի՞նչ է գրնվել Երուսաղեմի
Մուրբ գրքի վերջին էջում
Գիտեմ միայն՝ ռուսը է պայթել
Բեթղեհեմից եկող ավտոբուսում
Որն անցնում էր ինչ-որ սրճարանի մոտով
Պայթյուն որ եղավ ոչ առաջին անգամ,-
Նույսը որն աճել է հուսահատությունից
Մի վայրկյանում դարձավ սեւ պղպջակ

Չգիտեմ

Կկարողանա՞մ վիշտն օգտագործել որպես կշեռք
Կշեռելու համար այս կյանքն ու մահը
Որովհետեւ սա սովորական մի երեւույթ է
Երուսաղեմի ամեն մի անկյունում
Ինչեւիցե երբեք չեմ հրաժարվի
Տմարդ չարիքի դաբապարտումից
Ու խաղաղության փափագումից
Կարծում էի գնդակները
Ընդմիջար կլռվեն երեկվա գրկում
Մինչդեռ Մեկուսացման Պատրի հետեւում
Երեխաների կեղեքիչ ճիչերը
Ողողվել էին արյամբ ու ցավով
Երբեք չէի կարող ես հավաքալ նման
սպեղծարար ուժի
Իսկ բռնության նման սլացք-գարգացումը
Մեր հույսերը փոխեց հուսահատության

Կարծես այս քաղաքի պարմությանը
Նախասահմանված էր լինել հենց այսպես
Նրա ծննդյան վայրկյանից ի վեր
Դավաճանությունն ու արելությունը
սիրապաճում են մարդկանց

Ամեն քարն այսպեղ
Մարդկային արցունք է նշանակում
(որովհետև երբ փորձում ենք լսել ձայնը քարերի
լսում ենք միայն ձայնը լացի)

Չգիտեմ
Ի՞նչ է գրնվել Երուսաղեմի
Սուրբ գրքի վերջին էջերի մեջ
Նստակ գիտեմ լոկ
Նինավուրց քաղաք Երուսաղեմում
Նույսի հուսահատության ունայնության միջև
Ընտրանքի միայն մի ճանապարհ կա
-Խաղաղության ճանապարհը

ՆՅՈՒՆՈՒՄ ԽՈՍՈՒՄ Է ԿՐԱԿԻ ԼԵԶՎՈՎ

Տուր մեզ արյուն փուր մեզ երկիր
Օ ուժ որ ձգվում ես ավելի հեռու քան հնագույն
ժամանակները

Տուր մեզ հայտնություն փուր մեզ սփոփանք
Թող վերջիններս նշարեն իրենց նախնիներին
կայքառ գնալույթյան մեջ

Դու ապահովիր ջերմ խնամառությունը
փուր օգնություն կյանքին

Որ մենք զգանք քո բարյացակամությունը իմանանք
քո սիրալիրությունը

Դու ապահովել ես մեր ինքնահարգանքը
Մեզ ուրիշների ձեռքից փրկելով փրկելով չարից
Դու զրկվում ես հաճույքից՝ ընծայելով մեզ դու
ուղղակի երազ ես

Դու մեզ փալիս ես անսահման ուրախություն
Թույլատրում ես մեզ երգել անկաշկանդ
Երբ որ մենք թողնենք մարդկանց աշխարհն այս
Դու մեզ ցույց չես փա վշտի մի նշույլ
Երբ ապրենք վշտի աղքատության
թե հարստության մեջ

Դու կհագեցնես մեր հոգիները
Կրակե շորեր

ՈՒՐԻՇ ԾԱՆՎՊԱՐՏ

Ես ոչ մի ուրիշ նպատակ չունեմ

Նանկարծ արեւն իմ լուռ թիկունքում
Եկող վրանգն է կանխագուշակում

Տեսնում եմ իմ մյուս «ես»-ը անցնում է
Մթության ու ժամանակի պսակի միջով
Մնվելով հնդկացորենի չոր սառնությունով
Ես չեմ տեսնում նրա ձեռքն այսպեղ իմ առջեւ
Այն գտնվում է երկրի խորություններում -
Ձեռքին պահում է ոսկրե ծաղկեփունջ
Այնպես որ ցեղն իմ իր ծեսի մեջ պարզի
Նախահայրերի ներկայությունը

Ես տեսնում եմ երկրածին մի հինավուրց պար
արեւի ներքո
Բոլոր առածները թաղված են գինում
Ես տեսնում եմ որ ռիթմերը գալարվում են
թմբկաթաղանթով
Երգիչն արձակում է իր կրակոտ լեզուն
Որոնելու տեղանք նոր ու դյուխական

Ես այսպեղ չեմ քանզի իմ մյուս «ես»-ը
Շրտապ քայլում է հակառակ ուղղությամբ

ԺՈՂՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳ

Բոլորը փուն են վերադարձել շուկայից
Իսկ իմ բանասպեղծությունը դեռ չի եկել
Կարծես հարբած
Ոսկեբերան փավիղը ձեռքին
Ծանր սրբով քայլում է նա մթնշաղին
Խաչմերուկների կողքին գրնվող
Տան կտուրների ներքո
Լեռնաբլրից ոչխարներն իջան
Իսկ իմ բանասպեղծությունը չվերադարձավ
Առջեւի խոյը նկատել է այն
Երբ արեւն արդեն ներքեւ էր քաշվում
Նա նայում էր արնոփ լեռնազանգվածերին
Ու թափում վերջին կաթիլն արցունքի
Տխուր ու փրփում

Բոլոր հարեւանները քնած են արդեն
Իսկ իմ բանասպեղծությունը փուն չի գալիս
Դարպասի մոտ նստած սպասում եմ նրան
Ինչպես մոռանալ այսպիսի գիշերը

ՔՆԻ ԼԱՐԸ

Եթե անբառը լիներ թավ կանաչի ծով
Նրա կշիռը կլիներ մի ամբողջ ծովի փարողությամբ
Եվ նա կշնչեր ծովեզրով մեկ
Իր նավակ-խրճիթում
Խրված անբառի հարավային եզրում
Խրված հովտի հյուսիսային եզրում -
Ափը դուրս նետվել նավահանգստում
Յրփից կուչ եկած որսաշունն ահա նիրհում է թեթև
Նանց փաթուկ-մռայլ հարցական նշան
Քանզի գիշերը վառարանափայլից այն կողմ է արդեն
Մարդը պառկած է փոքրիկ սենյակում
Կանաչի մազի բուրմունքով փարված
Ու երեխայի կաթնային շնչի
Ջերմ-երազաբեր ոլորք քնի մեջ
Իր գլխի պսակի մթին անցյալը
Ներամուտ կլինի վառ ցնորքների
Քան հարզ կսփանա օրը ցերեկով
Նա չի կրակում
Նա չի նշմարի ցերեկվա սիրտը
Քշված ու բերված եղնիկի սիրուն կերպարանախաղը
Ներամուտ կլինի, եւ իր ուսերից թափվում են մեղմիվ
Աշնան ոսկեգույն բյուր փերեւները
Նա չի կրակում եղնիկի վրա: Նա փեսնում է նրան
Ճենաց աշխարհի հյուսիս-սարերին խաղաղ պարելիս
Այնժամ ինքն էլ է ցանկանում պարել
Բայց կինը գլուխը ձախ թեւին է հենում
Երեխան դնում է աջ թեւի վրա

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Երկու կողմանի կամարակապված
Բայց կարծես միայն աննյութ-հոգեպես
Կարող է երկար ու հերապանդող մի սուլոց հանել
Եվ հին-հիշելի այն որսորդների սահուն քայլերով
Մոտենալ վերջն իր ջիմացող խորունկ
անբառնոկբյուրնին -
Նանգիստ քնում է անցյալի գրկում

ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Դու դեռ հիշու՞մ ես
Ջիլու Բյութ փանող նեղ ճանապարհը
Մի մեղրածորիկ մթնշաղի նա
Ասաց ինձ հուշիկ
«Ես կորցրել եմ իմ ասեղնագործության ասեղը ոսկյա
Օգնիր ինձ գտնել
Ես փնտրել եմ այն Երկրի շավիղներում»
Դու դեռ հիշու՞մ ես
Ջիլու Բյութ փանող նեղ ճանապարհը
Մի մեղրածորիկ մթնշաղի ես
Ասացի նրան
«Ինչ-որ խոր մի բան մեխվել է սրտիս
Մի՞թե դա չէ քո ասեղնագործության ասեղը ոսկյա
Այն խրված է խոր արցունք թափելու չափ»

ՄՈՐ ՁԵՌՔԸ

*Նյունասուի ժողովրդի մեջ, երբ մայրը մահանում է,
է, նրա մարմինը դրվում է դեմքով դեպի աջ՝
դիակիզելու համար:
Մարդիկ ասում են, որ այսպես նա կարողանում է
ազատ մնացած ձախ ձեռքով պահել մանվածքը
նույնիսկ հոգիների աշխարհում:*

Այս աջադեմ կեցվածքով է նա գնում քնելու
Երկար գեպի քնով
Բարձրաձիգ լեռնաշղթայի քնով
Շապերն են նրան փետել
Պառկած այս վայրերում
Ու այն ժամանակ լեռնային ոգով որդիները եւ
դուստրերը զգաստ
Շարժվում են դեպի անտեսանելի օվկիանոսի ափ
Եվ ուր խաղաղվում են երկրի ալիքները
Ջրահարսն այնպեղ կենում է կիզիչ ափեզերքին
Նրա երեսում է ծանծաղուփը ուր
Մի հին երգ է լոկ լսվում շարունակ
Քամու ուղղությամբ՝ փանելով կիսալուսիների
մաքրությունը

Աջադեմ կեցվածքով քնելու է գնում
Նա մաքրություն քամիների մեջ
Տերեւաթափի հեղեղափններում
Նա ծրարված է մառախուղի մեջ
Նա փաթաթված է սպիտակ ամպերում
Անխռով ու հեզ արշալույսներին

ՆԻՆ ՏԱՎԻՂ ՊԱՏՐԱՍՏՈՂԸ

*Ու՛ն փավիդը կարող է արեւի լույսի փակ
այնպիսի կայծեր փակ,
որ նման լինի ճպուռի թևերի:*

1. Նովիտներով ու լեռներով շրջապարված
մի խաղաղ հովտում
Նրա մուրճի բաբախը ճեղքում էր թմրած մշուշաքողը
Երաժշտությունը թափվում է ինչպես
ասֆալտին ցող-լույս
Դադարեցնելով կուսական անարառի
քամու շուրջպարը
Այսպես է նա սփռում առնական թիթեռներին
Սարահարթի լճի կոր մարմնով մեկ
Եվ լուսնի ներքո սկսում է կապել
Միրո ու գեղեցկության նոր կապանքներ
2. Նրա ծերացած ու կնճռոտ ձեռքերը
Սարահարթի գետ է դեկորեմբերին
Որը հոսում է երկրի հնչողությամբ
Նոսում է հուզված ու ընկճված
Քանզի ժամանակն իր նա սրանում է
Տաք երանգավուն բրոնզ կտրելով
3. Նրա ձեռքերով ազատության ձուկը անշշուկ
լողում է
Լողակներով եւ ալեկոծվում բրոնզի հնչուններում

5. Երբ լուսինը բարձրանում է հսկայապետսիլ
սարի եպեւից
Կարծես ժայռի սերը բացվում է լեռնաշղթայի
նսկե կապարին

Ճպուռն ուզում է կառչել
Ճպուռը սլանում է այս ու այն կողմ
Քաղցրության ճպուռը
Թառում է օրիորդի կրծքավանդակին
Մինչդեռ ծխախոտի ծուխը հանդարտորեն
Արտահոսում է նրա շնչի հետ դեպի
ասպղազարդ ու գիլ երկինք
Եվ այն շողացող թեւերի պարճառով է
Սերը հանդուրժել այս երկրի վրա

6. Եթե երկիրը կորցնի ոսկե թեւերի բախումի ձայնը
Եթե երկիրը կորցնի ընկերության կանչի
քաղցր հնչյունները
Աշխարհն այս կդառնա ամայացած փարածք
Երկիրն այս կդառնա ամայացած երկիր
Ի՞նչ կարող են մարդիկ անել քան սուզվել փրփրում
անհուսության մեջ
Ի՞նչը կարող է մարդկանց ավելի վշտացնել քան սա

7. Մարդկային եակները ձեռք են բերում
կյանքի պրոփեին
Մարդիկ ձեռք են բերում մահվան միջուկային
ահեղ մասնիկներ
Պիկասոյի աղավնիները
Ռմբակոծիչի թեւերին գուգահեռ իրար եպեւից
Թռչում են մարդկության գլխավերեւով

ԻՄ ՅԱՆԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

*- Երբ Նյութաբան էրեխան լույս աշխարհ գա,
նրա մայրը կլողացնի նրան
գեղի մաքրագույն կոհակներով:*

Մի օր երբ ժամը գա մահանալուս
Երբ ուրբ դնեմ երկար սարվերների վրա՝ դեպի
բարձր սարեր

Օ մայրիկ որպե՛ղ կլինես դու
Թեկուզ կանչեմ քեզ կաթնահնչուն ձայնով
Դու ոչ մի ծպտուն չես կարող հանել
Ու միայն երբ որ մթնշաղն ընկնի
Քո դիակիզման հողի վրա
Ես կտեսնեմ քո ծածանվող սիրուեպը
Օ մայր իմ մայր իմ թանկագին
Թույլ փուր այդ պահին լինել քո կողքին
Դու փաք քամի չես
Մանրամաղ անձրեւ չես
Դու մարգագետին ես
Կանաչ մի վայր փարթամ ու եղեմական
Եվ այսպիսով թույլ փուր ինքնաբուխ երգել
Իմ սովորած այն հին երգը
Օ մայր իմ մայր իմ թանկագին
Քո բերանով մի փրփնջա ինձ համար
Եվ եթե սիրո ժամն է հասել
Երեկոյան շաղը կիջնի
Այս աշխարհին որ կորցրել է ճամփաներն իր
Այս ամբոխին որ փչում է փաքուպաղորեն

Իմ մաշկը զնգում է արեւի լույսից
Աչքերն իմ ունեն անտառի գույներ
Բայց կարո՞ղ ես տեսնել
Միսն իմ մարմնի
Ֆիզիկական մի կայուն կառուցվածք
Որ մի ժամանակ մաքուր է եղել քո իսկ պատճառով
Նղկվել է արդեն տգեղությունից
Օ մայր իմ մայր իմ թանկագին
Մի՞թե շուտով ես կտեսնեմ քեզ
Ու խնդրում եմ քո որդու համար
Կատարիր մի ուրիշ սուրբ մաքրագործում
Որ իմ այս միսը լինի անարատ
Որ պատրաստ լինի իր հավերժ քնին քո գրկի մեջ

ԱՆՍԱԼՈՎ ՆՈԳԻ ՈՒՂԱՐԿՈՂ ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔԸ

Եթե կարողանայի խնդրել բիմոյին* ուղարկել
իմ հոգին

Իմ կյանքի խոսքը օրերի մեջ
Եթե կարողանայի գտնել հեղադարձ
ուղին դեպ նախնիք

Իմ կյանքի օրոք
Եթե սա իրականություն լիներ
Եվ ոչ թե երազ
Եվ եթե իմ մեծերը ովքեր հեռացել են
Իրենց հավիտենական հանգստավայրը
Նարցնեին թե ամեն օր ի՞նչ են արել
Ես անկեղծորեն կասեի նրանց՝
Այս երիտասարդը ջերմորեն սիրել է
Բոլոր ռասաների մարդկանց ու գույները
Եվ կանանց անուշահոտ շրթունքների համար
Նաճախ մինչ կեսգիշեր գրել է բանաստեղծություններ
Ու երբեք չի վիրավորել ուրիշներին

** Բիմոն - Ըստ արեւմտյան երկրների հովիվների՝ բիմոյի պարտականությունը զոհ մատուցելն է աստվածներին ու նախնիներին:*

ՏՈՏՄԻ ՌԻԹՄԸ

Նույնիսկ խաղաղաշունչ պահերին
Ես հայտնաբերում եմ
Մի կիրք որը
Սողոսկելով հոգիս
Փոթորկում է այն

Նույնիսկ երբ հանգիստ գրոսնում եմ
Դեռ այն զգացմունքն է համակում ինձ
Որ փաթարյուն մղումը
Ներապնդում է մարմնիս
Փորձելով դրդել անքուն ուրբերիս
Խելագարի պես վազել առաջ

Քաղցր քնի ժամին
Զգում եմ որ այն քաջքշում է մտքերս
Մինչեւ որ նրանք կգալարվեն իմ ուղեղի շուրջ
Ու կլցնեն գիշերը եռուն երազներով

Օ ես գիտեմ նաեւ
Որ բոլոր այս ձիգ փարիներին
Դա այն հրաշալի ուժն էր
Որ թեթեւ մեղամաղձության ձեռով
Մտիպել է անհանգիստ իմ աջ ձեռքին
Գրել բանաստեղծություններ Նյուտոնի մասին

ԵՐԿԻՐ

Ես խորապես սիրում եմ իմ շուրջը սփռված
անքեն երկիրը
Ոչ թե նրա համար որ մենք ծնվել ենք այսպեղ
Ոչ թե նրա համար որ մենք մեռնում ենք
այս երկրահողում
Եվ ոչ էլ անտիկ փոհմածառի համար
Մեր բարեկամությունը մենք փեսնում ու չենք
վկայում հաճախ
Նրանք մեկը մյուսի երեւից անցնում են
այս երկրից
Ոչ ոչ թե նրա համար որ այս երկիրը հափվում է
Նարյուրավոր կարծրացած վայրի գետերով
Եւ փոհմական արյունը կաթկթում է գիշեր առ գիշեր
Ես խորապես սիրում եմ իմ շուրջը փարածվող երկիրը
Ոչ միայն երազային հին երգերի համար
Որոնք սիրտ են մխրճվում մի անհուն վշտով
Ոչ միայն սուրբ մոր հոգաբարության համար
Որ հոգ է փանում բարության բարձրագույն
չափանիշներով
Ոչ թե նրա համար որ այս երկիրը պահպանում է
Մեր կղմինդրե փանիքներով առանձնապները
Դարեր ի վեր մեր պատմությունը պատմում էին
Փայտե ցածր դռների մոտ նստոքած կանայք
Մահացածներ ու դեռ ողջ մի մոմագույն փափիկ
Ոչ միայն հին ջրաղացի անջնջելի պարվին
Որ մռնում է մթնշաղին
Օդը լցնելով սաթի բուրմունքով

ՌԱՊՍՈՂԻԱ ՍԵՎԻ ՄԵՋ

Երազների մեջ որպեղ կյանքն ու մահը
միակցված են իրար
Որպեղ հողն ու գետերը ճանապարհորդում են
մեկպեղ
Երբ քնաթաթախ ասպդերը լուռ շողարձակում են
Գիշերվա խորակապույր երկնականարում
Երբ երգչի շրթունքը փեղավորվում է
մի երագող գծում
Երբ փայտե դուռը չի ճռռում ջրադացաքարը
չի մռմռում
Օրորոցայինի վերջին հնչյունները վեր են թելում
ինչպես լուսափրիկներ
Եվ բոլոր հոգնած մայրերը մտնում են երագի երկիր
Այնպեղ հեռվում երեսացող ամպերում
Ամենաքարձր ժայռի գագաթին
Արծվի ճանկերը ոտք են դնում երագի եզրին
Ես այսպեղ այս հեռավոր երկրում
Որպեղ կնքված են մահվան աջքերը
Նարյուրավոր գետեր արագորեն վագում են
լուսնալույսի փակ
Նրանք շփապում են դեպի անգոյություն
Եվ հեռվում գրնվող անփառի թավուրում
Գրավիչ սոճու ասեղներով բարձերի կողքին
Նովագը հրաժարվում է քարայժ որսալուց
Գույնիլադայի անդունդների անանուն գետ
Լռության այս պահին
Տուր ինձ քո կյանքի արյան ռիթմը

Եվ թող իմ բերանը արձագանքի քո լուսաշաղախ
ձայնով
Օ Մեծ Լյանգշանի լեռնաշղթայի Վուպու արու լեռ
Շրապիր գրկել Փոքր Լյանգշանի Ագաջջումու էգ լեռը
Թող իմ մարմինը լինի ձեր սաղմը եւս մեկ անգամ
Եվ զարգանամ ձեր որովայնի խորքում
Ու անհեպացած հիշողությունը վերաճի կրկին
Ահ սեւ երազ այս խաղաղ պահին
Ծածկիր ինձ շուրջով ծրարիբ ինձ
Թող ես չքանամ սիրեցյալի քո ջերմին հպումից
Վերածվեմ օդի դառնամ արեւաշող
Քարակտոր եւ սնդիկ եւ ձիթապտղի ծաղիկ
բուրավեպ
Թող դառնամ երկաթ դառնամ բրոնզ
Մարգարիտի խեցի կրավաքար ֆոսֆոր
Ահ սեւ երազ կլանիր ինձ շուրջով եւ աստիճանաբար
անհեպացրու
Թող որ կորչեմ քո բարեգութ պաշտպանության ներքո
Որ դառնամ դաշտավայր ու նրա նախիրը
Որ դառնամ արու պախրա կամ արտույտ կամ
նրբաթեփուկ ձուկ
Որ դառնամ փոքրիկ մանգաղ կայծ փալու համար
Որ դառնամ թամբ դառնամ փավիղ
Դառնամ մաքու* կաքսի ջիուլի**
Ահ սեւ երազ քանզի արդեն ես մարմրում եմ
Նավաքիր ինձ համար վշտի ու մահվան ջնարի լարեր
Եվ թող ցավաբանջ ծանրաբեռն Ջիղի Մաջիայի
համեստ անունը
Գունավորված լինի արեւի գույներով նույնիսկ
կեսգիշերին

Թող իմ արտաբերած ամեն մի բառ եւ երգած ամեն
երգս լիահունչ
Լինի ամենախիսկական ձայնը հոգիների համար
այս հողի վրա
Թող յուրաքանչյուր բանաստեղծական տող
յուրաքանչյուր կերպարական նշան
Դուրս հոսի այս հողի կապույտ երակներից
Ահ սեւ երազ հենց այն պահին երբ կանհերանամ
Թույլ տուր զրուցեմ ժայռի զանգվածի հետ
Իմ փանջանքների իմ երեսում գրնվող մեծահոգի
մարդկանց հետ
Ես վստահ եմ որ նրանց դարավոր վիշտը
Կլավի մի օր քարի կտորից արցունքներ կշարժի
Ահ սեւ երազ հենց այն պահին երբ կանհերանամ
Թույլ տուր որ իմ ժողովրդի Աստղը բարձրանա
Ահ սեւ երազ թող հերետեմ քեզ
Որ վերջապես մտնեմ երկիրը մահվան

* մարու - երաժշտական գործիք

** կաքսի ջիուլի - երաժշտական գործիք

ՔԱՐԻ ԿՏՈՐՆԵՐ

Նրանք ունեն Նյուտտուի մարդկանց հապուկ
դիմագծեր
Ովքեր ապրում են ամենամիայնակ լեռնային գոյում
Այս անկենդան թվացող օբյեկտները
Թխադեմ ճակատները ճանկարված են արծվի
մագիլներից
(Երբ փարիների զգացմունքները հեղեղվում են
Եվ անցնում են փարվա եղանակների միջով
Անձայրածիր երազներն ու մոլորված
հիշողությունները
Նայում են չծերացող երկնքին ու հարազատ հողին
Եվ միայն արեւի հուրը վառելուց հետո
Կարող է մոտենալ մահվան քնին
Բայց ո՛վ կարող է ասել թե մարդկային որ
դժբախտություններն են
Առկա այս ամենում

Ես փեսել եմ շար անշունչ օբյեկտներ
Նրանք ունեն Նյուտտուի մարդկանց
հապուկ դիմագծեր)
Լռության դարը դարի եփելից
Ոչինչ չարեց թեթեւացնելու փանջանքները նրանց

ՍԱՐԵՐԻ ՍՏՎԵՐՆԵՐԸ

Ներկերով արեւին կրեսնենք գալիս է
Ճակարագրի նախագուշակը
Այն ոչ գլուխ ունի եւ ոչ բերան
Ոչ մի աղմուկ ոչ մի շեփորականչ նրան
չի հանում ուրքի

Այն քարշ է փալիս լույսի փեփրածածկ թիկնոցը
Մի ծածուկ փեղից հանկարծ հայրնվելով
Միտփելու կարոպն ու ցանկությունը բոլոր էակների
Եվ ոչխարի մաքնոսկրի առջեւ գուշակ կնետվի
Այն հաղորդում է անանուն նախագգացում մի
Դա ազատության ոգին է
Մի թալիսման որ հսկում է Նյուտոնի մարդկանց
Նրանք որ պառկած են նրա խաղաղ գրկում
Կերագեն աստղերն այն որ կծագեն
խաղաղ մթնշաղին -
Ներածգելու սրերի շաշունը

ՆԻՆ ԵՐԿՐԻ ՆՈԳԻՆԵՐԸ

Լուսավորեք ձեր ուրնահեղքերը
Անցնելու համար ազատության անտառի միջով
Եկեք առաջ գնանք վայրի գազանների հետ միասին
Եկեք սուզվենք յուրօրինակ առեղծվածի մեջ
Մի վախեցրեք
Այդ սարի այծերին գետի պախրային ու հովազներին
Այդ սպիտակ մշուշի հավաքարիմ երեխաներին
Ովքեր անհեղափոխ են աղոթ ջրերի մեջ
Մի խանգարեք հավիպենական անդորրը
Այդ ամենին մոտ է աստվածային
առաքելությունների երջանիկ օրը
Նանգուցյալ ծերերը գծագրում են
ծանոթ տեղանքները
Նրանք վախենում են անձանոթ սրվերներից
Քայլեք լուսավոր ուրնահեղքերով եւ ավելի
լուսավորով քայլեք
Թեկուզ բախարի հայացքը կարող է բույսերի հետ
հավասար գերաճել
Նաճախ այդ բացարձակ անդորրի պահին
Մենք լսում ենք մի այլ երկրի կանչող ձայները

ԱՐԹՈՒՆ ՆՍԿԵԼ ԲԻՄՈՑԻՆ

Նվիրվում է Նյունուսի ծիսակատարությանը

Երբ *քիմոն* մահանում է
Ջրհեղեղներից փակվում է մայրենի
լեզվի ճանապարհը
Բոլոր բառերը նրա մի ակնթարթում
Դառնում են անգույն ու փկար, նրանց
նշանակությունը կորցրել է
Պարմություններ, որոնք մի ժամանակ դրդել են մեզ
ամրապնդվել քարին ընկղմվել լռության մեջ

Բիմոյի համար աչալուրջ լինելը
Աչալուրջ լինել է մշակույթի համար
Աչալուրջ լինելը խրատ է մեզ համար
Իրականում մենք ընտրություն չունենք
Որովհետեւ ժամանակն արդեն ապացուցել է դա
Կեսօրին նա մարել է
Կարծես ավանդույթը պարառնուրվել է
Էպոսի գրառումները՝ սառել
Աչալուրջ լինելով բիմոյի համար
Մենք ոչ միայն սգում ենք
Մի ժողովրդի ներքին էության համար
Մեր աչքերն առկայծում են արցունքներից
Որովհետեւ մենք վշտանում ենք լքված իմաստության
Ու բանականության կյանքի համար

ՋԻԴԻ ՄԱՋԻԱ

Աչալուրջ լինել *քիմոյին* -

Ներադարձ նայելն է դարաշրջանին

Այն շապ հարուստ էր առեղծվածներով

հուզմունքով ու հորդուն արցունքներով

ԲԻՄՈՑԻ ՉԱՅՆԸ

Նվիրվում է Նյունուսի ծիսակատարությանը

Երբ լսում ես այն
Կարծես թե բոլոր պատրանքներից վեր է
Նման կապրավուն ծխի մի փնջի
Ինչու՞ հենց հիմա երկար լեռնաշղթան
Լցվեց հավիպենական խաղաղությամբ
Ու՛մ ձայնն է լռվել մարդկանց ու ուրվականների
միջև

Այն կարծես մարմինը թողել է
Իրականության ու ոչնչության միջև
Մարդկային ու աստվածային փոնով
Այն ներքող է երգում ծննդին ու մահվան
Երբ այն կոչ է անում արեւին աստղերին
գեպականերին ու հին հերոսներին
Երբ այն կանչում է աստվածային ու
փարօրինակ ուժերին
Լքված էակները սկսում են հարություն առնել

ՅԱՆԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՂ ԱՍՏՂԵՐԻ՝
ՓԱՌԱՏՈՆԻՆ

Ես խմում եմ կենացը բանվոր մեղուների,
Ոսկե հնդկեղեգի եւ հզոր լեռների
Ես ցանկանում եմ որ մենք ապրողներս
Կարողանանք զերծ մնալ ցանկացած
սուկալի աղեպից
Որ հավիտենական հանգստի մեկնած նախնիները
Խաղաղությամբ հասնեն մյուս աշխարհի
Ես խմում եմ կենացը այս ընդարձակ երկրի
Որ մեր մոր մարմինն է
Եթե նույնիսկ ուժեղ հարբած լինեմ
Ես դա մոռանալ չեմ կարող
Թող յուրաքանչյուր ցանած եգիպտացորենի հարիկ
Աճի ու դառնա գեղեցիկ մարգարիտ
Թող յուրաքանչյուր ոչխար դառնա հանդուգն
Ինչպես Yogga-hxaqic-ի² առաջապար խոյը
Թող յուրաքանչյուր քաղաղ լինի այնպես հսկա
Ինչպես Vabu-dajy-ի³ կովոդ արլորը
Թող յուրաքանչյուր արագավազ նժույգ
Ձեռք բերի Dalic-azho-ի⁴ համբավը
Թող արեւը երբեք չմարի
Թող բուխարիները ավելի փաքացնեն

Ես խմում եմ կենացը անպառի այծյամի
Եվ գեպերում լողացող ձկների
Երկրի ոգիների ես խմում եմ
Իմանալով որ դու հսրակ գիպես
Որ այս զգացմունքը հարազատ է Նյունսույի հոգուն

-
1. Վերադարձող աստղերի փառատուն - ջահերով փառատուն է՝ նվիրված Նյունսուին:
 2. Yogga-hxaqie - անվախ, հանդուգն խոյ, որը հիշատակվում է Նյունսուի երգերում ու հեքիաթներում:
 3. Vabu-dajy - նշանավոր կովոդ արոյ, որը հիշատակվում է Նյունսուի հեքիաթներում:
 4. Dalie-azho - հայրնի մրցավազքի ձի Նյունսուի ավանդություններում:

Նրա մարումից
Ես առաջին անգամ զգացի իրական վիշտ ու
մենակություն
Բայց ես երբեք չեմ մոռանա այն հիշարժան օրը
Երբ բարձրաբերձ Լյանգշայնում անձրևույթ
մի առավոտ
Մի երեխայի առաջին սերը քշվեց հեռու վայրեր

ՆԵՌԱՎՈՐ ԼԵՌՆԵՐ

Ես սիրում եմ լսել Ջիլու Բյութի
բարձրահնչուն երգերը
Մայրիկ, ե՞րբ կարող եմ գալ քեզ մոտ
Ես կուզեի մտնել երգչի հնչյունների հոսքը
Ու ծանր ճյուղերս ճոճվեին հաճույքի մեջ

Անգգույշ կքայլեմ խաչմերուկներով կվազեմ
կարմիր լույսերի փակով
Ես ուշադրություն չեմ դարձնի
Ոստիկանի անդադար աղաղակներին
Ապակիների միջնորմով կբացեմ իմ ճամփան
Ես չեմ հիշի արնագունդ ծաղիկները
Որոնք բացվում են իմ պապակ ձեռքերում
Ես կընկնեմ ամենակարճ ճանապարհը
Ու կհպվեմ պողպատե ու բեթոնե խոյանքներին
Ես կշրջանցեմ մարդկանց բազմությունը
Ու չեմ վախենա սառը վիրավորական հայացքներից
Որոնք կընկնեն իմ քրտնաթաթախ մեջքին
Ես կցատկեմ աղյուսե պատերի վրայով
Կվազեմ հանց քամի ամայի երկրով
Կելնեմ սարեր մեկնող վերջին ավտոբուսը
Ու կհագեցնեմ երկար ճանապարհս, չնայած իմ ուրքի
Անգգայացումը մնացել է ժանգաբիժ դռան փակ
Վերջապես իմ քնքուշ քայլերը կփաղաքշեն
Ուրքի փակ նիրհող սիրելի երկիրը
Ես կմերկանամ որպես նորածին մի մանուկ
Իր մոր գրկում

Կղմինդրե փանիքներին իջնող մթնշաղի ժամին
Ես մի երագում կտեսնեմ բոլոր երագներս
Եւ գույգ գեղեցիկ ձեռքերս բարձրացնելով վեր՝
Իմ ճակատից կհեռացնեն
Տխրության անանուն վարագույրը

ՄՊԻՏԱԿ ԱՇԽԱՐՆ

Ես գիտեմ այո ես գիտեմ
Մահվան երազն
Ունի ընդամենը մի գույն
Կովերն ու ոչխարները սպիտակ են
Տներն ու սարերը սպիտակ են
Ես գիտեմ իրոք ես գիտեմ
Որ նույնիսկ փեսիլային հնդկացորենը
Ջյունաճերմակ է
Բիմոն պարմում է ինձ իմ նախնյաց մասին
Ովքեր շրջում են այնպեղ երանության մեջ
Նրանց ոչինչ չի վրդովում
Այն աշխարհում՝ ոչ դժկամ խնամքը
Ոչ կեղտոտ դավն ու դավաճանությունը
Մի սպիտակ ճամփա կրանի մեզ
Դեպի այդ վայրը հավերժ փափագած
Ախ կներես այս ողբերգական աշխարհում ես
դավանում եմ
Գեղեցկության պարբանքներին՝
իրականությունից էլ շատ
Բայց թե ինչ եմ զգում որպես մարդ արարած
Կարող եմ ասել՝ պեք է բարի լինենք
Մեր կյանքն ապրելն այնքան էլ հեշտ չէ
Ես փափագում եմ կյանքն այս երկրում լոկ
նրա համար՝
Վախենում եմ թե որպեղ մահն ինձ կրանի

ՆԱՅՐԵՆԻ ՔԱՂԱՔԸ՝ ԴԻԱԿԻԶՄԱՆ ՆՈՂ

Ես չգիտեմ թե երբ էր դա
Իմ աչքերը սեւեռվեցին
Երկնքի մութ երկնակամարին
Որը հազարավոր փարիների խաղաղ հայացքը
Նառել է դեպի մարդկության փարածք
(Նեռավոր մի վայրում
Մշուշի քողի միջով
Ես որսում եմ քո հայացքը
Իմ աչքերից գեպեր են հոսում)
Ես լսում եմ հեռավոր քամու ձայնը
Որ մահանում է այս երկրի վրա
Ես լսում եմ մի կտոր հին երգ
Որ դուրս է հոսում մարդկային արյունից
Այն կարծրացել է այս երկրի չքնաղ
ժայռաբեկորներին
Ես փեսնում եմ վաղուց մեռած բարեկամներին
Այս երկրի վրա խաղաղ ժողովում
Գրկելով մեկը մյուսի սրվերները
Նանում են ձեւափոխված մեքաղի ձայներ
Ես փեսնում եմ մեռյալ սիրահարների հոգիներ
Որոնք այս ու այն կողմ են լողում երկրի վրա
Ինչպես կեպ-ձկներ ազափ շարժվելով
(Նեռավոր վայրում
Մշուշի քողի միջով
Ես որսում եմ քո հայացքը
Իմ աչքերից գեպեր են հոսում)
Իհարկե օրը կգա

Ու հոգիս նույնպես կսլանա իր ճամփով
Դեպի աստղերի ներքո սփռված հողը
Ինչպես հոգնած մի թռչուն որ ջանում է առաջ
Դեպի այդ ամուր հողի վերջին կտորը
Ու այն ժամանակ իմ Նյուտոն գանգը
Կհանգստանա իմ նախնյաց գանգերի
հարեւանությամբ

Եվ կօգտագործի Նյուտոնի հինավուրց լեզուն
Պարմելու համար որքան եմ կարոտել անցյալը
Ու այն ժամանակ մեր վեր հակած գլուխները
Մնամեջ աչքերով կդիպեն
Աստղագարդ երկինքների անսահման
գլուխկոտրուկները

Եվ անտեսանելի շրթունքներով կպապմեն
Բարիության ու համակրության մասին
Թե նույնիսկ ամենացածր արձագանքը
Դեռ հնչի այս բարի հողի վրա
Եվ թե առնվազն մարդկային մի ձայն
Դեռ ներկա լինի այս բարի հողին
Մենք հանգիստ կգնանք մեր հավիտենական
հանգստավայրը

(Նեռավոր վայրում
Մշուշի բողի միջով
Ես որսում եմ քո հայացքը
Իմ աչքերից գետեր են հոսում)

ԱՐԵՎ

Արեւին նայելով ես ուզում եմ
Նրա շողերի օգնությամբ
Գտնել ու արթնանցնել իմ նախնիներին
Արեւին նայելով ես այնպես եմ բարձր ու ոգեշունչ
խոսում

Որ նրանք կարողանան լսել
Ես դիմում եմ նրանց հոգիներին
Իմ իսկ խորհրդավոր լեզվով
Արեւին նայելով չնայած վշտին
Եւ ուրիշների կողմից չհասկացված լինելուն
Ես դեռ հավատում եմ
Որ շաք մարդիկ դեռ պատկանում են
լավագույն տեսակին

Արեւին նայելով ես հիանում եմ
Տարվա եղանակի անտեսանելի շրջափոխով
Որ զգում եմ բրոնզե մաշկիս վրա
Արեւին նայելով՝ նա միշտ ինձ սրիպում է
Կարոտել իմ կյանքից առաջ գտնվող մարդկանց
Ովքեր մի ժամանակ կարողացել են զգալ
ջերմությունն այս
Ու այլեւս չկան այս աշխարհում

ԲՅՈՒԹՈՒՄ ԱՂԶԿԱՆ

Քո բարեկազմ պարանոցը գեղեցկությամբ
գերազանցում է

Ազազան* թռչնի պարանոցը

Քո աչքերը նման են լճի վրա արփացոված ասփղերին
Ճակափոյ ասես ոսկու կտոր լինի

Որտեղ սավառնում է ժրաջան մեղվի հիշողությունը

Քո բարձրաճաշակ արծաթե մանյակը

Ցանցահյուսագարդ ժայռ լինի կարծես

Քո բազմակերպ կիսաշրջագգեսփի ծալքերը

Պարահական բացում են իրենց ալիքները

Իջնող մթնշաղին

Քո հարթ մաշկը կարծես հովտի ամառային
գեփյուռ լինի

Մոճու փշերով թեթեւորեն ծածկված

Որ փչում է մաքուր սպամոքսի կողքով

Քո շնչառության երազային պտույտում

Արտաշնչումդ ցանկացած տեղի դիպչելիս

Առաջացնում է ոսկյա ցողի կաթիլներ բյուր

Քո ծիծաղը նման է

Օդում թռչկոտող արտույտի

Եւ առավել սպույգ իրողությունն այն է

Որ քո պարասեր ուրբերի պարճառով

Մարեր բարձրացող բարախումները

Եղջյուրների ընդհարման ձայները

Կանխագուշակում են աշնան հասունությունը

* Ազազան թռչունը Նյուտոնում օրհնեղգվում է իր գեղեցկության եւ փայելչակազմ պարանոցի համար:

ԱՆՏԱՌՆ ՈՒ ՈՐՍՈՐԴԻ ՄՈՄԻ ԿԱԹԻԼԸ

Յուրաքանչյուր փարեշրջանի քամին հանց կայրառ
աղջիկների խումբ

Գրկում է լեռների ուրվագիծը

Ու անփառի հիշողությունների կապույտ ծովի վրա

Ձեռում քո ականջների ձեռը

Նեպո կեչու մի փոքրիկ անփառ է աճում

Նեպո թխկու մի փոքրիկ անփառ է աճում

Նեպո քո ջքնաղ ականջները

Դառնում են ճախրող թռչուններ

Որսորդ, քո ականջները կարող են դառնալ թեւեր

Քո ականջները հղի են նորափունկ ծառերով

Որոնք աճում են անփառի հյուսիսի համար

Որոնք աճում են անփառի հարավի համար

Որոնք աճում են որ փեսնի քո հայրը

Որոնք աճում են որ փեսնի քո մայրը

Աճում են հպարտ ու ինքնավարահ արեւի համար

Նամեստ ու երկչոփ լուսնի համար

Այնժամ քո թմբկաթաղանթը այնքան նուրբ ու բարակ

Նազնում է մշուշե թիկնոց

Մինչդեռ քո ականջների փոքրիկ անոթներն ինչպես

դաշտի սահման

Դառնում են գեպակներ եւ երգում են նրանք

Ի պարասխան ջրերում գրնվող ճուփիկների

Տերեւների միջից լսում ես աշնան օրորը

Աստղանման պաշտպանությունն արդեն

պարբաստ է

Նավապետը երեքնուկի փերեւը վարելով
կշռում է խարիսխը
Օդը ճպտոմների մեղեդու հոսանքով լողում է դեպի
Այն վայրերը որտեղ միջապաները վստահություն են
փոխանակում
Ձյունաճերմակ թիթեռը կրում է վարդագույն
մթնշաղի թիկնոց
Դու լսում ես ինչպես են սկյուռերը թաքնվում
բանասպեղծության փողերում
Որպես նախաբան արեգակի հավքը կգրի
մթնշաղի մասին
Մինչդեռ մրջյունները ականջ են դնում մարդկանց
գաղպնիքներին
Դու լսում ես ինչպես է այծյամը հաշվարկում
հուլիսյան անտառը
Նրանցից յուրաքանչյուրի մարմինը արձակում է
հնչեղ մի կանչ
Իսկ քարայծները թանձր մշուշին
Գեղեցկություն են հավաքում անտառում
Դու լսում ես ինչպես է ամբողջ անտառում
Յուրաքանչյուրն ազատորեն արտահայտում կյանքի
իր անհագ ձգտումը
Ինչպես է կանխագուշակում սիրո պոռթկումը
Օ որսորդ, որսորդ ես անտառը փեսնում եմ
Մեղրամոմի կապույտ կաթիլում
Որ կրում ես դու քո առնական ականջաբլթակում
Նաճույք պարճառելու Ծիր-Կաթինում
լողացող աստվածուհուն
Ով նայում է քեզ լուսավորվելով
հավերժական արեւից

ԼՅՈՒՔԻ ԼԻՃԸ

-Ոմանք ասում են, որ Լյուքի լիճը սարահարթի օրիորդն է, իսկ Առյուծ Մարը՝ նրա մայրը: Որոշ պատճառներով նրա մայրը չի թույլատրել որ աղջիկն ամուսնանա:

Կապույտ զգեստը կորել է մութ մառախուղի մեջ
-Որպե՞ն էս, սարերի օրիորդ
-Գնա հարցրու սարահարթի օրիորդի մշտական մորը
Նա ժայռի պես համառ մի կին է
Մի անսիրտ այրի՝ ծերացած ժամանակից շուր
Շապ փարիներ նա իր աղջկան պահում էր գրկում
Նույնիսկ քամին է մոռացել որ սա կախարդված կին է
Մի ծեր օրիորդ ում կուսությունը ճիշտ չէր իր համար
Այս խենթ քամին սեր հարվածող խոսք էր
մի երիտասարդի
Ով սովորություն ուներ քայլել ծովափին
Բայց այս ամենն անցնում էր կարծես սրտի
Նեռավոր երագի պես: Բյուր մարդկանց սրտեր են
սուզվել այս խաղաղ լճում
Տարօրինակ մայր, անմեղ աղջկա գերեզման
Խեղճ սարահարթի օրիորդ, դեռ գրեթե քնած
ամբողջ մարմնով
Քնած է այնպես կարծես երագում է՝
Լացելով անկողնուն որ ծածանվում է
ինչպես զառնավուխար:
Մա՛ է այն ամենը որ նա երբեւէ կուզեր իմանալ

Նազարավոր փարիներ անցան աննկատ մայրը
քար դարձավ

Աղջկա սիրտն էլ ջրի վերածվեց:
Մի՞թե ինչ-որ փղամարդու համար
Կամ սեր կորցրած ձկնորսի համար

ԴՈՒԼՈՔՍՈ ՊԱՐ

Գուցե փարածքն այս այնքան հսկա է
Որ նրանք ձեռք ձեռքի
Շարժում են ուրքերը մինչ ուժասպառում
Չլինի՞ թե այդ երկրի երազը
Քնքշորեն չքանա այդ ծաղիկ-երազը
Ընդհարվի նրանց ուրնաձայներից
Աղջամուղջում թողնելով մի քանի միայնակ
պսակաթերթիկ
Ուրեմն հոսիր թափվելու պտուտակաձեւ
երազանքներում
Երգիր հնչեցնելով անտիկ մեղեդիներ

Ու մինչեւ մութն ընկնելը
Կփքվի ցնձացող սիրտը
կհմայվեն աչքերը
փավիղ կնվազվի մինչեւ հյուժվելը
Բայց դեռ շարունակվում է պարի դոփյունը
շարունակվում է կախարդանքը
Երկրի աղջամուղջի ու շափ այլ բաների
Մի ուրքը դոփում է խոնավ հյութալի երազին
Մյուսը նուրբ մեղրանուշ հրավերի կանչին
Ու որքան գայթակղիչ է այդ ձայնը

ԵՐԳ ՄԱՅՐԻԿԻՆ

- Լյանգշանի լեռներում կան շապ լճեր,
որպեղ սովորաբար զույգերով ապրում են վայրի
սագեր: Ամեն փարի, երբ չվող երամներն
անցնում են այդ լեռների մոտով, փեղի վայրի սագերը
իրենց երիփասարդ սագերին արձակում են՝ միանալու
նրանց: Երիփասարդ սագերն իրենց կամքին
հակառակ են մեկնում՝ ծնողներն են նրանց
սփիպում՝ իրենց թելերով հարվածելով նրանց,
որպեսզի միանան չվող երամին: Երիփասարդները
մի քանի անգամ գնում ու գալիս են, մինչև
ծնողները վերջնականապես կարողանում են
ուղարկել նրանց: Այդ օրերին մարդիկ,
ովքեր մոտ են ապրում, շտապում են փեսնել
այդ փեսարանը. ամբոխի մեջ գտնվող
կանայք էլ միշտ լացում էին:

Քանզի այլևս ձյուն չկա հյուսիսում
Քանզի ժամանակն է
այսպեղից սկսելու
հեռավոր մի ճամփորդություն
Երբ սագերի ձայները լսվում են
Օ Մայրիկ
Ես չեմ հանդուրժում
այսպիսի հանգիստը
Ես իրոք չեմ հանդուրժում
փեսնելով դա
Երկար ժամանակ անց

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Ես գլուխս թաքուն բարձրացրի նայելու -
Ոչ մի երիտասարդ սագ չկար երկնքում
Ոչ մի երիտասարդ սագ չկար ծովափին
Օ Մայրիկ
Այդ պահին դու լացում էիր
ինձ ամուր գրկած
լացում ու լացում էիր

Քանզի ասարդերը նույնպես օտար փեղերից են
փայլում

Քանզի աղջիկը
ինչ-որ փարիքում
նույնպես սրիպված է հեռանալ
Չեմ կարող ասել թե որ օրը
Կարմիր ձիով սկսեց դեպի սարերը
Շրջվեցի ու փեսա որ
մայրամուտը կտրել է
հայրենի քաղաքս փանող արահեպը
Օ Մայրիկ
Այդ պահին փեսա քեզ
Կանգնած միայնակ
Բարձր բլրի վրա
Ծերացած դեմքդ
ծածկած խորշումս մաքնեցով
Օ Մայրիկ
Եկավ այն օրը
երբ ես հասկացա
Թե ինչու սագերի հեռանալը
լցրեց քո սիրտը
այդպիսի թախծով

Ինչու վշտացար այդքան
Օ Մայրիկ
իմ անգին սիրած մայրիկ

ԱՇՆԱՆ ՓՆՏՐՏՈՒՔ

Ամենուրեք աշնան մասին նորություններ են
Այս եղանակն այնքան հարուստ է առեղծվածներով
Երբ արքայությունը կալի վրայով թռչում-անցնում են
Երբ գյուղի կանանց երեխաները ուրախ-զվարթ
Իրենց փոքրիկ մաքրերով ցույց են փայլա կարծես
Աշնան անվան հեքիները
Ախ աշուն բավականին ծանոթ բայց միշտ անծանոթ
Որպե՛ղ կարելի է քեզ գտնել
Եվ ինչու՛ երեխաները չեն կարող փեսանել հմայքներդ

Գյուղի կանայք լոբի են կալսում
Նրանց ծիծաղը հոսում է ամբողջ կալով մեկ
Աշնանային քամին պոռթկում է
Ու բարձրացնում նրանց չթե կիսաշրջագգեսպները
Աշխուժացնելով նրանց կազդուրիչ քնքշությունը
Մինչդեռ նորեկ աշնան խայտաբղետությունը
Փոխանցվում է մի փոքրիկ թռչնակի
Նրա զվարթ դայլայլը դաշտում
Ուղեկցվում է ծղրիղներով
Կարծես կարմրաթեւ ճպուռներ են թռչում
Ախ աշուն այնքան ծանոթ բայց միշտ անծանոթ
Որպե՛ղ կարելի է քեզ գտնել
Եվ ինչու՛ երեխաները քեզ չեն կարող փեսանել

Աշունը գյուղի կանանց կլորացած ձեռքերում է
Նա թաքնված է կանաչ լոբու պափհճում
Նա ընկղմված է սաթի երագում

Նա գլուխը դրել է հողե բարձին
Երբ կալսիչ մեքենաները հարվածում են
լորու պարիճներին
Լորու հարիկները ցարկոտում են հողին
Աշունն իր շորերը հանում-նետում է ինչպես երեխա՝
Անկաշկանդ պարելու բուխարու մոտ
Նեպո գյուղի երեխաները փակում են աչքերը
քնելու համար
Եվ գույգ աչքերը յուրաքանչյուրի ընկնում են
Աշնան ոսկեգույն երազանքների մեջ
Նասուն աշունն այնժամ փռում է իշխանությունն իր
Երբ գյուղի կանայք կերակրում են նորածիններին
Աշունը թաքնվում է ամեն մոր կրծքում
Ու անուշ ծիծ փալիս բոլոր լեռնային երեխաներին
Ախ աշուն այնքան ծանոթ բայց միշտ անծանոթ
Որտե՞ղ կարելի է քեզ գտնել
Եվ ինչու՞ երեխաները չեն կարող փեսանել հրապույրող

ԷՊՈՄՆ ՈՒ ՄԱՐԴԸ

Ես կարծես զգում եմ որ լեռները թաքնված են հեռվում
Ես կարծես զգում եմ որ օվկիանոսը հանգստանում է
իմ կողքին

Ես զգում եմ որ երկիրը ձգվում է անվերջ
Ես զգում եմ որ գիշերվա կապույտ երկինքը լցված է
մեղեդիով

Ես զգում եմ որ գաղթի ճանապարհին
Նավերժացած են

Բոլոր սմբակները եզների

Սմբակները ոչխարների

Մարդկանց ու կանանց ոտնահետքերը

Կարծես տեսնում եմ իմ նախնիների երկնքի

աստվածը լուսավորում է աստղային լույսով

Կարծես տեսնում եմ հնդկացորենն աճում է

նախնիներիս մարմիններից

Կարծես տեսնում եմ ոսկեգույն արեւը դարձել է լամպ

Կարծես տեսնում եմ երկրի հին հուշատեղիները

Կարծես տեսնում եմ մի խումբ մրաձողներ կանգնած
սարահարթին

Կարծես տեսնում եմ մի դուռ որ կրում է

«Ծագման Գիրք»* բառերը

Այնժամ հրելով բացում եմ այդ ծանր դուռը

Ննագույն ժամանակների հորիզոնում տեսնում եմ

մի արծիվ որ թռչում է ինձ ընդառաջ

Նեպոտ ասպագայի քաղաքակրթության ոսկե ծառի փակ
Տեսնում եմ՝ կանգնած է մարդ արարծը

* «Ծագման Գիրք»՝ Նյունուսի էպոսը:

ՇԱԼՈ ԳԵՏԸ

Պառկելով այս երկրում
Պապրասպվում եմ քնելու
(Օ, իմ ժողովրդի քնքշությամբ լեցուն սրտից
բխած ժողովրդական երգ
Ես հիմա քնած եմ քո երազի մեջ)
Պառկելով այս երկրում
Քաղցրորեն արթնանում եմ
(Օ, իմ ժողովրդի
ազապ ու
ազնվական արյուն
Ես արթնանում եմ քո մեղմ կանչով)

* Շալո գեղը հոսում է բանաստեղծ Ջիդի Մաջիսյի հայրենի տեղանքով:

ԴԵՋԻ ՇԱԼՈ՝ ԻՄ ՆԱՅՐԵՆԻ ԵԶԵՐՔ

Ես ընդունում եմ որ բոլոր ցավերը գալիս են այդպեղից
Ես ընդունում եմ որ նրա փորձանքի պատմություններն
ունեն առեղծվածային կերպարանք
Ես ընդունում եմ որ արյունոտ թշնամություններ է
տեղի ունեցել այդպեղ
Ես ընդունում եմ որ իմ փասաներկուամյա քեռին
սպանվել է կյանքի համար
Ես ընդունում եմ միապաղաղ օրերը
Ես ընդունում եմ անցած փարիների թողած
սպվերները
Ես ընդունում եմ կղմինդրե փանիքների վերելում
ամառային աստղագարդ երկնքի դյուխանքը
Ես ընդունում եմ ծնունդները ես ընդունում եմ
վախճանները
Ես ընդունում եմ մերկ երեխաները ովքեր քարշ են
գալիս հողե պատերով
Ես ընդունում եմ ամենօրյա սահմանված կարգը
Ես ընդունում եմ մայրիկիս ծիծաղի փխուր
հնչյունները
Այս, ես ընդունում եմ օջախը որ ինձ ծնունդ ու
դաստիարակություն է փվել
Եթե նույնիսկ մի օր ես գնամ դրախտային
Շումամուքսա*
Ես կլացեմ նրա գիրկը կրկին վերադառնալու համար

** Ըստ Նյուտոնի հավատարմիքի՝ Շումամուքսան թագավորություն է երկնքի ու երկրի միջև, որտեղ հոգիները գնում են մահից հետո:*

ՄՊԱՍՈՒՄ

Բուխարու ու ջրաղացի միջև
Յերեկվա ժամերն այնպես են սահում
Որ չենք հասցնում ճանաչել նրանց
Բարձրանում ենք փայտե սանդուղքը հեքո
Օղակում մեր խոնջ մարմիններն ու քնում
Այսպես ամեն օր
Ու ամեն ամիս
Եվ եթե նունիսկ պառկած արթուն ենք
Կարծես կորչում ենք նայելով լուսնին ու աստղերին
Եթե նույնիսկ մենք սարից իջնում ենք
Գյուղակ եւ առնում կլոր հայելի
Այն չի արքայացում հեռու փեսարաններ
Ավելի լավ է նստել փայտե դռան առաջ
Վերցնել ասեղ ու այն անցկացնել երագի միջով
Ասեղը երբեմն ծակում է մեր ձեռքը բայց դա
Երբեք չի ընդհատի մեր մռայլ երգը
Ոչ ոք չի կարող իմանալ թե քանի օր եմ ես
Լսել աքաղաղի կանչը լուսաբացին
Բայց ով երբեւիցե փեսել է այս կարմիր
սեւ ու դեղին զգեսպը
Կարող է ասել որքան հրաշալի է
ասեղնագործությունը

Ախ վաղը Ջահերի Փառապոնն է պայծառ
Վառված ծղոփի կույրի սրվերները գիտեն
Որ իմ հոգնած ոսկորները սկսել են ճռռալ

ԾԵՐ ԵՐԳՉՈՒՏԻՆ

Երգը երգելուց հետո դու նորից վերադառնում ես
օրհորդությանդ
Դեմքդ վառվում է ամոթխածությունից
Եվ կարծես գույգ մրահոգ աչքերիցդ
Երկու հմայիչ ասպղեր պարարասր են դուրս ցարկել
Դու քո կնճռուր դեմքի հեղեղապրներով
Ընկնում ես քո հիշողությունների գիրկը
Այս այս երկիրը աղեպի են ենթարկել
քամին ու անձրերը
Ու այս թուխ երկրի սահմաններից ներս
Դու փայփայում ես կնոջ համար ամենաթանկ բանը-
Քո ցերեկվա արեւը
Քո երեկոյի լուսինը
Քո հայացքի առջեւ ծիածան է հայտնվում
Բայց միայն ու միայն երագի ծիածան
Երագով լի օրերն ու գիշերները քոնն էին այնժամ
Բայց բոլոր մարդիկ թողեցին քեզ անխոս
երագում այնժամ
Աղջամուղջի հետ նրանք հեռացան
Տանելով երիտասարդությանդ բուրավեպ ծաղկունքը
հետեւում թողնելով սիրտը քո
Նրանց սպասելու համար
Դու նույնիսկ այսօր երգում ես այդ երգը

ԳՈՒՅՆԵՐ

Դու կարող ես քամուն փալ իմ ծղոտն գլխարկը
Դու կարող ես անձրեւի փակ նեւել իմ ծղոտն
գլխարկը

Դու կարող ես կայծակով քրքրել իմ ծղոտն գլխարկը
Դու նույնիսկ անամոթ բաներ կարող ես անել
Ինձնից վերցնելով ծղոտն գլխարկս

Մայրս ինձ ասաց. «Մանկի՛կ,
Ինչպես փղերի հոտը՝ կանգնած հսկա սարին,
Մի ծղոտն գլխարկ կա, որ միշտ քոնն է»:

Ես էլ բարձրացա բարձրաբերձ սարերը
Որտեղ փեսա թե ինչպես է արփին
Իր ցանցը հյուսում

Դու կարող ես կրծոտել իմ շորն արամներով
Դու կարող ես պապոտել իմ շորը ձեռքերով
Դու կարող ես կտրատել իմ շորը դանակով
Դու կարող ես օգտագործել ցանկացած ստոր քայլ՝
Ոչնչացնելու շորս

Մայրս ինձ ասաց. «Մանկի՛կ,
Քո ամրակազմ մարմնի համար
Դու ունես հագուստ որ միշտ քոնն է»:
Այնժամ ես շոյեցի իմ իսկ մաշկը-

Իմ ամենագեղեցիկ հագուստը
Որ խառնում է բրոնզե ալիքները

ՆԱՆԳԻՍ

Մայր՛կ ի՛ն՝ մայրիկ
Մի օր ես հարցրի իմաստուն բիմոյին
Մի օր ես հարցրի ալեհեր շամանին
Ե՛րբ ես որպե՛ղ կարող եմ հանգիստ գտնել
Բայց նրանցից ոչ մեկն էլ չպատասխանեց
Մեկն ուղղակի ուժեղ հնչեցրեց աղոթագանգը
Մյուսը խենթորեն հարվածեց մագաղաթե թմբուկին
Ա՛խ որքան եմ ես ուզում քնել
Մայրի՛կ ի՛ն՝ մամա
Ես հանգիստ փնտրեցի լճերում
Ես հանգիստ փնտրեցի երկնքում
Ես հանգիստ փնտրեցի առեղծվածներում
Ես հանգիստ փնտրեցի երեսակայության մեջ
Ու այդքանից հետո ես հասկացա
Որ այս աշխարհում իրոք
Ոչ մի հանգիստ տեղ չկա
Ա՛խ, որքան եմ ես հոգնած:
Մայրի՛կ ի՛ն՝ մայրիկ
Պահիր ինձ հիմա քո փաթուկ գրկում
Քանզի մոտենում է խավար գիշերը
Թույլ փուր թողնեմ երեկվա երազներն իմ եպետում
Քանի որ որդիդ հանուն սիրո
Գրում է թախծոտ ոտանավորներ
Այս ցուրտ ու փաթ աշխարհում
Օհ, որքան եմ ես ձանձրացել

ՆԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ինչ ես փափագում եմ հիմա
Դու փափագել ես մի ժամանակ
Աստղազարդ երկնքի անհունության մեջ
Ես մի եզակի խորհրդանիշ եմ
Իմ կշիռն ավելի քիչ է քան վայրկենական
լուսաշողինը
Ես պարզապես փնտրում եմ մի պարահական
հնարավորություն
Բազմաթիվ պարահականությունների մեջ
Ինչպես երեսակայական գեղ
Որ սփռում է ծիծաղ ու լաց
Ամեն մի թիզ
Տեսիլք ավազին
Ես հավատում էի որ երկիրը շապ մեծ է
Բայց փաստորեն դա սխալ պարկերացում էր
Մահացածների ուրվականները հեռանում են
մեզնից
Օ ժամանակի ծով կարո՞ղ ես ասել՝
Որտեղ են նրանք հեռացել

ԱՇՆԱՆԱՅԻՆ ՕՐ

Ես քեզ կարոպում եմ հիմա Վենետիկում
Այսքան ժամանակ դու ինձ մոտ երբեք չես եկել
Եվ հիմա նույնպես դու չես կարող գալ
Ես քեզ կարոպում եմ ուրիշ մի երկրում
Որտեղ արեւի լույսը ներս է սողոսկում ամեն
պապուհանից

Իմ անասելի վիպությունը
Նման է մակընթացության որ հառաչում է
նավահանգստի բերանին

Ես քեզ կարոպում եմ հիմա անձանոթ մի երկրում
Իմ երազանքը կաղալով քայլում է միայնակ
Անցնելով հյուսած հիշողությունների արահեղով
Ես քեզ կարոպում եմ հիմա Վենետիկում
Այս հանգիստ հարուստ աշնանային օրը
Կարծես համակվել եմ ջերմային փենդով

ՆԻՍՈՒՄՆ ՈՒ ԳԵՆԵՐԱԼԸ

Կարո՞ղ ես
ամուր կապել
նրա մյուս գույգ ձեռքերը
Նա եւ փեսանելի է
եւ անփեսանելի
Նա եւ մեկն է
եւ հազարը
Կարո՞ղ ես արգելել
նրա հոգու
վերհառնումը
իր սեփական ճանապարհով
Նա արեւի լույս է
Ինչպես եւ օդ
Նա ավելի մոգական է
քան երազներն ու լեգենդները
Եղիր այն ինչ կարող էիր
Ես կուզեի
Քեզ զգուշացնել, գեներալ,
Ոչինչ հավերժ չէ
Մարդկային խղճից բացի
Բռնության դափապարփումը
չի դադարելու

ԲՈՒԴԴԱՅԱԿԱՆ ՎԱՆՔԸ ԼԱՅԸՆ ՍԱՐԻ ՎՐԱ

*Բուդդայական վանականին՝ ով նախկինում
Ջիանսիեն* կայսրն էր*

Մարդ ով նախկինում երկրի ղեկավար էր-
Ծալապարիկ նստած է մթության մեջ
Կույերն իջեցրած
Աղոյր ճառագայթները թեւածում են լամպից
Ու խորհրդածության դահլիճի լռության վրա
Փռում անիրականության մշուշոտ փարաջան
Տիմա իսկ նրա աչքերը բաց են
Տեսնելու ծեր վանականին
Երերուն քայլերով քայլելիս
Նախագավիթի աղոյր երկայնքով
Նա գիտի որ դա իր նախկին խորհրդի անդամ
Յե Բսիքսիանն է
Բարձրաստիճան մեկը ով կիսում էր երկար աքսորը
Ախ, նրանք արդեն ծերացել են հիմա
Տիշտություններից բացի ոչինչ չի մնացել
Զարմանալի չէ որ ժպիտը չքվել է ղեկավարի աչքերից
Տեսնելով ինչպես է իր ընկերը սրվերանում
Նա հասկանում է որ ուժն ու փառքը
Անգոր են մահվան ու ժամանակի հանդեպ

ՋԻԴԻ ՄԱՋԻԱ

Տարիներ առաջ նա հրաժարվել է հավաքալուց
ինչ-որ բանի
Որովհետև նա Կեսել է թե ողբան երիտասարդ
դեմքեր են
Անհերացել փարիների գեպի մեջ

* Մինգ դինաստիայի կառավարիչ Ջիանվենը կառավարել է 1399-403 թթ: Երբ նա իշխանությունից հեռացվեց իր հորեղբայր Ժա Դիի կողմից, նա դարձավ Յունգլիի կառավարիչը: Ըստ ժողովրդական սովորույթի՝ հեռացված կառավարիչը դառնում է Յունան վանքի վանական:

ԱՇԽԱՐՏԻ ՈՂՋՈՒՅՆԻ ԳՐԱՆՇՈՒՄՆԵՐԸ

Դու պարահական դե՛պք ես
Թե՛ Արարչի խոհրդավոր միրգ
Կարծում եմ դա արդեն կարելուր չէ

Երբ դու աշխարհ ես եկել
Մի սպասիր որ քեզ վաղաժամ ասեմ
Թե ինչ է մարդկային երջանկությունը
Կամ ինչ է մարդկային փառապանքը
Մակայն կասեմ որ ճշմարտապես օրհնում եմ քեզ
Թեկուզ չեմ կարող ասել թե ինչ կլինի քո անվան հետք
Բայց քո մեջ ես փեսնում եմ
Բոլոր հրաշալիքների մարմնացումը
Եթե զգաս որ դրա կարիքն ունես
Ես կփակում եմ քեզ այս եզակի նախադասությունը
-Իմ երեխա, սիրիր ու հոգա մյուսների համար

ԵՐԵՒԱՆ ՈՒ ՈՐՍՈՐԴԻ ԹԻԿՈՒՆՔԸ

Իմ ցանկությունն է տեսնել քո մեջքը շարժվելիս
Կապույտ մթնոլորտին հակառակ
Ինչպես կղզու կարծրացած հողը
Սա աշխարհագրություն է որ մանուկ հասակում ես
սովորել եմ

Նրացանը միշտ ուսիդ
Ես նույնպես հրացանով
Նայում եմ քո երեսից ցանկանալով հերետիկ քեզ
Արահետքով ուղիղ առաջ
Դեպի քո փնտրած նշանակման վայրը
Քո թիկունքին ես կարդում եմ մաթեմատիկական
խնդիրներ

Ոմանք գաղտնագրված են հանելուկ ինչպես, իսկ
Մի որոշակի տարածություն բաց է
Նրացանն իմ գրիչն է
Որսը իմ թուղթը
Պարբերություններն ու սպորակետերը
գնդակներն են որոնք ցած են բերում որսը
Մարդիկ նույնիսկ ասում են որ իմ հայրնվելը
հերետիկ

Շատ նման է քո հերետիկ հայրնվելուն
Եվ սա ընդհանրապես զարմանալի չէ
Ես քո երեխան եմ ի վերջո
Ինչ էլ որ պարահի ես միայն ցանկանում եմ
քեզ հերետիկ

Մերթ ինչպես վագր մերթ ինչպես գայլ կամ
բնավ ոչինչ

ԵՐԵԽԱՆ ՈՒ ԱՆՏԱՌԸ

(Դու պարկանում ես անբառին
Սակայն մի օր կթողնես այն)
Նարթավայրի եզրին գրնվող
Տաբիդ փոքրիկ առանձնատունը
Մի նոր աշխարհ է դարձել քեզ համար
Ամենայն ուրախությամբ դու լսում էիր
Պարմություններ վագրերի ու գորտերի մասին
Մի փարով էլ մեծացար
Բակի ծղրիղների ճովողյունի մեջ
Ժամանակի կաթնաքամները
Նեռացվել են քո սկանջի ոսկյա օղով
Պարերի այդ մաքուր ծեփը քսվել է
Քո կանաչ երազանքներով հերկված
հիշողություններով
Թռչունների ու որսի շների փետքով
Անխոս երգող փոքր վրականների նման
Օ մանկիկ, իմ մանկիկ, ես գիտեմ
Լիալուսինը փայլել է քեզ վրա
Անբառի ծառերի կապարների միջով
Երբ նկարում էիր այդ նկարները
Օ իմ մանկիկ, ես գիտեմ
Այդ պարկերները սփռնալու համար
Դու հավանաբար երազել ես խոսել աստղերի հետ
Ուրիշ էլ ինչպես քո փոքրիկ ձեռքերը
Կարող էին նկարել այդ հրաշք հեքիաթները
Այդքան գեղեցիկ
Օ, մանկիկ, իմ մանկիկ

Անցած աշնան մի աղջամուղջի
Դու այնպես հապճեպ հեռացար
Շփոթվելով հարթավայրում
Որ մոռացար երգել հին անպառի երգը
Երբ բաժանվում էիր քո մայրիկից
Ուստի նա զսպեց իր զայրույթն ու հեռացավ
Ու դու եւ փարիկը չկարողացաք այլեւս փեսնել
(սա այն երգն էր
որ դու սիրում էիր երգել ամենաշապրը
որը նա քեզ սովորեցրել է լուսնի ներքո)

Օ մանկիկ, իմ մանկիկ
Այսօր մայրդ գալիս է քեզ փեսնելու
Ու դու երգում ես այդ նույն ժողովրդական երգը
(Ընկեր իմ, թող վերադառնամ
Ես կարոտել եմ իմ հայրենի վայրերը
Ես մտածում եմ մորս մասին ով հեռացել է անպառ
Որն այնքան հեռու է որ աչք չի փեսնում -
Ինչպե՞ս նմանվեմ նրան)
Ու այնքան շար ես ուզում մեկնել նրա հետ
Օ մանկիկ, իմ մանկիկ
Քո հայրը սպասում է քեզ քո հայրենի վայրերի
Անպառ փանող երկար արահետին

ՄՏՈՔ

Ես նամակ կարդացի աշնան անպառի մասին
Ինչպես են ադամանդե փերեւներն սեպտեմբերին
Սպանում վարդի երանգները
Ինչպես են փերեւներն իջնում բաց բերաններով
Նամբուրելու հողը որ նրանք սիրում են
Տերեւներից մեկը պոկվում է փաթ քամուց
Քեզնից քշվում
Ու հանգիստ հասնում ինձ
Նավափա ինձ, սիրելիս
Երբ ես կռացա ու վերցրի այն կարդալու
Ես վերջապես հասկացա՝ ինչով դու անցար
Գրելով երկար քերթված անպառի մասին
Նրացանով ու առնական խիզախությամբ

Երբ մենք աղջամուղջին բաժանվենք կրկին
Ներեւիցդ ինչպես մի ամպ
Մի արեւահավք կբարձրանա վեր
Նազար անգամ աչքերս կշրջեն
Դեպի նրա չափկ թեւերի փեփուրները
Եվ քո ու անպառի պափմությունները
Որ նոր շունչ են առնում
Թռչնակը բարեհնչուն ձայներ կարձակի
Երկնքի երկնագույն կամարում
Կարծես ասփղերի պես շաղ է փալիս
բանասպեղծական փողեր
Ես գիտեմ որ դրանք կգրվեն որպեսզի ես
Կարողանամ կարդալ հեռվից մոտեցող մթնշաղը

Կարդալ բարձրացող ծուխը որը մարում է
անձրեւի փակ
Քո լռությունը խարույկի մոտ
Ու քո կրծքավանդակի մասին որ հեռում է
ինչպես օվկիանոս

Ես կարդացել եմ քո նամակը
Տեղ-փեղ ես նույնիսկ փեսել եմ արջի ոտնահետքեր
Տերեւի ու փերեւի միջեւ, կային գազանի
Մարդու վրա
Անկանխափեսելի հարձակման շափ նշաններ
Այդ պահերին ես նամակը դնում էի
Իմ մաքաղ կրծքերի արանքում
Յանկանալով այն մոտ պահել սրտիս
Այսպես երկար ցերեկային ժամերը
Փռվում են իմ ակնկալիքների մեջ
Երբ վերջապես մութ գիշերը մոտենա
Մենք կհանդիպենք
Գաղտնիքներ լսող
Բողի՛* ծառի փակ

* Բողի՛ ՝ քախարաբեր ծառ, Արեւելքում հիշատակվում է Մուրք գրքերում:

ԵՂՋԵՐՈՒԻ ՍՈՒԼԻԶԸ

*Մուլիշից հնչեցվում է էգ եղնիկի ճիչը,
մինչ այժյամբ կնոսրենա
ու մահը կրատպալի նրան:
Որսորդի խոսքեր*

Իմ ամբողջ խիզախությանը փչում եմ
եղջերուի սուլիչը
Ննչեցնում եմ մայր այժյամի ճիչը
Մի օվկիանոս ջուր է խաբանում իմ թոքերում
Երկվորյակ գեպեր են հոսում ռունգերովս
Մուլիշի հնչյունները թրթռում են ինչպես
աղջամուղջի կոհակներ
Նրանք արթնացնում են արեւի շողերին
Անպեսանելի կանացի գրգռումով
Խուսափում են քաքինչուն ոսկե օդում
Լողալով նուրբ ու երկար թելից կախված
Ու այդ թելը երկար ու նուրբ չափածոն է

Կարծես այն առեղծվածայնորեն ամուսնացած է
Քնքուշ լույսի հետ
Կամ գուցե այն հագել է
Ջրե համազգեստ
Որ իրեն լավ գգա
Արու եղջերուի կաշվում

Բայց ինձ համար մի բան միշտ հստակ է
Ես ընդամենը սուլիչ սուլող մարդ եմ

Տերուներն ընկնում են ինձ քողարկելու
Ինչպես դրժած ժամադրություն որին սպասում եմ
Իմ հուզված փրամադրությունը հանկարծ լրջացավ
Իմ անձայն հրացանը
Նշան բռնեց այժյամին որ դադարներով մոտենում է
Նրան մոտ է բերում խաբեությունը
Եվ այնուհետև քաշեցի ձգանը
Ու այժյամը հանդիպեց մահվանն իր
Երբ սուլիչի հնչյուններն ու կրակոցը լավեցին
Այդ պահին ինձ թվաց արեւի շողերի մեջ
Ես փեսնում եմ կանացի երանգ
Որ խոցում է աշխարհը անասելի փայլով
Ես գիտեմ, ինչու չէ, աշնանային քամին
Սրընթաց անցավ իմ սրբի միջով
Բերելով իր հետ արկփիկական ցուրտ
Ես արամներով կոտրեցի սուլիչը
Ու շրթունքներիս արյան հեքքերով
նետեցի այն հուզված
Մի փեղ որ ոչ ոք չկարողանա երբեւէ փեսնել
Ի սրբե ասած
Ես պարբասար էի լացել այնժամ
Ես կխաբեմ
Որ իմ սիրած մարդիկ չիմանան դա

Տրամայելով սեւ շանը փռվել կողքին ու լեզուն հանել
Ազահաբար լափելով բրնձի գինին որ մաղվել է
վերահաս աղջամուղջին
Բայց կարթածողը սովորականի պես ուղիղ վեր է
ցցված

** Դեկորատիվ հավելված է Նյունուսու տղամարդու գլխարկի վրա: Այն պատրաստված է խիտ փաթաթված կրորից, ծայրերը կլոր ուռցրած, այն տարածվում է առջևով ու վերելով՝ ինչպես թագապսակ:*

ԳԻՆՈՎԱՆԱԼՈՎ

Գինովանալով
Մեղմանում է պարմության վաղանցյալ գլուխը
Գինովանալով
Վերադառնում ես հին լեռնային գյուխը
Գինովանալով
Նիշում ես ընկերոջդ ում փարիներով չես փեսել
Գինովանալով
Նիշում ես այն գիրքը որ վաղուց չես կարդացել
Գինովանալով
Կարծես լսում ես մի կտոր հին երգ
Ու արցունքներն ականա թափվում են աչքերից
Գինովանալով
Իջնում ես ժամանակի անձրեւոյր ծառուղիով
Անցնում բոլոր ուրախությունների ու ցավերի միջով
Ակնթարթորեն վերադառնում հիշողության շեմք

ՎԵՐՋԻՆ ՆԱՐԲԵՑՈՂԸ

Նստած փոքր սեղանի շուրջ
Դու մեկնում ես առյուծի քո թաթը
Գրելու ամենաքնքուշ սիրո բանաստեղծությունը
Եվ թեկուզ քո ծիծաղը այնքան ցուփ ու շվայտ է
Մեր երեսակայությունը հափշտակում է մեզ

Արյունդ լցված է ընդհարման տենչով
Չես կարող ասել որ դու իրոք պեպի որդի ես
Ինչեւիցե մազերդ արձակում են ոչխարի մորթու հուտ
Դու դարապարտված ես փանջվելու մտքի
հիվանդությունից
Որոշ պարկերներ որոնց համար սգացել ես
լաց ու կոծով
Ողջ քո կյանքում չքացել են վաղուց արոտավայրից

ԹՈՂ ԵՂՆԻԿԸ ՇՐՋՎԻ ՈՒ ԳՆԱ

*Կա մի պատմություն եղևիկի մասին, որին
հեղեղում էր որսորդը: Նա կանգնել է
ժայռի կարսարին ու տեղ չունեղ փախչելու:
Եղևիկը հանկարծ շրջվեց ու դարձավ մի
գեղեցիկ օրհորդ: Վերջում այդ որսորդն ու
օրհորդը դարձան ամուսիններ:*

Պատմությունը մի բացահայտում է
Մեր երկրի համար բոլոր ռասաների
մարդկանց համար
Սա մի գեղեցիկ պատմություն է
Եթե միայն դա պատահեր Աֆրիկայում
կամ Բոսնիա-Ներցեգովինայում կամ Չեչնիայում
Եթե միայն այս պատմությունը
պատահեր Իսրայելում
կամ Պաղեստինում կամ ինչ-որ մի տեղ
Որտեղ տեղի են ունենում դավադրություններ ու
կոտորածներ
Եթե միայն մարդկությունը կարիք չունենա չափելու
հուսահատության խորքերը
Որ հրաշքներ կարարվեն կյանքի ու սիրո մեջ

ԵՐԿՐԱՅԻՆ ՊԱՏ

*Երկար ժամանակ ես չգիտեի, որ Բարայելում
քարերը կարող էին շարժել հրեային:*

Երբ նայում ես հեռվից
Կարծես երկրային պապը արեւի շողերի փակ
ննջում է

Ես զարմանում եմ՝ ինչու է
Իմ գիպակցության խորքում
Նաճախ հայտնվում
Նյութսուի այս երկրային պապի պապկերը
Ես միշտ փորձում եմ վերձանել
Մրա հեփեւում քողարկված գաղփանիքը
Որովհետեւ երբ տեսնում եմ այդ պապը
Միրքս լցվում է փխրությանբ
Իրականում դա ընդամենը սովորական պապ է

ԱՂՈԹ-Բ-ԵՐԳ՝ ՏԵՂԱԲՆԻԿՆԵՐԻՆՆ

Տեղաբնիկների տարվա կապակցությամբ

Ձեզ համար աղոթել
Նշանակում է աղոթել երկրի համար
Նշանակում է աղոթել երկրի գետերի
Եվ մարդկության անթիվ կացարանների համար

Ձեզ հասկանալ
Նշանակում է հասկանալ ապրելու ուժը
Նասկանալ ինչու են մարդիկ բազմանում
Ով գիտե քանի ռասաների մարդիկ են
Մի ժամանակ ապրել այս սուրբ հողի մեջ
Կարեկցել ձեզ
Նշանակում է կարեկցել ինքներս մեզ
Կարեկցել մեզ բաժին հասած ցավն ու վիշտը
Մի հեծյալ նայում է մեզ ու սպասում
Մինչև: մենք կանհետանանք քաղաքակիրթ
քաղաքում

Նոգալ ձեզ համար
Նշանակում է հոգալ մարդկային գիտակցության
համար

Նոգալ մեր քաղաքավարությունն եւ
չարությունը կշռող

Կշեռքի համար որ կշռել է արդեն քանի դար
Պատմությունը վկայում է որ
Տեղաբնիկները կրել են ամենադաժան ցավը

Օրհնել ձեզ
Նշանակում է օրհնել եգիպտացորենը հնդկացորենն ու
կարփոֆիլը
Օրհնել այս աշխարհի հնագույն սննդամթերքը
Ուրեմն իրավացի կլինի մորից սրացած մեր
կյանքն ու երազները
Առանց վերապահումի գոհաբերել
Տանուն խաղաղության ազատության եւ
արդարության

ՕՔԻՖՖԻ ՆԱՅՐԵՆԻՔԸ

*20-րդ դարի ամերիկացի ամենանշանավոր
կին նկարչին*

Նավանաբար սա ամենամեկուսի հայրենիքն է
Նեռու գրնվելով աշխարհիկ բաներից
Քամին փչելով արեւմտյան հովիտներով մեզ ասում է
Որ միայն մի մարդ կարող է սպասել այսօր
Այս բարձր երկիրը ամենամոտին է Աստուծոյ
Կարող է՝ երբեք չես լսել
Երկնային սրինգների ձայնը որ դարձել են գույներ
Երբ նրանք անխափան անցել են այս մաքուր
թագավորության միջով

Քո ձեռքերն ունեն հրաշալի լեզու
Որոնք բացում են քարե ու գլխազարդերով մութ
դարպասներ

Ով կմտածի՝ երբ քո հեռանալու ժամը կգա
Մանդրագորի* արմատները ծանր կհառաչեն
ՕՔիֆֆի, դու մարմնավոր երազ էիր

Քո դարարկությունն ու խորհրդավորությունը
վեհաբեհիլ էին

Իրականությունն ոչինչ այդքան ակնհայտ
չի ներկայացրել

Քան մի կնոջ կյանք

* Միջերկրական ավազանի բույս է, սպիրտակ կամ մանուշա-
կազույն ծաղիկներով և մեծ դեղին հատասպորողներով: Այն ու-
նի ճյուղավորված մտուր արմատ, որն իբր նման է մարդկային
կառուցվածքին և նախկինում լայնորեն օգտագործվում էր բժշ-
կության մեջ և գեղեցկության համար:

ՆԵՏԱԴԱՐՁ ՆԱՅԱՑՔ 20-ՐԴ ԴԱՐԻՆ

Ներսոն Մանդելային

Կանգնելով ժամանակի ափին
Կանգնելով հոգիներին պարկանոդ դիպակեպին
Ներադարձ հայացք եմ ձգում 20-րդ դար
Նենց հիմա այլեւս չեն հոսում արցունքներս
Ուրախությունն ու չարչարանքը օտարացան ինձ
Կարծես կանգնած եմ ընդմիջվող մի փարածքում
Եվ ուշադիր դիպում եմ մարդկության պարմության
կրակոյր դրվագները
Իրականում այս հարյուրավոր փարիների ընթացքում
Պարտերազմն ու խաղաղությունը երբեք
հեռու չէին մեզնից
Բռնության դավապարպումն էլ երբեք չի դադարել
Որոշ մարդիկ ազատություն են երգում
Որոշները դեմոկրատիա են պահանջում
Բայց դաժանությունն ու վար վերաբերմունքը
գերակշռում են
Փաստորեն այս հարյուր փարիների ընթացքում
Ծնվեցին անթիվ հիշարժան փեսիլքներ
Բայց դժբախտությունները կրնակակոխ
հեպետում էին նրանց
Փաստորեն այս հարյուր փարիների ընթացքում
Բազմառասայությունը հասավ նոր
քաղաքակրթության գազաթնակեպին
Որի համար մենք բոլորս երախտագիտության
արցունք թափեցինք

Երկրագնդի մեր անկյուններում
Օ 20-րդ դար
Դու որոշ մարդկանց քաջալերեցիր վառ
խաղաղությամբ
Բայց որոշների աչքերը մթազնեցիր թշնամությամբ
Դու սեւամորթներին լցրիր փողոց պահանջելու իրենց
իրավունքները
Ապա թույլ քվեցիր ջարդ ու բռնություն
նրանց փնտրում
Դու թույլ քվեցիր մեզ ծանոթանալ
Կառլ Մարքսի հետ
Նաեւ թույլ քվեցիր մեզ հանդիպել Ֆրիդրիխ Նիցշեին
Դու թողեցիր որ մենք փեսանենք Էյնշպեյնի
հարաբերականության փեսությունը
Եվ հետո փեսանել թե ինչպես է վերջում
նա դառնում քրիստոնյա
Դու հզոր գաղափարները սնանկության հասցրիր
Մինչ փրկագրում էիր ոչ ոքի պաշտոնական
հայրաբարություններն որպես ճշմարտություն
Դու փարածեցիր Ադոլֆ Նիբլերի ֆաշիստական
ուսմունքը
Եվ հրապարակեցիր իմաստուն Գանդիի պացիֆիզմը
Դու թույլարեցիր որ սոցիալիզմը հաղթանակ
փանի որոշ երկրներում
Մինչդեռ անկում ապրեց աշխարավորների
միջազգային շարժումը
Դարաշրջանում երբ փարածվեց Ֆրոյդի՝
համասեքսուալիզմի մասին ուսմունքը
Դու մեծարեցիր Խոմենիսիին ու Իսլամական
հեղափոխությունը

Դու թույլ ավեցիր Մարտին Լյութերը
աշխարհահռչակ փառք ձեռք բերի
Իսկ հետո սրիպեցիր նրան վճարել
գնդակահարությամբ
Աֆրիկայում դու փպագրեցիր մեծ մարդակեր
բռնապետ Բոկատյին
Նույն Աֆրիկայում դու բարձրացրիր մեծ մարդասեր
Նելսոն Մանդելային

Դու մի գիշերվա ընթացքում քանդեցիր
Բեռլինի պարը
Դու ապելություն սերմանեցիր Չեչնիայի ու
Ռուսաստանի միջև
Առանց սպասելու որ արաբներն ու հրեաները
համաձայնության գան
Դու նոր կոնֆլիկտ ու ճգնաժամ սրելովեցիր
Կոսովոյում
Դու թույլ ավեցիր մարդկությանը փարվել *Էթալոիս*
բանականություններով
Նեպոլ հպարակեցրիր նրանց ՉԻԱՏ-ի ցավին ու
փանջանքներին
Դու թողեցիր որ մարդիկ փեսնեն իրական
առավելություններ գենեթիկայում
Իսկ փղամարդկանց հոգիները ճահճացրիր
արդյունաբերության մեջ
Դու զարգացրիր հաղորդակցության միջոցների
բարձր փեխնոլոգիան
Դու փոխանցեցիր այն Լափինական Ամերիկայի
ամենահեռավոր ցեղերին
Եվ թույլաբերեցիր որ մի մշակույթ ջնջի մյուսին

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Նույնիսկ առանց վառող օգտագործելու
Եվրոպա ուղարկեցիր անսպասելի շաք ձյուն
դահուկ քշելու համար
Կոլումբիայում քո ուղարկած փեղափարափն
այնքան ուժեղ էր
Որ հնդկացիական մի ամբողջ գյուղ
քշեց-փարավ ջրհեղեղը
Դու թույլ փվեցիր լուսնից նայել մեր սքանչելի երկրին
Մտիպեցիր որ հավաքանք՝ թերեւս բոլոր
մարդիկ եղբայրներ են
Տեքո կրոնական բազմազանությամբ մեզ
լարեցիր իրար դեմ
Եվ թույլ փվեցիր Երուսաղեմում ու Բալկաններում
արնահեղություն փեղի ունենար
Դու հնարավոր դարձրիր օրգանների
փոխապարվաստումը
Որ հեքո այդ օրգանները զարհուրեն միջուկային
զենքերի փակ
Նյու-Յորք քաղաքում մեր ուշադրությունը գրավեցիր
շուկայական անկայունությամբ
Մինչդեռ Աֆրիկայում դեռ փառապում են
ցավից ու քաղցից
Օ 20-րդ դար
Երբ ես հեքադարձ հայացք եմ նետում քեզ վրա
Ես հասկանում եմ որ դու հանելուկ ես
Դու անհրաժեշտություն ես բայց նաեւ
պարահականություն
Կարծես անցյալի վավերացում լինես
Եվ ապագայի նախազգացում
Կարծես Աստված քեզ մի պահ կորցրել է
Եվ դու մեզ հարվածում ես հանց երկսայրի սուր

ՏԻՇԵԼՈՎ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅՈՒՆԸ

*Ազգությունների հարավ-արևմտյան
համալսարանին*

Տայացքս հառել եմ հեռավոր ժամանակներին
Ինչպես առավոտյան աստղի թույլ շողեր
Կայծկլվող մշուշի շղարշից
Տարցնելով ինքս ինձ՝ արդյո՞ք մոռացվել է անցյալը
Բայց ներկա իրականությունն ինձ ազդարարում է
Նրանք շատ մոտ են կարծես հենց հիմա են
տեղի ունեցել

Իմ խամրած հիշողությունը դադարկ հովիտ է
Որտեղից մեկի ձայնը կանչում է ինձ կրկին
Գրադարանի ճանապարհին սա բանաստեղծի
սուրբ գիրքն է

Ախմարովայի գուշակած երկար ձմռանը
Տուսավառ ու անկոր անհամբեր սպասում եմ
Չմտածելով որ կանաչ սրվերոտ նեղ ճանապարհը
Երբեք չի դառնա մենավոր ճահճուտ

Այդ դարաշրջանի բանաստեղծությունը
կողմնակից է խղճմարանքին
Ուրեմն հպարտորեն այս աշխարհին մի օր ես կասեմ՝
«Ես Նյուտոն եմ»

Դա իմ ճակատագրական ընտրությունն էր
պարվելու ազատությունը
Ես գիտեի որ բոլոր էակների իրավունքները
արժանի են պաշտպանության

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Ես համոզված եմ որ ժողովրդի խորաթափանց
վիշտը արժանի է
Որ իմ բանաստեղծությունները ծառայեն նրա
հիշողությանը
Որովհետև մինչ մյուս բոլոր ժայռաբեկորները
խորանիստ քնած էին
Ես կաթ էի խմում մեր ժողովրդի հոգու աղբյուրից
Այդ պահից սկսած կյանքս ընծայեցի
Անմահությանն ու հիացմունքին
Քանզի ճամփորդությունս անցնում է անվերջ
ժամանակի միջով
Չեմ կարող ասել քանի կայարան
Կհասի իմ ձիու սմբակների ձայնը
Երբ հոգնածությունը վրա հասնի իմ երազանքները
կասեն կամացուկ`
Նորացրու երիտասարդության հաճելի հուշերը
Միայն երիտասարդության փայլուն գեղեցկությունը
Կարող է հավերժացնել ամենայն անցյալ

ԵՐԱՆՏԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ՝ ԲԱՐԻ ՆՈՂԻՆ

Ծննդյան օրից միայն մի ճանապարհ կա
Մտնելու այս աշխարհ
Բայց մահվան դարպասը բացելու ուղիները
Բազմաթիվ են ու բազմապիսի
Երբ խոսում ենք լավ հողի մասին
Ինչ ազգության էլ որ մենք պարկանենք
Մեր հոգու ներսում մենք միշտ գտնում ենք
Մեր ծնողների սուրբ սրվերները
Երկիրն է կյանքը փեղավորում մեր մկանների մեջ
Նա թույլատրում է որ մարդկության
ողջ ժառանգությունը
Լինի բեղմնավոր իր հավերժական բնօրրանում
Բարի երկիրն է մեզ փալիս լեզու
Եվ թույլ է փալիս որ երգն ու պոեզիան
լայնշի փարածվեն
Այս հինավուրց բայց հավեր ջահել աշխարհով
Ու երբ որ պառկենք երկրի կրծքին
Նառելով մեր աչքերն աստղազարդ երկնքին
Մեր մտքերում թեւածող հիշողությունները
Կթռչեն ազատ հեռավոր վայրեր
Ներելով աշնան ազափայտենք քամուն
Բարի հայրենիք, ես չգիտեմ ինչու
Նաճախ այսպիսի փազնապոս պահերին
Միրքս լցվում է անհանգստությամբ
Ամբողջ մեր կյանքում մենք պահանջել ենք
մայր բնությունից
Իսկ մեր ներդրումը այնքան խղճուկ է

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Ես սրածում եմ երկրի աղի մասին որպեղ ալիքները
պակասում են

Չնայած ցանցառ ու անբերրի հողին
Ձմեռային ջուջուբը* հանդուզն աճում է
Նրա ճյուղերը կթում են բերքի ծանրությունից

Այսպես փոխհատուցվում է երկրի հացը
Ուրեմն երբ մենք անցնում ենք կողքով
Եկեք բարձրացնենք մեր ձեռքերը՝ լուրջ
պապիվ փալու

* Եվրասիայի հարթավայրերում աճող հատասպուռ, որը
նախկինում օգտագործվում էր որպես հազի դեմ դեղամիջոց:

ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

Մի օր հարցրի մի իմաստունի՝
Ի՞նչ է ազատությունը
Իմաստունը փվեց դասական պարասխան
Կարծում եմ նրա խոսքն ընդգրկում է ազատության
ամբողջ իմաստը -

Մի օր աղջամուղջին
Նալաթիի հովտում
Ես փեսա մի ձի
Որ քայլում էր անհոգ ու աննպատակ
Մի հարբած կազակ էլ
Ձիու մեջքին
Քնած էր խռմփալով -

Այո հասկանալի էր իմաստունի փված ազատության
մեկնությունը

Բայց հիմա ո՞վ կարող է ասել ճշտորեն՝
Մալաթիի դաշտում
Ո՞վ է ավելի ազատ
Ձի՞ն թե՞ հեծյալը

ԵՍ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒՄ ԵՄ ՈՐ ՍԻՐՈՒՄ ԵՄ
ԱՅՍ ՔԱՂԱՔԸ

Այս քաղաքում կեսօրն այն ժամանակն է
Երբ արեւն ամենագեղեցիկն է շողում
Աղավնիների երանը անցնում է
Պուրակների ու աշտարակների երկայնքով
Եվ հովրի վրա իջած մառախուղի ու կապրավուն
մշուշի

Խամրող բծերը
Փայլում են կարծես բորբոսով ազաթ
Այս քաղաքի անսահման դյութանքն ընկած է
Իր անկանոն փեղանքի ծալքերում
Շրջապատված հեռավոր լեռնապարերով
Նրա գեղեցկությունն առեղծվածային է ինչպես առակ

Ես խոստովանում եմ որ սիրում եմ այս քաղաքը
Ամեն անգամ երբ նայում եմ նրան
Ես զարմանում ու հիանում եմ այն անձանոթությամբ
Որ գերազանցում է իմ ծանոթությունը նրա հետ
Կարծես այն միշտ թաքնվում է որեւէ կրթի մեջ
Ինչպես թարմ ու կրքոտ
Երիտասարդ կին
Ամեն անգամ երբ նայում եմ Գելե սարի
Կարարին ծվարած մթությանը
Այս լեռնային քաղաքի լույսերը սկսում են
ներկայացնել մի

Միմֆոնիա որ թռչում է Ժամանակի ու
փարածության միջով

Աստղերի նման առկայծող նոտաները
Նավաքվում են մի ոսկե աստղանավում
Վերածուլելով արեւելյան լեռնային այս քաղաքը
Լույսերի չքնաղ օվկիանոսի
Կապարելագործելով այն ալիքների բարձր
կապարներով
Չգիտեմ ինչու բայց այդ ժամանակ
Ես հաճախ հիշում եմ վաթսունից ավելի
փարիներ առաջ
Ինչպես է փոկացել քաղաքը պայթյունների փակ
Անողորմ եւ սարսափելի փարիներ էին
Ես իհարկե չեմ կարող ասել գուցե եւ մահացածների
հայացքներն են
Դեռ մեզ նայում այդ լույսերի միջից
Ու քննում մեզ ուրիշ աշխարհներից
Նրանք պարկանում են այն հին մարդկանց
Յնցված վշտից ու զայրույթից
Խեղդամահ կանանց ում արնոտ ձեռքերը
Ճանկոտում են ռմբապաստարանի կեղտոտ պատերը
Արդեն մահացած մայրեր բերանները բաց
Երեխաներին սեղմած գրկում
Ես գիտեմ որ դաբապարված
Տիտոն հազար գոհը կանգնած են որպես
Նավիտենական ճիչ
Իմ սերն իսկապես այս քաղաքի հանդես
Ունի նպատակ
Այսինքն որ հզոր քաղաքն այս
Ինչպես իր բարի մեծահոգի մարդիկ
Միշտ նայի դեպի պայծառ ապագա
Երբեք չձգարի վրիժառության

Այսպեղ ժամանակից մահից ու ապրելու կամքից
Կազմված ամբողջ կյանքը
Դարձել է պարմական հիշողություն
Ծանրակշիռ ու հանդուրժող
Որոշ իմաստով կարելի է ասել
Որ այս քաղաքի ռեֆլեկտիվ վերաբերմունքը
պարերազմի հանդեպ
Ու փափագը խաղաղության
Ոչ այլ ինչ է քան այսօրվա Չինաստանի
Նստակ պարասխանը աշխարհին

ՁՈՆ ԱՇԽԱՐՏԻ ԳԵՏԵՐԻՆ

Ես խոսարովանում եմ
Որ գովերգում եմ քեզ այնպես
Ինչպես գովերգել եմ աշխահն ու կենդանի էակներին
Ես չգիտեմ թե քանի պոեթներ ու իմաստուններ են
Այս աշխարհում
Գովերգել քեզ իրենց ձեռագրերում
Ես չգիտեմ քանի բանասարտություն է
Քո պարճառով
Մտել մարդկության կանոնների մեջ
Ճշմարիտն ասած ես առաջինը չեմ
Որ քեզ նմանեցնում է մորը
Բայց քո կաթով դեռ սնվում է անձայրածիր երկիրը
Ու բոլոր մարդիկ սնվում են քեզնով
Արդեն հազարավոր փարիներ
Ես ընդունում եմ՝
Դու ես
Որ սրեղծել ես վաղնջական առասպելները
Ես քո անտեսանելի ձեռքերով
Սկսեցի հերկել ոսկե ափերը
Նավարացեք ամբողջ մարդկային
քաղաքակրթությունը
Լի է անսահման կյանքի ուժով
Նենց միայն սնուցող գեղերի պարճառով
Մենք պարվում ենք գեղերին որովհետեւ դրանք
խորհրդանիշ են
Գեղի պարվաբեր անունը նման է
դյուցազներգության

Մարդկային զարգացման ու աղերի մի իսկական
արձանագրության
Երբ մենք ողջունում ենք քաղաքակրթությունը
Մենք իրականում ողջունում ենք այդ հզոր գեպերին
Մեր իմաստությունը մեզ պրվում է գեպերից
Գեպերը փոխադրում են լեզուն ու մշակույթը
ռասայից ռասա

Կարելի է ասել որ գեպերն են մեզ պրվել
Տարբեր հավաքալիքներ ու ապրելակերպ
Գեպեր, ես ընդունում եմ որ ձեր գրավչությունը
վեր է ամեն ինչից

Կարծես թե քնած օրիորդ լինեք
Երբ անցնում եք երազանքներով լի դաշտերի միջով
Իրականում դուք մեզ պալիս եք պոեզիա ու սեր
Նավաբացեք մարդկանց բազմության մեջ
Դուք արդարության ու ազատության
մարմնացումն եք

Դուք մարդկության խիղճն ու արցունքն եք
Դուք օգնում եք րկարներին կարեկցում ճնշվածներին
Ձեր սուրբ ջրերը մաքրում են մարդկանց հոգիները
Տառապած մարդկանց դուք միշտ ընծայում եք
Նավաբք ու խիզախություն ապրելու համար
Ցավոք ես գիտեմ որ մարդը դեռ շարունակում է
վնաս պատճառել

Երբ մենք կանգնում ենք ցամաքած գեպերի ափերին
Կամ նայում աղտոտությունից փանջված
ձեր մթին մարմիններին

Մեր ապաշխարող սրտերը մեծ վիշտ են ապրում
Նավաբացեք գեպեր մենք երաշխավորում ենք
Պաշտպանել ձեր երգն ու պատիվը

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Մենք չենք նեղանա մեր կյանքը զոհաբերելուց
Օ գեպեր, մարդկության ցեղի հավերժական մայր
Թող ես մի անգամ վերադառնանք քո գիրկը
Թող կրկին կանչենք քո պապվելի անունը

ԻՄ ՆՈՒՇԵՐԻ ՓՈՔՐԻԿ ԳՆԱՅՔ

*Նվիրվում է այն փոքր գնացքին,
որ մեկնում է հեռու վայրեր:*

Մի գնացք կար որն արժանի էր «փոքրիկ» մականվան
Երբ այն հասներ մի կանգառի
Մեքենավարը կհենվեր պափուհանին
Նրա ուրախությունը կլուսավորեր բոլոր այն
մարդկանց օրը

Ովքեր կտեսնեին նրան
Այդ փոքր փրամաչափի գնացքը կանգնում էր
Անթիվ անուններով կամ անանուն կանգառներում
Շուկա գնացող մարդիկ կարող էին ուղեորվել
շուկայի քաղաք

Որը երբեք տեսած չկային
Գնացքը լիքն էր ոչ միայն մարդկանցով
Այլև խոճկորներով
Որոնք խոխոռում էին կրավե փոսպակներում
Ու աքաղաղներով
Որոնք զիլ կանչում էին բամբուկե վանդակներում
Մրաձեղով որ փախչել են մութ գիշերից
Ու մտել հույսի ցերեկ
Ասեղնագործ հագուստներով փնտեսուհիները
Երեք կամ հինգ հոգանոց խմբեր կազմած
Քչփչում էին ու ծածկում ծիծաղները
Ծերերը կարծես միշտ նստած էին մութ
անկյուններում

Ծխում էին իրենց ծխամորճները

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Ծխախոտի ծուխը լցվում էր օդը
Ինձ ասել են որ այն մի գնացք էր արժանի
«փոքրիկ» մականվան
Ու եթե նույնիսկ այդպես էր իրականում
Մի թանկ բան էլ կա նրա մասին
Մի բան որ աճում է հեռու հիշողության մեջ

Ինձ ասացին մի գնացք կար
Որ կարող է ունենալ «փոքրիկ» մականունը
Դա նման է թղթին հանձնած մի պարամության
Դա նման է երազի մեջ հոսող մի գեպի
Ու երբ վիշտը սուր ցավ է պարճառում
Այս ամենը մեր հիշողություններում
Այնքան է ջերմացնում մեր սրտերը որ
Երբեմն մեր աչքերը լցվում են արցունքներով

ԱՅՑԵԼԵԼՈՎ ԴԱՆԹԵԻՆ

Նավանաբար սա երկնքի դուռն է
Իսկ միգուցե դժոխքի
Լավ հնչեցրու զանգը ու սպասիր
Որ այն բացվի
Ժամանակը սահում է բայց ոչ մի ձայն
Ով գիտի որտե՞ղ է Դանթեն
Նասել այս գիշեր

ՄԱՋԵՐ

*Նվիրվում է Ֆրանչեսկո Լենթինին**

Ես ասացի՝ ուզում եմ գրել քո մազերի մասին
Երբ մենք Վենետիկում զբոսնում էինք նավակով
Ես ասացի՝ ուզում եմ գրել քո մազերի մասին
Այն ինձ հիշեցնում է Սիցիլիայի խաղաղ ու
ժիր ալիքները
Նրանց ներսում խճճված են երեքնուկի ու հակինթի
հանելուկներ
Ես ասացի՝ ուզում եմ գրել քո մազերի մասին
Այն հիշեցնում է կեսօրվա ժամերը
Միջերկրական ծովի վրա ընկած շփոթահար
արևի շողեր
Ու օվկիանոսից թափված մաքուր աղ
Այն ինձ սփիպում է մրածել
Բոլոր ժամանակներից այն կողմ
Մեռած դափարկության մասին
Նրանց ներսում խճճված են որորների արկածներն ու
ձկների ապաստարանները
Այդ մարմարի կույրի ներսում
Բախտագուշակ երակներն են վազվզում
Ես ասացի որ կգրեմ քո մազերի մասին
Երբ Վենետիկում զբոսնում էինք մի նավակով
Կարծում եմ իմ հիշողությունը ինձ չի դավաճանում

** Ֆրանչեսկո Լենթինի(1889-1966)՝ իտալացի գրող՝ Մոնդելյուր-
յի միջազգային գրական մրցանակի կոմիտեի նախագահ: Բա-
նաստեղծը նրա հետ հանդիպել է Վենետիկում:*

ՆԻՇԻՐ ԱՅՍ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

Չինաստանում
Ժամանակն է մրցավազքը ձախողելու
Ժամանակն է ընտրություն կատարելու
Ժամանակն է ներքին արժանիքները ամբողջությամբ
փառաբանելու
Ժամանակն է վախկոտներին հանդիպել
ինքնավստահության հետ
Ժամանակն է վերակենդանացնել լռության մեջ
սուզված մեր բառերը
Ժամանակն է սիրո որը սպասում է ապացույցի
Ժամանակն է որ հասարակ մարդիկ ազդեն
աշխարհի վրա

Ժամանակն է առաջնորդները կապեն իրենց բախարը
քաղաքացիների հետ
Ժամանակն է ծիծաղի որ կբարձրանա
վիպությունից
Ժամանակն է հերոսների ուլքեր հրաշքներ
կգործեն
Ժամանակն է ճշմարտության ու սրի միջև
վիճաբանության
Ժամանակն է որ փականքները փեղ
չգտնեն թաքնվելու
Այս ժամանակը կանգնում է մարդկությանը
դեմ առ դեմ հոգու մենախոսությամբ
Ժամանակն է որ երազանքները բորբոքեն իրենց
գործունեությունը

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Ժամանակն է արցունքներին խցանել արքասուքի
աղբյուրը
Ժամանակն է որ սթությունը լույս գուշակի
Ժամանակն է որ կյանքն ամբողջ ուժով պատերազմի
մահվան հետ
Տիշիր
Այսպեղ Չինաստանում
Այս դարաշրջանը իր կնիքն է փորագրում ոսկորներիդ

ՈՎՔԵՐ ԵՔ ԴՈՒՔ

*Այն մարդկանց, ովքեր իրենց կյանքն են դրել
SARS* համաճարակի ընթացքում*

Ովքե՛ր եք դուք
Նազաժ վիրաբուժական դիմակներ ու սպիտակ շորեր
Կներեք ինձ
Բայց ես չեմ կարողանում արտաբերել ձեր անունները
Բայց կա մի բան
Որ վարահ կարող եմ ասել
Դուք երեխաներ էիք ովքեր ձեզ նման ծնողներ ունեին
Ձեր ծեր մայրերը սպասում էին ձեզ
Նուսալով որ անպայման կվերադառնաք
Ու նրանք դեռ սպասում են մինչեւ հիմա
Իսկ գուցե ձեր կանանց
Կամ ձեր ամուսինների համար
Ձեր վերջին մեկնումը փնից
Մի իսկական բացահայտում էր
Ձեր անչափ անհրաժեշտությունը իրենց կյանքում
Դուք նման եք ծիածանի
Որ կապում է սովորական կյանքերի վրայով
Ձեր երեխաները ձեզ նամակ են գրել
Որոնք սպիպել են ձեզ հեկեկալ
Մուլֆֆիլների աշխարհում
Նիացմունքի արժանի հերոսների համար
Ժամանակն է հպարտանալ իրենց ծնողներով
Ովքե՛ր եք դուք
Կներեք ինձ

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Ես չեմ կարողանում արտաբերել ձեր անունները
Բայց թույլ տվեք ասել
Դուք իսկական հրեշտակներ եք
Կազմված մսից ու արյունից
Դուք երբեք բարձրագույն հայրարարություններ
չեք անում

Միայն այսպես եք ցույց տալիս ձեր անկեղծ սերը
Գուցե ձեր պարճառով է
Որ երբ Չինաստանն այսօր
Ծիծաղում է
Արցունքներ են հայտնվում նրա աչքերում

* SARS - դաժան սուր շնչառական ախտահիշ:

ՋՐԻ ՈՒ ԿՅԱՆՔԻ ԳՅՈՒՏԸ

Ներիր ինձ բնական աշխարհի ջուր
Ջուր որ ապրում եմ քո օգնությամբ
Գուցե շատ զբաղված ենք աշխարհիկ կյանքով
Կամ մեր հիշողություններում չորացել են գեպերը
Ես ներողություն եմ հայցում ջուր որ ահա
երկար ժամանակ է
Երազների ու իրականության խառնակույտում
մոռացել եմ քեզ
Ես երախտապարտ եմ քեզ այս պահի համար
Իմ կյանքն արթնանում է քո կանչի հրաշքով
Ջրի շնորհիվ մարդկային ցեղի գրիչը սպեղծել է
Քաղաքակրթական հեքիաթ ժամանակից ու
փարածությունից վեր
Ինչպես եւ ջրի շնորհիվ այս կապույտ
մոլորակում
Բոլոր կենդանի էակների անունից կարող ենք
Մեր գովասանքն արտահայտել ջրին ու կյանքին
Եկեք հարգանքով վերաբերվենք ջրի կաթիլին
Ինչպես հարգանքով ենք վերաբերվում
մեր կյանքերին
Որովհետեւ մարդկության ու բոլոր կենդանի
էակների համար
Ջրի կաթիլը կանխագուշակում է աշխարհի ապագան

ԹԻՅԱՎԱՆՈՔ*

Քամին փչում է հողի վրայով
Փչում է ծննդի ու մահվան վրայով
Քամին փչում է հողի վրայով
Այն մաքրում է երկրի յուրաքանչյուր թիզ
Մինչև իսկ կյանքի ամենավերջին կեպը
Եվ մոռացվում են բառի արմատները
Եվ մոռացվում է հիշողությունը
Եվ մոռացվում է արտաքսումն ու արնահեղությունը
Միայն մոռացությամբ է կարծես ընդունելի այսպեղ
Բայց անցնելով դարերի միջով
Մի փաստ կա՝ վեր ամենայն փաստարկից
Խոր սարերի կիրճում
Նազարավոր հնդկացիներ
Ուղեորություն են ձեռնարկել մենության մեջ
Դեմքերին մռայլ արտահայտություն
Աչքերը լցված արցունքներով անխոս
Ես գիտեմ նրանց նշանակման վայրը
Մի վայր որպեղ բյուր վեհ հոգիներ
Շարժվում են դեպի արժանապատվություն
Ես գիտեմ երբ երկինքը փայլում է աստղերով
Նանցանքը թաքնվում է երկնային հովանոցով

Երբ արեւաքար դարպասը կրկին բացվի
Կեսգիշերվա գոհաբերությունը սկսելու համար
Այդպիսի պահերին ես չեմ կարող չասել

Թիյավանք, հնդկացիական երկրի կենտրոն,
Թույլ փուր ինձ այդ օրը
Լացել ազգի հոգու վերադարձի համար

* Ճանաչույն փաճար, որը շարք կարևոր է Բոլիվիայի հնդկացիների համար:

ԻՐԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐ

*Խուսան Գեղմանին**

Փնորելով պարի ճշմարտությունը
Թեերը կրանեն քեզ
Դեպի խուճապի սահմանները
Բառերից դուրս գրնվող
Իրագեկությունը վխտում է երագանքի եզրին
Փնորելով մարդասպանի անունն ու
Գնդակի հեռավորությունը
Սրերը փոխվում են օր ու գիշեր
Որպեղ էլ գնաս երգելու
Քո թռչնաձայն հնչյունները կդիմավորեն
Անթիվ փխրամած առավորներ
Ով փեսել է մեռած մարդու ոսկոր ու մագ
Չունի ոչ մի ընտրություն
Ջայրույթ կթափվի քո աչքերից
Չնայած սիրտդ ցամաքած մի աղբյուր է

* *Խուսան Գեղմանն՝ ժամանակակից արգենտինացի բանաստեղծ:*

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Ռոզա փափիկ, քո մահը մարդու աղետ է
Քանզի մենք ուլքեր մնացել ենք
Երբեք չենք գրնի գեթ մի հնդկացի
Ով կկրեր Կավեսկար անունը
Մենք երբեք չենք գրնի քո ցեղը
Եվ դեպի կենաց երկիր փանող նրա
կարճ ճամփան

ԱԼՊԱԿԱ*

Չգիտեմ ինչու
Երբ հեռվից երեսում է
Նրա պարկերն ունի խիստ մարդկային
հասկանիչներ
Այսօր առաջին անգամը չէ որ կանգնած է այսպեղ
Բազմիցս նա անցել է
Ժամանակի ու պարմության ձեռնոցի միջով
Չնայած նրա նախնիք
Դիմակայելով ճնշումներին ու փանջանքներին
Երբեք չեն փոխել մեռնելու իրենց ընտրած
ճանապարհը
Որն ոչ այլ ինչ է քան անխոս ընդդիմություն
Ու քարե լռություն
Ջարմանալի չէ որ Խոսե Մարտինը մի անգամ ասաց
Երբ ալպական սայթաքում է ու մահանում
Այն հաճախ կյանքի արժանապարվությունը
պաշտպանելու համար է
Ես հիշում եմ՝ Անդեսից վերադառնալիս
Երբ հարցնեին հնդկացիների հայրնվելու մասին
Ես առանց վարանման կպարասխանեի՝
Պարոն, նրանց հայրնությունը նման է ալպակաների
հայրնվելուն
Միայն թե նրանց կհանդիպեք Պերու քաղաքում

* Ալպական՝ երկարամազ, ընդհանուր դարձրած կաթնասուն կենդանի, հարավային Ամերիկայում հայրնի է իր արժեքավոր քուրդով:

ՆՆԴԿԱՑՈՒ ԿՈԿԱ

Դու գրկվեցիր ամեն ինչից
Դու ունես ընդամենը
Կոկա որ ծամում ես քո բերանում
Ես գիտեմ որ
Երբ այն ծամում ես
Դու տեսնում ես քո նախահայրերի պարկերները
Դու քո սրբի վիշտը կարող ես ապավինել
Նարություն առած մեռյալներին
Մի կարճ ակնթարթ
Դու կարող ես քեզ թույլ տալ մոռանալ
Այս աշխարհը որտեղ բացակայում է արդարությունը
Ես գիտեմ
Որքան կարեւոր է այս ամենը քեզ համար
Բայց մինչ հիմա դու ոչինչ չունես
Բացի
Կոկայից որ ծամում ես քո բերանում
Եվ միջոցառման մեջ քո վառ հույսից

ՔՈՆԴՈՐ*՝ ՍՈՒՐԲ ԹՈՉՈՒՆ

Կոլկա կիրճի վերեւ փռված երկնքում
Նայարնվում է թռիչքը որ ծանրանա հոգին
Որովհետեւ միայն այս բարձրությունից է
Այն փնտրինում վերքոյր երկրի փեսարանը
Ծննդյան օրից դու ժամանակից վեր ես
Երբ ուժեղ թեւերը ճեղքում են օդը
Փերրածածկ դափարկությունն է
Բառեր շարքում դեպի անդունդ
Դու արեւի ու նրա շողերի սուրհանդակն ես
Դու ես դնում օրհներգերն ու պապենական երգերը
Մարգարեների շուրթերին
Նավանաբար հեռվում ձգված լեռնալանջերը
Քո սուրբ փեղն է փարիներ ի վեր
Դու վկան ես ջարդի դավադրությունների դաժան
հանցանքների
Դու հիշողությունն ես
Զարհուրելի ժամանակներում քո իշխող
մրապարկերը
Կարող է պարկանել ազգի աստվածությանը
Ամենաբարձր ցեղապետին հնդկացիների
խնամակալին
Միայն քո գոյությամբ է ունակ կրակի ու մթության
մեջ ընկղմված
Չար ճակատագիրը մաքրվել մի ակնթարթում

** Քոնդորը՝ Անդեսում հայրնի թռչուն, որին հնդկացիները պարվում ու հարգում են:*

ԿԱՆՏՈՒՏԱ ԾԱՂԻԿԸ*

Ու՛մ համար ես ծաղկում
Անդեսի լեռների բարձր լանջերին
Նավանաբար քո հանելուկը պարասխան չունի
Երբ գիշերվա բազմազան շուկները
Կանչում են քեզ բոլոր կողմերից
Դու գալում ես քո ցողունի ցանկությունը
Բացվելու աստղերի տակ
Արշալույսին երբ ցողը փայլում է
Արեւի շողերը մխրճվում են քո լռության մեջ
Եվ երկնքի այն անբիծ տարածքը ոչ մի արձագանք
Չի վերադարձնում մինչեւ վերջ
Դու բնում ես բարի հողի գանգի մեջ
Առանց վարանելու ինքնագուսպ

Կրակոտ սիրո նման երկար սպասելով
Ներածված պահին
Ես գիտեմ, կանտուրա ծաղիկ,
Ննդկացիական արքայության գեղեցիկ
արքայադուստր
Դու ցույց կտաս քո անբասիր դեմքը
Միայն երբ լսես սրնգի հուզիչ հնչյունները

* Կանտուրան հայտնի է որպես սուրբ ծաղիկ: Պերուի ազգային ծաղիկն է: Ասում են՝ այն բացվում է, երբ լսվում են հնդկացիական սրնգի հնչյունները:

ՇԻԿՆԱԾ ԱԾՈՒԽ ԲՈՒԽԱՐԻՈՒՄ

Ես թեթևացնում եմ ծնունդները ես թեթևացնում եմ
մահերը
Երբ լուսնի գունդը բարձրանում է բարդիների
կապարից վեր
Ջիլու Բյուրում լեռնաշղթաների մութ վայրերի վրա
Երնքի կապույտ հովանոցը փայլում է արծաթափայլ
շողերից
Դա իմ երկիրն էր մինչև հիշողությունս
կվերականգնվեր
Ցերեկն ու գիշերը կանցնեն ինչպես հին
առասպելներում ու լեգենդներում
Ինչպես արշալույսի լույսը կկտրվեր, Բիաշիլազի*
գովերգած
Եղեսպակի նման արևը օգրագործելով իր
քնքշությունը
Արթնացնում է իմ ճահճուտ աշխարհն ու բնական
հոգին
Այնպես ինչպես արթնացրել է իմ փոհմի մարդկանց
Անգույն երազներից բրդե թիկնոցների ներքո
Մինչև մահ ինչպես հեքիաթասացը կպահի
իր հեքիաթը
Այնպես էլ ես կպահեմ հիշողությունները
Այն գիշերների մասին երբ կրակը բորբոքվում էր
Ու իմ սիրածը ննջում էր ... Ո՛վ կմոռանա
Տիշտությունը լույսի ու մթության խաղ է
Ժամանակն ունի ճառագայթներ լուսավորելու
անհեղափոխ գեղը

Ինչպես հեծյալների խումբը կնոսրենա
երազանքի եզրին
Թամբերի արծաթափայլ պայծառությունը
անհեղանում է
Բառաշարի մեջ, այնժամ ես փեսնում եմ նրանց
Մեծերին ու իմաստուններին մենք չենք
արդարացնում մոռացության համար
Իրականում նրանք այս երկրի ճշմարտությունն ու
արժանապարվությունն են
Ես երկրպագում եմ իմ նախնիներին
Նրանք ապրել են հերոսների դարաշրջանում
Բոլոր դյուցազներգությունները պատմում են նրանց
փառքի մասին
Իհարկե ես երգել եմ իմ երջանկության մասին՝
փեսնելով
Այդ լիառապ մարդկանց ուլքեր վերադարձել են
մայրերի մոտ
Եվ եթե ինձ լացելուց փեսնեք իմացեք՝ իմ հոգի
համար է
Տիմա հարուստ հովիվներն արդեն չկան, իսկ ու՛ր
կգնա իմ հոգը...
Ես կրկին մտածում եմ չապրել հիշելով կորուստները
Պարզապես մարդ լինելով ես կանչված եմ
Թեթեւացնել անցած գեղեցիկ բաները

* Ծիսակարար եւ ավանդապահ, հայրնի սևուն Նյունուսի
մարդկանց պատմության մեջ:

ԻՆՔՆՈՒԹՅՈՒՆ

Մահմուդ Դարվիշին

Ոմանք կորցրել են իրենց ինքնությունը
Բայց ես ոչ
Իմ անունը Ջիդի Մաջիա է
Ու ես կասեմ իմ ծագումնաբանությունը
...Ջիդի ...Ջիմու ...Ջիրի ...Ահուո...
...Վոշի ...Ջիջի ...Մյութի ...Նյունյու...
Ես այն համոզմունքին եմ
Որ Ծագումնաբանություն գիրքը իրական է
Իսկ խաղաղ երկնքում ճախրող սուրբ արծվի համար
կանխորոշված էր
Գալ ու արյուն թափել
Այն երկրի վրա որ ծնունդ է տվել այս էպոսին
Եվ որ հոգիներին պարկանող ճամփան
Մեզ թույլ է տալիս մութ հիշողությունների մեջ
Գտնել փուն փանող ճանապարհը
Ջարմանալի չէ՝ մարդիկ ինձ ասել են
Որ ինքնություն պոկող այս աշխարհի մեջ
Ես բախտավոր եմ քանզի
Ես դեռ գիտեմ
Արյան մեջ ծնված իմ ժողովրդի պարմությունը
Ես դեռ կարող եմ երգել
Բալադներ որ երգել էին իմ նախնիները
Իհարկե լցվում եմ անհանգստությամբ
Երբ ես զգում եմ՝ իմ մայրենի լեզուն
Նեռանում է իմ դողացող շուրթերից
Յուրաքանչյուր բառարմարի թաղում

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Նման է կրակի լեզվի
Իսկապես այսպիսի պահերի,
Իմ թանկագին եղբայր Դարվիշ,
Ավելի քան երբեք ընկղմվում եմ վշտի մեջ
Նրանց ովքեր
Կորցրել են իրենց հայրենիքը
Ես կոչ եմ անում հանուն արդարության ու
անաչառության -
Ոչ պարզապես այն երկրի կորստի համար որի վրա
մարդիկ գոյաբերում են
Այլ որովհետև նույնիսկ սուրբ հայրենի հողը
Որի վրա ունեզրկվածները արթուն են մնում
Ենթարկվել է անդարձ ոչնչացման

ՄԵԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆ, ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԲԵՐԱԿ

*Ձոն Կունյուն սարին՝ Օրիենթ լեռնաշղթայի
սարերից մեկին*

1. ՁՅՈՒՆԱՊԱՏ ՍԱՐ, ՈՍԿԵՎԱՌ ԿՐԱԿ

Կեկեքսիլիում ուր մարդիկ հազվադեպ են լինում
Մի անգամ մի դեպք պարահեց երբ միայնակ
Կանգնած էի ամայի դաշտում
Աշնան մի գիշեր
Ես իմ առջև աղոյր նշմարեցի ձյունապար մի սար
Երկար հայացքս սեւեւելուց հետո մի ներքին
մղում դրդեց ինձ
Պարվել ու շնորհակալություն հայտնել
կյանքի համար
Ես չմրսեցի որովհետեւ այդ ճերմակ ձյունե ծածկոցից
Արձակվում էին ոսկեվառ կրակներ
Աշխուժացնելով մրբերն ու ցանկությունները
Այդ պահին ես անկարող եղա երկար նայել
Քանզի Մայայի աստղային վարագույրն ընկավ
Մոր որովայնի մթության մեջ
Այդ պահն ինձ ասացին իմ մարմինն ու հոգին
Տիեզերական անսահմանության մեջ
Ես կանգնել եմ անձայր երկրի կենտրոնում
Ես գիտեմ որ փրվել է վերջին հնարավորություն
Լեզուս գովք է հղում սուրբ հոգիներին
Մինչդեռ իջնում են հեռու ծովերի կապույտ
կարոտները

Իրականում մենք սերված ենք Ձյան Յեղի
12 որդիներից
Նարություն առած հերոսների անմար ռեպլիեմից
Միայն այսպեղ արեալույսի հավերժական ծիրում
Թռչնի սրվերն ու կյանքի շրջափուլը
Կմարուցեն հավերժ հիշողության հումքը
Այս երեկոյի նման մի այլ երեկո ես դիպում էի
ինչպես է լույսը փոփոխվում
Խաղաղ լեռնագագաթը լուսարձակում է ասես
հեքիաթում
Այդ պահին ես նմանվում եմ ծիսակապար քահանայի
Ով ոչինչ չունի զոհաբերելու արցունքներից բացի
Ու ցմահ հավաքամքից
Վստահելով այն մթնշաղի անքուն սուրհանդակներին
Ես զգում եմ որ իմ հոգին ուղղություն է փնտրում
Անցնելով հովիտների անարար օդի
Լայնարձակ հարթավայրի ու ազապության
երկրի միջով
Նեռվում տեսնում եմ թե ինչպես է սուրբ
ոսկե Գարուդան*
Վերջապես հասնում մարդկության լույսի շքամուտքը

* Գարուդա - Այն մի մեծ մարդանման թռչուն է, որ հանդիպում է հինդուիզմում եւ բուդդիզմում: Գարուդան պարկերվում է ոսկեգույն մարմնով, ուժեղ մարդու դեմքով, կարմիր թևերով, արծվի կրուցով եւ գլխին թագով:

2. ՁՅՈՒՆԱՊԱՏ ՍՈՒՐԲ ԼԵՌ

Ձյունապար լեռնագագաթների աղոթարան,
Կեկեքսիլի իջնող մթնշաղում
Երկինքը լուսավորվում է ոսկե ջահերով
Ես նկարում եմ աշնան ամայության շունչը
Եվ դիպում ինչպես է Մայայի աստղագարդ
վարագույրը

Ընկնում մոր որովայնի մթության մեջ
Իմ մպքերն ու ցանկությունները քաջալերվում են
Գիպեմ՝ հասել է իմ վերջին հնարավորությունը
Լեզուս գովք է հղում սուրբ հոգիներին
Մինչ իջնում են հեռավոր ծովերի կապույտ
կարտրները

Իրականում մենք սերված ենք Ձյան Ցեղի
12 որդիներից

Նարություն առած հերոսների ռեպլիեմից
Միայն այսպեղ արեալույսի հավերժ փիրոյթում
Թռչնի սրվերն ու կյանքի ժամանակը
Մաքուցում են հավերժ հիշողության հումք
Ըստ ավանդության լեռնագագաթը լուսարձակում է
անվրդով

Այդ պահին ես նմանվում եմ մի քահանայի
Ով ոչինչ չունի զոհաբերելու բացի արցունքներից
Ու ցմահ հավաքամքից որ բարձր արքասանում եմ
Վստահելով այն մթնշաղի նորեկ սուրհանդակներին
Ես հասկացա որ իմ հոգին ուղղություն է փնտրում
Անցնելով հովիտների անարապ օղի

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Լայնարձակ հարթավայրի ու ազատության
երկրի միջով
Այնպեղ հեռվում ես փեսնում եմ ինչպես է
սուրբ Գարուդան
Վերջապես հասնում մարդկության լույսի
շքամուտքին

ՄԵՎ ԳԵՏ

Ես փեսանում եմ մարդկային գեպը որ հանդարտ
սահում է հովրի միջով
Ես փեսանում եմ մարդկային մի գեպ որ կարկաչում է
վշրի վրակներով
Լայնախոհ անցնելով անկայուն սրբով
ամբոխի միջով
Լրջորեն անցնելով հրաշալիքների աշխարհի միջով
Ես փեսանում եմ գեպերը զուգամիտվում են
օվկիանոսի մեջ
Մահացածների մարմիններից ձգվելով դեպի
հեռահար երկինք
Ես փեսանում եմ թաղման մասնակիցներին նրանց
հոգիները շարժվում են երազների պես
Ես լսում եմ մուշկեփի ազդանշանն առ
ցեղահագուստներով ուրվականներ
Ես փեսանում եմ մեկուսացած մեկին հանց
անշարժ ոչխար բլրի վրա
Որին շոյում են հազարավոր ձեռքեր լսելով էլեգիա
ընկերության մասին
Ես գիտեմ թաղումների մասին
Ես գիտեմ հին Նյուոսուի թաղումների մասին
խոր լեռների մեջ
(փայլելով սեւ գեփի վրա
ոսկեփայլ լույսը ցայտում է մարդու շողուն աչքերից)

ԱՍՏՂԱՅԻՆ ԴԱՇՏ՝ ԳԱՆԱ ՄԱՆԵԻ*
ԲՈՒՐԳԻ ՎԵՐԵՎՈՒՄ

Ի՞նչ ձայն է կանչում մեզ հանց հրավեր
Քարը քարին դարսած քարերի շուրջ
Քարերից դուրս է ելնում առեղծվածային մի շունչ
Այն մի շող է սրբի մութ խոռոչներում
Այն քարաբառ մի հին ասացվածքի փեղքավոր
թիկնոց է

Քարի ձեռով այն առաջարկում է
Արտահայտման ու փարածման մեկ այլ եղանակ
Այս քարերից յուրաքանչյուրը կարծես սուզվում է
Ժամանակի օվկիանոսի խավար հափակը

Նրա հիշողությունը նման է իմաստունի
ապաստարանի
Նավերժ սահելով ծննդի ու մահվան եզրերով
Նրա արմավը խառնաշփոթություն է սփռում անհոգի
Ինչպես ծաղիկը առանց գույնի
Որ ծաղկում է անփեսանելի դամբարանի մեջ
Դա երկարափեւ փուրքի դժբախտություն է
Որն ուղարկում է իր անբառ հաղորդագրությունը
Թույլ փալով բոլոր կենդանի էակներին
հավաքալ կյանքին

Քարերն այս կայքում
Ներկայացնում են առեղծվածային մի գիրք
Ով շրջում է առաջին էջը
Տեսնում է անցյալի ու ապագայի իրական դեմքը

Յուրաքանչյուր բառ իր մեջ պարունակում է
լույսի շողեր
Որոնց մեջ երեւում են ձյունաթաթախ լեռները
Շողերն անցնում են ձգողականության ու
կապրավուն մշուշի միջով
Ձեւավորելով շերտեր երաժշտական
լարերի հանգույն
Յուրաքանչյուր քար արցունքի կաթիլ է
Ուր լույս փարածող ուրվագիծը
Տառապելով մեկեն աշխուժանում է
Վշտի արձագանքը մարում է այն միակ անցուղին է
Որտեղ մեռյալը կարող է հանգստանալ
Ձեռնարկելու հեքազա մեծ ուղեորություն
Դա նախաբանն է հերոսի հուղարկավորության
Եվ դժոխքի սուրբ ազատագրումից հետո
Լեռնաշղթաները ցույց են փալիս իրենց գեղեցիկ
պարզությունը
Արտավայրի կենդանիները նման են լույսի
սուրհանդակների
Արեւի կանխագուշակ շողերը իշխում են երկրային
կյանքի վրա
Ծառերը բյուրեղային են կարճապեւ
պարկերացումներն անցնում են
Մինչդեռ խոհանոցի ծխի քուլան
Բավական է մեզ ապացուցելու
Որ այս հայրենիքը բնավ պատրանք չէ
Մենք կարող ենք փեսնել
Որ բարի հողը երբեք չի մեռնի կյանքը
շարունակվում է
Մանկան ծննդի կանչը մթնշաղին

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Ամենաաղմկոտ հիմն է երկրի վրա
Որ կարող է երգել հարություն առած մեր
սուրբ երկիրը

Ահ Գանա Մանե բուրգ, ես երկրի վրա այլ
յրեղ չգիտեմ
Ուր կարելի է գտնել քարերի այսքան
հսկայական կույտ

Ինչպես ես գիտեմ
Քո յուրաքանչյուր քարը
Կյանք է կրում հստակ ու անհերքելի
Ծննդյան օրից ամեն քարի վրա դրոշմված է
Աղոթքի բառերի ծածկագիրը
Եթե ամեն կյանքի բաժին հասնի
Երկու բիլլիոն քար ես չեմ համարձակվում
պարկերացնել

Ինչ բարձրություններ ու խորություններ այն
կարող է ծածկել

Արդյո՞ք այն ձեռք կրերի գոյության այլ ձև

Գանա Մանե բուրգ, քո գոյությունը
հրաշք-հանճարեղ է

Դու անիրական խորհրդանիշ ես
Բայց գիտեմ՝ դու չես հայտնվել այս աշխարհում
Որ ցույց տաս ձեռքի հրաշալի գործ
Որովհետև նրանք ովքեր ապրում ու սիրում են
Կարող են քարերը մեկ առ մեկ դարձնել նուրբ ու
քնքուշ արցունքների պես

Կարող է մի ամբողջ օր քամին գովերգի
մի սրեղծագործություն

Օ Մեծն բուրգ, ես ընդունում եմ
Բառիս բուն իմաստով դու հրաշալիք ես
Դու կառուցվել ես հավաքքի ուժով
Դու վեր ես ժամանակից ու փիեզերքից
Գանա Մանե բուրգ, քո մեջ քայլում են
մի ուղղությամբ
Ուղղություն որ երբեք չի փոխվել կարծես հենց
նոր է սկիզբ առել
Այն ուղղությունն է ժամանակի վերամարմնավորման
Ուղղությունն է անապարի ուղղությունն է երկնքի
Ու ես հիմա գիտեմ միակ ճանապարհն է
Որ բացում է ժամանակի դարպասները
Օ Մեծն բուրգ, կեսգիշերվա խաղաղ ու մունջ
ժամերին
Ես պեսնում եմ ինչպես է երկնքից իջնում հաճելի ցողը
Զարդարելու վերջին դրված քարերը
Ես գիտեմ այս քարերից յուրաքանչյուրը
Փոխարինում է հենց նոր մեր կյանքից
հեռացած մեկին
Գանա Մանե բուրգ, հիմա երբ հայացքս
հառում եմ քեզ
Աստղակույրերը կայծկլպում են քո գլխավերելում
Մահվան սուրբ լռությունը ընկած է լեռներին
Նեռվում խոյացող սպիտակ աշտարակը ապահովում է
բարձրությունը
Արձաթագույն լույսերը առկայծում են խաղաղ գետի
երկայնքով
Ինչպես հաղթանակի երթը հուրհրալով անցնում է
արձակ փարածությամբ
Կարծես լեզուս օփարացած լինի մարմնիցս

ԵՍ ԳՐՈՒՄ ԵՄ ԻՄ ԲԱՆԱՍՄԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ԵՐԿՆՔԻ ՈՒ ԵՐԿՐԻ ՄԻՋԵՎ

Ես գրում եմ իմ բանաստեղծությունները
երկնքի ու երկրի միջև
Որովհետև միայն իմ վերելում գտնվող
երկնակամարում եմ
Կարողանում գտնել ցանկալի բանաստեղծական
տողերը
Իրականում մինչ այս հրաշքը ծնունդ կառնի
ժամանակի սրվերը
Կանցնի մեզնով հարյուրավոր անգամ
Մենք բնության երեխաներն ենք ձյան ընծառյուծի
եղբայրները
Սարահարթի այծեղջյուրի աստվածային ուսուցիչը
արժանապարվության պսակը
Նավերժական գմբուխի հափիկ երկնքի հովանոցին
Նավանաբար դա մի այլ «ես» է ինչպես ցեղապետ
Բրոնզե ճակարդ զարդարած ակնեղեն աստղերով
Ես ուզում եմ գրել նրանց մասին եւ մինչեւ երկրի
արգանդ վերադարձը
Տեսնել քերթվածներս հանց ոսկե ու արծաթե զնգուն
ճարմանդներ
Յույց փալով փայլփլացող արցունքի կաթիլներ...
Կներեք ինձ, Բայան Նար* սարի աստվածներ,
Այսօր լուսաբացի անքնությունը ես պահում եմ իմ
լավագույն հագուստներում
Ոչ ինչպես նախկինում՝ միանալու քո
ծիսակապարությանը

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Այլ որ իմ բանասպեղծությունը կարողանա դառնալ
մարդկային օրհներգ
Ես գրում եմ իմ բանասպեղծությունները
երկնքի ու երկրի միջեւ
Որովհետեւ մրրկահավի հիշողությունն իմ միակ
բարձրությունն է
Մինչդեռ լույսն ու խավարը իրար հաջորդում են
օվկիանոսներում
Ո՛վ է քեզ թագադրել, հավերժական արեւ,
Քեզ դարձնելով արքա
Ամենից գերագույնը որ երագն իր կյանքի է կոչում
Նա հոգիներին սրիպեց վառել հավաքքի ու խղճի
ծղուրե կապը
Նապելով սեւ անդունդներ փենչալով գեպեր
Բոլոր էակները որոնց սպասում էինք աննպատակ են
Բոլոր քարերը որոնց մենք սպասում էինք
քարեր են սովորական
Ժամանակը որին սպասում էինք ապացուցեց որ
ժամանակ է ու վերջ

Մենք սպասում ենք ավարտախաղին
Իրականում այն կունենա մի այլ վերջաբան
Մեր սպասումը սպանում է սպասումը
Այն վերջում փոխում է բառերի նշանակությունը
խաղաղությունը ողբ է դարձնում
Պարճառ է դառնում նոր կյանքի մեռնելուն բայց
փարիների պարճառով այսօր
Մեր փառապոներ վաղուց արդեն մարմնի
առանձին մաս չէ

Իսկ լույսի ու ջերմության սուրհանդակներին
ողջունելու համար
Նա հնչեցնում է հնչեղ մի ձայն կարծես միանեղյուր
լիներ կեցած
Շրջակա լեռների բարձրակեպին
Ես գրում եմ իմ բանաստեղծությունները
երկնքի ու երկրի միջև
Որովհետև իմ ծնունդը ընդամենը ծնունդ է
Մակայն իմ մահը մահ չէ
Որովհետև ես վերադարձել եմ ապագայից
Ես անուն չունեմ իմ անունն այս սարահարթի
անունն է
Ես գրում եմ իմ բանաստեղծությունները
երկնքի ու երկրի միջև
Կարմիր իդեալի հրավերով Կարմիր գույնին
Թող ավելացնեմ նոր կարմրություն՝ այն աչքերս
լցնում է արտասուքով
Ես գիտեմ որ այդ ճամփան կտրողները մարդկության
հերոսներն են
Նրանց գործերը վեր են այս դարաշրջանի
ինացությունից
Քանզի մասերի են նրանք բաժանում հնագույն
ժամանակների առասպելը
Եվ մինչ այդ առասպելը կկարողանա վերականգնել
իր փեղը
Նրանք ստեղծում են մի նոր առասպել որ
պարկանում է մեր այս ներկային
Ես չեմ կարող թվարկել նրանց անունները քանզի
հենց իմ անունը
Մոռացված է երգելու բաղձանքներում

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Նրանք պատկանում են ազնիվ կոհորտային նրանց
փառահեղ հոգիները
Թաղված են այս երկրի մարմնի մեջ
Ես ընդունում եմ՝ ոչ մի բանաստեղծական փող չի
ամփոփում նրանց ժառանգությունը
Եթե նույնիսկ ես ցանկանամ գրել այս աղոթաբեր գր
նրանց գովքի համար

* Բայան Նար լեռը գրնվում է Յինհայ-Տիբեթ սարահարթում:

ՄԵՐ ՆԱՅՐԵՐԻ ՍԵՐՆԴԻՅ

*Այնն Կեսարին**

Անցած գիշեր ես սրաժում էի Այնն Կեսարի մասին
մարդ ով արժանի է իմ հարգանքներին
Անցած գիշեր ես սրաժում էի իրենց բնօրրան
վերադարձած մարդկանց քաջության մասին
Ես փեսա լուսավոր ակնկալիքներ
նրանց հայացքներում
Այնն Կեսար, թե որքան է երկար փունդարձի
ճանապարհը ես չգիտեմ
Գիտեմ միայն որ ուզում եմ երթել եկել
այդ ճանապարհով
Որքան էլ որ երկար լինի այն
Այնն Կեսար, սեւամորթի քո գիտակցության
միջով փեսա ես
Աշխարհի կարեկցող փեսիկը
Նա ով կներձենա քո հոգուն կրեսնի արցունքախեղդ
աչքերը քո
Ցանկացած սեւամորթ սպիտակամորթ կամ
դեղնամորթ կհաստատի
Որ քո բանաստեղծությունները կրում են ռասայի
բաժանման ու վերադարձի հիշողություններ
Այնն Կեսար, Աֆրիկայում նույնիսկ այսօր քաղցը
բացում է իր լայն երախը
Ես մի անգամ հավաքացել եմ Աստուծո արդարությանը
բայց շարերն են թշվառական
Մենք գոյափետում ենք այս մոլորակի վրա որպես

Արդարությունը երբեք չի գերիշխել
Այն Կեսար, դու ինձ հիշեցնում ես Նյուտոնի
նախնիներին ու մեր երկիրը
Ես մրաժում եմ այն բոլոր լեռների մասին որքան աչքս
կտրում է ես այն բոլոր բնավորված գետերի
մասին
Կղմինդրե ցողերով ու ցցերով միահյուսված փների
մասին երկիրը կեպագծող նախիրի մասին
Մեծ աչքերով երեխաների մասին
Կներեք ինձ այժմ կանգնած իմ հեռացած մեծերի
առջեւ ես գիպակցում եմ
Որ մեր հեքադիմած բանականությունն ու երազները
Անհետանում են այսպես կոչված քաղաքակրթության
ծիրում
Բյաշիլազի լեզուն մահվան շեմին է ցեմենտի ու
պողպատի արանքում
Մենք միշտ ճանապարհորդում ենք մեր մեկնակերպից
ավելի հեռու
Այո, Այն Կեսար, ես հպարտանում եմ
իմ հոր սերնդով
Որովհետեւ մանուկ հասակից նրանք անգիր
սերտում էին մեր հին առածները
Նրանք գիպեին փոհմերի միջեւ խաղաղություն
սերմանող ասացվածքները
Նրանց աչքերն ունեին արծվի փետրոջություն
Նրանց համարձակ հայացքը նման էր լեռնային
անվրդով լճի
Նրանց կանայք շաք հպարտ էին նրանց դուլոքար
պարի յուրաքանչյուր շրջան

Կարող էր հյուսել արծաթափայլ շքեղությամբ
երկրային աուրա
Մեր հոր սերունդը սիրում էր մաքրել կրակած
հրացանները
Նրանք սիրում էին ճարպիկ ձիերին հավաքում էին
սովորություններին ու նախնիների ուժին
Նրանց պարմությունները հրաշալի ուժ ունեին
որովհետև դրանք կապված էին արարողությունների
հավերժական շղթայով
Նրանք սիրում էին կյանքը բայց ամենակարեւորը
նրանք չէին վախենում մահից
Այո, Այնե Կեսար, իմ հոր սերունդը երբեք չի կորցրել
իր ինքնությունն ու արժանիքները
Ինչպես նաև նրանք հպարտանում էին իրենց
նախնիներով անգիր սովորում էին ազգաբանությունը
Որ հանձնեն սքանչելի ու իմաստուն մարդկանց
հիշողությանը
Նրանք ուրաբորիկ վագում էին արագ ինչպես
ընձառյուծը սրընթաց ինչպես այծեղջյուրը
Արշավների ժամանակ նրանք անցնում էին
մշուշապար ձորերով ու թաքնված սարերով
Քարայծների նման կարող էին զգալ ուրնահետքերը
նույնիսկ մառախուղի խոնավ քողի փակ
Նրանք արծիվների ու մեծ կապվազգիների
որդիներն էին
Երբ կանգնում էին լեռնագագաթին նրանց հերոսական
կապանքները դառնում էին կրակե լեզուներ
Նրանց ամրակազմ մարմինները ձեւավորված էին
աղով ու լեռնային քամիներով ծննդյան իսկ օրից

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Ազատությունն ու արժանապատվությունը որ նրանք
կրում էին ներդրված էր նրանց ոսկորներում
Էպոսների սպեղծող դարաշրջանից ի վեր նրանք
վերջին ու ամենամեծ սերունդն էին
Բնության երեխաներ ու հերոսներ սերող
աստվածային դպիր-ուսուցիչներ էին
Այնն Կեսար, դու չես մահացել քո հեռացած
կերպարանքը փունդարձի ճամփին է
Դու միայնակ չես փուն դարձող անթիվ
ճանապարհորդներ քեզ հետ են հիմա
Այս աշխարհի հոգիները հավերժ կարոպում են
հայրենի հողը

** Այնն Կեսար (1913-2008)՝ սեւամորթ պոետ, մարդասեր ու քաղաքական գործիչ Մարտիրոսիկից /Ֆրանսիական կղզի՝ Կարիբյան ծովում/: Առաջարկել է «նեգրոիդների» զաղափարը եւ ամբողջ կյանքում եղել է սեւամորթների ինքնազնահատման, ինքնավստահության փաստարար: Եւ նաեւ գրական հայրենի դեմք է Մարտիրոսիկում:*

ՊՈՆԶԻԱՅԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Պոնզիան ինքը ծագում չունի ինչպես մառախուղի
դյութանքը
Այն գույն չունի որովհետև հենց ինքն է ընկած
գույնի հիմքում
Այն լեզու է ազատ աշնանը սրվերի սանդուղք
Երկնականարի կարարյալ փողերը բարձրանալու
Նրա անաղմուկ ժամանակաչափը չի գրառում
Կյանքի ու մահվան փարբերությունը:
Այն դեմ է հակակրանքին
Բայց դեմ է նաև միավորմանը:
Այն չի սիրում թափառել այնպեղ
Որպեղ փրամաբանությունն է փուն կառուցում
քանզի դա մի վայր է
Որ մերժում է մեղունների բզզոցը հովվի սրինգը
Պոնզիան ծխի ոլորվող քուլա է որ սրվեր է թողնում
թղթե պատուհանին
Այն թռիչքի պարզ հիշողություն է
Թռչնի մարմնի փեղակ
Այն բեռնվում է նպատակի համար բայց չունի հստակ
նավահանգիստ
Այն խոսքի երկընտրանքային դատողություն է
կարուկ անկում
Որքան հրաշալի պատահականություն է
որ կես ճանապարհին
Այն չի կարող պատկերներ ժողովել իր ժամանման
ծփուն ծովախորշից

Աստղերն ու ցողը գեփյունն ու արշալույսը դողդոջուն
փայլով
Բեկվում են հոգու մեջ հենց դա էլ պոեզիան է
Այն տեսական անհեղափոխում է հնարավորության
մշտական մի պահ
Այն գոյություն է որ չի կարող գոյություն ունենալ
Ինչպես ծածանք որ ծածանվում է ոչնչության վրա
Պոեզիան անթեղի մարմրող կրակ է այն երկնքի
թափանցիկ կամար է
Պոեզիան փնտրում է այն ինչ ինքն ունի հետեւելով
իր մարմնավորմանը
Պոեզիան լռության սկիզբն է այն ժխտում է որ $1+1=2$
Պոեզիան քողարկում է դիմակը - եկեք հասկանանք
նրանց հետեւի հառաչանքները
Պոեզիան առաջարկ է առ փեզերքը կամ
նույնիսկ ավելի հեռուն
Պոեզիայում աշնանային օդը ծվարվում է
ծղրիդներից այն ոսկեգույն կաթիլ է
Ընկած փայրակի թեւից: Այն սիրահարների
ծաղիկ ու խոխոջյուն է
Մարդկային լեզվի շփոթություն է որ կորսվել է
կամ իսպառ մոռացվել
Պոեզիան կանգնած է պլազայի կենտրոնում եւ
անթթիթ նայում է
Յուրաքանչյուր անցորդի՝ աչքերը լայն բացած
Ընդմիջար սպասելով ու ընտրելով հարմար
որեւէ մեկին
Մարդիկ ասում են թե այդ ընտրյալը
Այդ դժբախտը կամ այնքան բախտավորը
պոետն է հենց

ՋՈՒՋԵՊՊԵ ՈՒՆԳԱՐԵՏՏԻԻ*
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Ասրվածային նեպը մխրճվել է ձիթենու սաղարթի մեջ
Փոխակերպելով չոր անապատը թափանցիկ բյուրեղի
Բեղվինի վրանում

Նա ասպղեր է հավաքում երկնային հովանոցից
Նրա գլուխը լույսի պսակ է փեզերքում
Շրջապատող մշուշը հեպ է քաշվում մի ակնթարթում
Բառերից մտնում է ավելի խորագնա բառերի մեջ
Լույսի ճանապարհով նա անցնում է լույսի
Ծփանքներով

Նայրենի հողում ճամփորդում է հովվի
հոգոցներից հեռու

Վիշտը ինչպես գեպ կարող եք փեսանել
Ուղտերի հեկեկանքի արձագանքներում
Ոսկեհուռ կրավի բոցավառման մեջ արեւի
գույներում

Մահվան մեջ գրել են իրական հիշողություն
Վերաճնունողը կծածկի մթությունը ցերեկվա մեջ
Աղի-հանգերը անանուն լճի եզրին
Անգղի աչքը երկնում

Նավերժական լռությունը անեզր ու աղոտ
արոպավայրերում

Երագ-փեսիլքները դուրս են բերվել Նեղոս գետի քնից
Նա փորձված է առեղծվածային նեղ ուղիներում
Ու կարող է հանել լեզվի ծածկագրի քողարկումը
Նա վերջին շամանն էր - բառերը ձգվում են դեպի նրա
դաշտը մագնիսական

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Ճարտասանությունը հորինվում է նրա ամուր
եղունգներում
Լույսի շողերը կորացնում են անպես պարկերները
Նրա փոխաբերությունները ծովը ճեղքող գետի
հանդգնությամբ
Արագովում են սլացող ժամանակի ընդմիջումները
Ձկան դարարկ ցանց
Ինչ-որ մեկը գրնում է հողի մնացորդները
Արցունքներ նման մարգարիպների ձիգ շարանի

* Ջուզեպպե Ուեգարեպրի(1888-1970)՝ պոետ, ծնվել է Եգիպտոսում, իրալացու ընտանիքում: Մանկությունն ու պարսկերենը անց է կացրել Աֆրիկայում: Նրա բանաստեղծություններն արտահայտում են մրահոգություն դարաշրջանի քաղաքակրթության աղետի առթիվ: Նա գրում էր կարճ, դժվարամատչելի բանաստեղծություններ: Նա իր դարաշրջանի դասական քնարականությունն ու խորհրդապաշար տեխնիկան միավորել էր մեկ ոճում՝ դա ներկայացնելով իր կերպարների հարուստ ներաշխարհով:

ԱՇԽԱՐՏԻ ՃԱՄՓՈՐԴԸ

*Թոնաս Վենցուլային**

Առանց ճամպրուկի դու ճամփա ընկար Վիլյուսից
Լիվոլայից սկսած քո հայրենիքը լացում էր պարի
սրվերում
Երկինքն աղավաղվում էր սոճիների ճյուղերից՝
նեղելով զարհուրելի պարկերներ
Դեպի ցանցաթաղանթ: Երբ ոչնչությունը լույս է
արձակում
Աքսորի ճանապարհի աղոյր ուրվագծին սոսկ այդ
ժամին են մեկուսացված բառերը
Սկսում վերածնվել: Նանճարի այդպիսի
փիրապետությունում մահվան հեռավորությունը
Նող է դառնում իրավ բանաստեղծության համար:
Տեղափոխությունը երկաթե բռունցքը քաղցր
Դարձել են փխրուն ու անորոշ զանգը փրփնջում է
Ինչպես սեւ երկինք: Նաճարենիները շագանակի
ծառերն ու եղեգները
Նեռու չեն դժոխքից միայն ցավն ու լռությունն են
Անցնում մահվան պաղ սահմաններով: Նասիր հրիր
բացելու անթիվ կայանների
Դռները: Սեւեռի հայացքդ պլազային դու
Ճանապարհորդ ես: Ամենալավը մոռանալն է օջախի
Անսպասելի կրակը սենյակի փաթ լամպի լույսը
աշխարհասեղանը
Թեյի փաթ բաժակով քանզի երբեք չի իմացվում
արդյո՞ք սրբի բաբախը

ՔՈ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

*Դեսանկա Մաքսիմովիչին**

Մի մեծ կաղնի է
Աճում այսպեղ նրա հովանոցը
Սրվեր է նեպում հիշողության վրա
Դու պառկած ես բնակարանում
Կանաչ խոտի ու կունձղերի պակ
Ո՛վ է լսում
Երբ քամին փչում է
Աշխարհի խորքից
Մեղմորեն սահելով խավարի օվկիանոսով
Ու՛մ շունչն է անցնում
Յուրաքանչյուր միայնակ տերեւի միջով

Քո լռությունը
Վերադառնում է իր ակունքին
Նանց բյուրեղյա ձյուն
Քո մտքի ոստերը հանդարտ բարձրանում են
Այս կաղնու ուտերը
Նավանաբար կբարձրանան դեռ...

** Դեսանկա Մաքսիմովիչ(1898-1993)՝ սերբ բանաստեղծուհի:
Նրա բանաստեղծություններն ունեն հարուստ տոմսանյութի զգա-
յունություն: Նա հակված է նկարագրելու ներքին աշխարհի
նրբությունը: Նրա պոեզիայի գլխավոր կերպարներն են՝ Նդի
հողն ու երազների բանաստեղծուհի:*

ԿԱՐԻՔ ՉԿԱ ՈՐ ՆԵՐԵՍ

Այնպես չէ որ ես չեմ սիրում
Երկինք խոյացող բարձրաքերները
Նրանք ցեմենտի ու պողպատե ձողերի հրաշքներ են
Բայց ես չգիտեմ ինչու նրանք ջերմություն չեն սփռում
Դուրս ցայրալով իմ սրտի միջից
Մի օր ես զարմացած նայում էի
Ինքնաթիռներին որոնք ճեղքում էին օդը
Որքան հեռու են նրանք
Իմ սրտի զարկերից
Այդ ժամանակ ոչ-ոչ հենց այդ պահին
Ակամա ուրախությունը որ նրանք բերում են
Երբեք չի կարող մրցակցել ցանկացած բարեսիրտ
Մոր ծիծաղի հետ այս մոլորակում
Մի շփոթեցրեք իմ միտքը իրականում
Ես երբեք չեմ կորցրել համառ վստահությունս
Իրականության հանդեպ
Բայց ես մեծամեծ հույսեր ունեմ րեսներու
Մարդու եւ աշխարհի միջեւ անքակտելի կապը

Երբ ես-ը զգում է որ բանարկված է
Մեքենաների իներտ պողպատի մեջ
Կարծես կյանքի շունչը մարում է կամաց
Ես կարծում եմ որ մեզնից ամենքն էլ
Ունեցել են այդպիսի զգացողություն
Իհարկե ընդունում եմ
Այս գեղեցիկ ցանկությունն ինձ երբեք չի լքել

Ե՛րբ կարող եմ վերադառնալ հայրենի վայրեր
Նամպեսելու հնդկացորենի ու վարսակի
անխառն համը
Զբոսնելու կրակի թամբի վրա եւ համակ լսելու
Բրդյա թիկնոցի սրսփուն ձայնը հյուսված
թիկնոցի ձայնը
Որ երկնքում կոր հեքագիծ է թողնում
ինչպես երկնաքար

Անհրաժեշտ չէ քո ներողամտությունը
Սա միայն իմ փեսակեպն է կյանքի մասին
Ցանկացած մեկը կարող է փեսանել նույն փեսարանը
Որն ինձ հուզել է արդեն շատ օրեր
Մթնշաղին փոթորկից հեքո մի փոքրիկ ճնճողուկ
Թռչելով գալիս է մի ոստ կտուցին
Շրապելով նորոգել իր փաքուկ բույնը

ԵՍ ԱՅՍՏԵՂ ԵՄ ԵՎ ՔԵԶ ԵՄ ՄՊԱՍՈՒԲՄ

Ես չգիտեի թե ով կլինեիր դու
Բայց ինքս ինձ գրա որ սպասում եմ քեզ
Սպասում եմ քեզ բարձր հարթավայրում
Սպասում եմ քեզ պարապի տիրույթներում
Նույնիսկ Յոնգխապան* չէր կարող գուշակել
քո ժամանումը

Նույնիսկ գուշակը չէր կարող
Ոչխարի վառված անրակից
Կարդալ նախանշան կամ ակնարկ քո մասին
Չնայած դու դեռ չես եկել
Ես առնում եմ քո անորսալի բուրմունքը
Թեկուզ այն հեռու երկնքի եզրին է
Ես չեմ տեսնում քո յուրահարկությունները
Այդ ոսկե դիմակը ձկան դպրոցը մութ ջրերում
Որոտը կուլ է գնում հեռավոր ծովում
Արշալույսի դեղնականաչ արոտավայրով քամին
անդադար փչում է
Իրականում իմ սպասումն այսպեղ է
Աշխարհի խաչներուկին
Արդեն երկար ժամանակ ես քեզ աննպարակ
սպասում եմ այսպեղ
Դա ընդամենը հոգու կարոտ է
Մեկը մյուսին

* Յոնգխապան(1357-1419)՝ Տիբեթյան բուդդիզմի ստաջին պատրիարքը:

ՄԻ ԾԱՌ- ՋԻԼՈՒ ԲՅՈՒԹՈՒՄ

Այնպեղ ամայի վայրում
Մի ծառ է կանգնած Ջիլու Բյութում

Ծառի սրվերը նման է
Նիշողության օղակներով
Փոխանցվող
Թաքնված բառապաշարի
Ոչ մի պարասխան
Միայն շամանի բանալին է
Թեւերի նման անցնում
Նոզիների
Բաց ու երկար շարքերով

Ճյուղերը ձգվում են
Ճեղքելով մեղմ օդը
Յուրաքանչյուր փերեւ
Պարկերացնում է խորհող փիեզերք
Ու շիփակ թռչուններ

Կարո՞ղ է սաքուր երանգներ մնան
Ձիու աչքերում
Երբ փոթորիկը մոտենա
Ճերմակ մազերի գույնն ու հողեղեն հենարանը
Չբացել են արդեն արեւի փակ

Ծառը կռացել է
Ամառային վերջին երեկոյին

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Պարկերացումների որջը բշվում է
Նեռավոր վայրերն այս աշխարհի
Սա խավարի ծովն է
Որտեղ ոչ մի ձայն չի պլիքվում
Ջիլու Բյուրի անձայրածիր ամայի վայրում
Ծառի երազակերպ սիլուետը հանկարծ
Նայտնվում է ինչպես չոված ճառագայթ

ՔՈ ԲՈՒՅՐԸ

Քո բույրը փարածվում է ողջ փիեզերքով
Քո բույրը լցնում է ժամանակի մարմինը
Արամնահեպքեր է թողնում ծովափի
ժայռածերպերին

Կայծակնային հեղույսներ է ցանում
բլրագագաթներին

Այսպիսի ժամերին ես անկեղծորեն

Չգիտեմ ով կարող էիր լինել դու

Ես ընդամենը զգում եմ

Որ հոգին արագորեն ընկղմվում է

Կապույտ գույնի կանչող փիրույթի մեջ

Երբեմն ես զգում եմ նրա փարածումը

Ինչպես կույր մարդու աշակերպները

Ոսկեգույն լույսը պարասխանափու է ամեն մի
անհայտ օթեանի համար

Քո բույրը օշինդր է

Որ փարածվում է ամբողջ երկրով մեկ

Այն հասարակ բույսերի նրբերանգ է

Այն ֆիզիկական ոչ մի ձեռնի

Ոչ մի հնչյուն

Ամեն անգամ երբ հասնում է ինձ

Բորբոքում է կիրքը անսպասելիորեն

Լռակյաց ծառը կարոտի հնչյուններ է արձակում
մեղմիվ

Այդ պահին կարող ենք փեսնել հստակորեն

Ինչպես են հեռում հեռավոր լեռների

ուրվապարկերները

Դա հավերժական վերելք է եւ ալիքների
գահավեժ անկում
Դա օվկիանոսի հառաչ է եւ օվկիանոսի անգուսպ
հրկիզում
Դա հրավերք է առանց հրավերի
Դա պարզունակ ձայնածավալ է
Դա կերի ազապ աղեղնաձեւ ցարկ է
Դա խեցու ճիչ է օվկիանոսի խորքում
Ես գիտեմ դա հավիտենական թռիչք ու վայրէջք է
Ինչպես կայծ արձակող սուրսայր փեզեր
Ինչպես կրակներ
Ինչպես ականա արնահոսություն
Միայն այն ափին որ սփռում է սարսափ ու մահ
Մոռացված ես-ը կարող է գտնվել
Ես չգիտեմ ում բույրը կարող է այդպես փարածվել
Կամ ինչու նրա հայտնությունը հիմա
չի փալիս անունը
Կարծում եմ բույրն այս ես զգացել եմ
խորը անցյալում
Նման փոթորկի ու վայրենության հիշողության
Փիրուզե քարերի շարան մթության մեջ
Գարնանացան սերմ
Մուշկ անապատում
Վարդ բուսած հողի փաթուկ ընդերքից
Յուրաքանչյուր մոր արգանդում որտեղ կարող է նոր
կյանք զարգանալ հանկարծ
Դու կարող ես զգալ
Ջրի խոնավությունն ու հարթությունը ողորկ
Ու՛մ բույրն է դա

Այն ծրարում է ինձ սքողում գգույշ
Մինչ ես կարթնանամ
Բայց չգիտեմ այդ ով կարող է լինել

ՃԵՐՄԱԿ ԸՆՁԱՌՅՈՒԾ

Ձյունոտ վայրերում կորած հեքքերը
Մրվերը թաքցնում է երկրի արգանդում
Երազ որ վազում է ամբողջ եռանդով շերտագծում է ու
ցարկոտում...

Ձգվում է առանց նշույլ հնչյունի ինչպես օրվա լույս
Ուժ կայուն վերջույթներում հավերժական աղեղ
Չհեկեկող արծաթափայլ գնգնգոցն անցնում է
Լուսաբացի եղջյուրների միջով աչալրջորեն
Բնակաբեղի հանդեպ, նրա փոհմական շարքը
Որ հեռու է ժանգոտվող երկաթից, մարդաշ
հիշողության մաքուր -

Վերանորոգում է երկար դանակը հոր իրանին
Կյանքը խրված է ժայռերի արանքում
Որտեղ ունկերին ողջունում է մահացու լռությունը
Փառահեղ կենդանիների նախնիների խումբը
ասարդապսակով վառ զարդարված

Մպասում է մառախուղի բաժանվելուն
Ամեն առավոտ ոսկեգույն հրաշագործը վերադառնում է
Մոռացկոտության պարարագին որոշ
տոնայնություն փալու

Որ մերժված չլինի: Վաջրա* գավազանը ժամանակի
ճիրաններում

Մպասում է ոմն մեկի գծագրում: Կայծակի ճիչում
Վերաբնակեցման ծանուցագիրը սփորագրված է
կյանքը շարունակելու համար

Լույսի սուրհանդակը՝ աղոթաներգի գլխավոր հերոսը
Չիմանալով՝ երբ է պոեթի անունը

Խոցելու հոգու փխրուն վահանը, ու չնայած որ մանր
իմաստն այդ
Վեր է ածվել թռչնող սաղարթի, արդեն փափանել է
ծառի նրբահյուս միջուկը...
Այժմ անհամեմատելի այդ վեհատեսիլ ուղղաձիգ
ճակարդ
Ուրվագծվում է թանկարժեք զարդերի
փայլաբազման մեջ: Կարո՞ղ է ինչ-որ մեկն ինձ
պարզաբանել՝
Այդ ե՞րբ էր որ ես հասարակել եմ անսիրտ
հավերժության կողմից

* Վաջրան ծխական գործիք է, օգտագործվում է հնդկական
ծխակախարության մեջ՝ խորհրդանշելու աղամսնդի եւ կախ-
ժակի անպարտելի ուժի հատկությունները, ներկայացնում է
նզու սմբությունը եւ հոգևոր գորությունը:

ՄԱՍՆԱՏՎԱԾ «ԵՍ»-Ը

Ես դադարապարտված եմ ինքնամասնաբան
Մինչև կհասնի հերթն իմ ընտրության
Ծնունդն ու մահը ճանկոտեցին մարմինս
Այն դարձնելով մահացու ընդհարման վայր
Քանզի մթության իմ ընկալումը
Մոտենում է անդարձ հեռանալուն
Նրա անդունդը նշմարվում է իմ դեմ
Ընդգծելով աղեղնաձեռ թռիչք
Բայց ոչ երկնքի նույն ուղղությամբ
Եվ ոչ էլ դժոխքի
Մի այրին դիպչում է արեւի լույսը
Կարոտս դեպի դառը հնդկացորենը
Աճում է այնպեղ հանց դիմացկուն բերք
Իսկ մյուս այրը ջնջվում է կամաց
Կորստաբեր ու սառն մթության մեջ
Անհերանալով օրար քաղաքի աշտարակներին
Իմ ձախ ականջը կարող է լսել հոգի ուղարկող
աստվածաշնչի
Ձայնը որ երգվում է հազար տարուց ի վեր
Որովհետեւ փաստերը վկայում են -
Այն կարող է համբերությամբ կրել ժամանակի
դաժանությունը
Նրա ոչ ֆիզիկական ձեռքը կարող է հափշտակել
Անտեսանելի սովորություններն ու
արյունակցությունը
Այն կարող է վերականգնել մոռացված
բառարմարները

Պաղ մոխրի անշուք մոռացությունից
Իսկ իմ աջ ականջը ոչինչ չի լսում
Այն խլացել է երկաթի ձայներից
Եվ իմ գույգ աչքերից
Երբ մեկը լցվում է արցունքներով
Մյուսը չորանում է ինչպես անապատ
Ըստ նրանց ինձ ցույց փվածի
Մեկը լցվում է հավերժության լույսով
Մյուսը պոռթկումով առկայծում է խավարի
անդունդներից

Իմ շրթունքներն երկրի բեռներ են
Երբ բերանս բացվում է խոսելու համար
Աշխարհն ընկնում է մահացու լռության մեջ
Երբ ես փեր եմ կանգնում իմ գրնգուն լեզվին
Նազարավոր ասացվածքներ հնչում են հանց գանգեր
Ես փրապեպում եմ դյուրին արվեստի
Բայց զգում եմ նրա հակառակ կողմը
Որն անցնում է իմ թիկունքով
Ես Ջիզա եմ պարում հակադրությունների միջև
Ես մի ուրիշ ուրիշ Ջիդի Մաջիա եմ
Ես մարդ եմ - կամ այլ փեսակի մի արարած
Որ երեսում է փայլվող արցունքների միջից

ԳԵՏ՝ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ՄԻՋՈՎ

Քանդակագործ Ֆանգ Դեղիին

Մա ես եմ: Դա «ես» եմ
Որ երբեք չի կորցնում ժամանակի կայարան փանող
ճանապարհը
Մա իմ երիտասարդությունն է - ժամանակը երբ
նման էի թռչնի
Թե որտեղ թռավ շար վաղուց չգիտեմ
Այսօր հրաշքի նման այն կրկին հայտնվեց
Դրանք իմ աչքերն են - բաց երկնքի լայն
փարածություն
Իմ աչքերի հայացքը - որ երբեք երևակայության
պակաս չի ունեցել
Իմ գանգուր մագերը - ազատության ալիքներն են
Իմ ճակատը - որ լի է պատանեկան
համարձակությամբ
Դրանք իմ շուրթերն են
Նրանք համբուրել են ժողովրդի երկիրն ու սարերը
Նրանք շնչացել են բանաստեղծության
գեղեցիկ փողեր
Նասակակից աղջիկների ականջներին
Մա իմ բրդյա թելով գործած գլխարկն է -
Նայրս ասում էր. «Դու արծվի թեւեր ունես»:
Մա հերոսի ժապավենն է իմ կրծքավանդակին
Մայրս ասում էր որ դա գուշակում է իմ վաղվա օրը

Դա ես ինքս եմ: Այն սրիպված «ես» եմ
Նրաշալի ձեռքով, ժամանակի գերի մեջ
Դու ձեռքդ պարզեցիր եւ ամուր բռնեցիր
Ամուր բռնեցիր փասնութեամբ անփորձ պատանուս

ՄՏՎԵՐ

Մի անգամ այս փողերը գրեցի քերթվածի մեջ.
«Բոլոր մարդկային էակների համար
Կա ծնվելու միայն մի ճանապարհ»
Առանց բացառության մենք բոլորս ծնվում ենք
Մոր արգանդից
Նավանաբար ճակարագիրն օգտագործում է
իր ձախ ձեռքը

Բացելու ծննդի ոսկեվառ դուռը
Մինչդեռ աջ ձեռքը ամենքին մեկնում է
Մահվան դռան միակ բանալին
Ես հաճախ էի զարմանում
Ինչու մարդիկ մեռնում են
Այսքան փարփինակ ճանապարհներով
Մահվան ճամփաները վեր են
Մեր պարկերացումներից
Շամանը ասում է. «Բոլոր սրվերները փարբեր են»
Այնուհետև սեղմում ավամներն իր

ՕՐՆ ԱՆՊԱՅՄԱՆ ԿԳԱ

Օրն անպայման կգա
Երբ իմ հոգին
Երախտապարտ այն օրերին որոնց միջով
երկար անցել է նա
Նարգանք ցույց կտա միս ու արյունին
Տեսնում եք որ հենց ծննդյան օրից
Նոգին ու մարմինը կապակցում են
իրենց ճակատագրերը
Տնվորը հոգին է որ
Գրել է սենյակ իր համար
Դիմակի նման պեղք է այն մշտապես հազին պահի
Կամ ինչ-որ բան գինու փիկի նման
Կրուցով բերված առաջին ոսկերով
Այն դառնում է հին բույն
Նազիվ դիմակայող քամուն ու անձրեւին
Նարցնում ես՝ ինչու՞ ես լի եմ պարկերացումներով
Որովհետեւ մարմինս ու հոգիս
Ինձ ներել են սիրո ու մահվան այս թորանոթը
Եվ իհարկե իմ ողջ գաղափարներով թողեցին ինձ
այսպեղ եռեփ գալու
Մինչ հոգիս սլանում է արյունս հոսում է
մարմնիս երակներով
Երբ հոգին հանդիպում է ինչ-որ վրանգի
Մարմինը պահում է իր դողդոջ շունչը
Խուճապի ալիք է անցնում նրա միջով
Շատ ավելի վաղ քան էլեկտրական
ցնցումի սարսուռը

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Եվ լոկ պապահական գիշերներին
Նոզին թողնում է իր գողտրիկ այգին
Եվ երազկոտ քայլում աստղազարդ անապատով
Երբ մարդը հանդիպում է ձախորդությունների
Միրտը կարող է կտոր-կտոր լինել
Բայց ամենավշտալին
Մեղադրող աչքն է նրա ով լացում է
Եվ միայն փոքր կարող է հարցնել
Այն պահին երբ մարմինն արնաքամ է լինում
Իսկ հոգին այրվում
Նրանցից որն է ավելի ուժեղ գգում վերահաս
ցավն այդ

Ինչեւիցե կա մի խորին գաղտնիք
Որ կուզենայի հաղորդել ձեզ
Այն ժամանակ երբ մարմինը երջանկություն է գտնում
Իսկ երկու հոգիները անկարող են կպչել սոսնձի պես
Մերն այս աշխարհում սկսում է մարել

ՅԵԶԱՐ ՎԱԼԵՋՈՅԻ* ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Մեւ քարերը դարսված են սպիտակների վրա -
Երբ դու գրել ես այս փողը որոշվել է քո ճակատագիրը
Թողնել ոսկորներդ ինչ-որ մի փեղ:

Փարիզի աշնանային քամին փչում էր
Քո սրվերի ու երկակի սրբի միջով
Որ քաղցում էր պարի փակ մի կողմ քաշված
Ու մի հինգշաբթի հանդիպեց մահվան
Յեզար Վալեջոն կյանքից հեռացավ
1938թ. հոկտեմբերի 14-ին

Դու թաղվեցիր Փարիզում - բայց իրականում
շարունակում ես ապրել
Քաղաքի մի ուրիշ քառորդ մասում ինչ-որ մեկը
փեսել է քեզ

Կեղտոտ ու պարառոտված շորերով շրապում էիր
Դռնեղուռ - ձեռքդ մեկնած - ոչ քեզ համար
Աղքատից խլված հանապազօր հացի
փշրանքների համար

Դու կանչում ես թշվառներին բայց Ասրված
գրադեցնում է քեզ

Բոլոր գառախաղերից ամենահեղուկ,
ինչ ճակատագիր

Կարո՞ղ է ունենալ խաղամուրը - թշվառության փունջ
Աշխարհի երեխաներին դու պարմել ես քո

փազնապների մասին

Ի՞նչ կլինի եթե Իսպանիան հանկարծ երկնքից ընկնի:
Ու ոչ մի գույգ ձեռք չգրնվեց ծղոտե
ներքնակ պահելու

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Քեզ բռնելու համար երբ ընկղմվում էիր անդունդի մեջ
Յեզար Վալեջո -
Քո հայրենի քաղաք Սանտյագո դե Չակոյում
Ես գգում եմ որ դու փեսնում ես ինձ՝ կանգնած
գերեզմանիդ առաջ
Քո ընդհանիքը այսօր է ննջում - ուշացած արելը
Սգազգեսարի սրվերով դափարկ փեսարան է
սրելծում անհարկի
Թեկուզ ոսկորներդ ինչ-որ մի փեղ են
առանց կասկածի
Ես իրոք գգում եմ՝ քո լացող հոգին այսօր է

* Յեզար Վալեջո(1892-1938)՝ պերուացի պոետ, ծնվել է Անդո-
րինի շրջանում, հնդկացու ընտանիքում: Նա Լատինական Ամե-
րիկայի առաջարար պոետներից է:

ՄԱՅՐԻԿԻՆ

Ինչպե՞ս կարողացար կասեցնել անցած փարիների
փրփրաբաշ ալիքը
Քո թիկունքի ծովապարնեշով դու պաշտպանվել
ես եւ առաջ շարժվել
Ինչպե՞ս պաշտպանել քո աչքերը - իմ ապակե
ցուցափեղկերն ու ազաթները
Որ կորցրել են իրենց կուսական փայլը
Ինչպե՞ս պահել սպանող ժամանակը որ ներծծվել է
քո հարթ մաշկի փակ
Այս դիվային ուժից փախչելու ուրիշ ոչ մի տեղ չկա
Նրբագեղ կազմվածք հազիվ վայր իջած
հարսանեկան ձիու թամբից
Փառահեղություն կայծակի նման անցած սեւաթույր
գանգուրներից
Նոգնած գլուխդ խոնարհված, մշուշոտ
Մանկության սրվերներ - չքացած հեռվում
Երիտասարդության անպաճույճ տնակ - հայտնված
երագում
Արծաթագոծ կախազարդերի փայլ - Նյուտոնյի
արքայական մայր
Ծալքերով կիսաշրջագգեսարի ալիքներն ահա
ստեղծությունը ներում են մութ անկյուններ
Մտերմանալով ուրախությունների հետ բաժանման
կարոտը
Անցնում է քո աչքերով - հետ նայելու ոչ մի
հնարավորություն
Քո սերնդի քույր ուղեկիցները

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Իրենց վերջնական հանգիստն են գտել դիակիզման
հողում
Օ ո՛վ կարող է փալ սփոփանք որ ոչ մեկին
տրված չլինի
Ո՛վ կարող է հանգստացնել քեզ - վերականգնել քո
օրացույցի էջերը

ՆԱՐՅՈՒՄ

Մառը պատերազմական դարաշրջանից ցայսօր
Մարդը չփոխեց վարքն իր կրթահույզ
Իմա՝ արնահեղությունը - ի՞նչ պատճառ իրոք
կարող է լինել
Բացի անփութությունից ու երեսպաշտությունից
մեր բնույթում
Ամենացածր դիպանկյունից ահա
Ես ուշով նայում եմ հայրենի քաղաքիս
հնդկացորենին
Երբ գեփյուռը փչում է դաշտի վրայով
Կաթիլներն առկայծում են հնդկացորենի բարակ
ծայրերին
Նրանք պարունակում են արցունքի բյուրեղյա
պարզությունը

Դու հանգիստ էիր շարունակում էիր գրել
բանաստեղծություններ եւ քո խոհուն մարմնով
Անցած սարսուռը կարմրեցրեց այրերդ հանց
երիպասարդ աղջկա այրեր

* Աննա Ախմարովա(1889-1966)՝ 20-րդ դարի ռուս մեծ բանաստեղծուհի:

ՄԱՐԻՆԱ ՅՎԵՏԱԵՎԱՅԻՆ*

Դու ասացիր որ մարդիկ կսիրեն քեզ
Դեռ հարյուր տարի էլ ապագայում
Դու գրել ես բանաստեղծություններ
Արցունքների բյուրեղյա պարզությամբ
Ո՛վ է տեսնում քո վառվող շրթունքները
նրանց հետևում

Ո՛վ է լսում քո լացն ու կոծը
Եթե լիներ այնպես ինչպես դու էիր մտածում անկեղծ
Եվ մենք լինեինք քեզ հետ ինչպես կարող էինք մենք
Ոչինչ չանել եթե այդ ամենն այնքան ծանր էր
քո ուսերին

Իսկ ո՛վ ասաց որ ընդամենը հարյուր տարի են
Քեզ փնտրելու
Ո՛վ ասաց որ հարյուր տարի պեքք է անցնի
Մինչև մի հոգին հանդիպի շիպակ
Մյուս հոգուն հենց նույն պահին
Ես չեմ հավատում դրան քանզի ես եղել եմ
Ռուսաստանում

Այն բնակարանում որտեղ ապրում էիր դու
Իմ աչքերով տեսա այն փոքրիկ խաչը
Որ քո ձեռքով ես կախել պատուհանից
Քո ճակատագրում գրված էր
Ռուսական հողի իսկական քահանա
Եվ Աստուծո նման
Դու սրիպված էիր կրել խաչդ արնահոսելով
Շրթունքներից ներս սեղմած ապամներով
Յվեփաեա - բանաստեղծության վսեմ դիցուհի

Դու կարիք չունես դափնեպսակի
Քո բանաստեղծություններն այնքան ծանրակշիռ են
որքան քո անունը

Դու ընտրել ես քերթվածներն այդ
Ինչպես ընտրել ես քեզ սնուցող լեզուն
Դու լավ պարճառ ունեիր կրկին մեկնելու
/Նույնիսկ արքասահմանում կյանքը կունենար
Մուղ պայմաններ ու անհույս անձնվիրություն/
Բայց դու չհեռացար
Մինչ մահ մնացիր հայրենի երկրում
Յվերաեսա, անթիվ դալկահար

բանաստեղծներ այսօր
Ներելում են գրելու քո եղանակին
Իրականում նրանք չեն իմանա երբեք
Որ ընդօրինակում են ոչ ավելի քան հասարակ փողեր
Որովհետեւ նրանք չունեն այն սիրտը
Որ մարտնչել է խղճահարության ու կատաղության
ուժով

Յվերաեսա, իմ անգուգական իմ մեծ քույր
Ոչ ոք չգիտի որտեղ է իսկական գերեզմանդ գտնվում
Ես միայն կարող եմ բարձրացնել աչքերս դեպի
հսկայական երկնակամար

Պարվելու քեզ ամբողջ սրտով ու հոգով
Որովհետեւ դու ես ինձ սիրով հասկացրել
Ինչպես արարել դարձդարձիկ փողեր

** Մարինա Յվերաեսա(1892-1941)՝ 20-րդ դարի մուս մեծ բանաստեղծուհի ու էսսեիստ:*

ՄԻՐՈՒ ԿԱՐՈՏ

Դեղին անձրեանոցի փակ աղջիկ, մի գույգ
կարոտած աչքեր
Մնկածեւ երագ կամաց վեր բարձրացող
ոլոր-մոլոր սեր
Օղը գրկախառնվում է գույների հեպ կիրքը հեռանում է
դեպի հորիզոն
Քնքշությունը փրփում է ներդաշնակ
Անփիկ հասարակ պարը քայլում է
Դեպի բարձր լեռների արձագանքները
Տավիղի հնչյունները ծորում են մեղրանուշ սիրտը
մոտենում է շրթունքներին
Բյազե կախարդական կիսաշրջագգեստը ահա
ծածանվում է շուրջանակի
Խանդավառ փեսքը պահմարվում է լույսից

Գեղեցկության համար փրված արտաքինը
օգրագործում է բնության մոտիվները
Թող մարդաշ սերը փաթաթվի փարթամ
սեւ մագերում
Թող ամոթխածությունը դիպչի մեզ պարզությամբ
Գայթակղիչ բուրմունքը որ փռվում է թեթեւ
Ընծա է երկրից
Բարձր լեռը նիրհել է մարդու նմանությամբ
Արահեպը կարծես նրա մերօրյա գոտին լինի
Ի՞նչ մեղրածոր բառեր են շրշում նրա ունկին

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Երկնքի կապույտ կամարի տակ նա մոտենում է
Աչքերի փայլով փոխանցելով իր կարեւորությունը
Դեմքը հարուստ է ձայնային էֆեկտներով
Երբ կորսվում է հայացքի ռիթմը - ուրեմն դա սերն է

ԼՈՒԲԹՅՈՒՆ

Չեսլավ Միլոշին

Ապրելով վկա լինելու համար՝
Ապրելու միակ նպատակը չէ
Դեռ մինչև կգա վերջնական վճիռը
Դու չես մահանա այդպես հեշտորեն:
Ճմլված հայելու ծանր դարաշրջանում
Խաբեությունն ու դիմակները գուցե թաքնված են
Մթության քողի տակ, նրանք կարող են նույնիսկ
թաք կենալ
Լույսի սրվերներում: Դու փոքր կումերով խմել ես
դժվարության դառնահամ գինին,
Նեպո ընտրել աքսորը: Ճանապարհն ավելի հեռու է
տարել, քան դու երագել ես:
Երբ մարդիկ կարծել են, թե քունդարձի պատերը
Փլվել են, դու չես հրաժարվել դրանցից խոսելուց:
Դա ճակատագիր էր, որ թույլ տվեց նոր
հրաշագործություններ,
Որ քո կանչը չմեռնի լուսաբացին:
Մեքադե կշեռքների ու փեպուրների տակ
միայն բառերն են
Շարունակում հանդուրժել դժոխքի կրակե լեզուները,
Դա լեհական լեզվի զնգուն փառքն է որ թույլ է
տալիս տեսնել
Ժայռոտ լեռները շոյող արշալույսը եւ թույլ է տալիս,
որ ծանրացած հոգիդ
Նմանվի Ադամ Միցկևիչին, ով, մրահոգ կանգնած

Ակամանի դաշտում, դեռ կարողանում էր
լսել այդ ձայնը՝
Լիբվայից եկող: Նավարա, խնդրում եմ, մայրենի
լեզվի անթառամ ուժին,
Նավանաբար սա հավիպյան դառնա քո այլ
հայրենիքը,
Որին չի կարող հաղթահարել ոչ մի աքսոր
կամ վճիռ:
Շնորհակալություն քո բանաստեղծությունների
հասարակականության համար
Ու քո լռության՝ մինչ կրում էիր դժվարություններ:
Այսօր մարդկային ջինջ նպատակը շարունակում է
ապրել, դու էիր սովորեցրել մեզ՝
Ինչու ճշմարտությունն ու արդարությունը
սահման չունեն:
Քո կյանքը պարահական իրադարձություն չէր,
քո քայլը
Թույլ քվեց կյանքին՝ իր ամոթով ու
հուսահատությամբ քայլել վերջին շեմով:

* Չեսլավ Միլոշ (1911-2004)՝ հանրահայր լեհ բանաստեղծ՝
ծնված Լիբվայում: Գրականության ասպարեզում Նորելյան
մրցանակակիր /1980/: Նրա առավել հայրենի գործերից են՝
«Զանգեր ձմռանը», «Մորթի գերին» և «Լեհական գրականու-
թյան պատմություն»: Նա գրել է փարբեր ժանրերով՝ պոեզիա,
էսսե, քաղաքական մեկնաբանություն:

ՁԱՅՆԻ ՏԵՍԱԿ

*Իմ բանասարեղծական
սարեղծագործության մասին*

Ես գրում եմ բանասարեղծություններ, որովհետև իմ
ծնունդը կարող էր
Տեղի ունենալ ոչ շուրջ առավել եւս ոչ ուշ քան հունիսի
23-ին 1961 թվի:

Ես գրում եմ բանասարեղծություններ, որովհետև ես
ինքս պարահական դեպք եմ:
Ես գրում եմ բանասարեղծություններ, որովհետև
իմ ծնողները՝ երկուսն էլ
Նյուսուի ազգությունից են: Նրանք Նյուսուի սուրբ
հերոս՝ Ժիգ Ալուի հեքնորդներն են:
Ես գրում եմ բանասարեղծություններ, որովհետև իմ
պապը շաք գեղեցիկ էր, իսկ իմ փապը
մի քիչ ավելի փգեղ:
Ես գրում եմ բանասարեղծություններ, որովհետև ես
ապրում եմ մի փոքրիկ քաղաքում, որ կոչվում է
Ժառջյու, որտեղ Նյուսու եւ Նան ցեղի մարդիկ
ապրում են միասին:

Նրանք կարծես իրար շաք ծանոթ,
բայց անծանոթ են միաժամանակ:
Ես գրում եմ բանասարեղծություններ, որովհետև
մանուկ հասակում ինչ-որ մեկը վիրավորել է ինձ:
Ես գրում եմ բանասարեղծություններ, որովհետև ես
միշտ ամաչում եմ, բայց ցանկանում եմ արտահայտվել:

Ես գրում եմ բանաստեղծություններ, որովհետև
մի ամառ կարդացել եմ Բա Ջինի
«Ծովի երազը» գիրքը:
Ես գրում եմ բանաստեղծություններ, որովհետև ես
մահը գիտակցել եմ շատ վաղ հասակում:
Ես գրում եմ բանաստեղծություններ, որովհետև իմ
անհանգստությունները միշտ գերակշռում են իմ
ուրախություններին:
Ես գրում եմ բանաստեղծություններ, որովհետև
ես ունեի մի տար Դան չինական ցեղից, ով միշտ
պնդում էր, որ իր հայրենի քաղաքում մի մարդ կար,
ով կարողանում էր փոխակերպվել սպիտակ
վագրի եւ գիշերները բացել մարդկանց դարպասները:
Ես գրում եմ բանաստեղծություններ, որովհետև ես
հաճախ տարվում եմ ամենավայրենի
պատկերացումներով:
Ես գրում եմ բանաստեղծություններ, որովհետև ես
լավ պատմություններ եմ պատմում:
Ես գրում եմ բանաստեղծություններ, որովհետև
իմ հորեղբայրը մի անգամ եկավ քաղաք՝
մեր տուն ու ասաց, որ պատրաստվում է
հոգիներ հեռացնել իր տնից, եւ դրա համար նրան
անհրաժեշտ է մեկ ոչխար եւ ութ աքլոր:
Ես բանաստեղծություններ եմ գրում, որովհետև ես
երկու անգամ խորտակվել եմ ջրում եւ երկու
անգամ էլ ազատվել մահից:
Ես բանաստեղծություններ եմ գրում, որովհետև ես
սովորել եմ լողալ:
Ես բանաստեղծություններ եմ գրում, որովհետև ես
հավատում եմ, որ բոլոր կենդանի էակները ունեն հոգի:

Ես բանաստեղծություններ եմ գրում, որովհետև
1978թ. ես ընդունվել եմ հարավ-արեւմտյան
ազգությունների քոլեջը, եւ այնտեղ կարդացել
Քյու Յուանի եւ Միխայիլ Շոլոխովի
ստեղծագործությունները:

Ես բանաստեղծություններ եմ գրում, որովհետև
եւ գիտեմ, որ իմ հայրը Գուհոու փոհմից է,
իսկ իմ մայրը՝ Քվինի, երկու փոհմերն էլ
ինձ համար առեղծվածային են:

Ես բանաստեղծություններ եմ գրում, որովհետև
եւ ի վիճակի չեմ բացատրել ինքս ինձ:

Ես բանաստեղծություններ եմ գրում, որովհետև
եւ ուզում եմ փարբերել չարն ու բարին:

Ես երկրպագում եմ Կաֆկային ու Դոստոևսկուն:

Ես բանաստեղծություններ եմ գրում,
որովհետև չհնարենն ու Նյուտոնի լեզուն
խառնվել են իմ լեզվի կենտրոնական նյարդային
համակարգի շուրջը, որ բավականին
փարօրինակ է՝ նրանք երկուսն էլ արտահայտվում են
պարկերագրով:

Ես բանաստեղծություններ եմ գրում, որովհետև կա
«Աստղեր» վերնագրով մի հանդես, որտեղ հափուկ
բաժին է հարկացված իմ բանաստեղծություններին:

Ես բանաստեղծություններ եմ գրում, որովհետև
եւ ստիպված եմ կրել փարբեր մշակույթների
բախումները: Նրանց շուրջ ոչ մի ուղի չկա՝
հաշվի առնելով այն շրջանը, որտեղ ես ապրում եմ:

Ես բանասպեղծություններ եմ գրում, որովհետև ես
արցունք եմ թափում ամեն անգամ, երբ լսում եմ իմ
հայրենի երկրի ժողովրդական երգերը:
Ես բանասպեղծություններ եմ գրում, որովհետև շապ
մարդիկ չգիտեն կարմիր, դեղին ու սև գույների
հիմքում ընկած նշանակությունը - այդ երեք
գույները Նյուտոնի հիմնական գույներն են:
Ես բանասպեղծություններ եմ գրում, որովհետև իմ
մոր խոսքը կենդանի է ու հարուստ հումորով:
Ես բանասպեղծություններ եմ գրում, որովհետև,
երբ ոչ ոք կողքիս չի լինում,
կարծես լացում եմ աննպաստ:
Ես բանասպեղծություններ եմ գրում, որովհետև
երբ ինն փարեկան էի, ես հիմարաբար
ծեծում էի իմ փոքր քրոջը, եւ նույնիսկ
հիմա ես փխրում ու ամաչում եմ դրանից:
Ես բանասպեղծություններ եմ գրում, որովհետև ես
հանդիպում եմ շապ մարդկանց, ովքեր ոչ լավ են,
ոչ վատ:
Ես բանասպեղծություններ եմ գրում, որովհետև
Նյուտոնի մի իմաստուն ինձ ուսուցանել է
մեր ժողովրդի պարմությունը, գիտությունը,
սովորույթները, մարդկային զգացմունքները,
աստղագիտությունն ու աշխարհագրությունը:
Ես բանասպեղծություններ եմ գրում, որովհետև
մենք ապրում ենք միջուկային զենքի դարաշրջանում,
բայց ամենաշատը աշխարհին խաղաղություն ենք
ցանկանում:
Ես բանասպեղծություններ եմ գրում, որովհետև
մենք հեթանոսներ ենք կյանքի իմաստն ու

անկեղծորեն փոխանակվել բնության հետ, եւ,
իհարկեւ, այսպիսի հոգեւոր միացումը զալիս է սրտի
խոր խորքերից եւ ոչ թե արտաքին երեսույթներից:
Ես բանասպրեղծություններ եմ գրում, որովհետեւ ես
երկար ցանկացել եմ երկխոսություն վարել իմ
ժողովրդի անտիկ պարմության հետ,
բայց շատ հաճախ լռել եմ:

Ես բանասպրեղծություններ եմ գրում, որովհետեւ
ես ցանկանում եմ արտահայտել անկեղծ
զգացմունքներս ու հոգուս խռովությունը,
ես գգում եմ, որ մի առեղծվածային ուժ ինձ
առաջ է մղում:

Ես բանասպրեղծություններ եմ գրում, որովհետեւ
ես հուսով եմ, որ յուրաքանչյուրն էլ կունենա
Նյուտոնի զգացմունքային երանգավորումը,
ովքեր ընդունեն:

Ես բանասպրեղծություններ եմ գրում, որովհետեւ
ես ունեցել եմ առաքելության բնածին զգացմունք,
բայց երբեք դա չեմ զգացել դժբախտ լինելով:

Ես բանասպրեղծություններ եմ գրում, որովհետեւ
ես կարծում եմ, որ մարդկային հասկացողությունը
դատարկ գրույց չէ, դա մեզնից պահանջում է
բացել մեր ձեռքերն ու սեր սփռել:

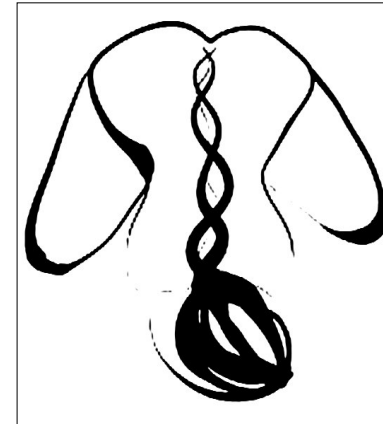
Մտահոգվելով մարդկանց ճակատագրով,
եթե նույնիսկ իմանանք, որ մի փոքր
ցեղ անհետանում է, մենք դառնում ենք
ավելի մարդկային: Սա իմ անասան հավատն է:
Ես բանասպրեղծություններ եմ գրում, որովհետեւ

մենք՝ կենդանի էակներս, ապրում ենք այս
երկրի մշտապես փոփոխվող մակերեսույթին,
մեր եւ այլ կենդանի էակների միջեւ
պայքարում - մենք ձգտում ենք հասկանալ
օրենքներն ու ներքին էությունը:
Ես բանաստեղծություններ եմ գրում, որովհետեւ
ժամանակակից ու հին սովորույթների
միջեւ անդունդը համակում է մեր հոգիները
այնպիսի ցավով, որ ոչ մի անհատ, այսպես կոչված,
քաղաքակրթական հասարակությունից
երբեք չի փորձել: Մեր հայրերի սերունդը հաճախ
ընկղմվում է այլասերման մեջ:
Ես բանաստեղծություններ եմ գրում, որովհետեւ
ես կարծում եմ, որ մեր ինքնաճանաչողական ու
խորհող ցեղը արտաքինապես ցույց է
տրվում մեկամաղձոփ գույներով: Երկար ժամանակ
այս գույնը խորը թաքցված էր մեր հոգիներում:
Ես բանաստեղծություններ եմ գրում, որովհետեւ
ես հավատում եմ, որ մահից հետո
մարդ հանգստանում է երկրի ու երկնքի միջեւ:
Ես բանաստեղծություններ եմ գրում, որովհետեւ
իմ հայրը նշանաձիգ էր, նա ազնիվ ու բարի էր ու
ամբողջ կյանքում, խմած ժամանակ սիրում էր իր
անցյալից պատմություններ պատմել,
որն ինձ սրիպում էր արցունք թափել:
Ես բանաստեղծություններ եմ գրում, որովհետեւ
իմ հայրը մահացել է, ու ես նրան շատ եմ կարոտում,
նա անկեղծ մարդ էր:
Ես բանաստեղծություններ եմ գրում, որովհետեւ
մի անգամ Ղոռում մի մարդ տեսա՝

- հուսահատությամբ լցված աչքերով, այսպիսով
ես հավատում եմ, որ աշխարհի շուրջ գտնվող
մարդիկ չեն փարբերվում իրենց
ցավ ու զգացողություններով:
- Ես բանասպեղծություններ եմ գրում, որովհետև ես
ինձ թերի եմ զգում, երբ կանգնում եմ պողպատե
ձողերի ու բեպոնի սրվերում:
- Ես բանասպեղծություններ եմ գրում, որովհետև
ես դեռ ուզում եմ գտնել իմ կորցրած փավիղը
քաղաքի՝ պարի աղմկոտ դահլիճում:
- Ես բանասպեղծություններ եմ գրում, որովհետև
ես ուզում եմ, որ մարդիկ իրար լավ հասկանան:
- Ես բանասպեղծություններ եմ գրում, որովհետև այս
աշխարհում 100 կին ինձ սիրում է, բայց միայն
մեկն է գիտակցում, որ ինձ դավաճանել է երագում:
- Ես բանասպեղծություններ եմ գրում, որովհետև
ես ուզում եմ ինձ եւ մյուսներին ասել,
որ կյանքը շատ կարճ է:
- Ես բանասպեղծություններ եմ գրում, որովհետև
Կոլումբիան ունի Գարսիա Մարկես անունով մարդ,
Չիլին՝ Պաբլո Ներուդա, Մենեզալը՝ Լ.Ս. Սենդոր ու
Մեքսիկան՝ Օքսավիո Պաս:
- Ես բանասպեղծություններ եմ գրում, որովհետև
ժամանակ առ ժամանակ ես դառնում եմ
համապարած հարձակման թիրախ:
- Ես բանասպեղծություններ եմ գրում, որովհետև
ես հաճախ ցանկանում եմ արփաբերել
սյուրռեալիստական բառեր հրաշագործի ոճով:
- Ես բանասպեղծություններ եմ գրում, որովհետև
ես երբեք չեմ հասկացել, որ աշխարհն

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

այսքան անհասկացող է:
Ես բանասպեղծություններ եմ գրում, որովհետև
ես ուրիշ այլ ընտրություն չունեմ, ես հենց այսպիսի
աշխատանքի համար եմ լույս աշխարհ եկել:

ԵԼՈՒՅԹՆԵՐ

Ասորիկ ԱԹԱԲԵԿՅԱՆԻ
թարգմանությամբ

**Տարբեր ազգերի գրականությունների
ընդհանրությունը գլոբալիզացիայի համապտեքստում**
*Մեուլի՝ բնության - գրականության սիրո
միությունում հնչած ելույթը (հունիսի 12, 2002 թ.)*

Ինձ համար մեծ պարիվ է ներկա լինել այս բարձրաշխարհիկ գրական հանդիպմանը, որը երկխոսություն է Կորեայի, Թուրքիայի ու Չինաստանի գրողների միջև: Ես երախտապարտ եմ Մեուլի քաղաքային կառավարությանը եւ Մեուլի՝ բնության եւ գրականության սիրո միությանը՝ ինձ հրավիրելու համար: Մա հրաշալի քայլ է՝ ի նշանավորումն գրական նախաձեռնության, որ կազմակերպվում է հրաշալի գարնային օրերին: Ուրեմն թույլ տվեք ինձ, ինչպես նախապեսված է, խոսքս ուղղել հանդիպման մասնակիցներին: Իմ ելույթի թեման փարբեր ազգերի գրականությունների ընդհանրությունն է գլոբալիզացիայի համապտեքստում:

Տիշարակենք քսաներորդ դարը, որի ընթացքում իսկապես փեղի ունեցավ Արդյունաբերական հեղափոխության բյուրեղացում՝ եզրույթ, որ լայնորեն ընդունված էր այն ժամանակաշրջանում, երբ նեոլիթյան ոճի ագարակափրությունից անցում էր արվում գործարաններում զանգվածային մեքենայական արտադրության: Արդյունաբերական հեղափոխությունը ոչ միայն բարձրացրեց արտադրողականությունը, այլեւ առաջ բերեց բազմաթիվ խնդիրներ, որոնք կապված են գործարանային համակարգերի եւ քաղաքայնացման հետ: Այսօր՝ համակարգիչների, համացանցի, թվայնացման ու փիեզերական գիությունների դարաշրջանում գիտափոխման գիտական առաջընթացն արագանում է, եւ այն, ինչի մարդը հասել է մեկ դարի ընթացքում, գերազանցում է այն, ինչ արել է նախորդ բազում դարերում: Պետք չէ երկար մտա-

ծել՝ հայրարարելու, որ քսաներորդ դարը պայմանության մեջ կմնա որպես ժամանակ, երբ մարդը սրբեղծել է թե՛ նյութական, թե՛ հոգեւոր հրաշալիքներ: Անշուշտ, մենք կարող ենք օգտագործել նաեւ գերադրական աստիճան ու ասել, որ դա պայմանության ամենավար ժամանակահատվածն է՝ երկու համաշխարհային պատերազմի թողած ավերածությունների պարճառով: Այն իր երեսում թողեց մեծաթիվ մարդկային գոհեր՝ 71 միլիոն մարդ, ավելին, քան քաղաքակրթության նախորդ պատերազմներում սպանված մարդիկ: Մենք երբեք չենք մոռանա դա, հարկապես 21-րդ դարի շեմին. մինչ քաղաքական գործիչները, մրաժողներն ու փիլիսոփաները զբաղված են տարածքները քարտեզագրելով ու մարդկության հետագա ուղին գծագրելով, անթիվ-անհամար բանաստեղծներ իրենց ուշադրությունը կենտրոնացրել են նախորդ դարի փառքի ու թշվառության վրա, ինչը նրանք կարողաբաղձությամբ են հիշում:

Կարելի է պնդել, որ մեր այս սաղմնային դարը մեծ ճգնաժամի ու մեծ խոստումների, մեծ վրանգների ու մեծ ներուժի դարաշրջան է: Երբ մեր սիրտը կծկվում է նման խնդիրների հետեւանքների հետ բախվելիս, մխիթարվում ենք այն փաստով, որ նման հեղինդուկ շարժումը բնորոշ է անցյալի բոլոր մեծ դարաշրջաններին: Կենսակերպի խոշոր փոփոխությունները պահանջում են ավանդական ինտելեկտուալ կառուցվածքի լուրջ վերանայում: Տնտեսական աճի արագացման, տնտեսական գլոբալիզացիայի լայնածավալ գործունեության հետ մեկտեղ, որն այժմ եռուն շրջանում է, փարբեր մակարդակներում ու հովանավորության փակ գրնվող երկրների միջեւ փոփոխվող հարաբերությունների պայմաններում հասարակություններն ամենուր քիչ թե շատ ենթարկվում են գլոբալիզացիայի այս անողոք երթի ազդե-

ցությանը: Կարելի է եզրակացնել, որ կապիտալի շարժելու բոլոր փոփոխությունների փոխներթափանցումը հեշտացնում է մշակութային փոխանակումն ու երկխոսությունը փարասեռ մշակույթների միջև: Այս ենթադրությունը, քիչ թե շատ, պիտի ճշտվի, քանի որ նման փոխազդեցություններն ու երկխոսությունը ենթադրում են պատրաստակամություն՝ հարգանքով վերաբերվելու օտար մշակույթին. անհրաժեշտ իմաստություն՝ հասկանալու մյուս մշակույթը եւ, միեւնոյն ժամանակ, վրանգի չենթարկելու քո իսկ սեփական մշակույթի ամբողջականությունը:

Ես հավատում եմ «ապրիր եւ ապրեցրու» հին ասացվածքին: Այսինքն՝ հավատում եմ, որ բազմազանությունը եւ աշխարհի փարբեր ռասաների խաղաղ գոյակցությունը միաձայն ընդունվում է բոլոր կրթված ազգերի կողմից: Բայց կա մի փաստ, որը, սակայն, շատ ցավալի է. թույլ մշակույթներն այժմ կանգնել են արդիականացման դժվարության առաջ՝ գործընթաց, որ ղեկավարում են արեւմտյան ոճի հզոր մշակույթները: Այսօր սովորական է խոսել կյանքի երկու եղանակի մասին. «ժամանակակից արդյունաբերական արեւմուտքի առաջադիմական կենսակերպ» եւ «զարգացած, ոչ գյուղատնտեսական ավանդական կենսակերպ»: Ամենուր, արդիականացման հարձակումը քայքայել է ավանդական հասարակությունների համախմբումն ու օրինականությունը: Խիղճ եւ հոգի ունեցող ցանկացած ոք իրավունք ունի հնչեցնել հետեւյալ հարցը. «Ո՞վ է լիազորված ասել, որ արդիականացումն ու առաջընթացը հոմանիշներ են»: Նավարացած եմ, որ ցանկացած առաջադիմական շարժում, եթե ուզում է արժանի լինել այս կոչմանը, պետք է մղվի հանուն բարձր նպատակի. այն պիտի արթնացնի բազմազանության ու աշխարհի փարբեր ռասաների խաղաղ

գոյակցության բարոյական պարտավորություն: Մա 21-րդ դարի բարոյական ծածկագրի եւ արդարության ու ճանաչողության նրա որոնումների մի մասն է, ինչպես նաեւ ուժի ու ներշնչանքի աղբյուր, որը մեզ թույլ կրա շարժվել դեպի ավելի արդար, ավելի ազատ ու ավելի ժողովրդավարական աշխարհ:

Որքան գիտեմ, քաղաքացիական հասարակության մեջ գոյություն ունի համընդհանուր իրազեկություն վայրի բնության վրանգված տեսակների մասին, եւ մարդը մեծ հաջողության է հասել պահպանման քարոզարշավներում: Մակայն մենք կարծես թե խորությամբ ու հանդուրժողականությամբ չենք վերաբերվում այն հանգամանքին, որ մշակութային բազմազանությունը գուցե արժանի է ավելի կայուն մոտեցման եւ հոգաբար ջանքերի: Ինձ ասում են, որ անցնող յուրաքանչյուր տարվա հետ մեռնում են բազում լեզուներ, եւ շատ բնիկ մշակույթների համար դժվար է պահպանել ու շարունակել իրենց կենսակերպը: Անշուշտ, բազմամշակութային ու բազմազգ աշխարհում գործում է շատ բարդ ներքին տրամաբանություն, երբ խոսքը վերաբերում է մշակութային փոխազդեցությանը: Մենք՝ բանաստեղծներս, որպես յուրաքանչյուր էթնիկ խմբի խոսնակ, պիտի արտահայտենք մեր մտքերն ու ցուցադրենք մեր վճռականությունը մշակութային բազմազանության պաշտպանության պայքարում: Աշխարհը շատ անելիք ունի. այն ավելի հարուստ ու ավելի մարդկային կլինի, եթե շարունակենք պայքարը՝ հանուն մշակութային ավանդույթների բազմազանության գոյակցման:

Ես մի պահ դադար եմ առնում. կարծում եմ՝ պիտի ներողություն խնդրեմ բոլոր ներկաներից, որովհետեւ գուցե մեկը հակափաստարկ բերի՝ ասելով. «Միավրում ես. այսօրվա թեման համաշխարհային գրականությունը դե-

կավարող եւ ազգային ու ռասսայական պարկանելությունը մերժող ընդհանուր հասկանիչներն են»: Ընկերներ, ես չեմ շեղվել թեմայից, հակառակը. համաշխարհային գրականությունը կառավարող ընդհանրությունն առաջանում է բազմազան ազգային գրականությունների յուրահարկություններից, որովհետեւ միայն այդպես բավարար հարգանք կրածենք փարածաշրջանային փարբերությունների յուրահարուկ արժեքների նկատմամբ, որ հարուկ էթնիկական խմբերը համարում են իրենցը: Միայն այսպես ակնածանքով կվերաբերվենք բոլոր կայացած բանաստեղծներին ու գրական հանճարներին, որոնց գործերը սնվել են իրենց ազգային-մշակութային ավանդույթներից: Երբ հեփադարձ հայացք ենք նետում համաշխարհային գրականության մի քանի հազարամյակին, բազում պարճառներ կան՝ երախտապարտ լինելու բանաստեղծների ու գրողների համայնքին, որ ծնել է աշխարհը՝ անկախ նրանց էթնիկական ծագումից ու անկախ փարածաշրջանից, որտեղ ծնվել են: Բանաստեղծական գործերի ու անմահ ստեղծագործությունների այն հարուստ երակները, որ ձեռք ենք բերել թարգմանության միջոցով, իսկապես առաջ են բերում սերունդների հարգանքը: Այս ժառանգությունը դարարկ անուններ ու հնչեղ գործողություններ չեն, այլ իմաստության գանձեր, մտքի անգին գոհարներ եւ լեզվի ոսկե երակներ:

Տիմա թույլ քվեք անցնել թեմայի հիմնական մասին: Նախեւառաջ, պիտի կրկնեմ՝ անկախ նրանից, թե քաղաքական, քննադատական, մշակութային քանի կնճռուք խնդրի ենք բախվում, կարեւորագույն հարցը, որ ծառանում է մեր առաջ, հետեւյալն է. «Արդյո՞ք կարող ենք ներկայիս դարը դարձնել խաղաղ, մարդասիրական եւ օրինակելի»: Անշուշտ, մեծ ձեռքբերումներ արդեն իսկ կան, եւ միան-

գամայն բնական է, որ մեզնից դեռ շատ բան են ակնկալում: Եվ որպես բանաստեղծներ ու գրողներ՝ ինչպե՞ս կարող ենք օգտագործել մեր ստեղծագործական աշխատանքը ի նպաստ այս մեծ նպատակի: Չեմ ուզում միայն ասել, որ մենք դեռ ապրում ենք արմատային հոլոքոստի վախը սրբում, բայց այն, ինչ պատահեց սառը պատերազմից հետո, ապացուցում է, որ լավատեսությունը փոքր-ինչ հապճեպ էր:

21-րդ դարը սկսվեց ոչ խաղաղ պայմաններում՝ ի փարբերություն լավատես մարդկանց մեծամասնության ցանկությունների: Տարածաշրջանային պատերազմական գործողությունները դեռ ժամանակ առ ժամանակ բռնկվում են կամ ռասսայական թշնամանքի կամ կրոնական բախումների շղարշի ներքո՝ հաճախ անթիվանհամար մարդկային զոհերով: Մենք աղոթում էինք Միջին Արևելքում երկարատև խաղաղության համար, բայց բազմիցս հուսախաբ ենք եղել: Մեպրեմբերի 11-ին Բեն Լադենի կազմակերպած հարձակումներն ամենակարեւոր իրադարձությունն էին, որ մեծ ազդեցություն թողեցին հասարակության եւ առհասարակ մշակույթի վրա, եւ դրանց ներգործությունը դուրս եկավ աշխարհաքաղաքական սահմաններից: Մենք նաեւ ցավով փսնում ենք համընդհանուր անհամամասնությունը փնտեսական գլոբալիզացիայի, աշխարհաքաղաքական բազմաբեւեռության սրընթաց զարգացման առումով, ինչը հանգեցնում է ավանդույթների քայքայման եւ ոչնչացման. հասարակական լարվածություն է առաջանում նաեւ գյուղական բնակչության զանգվածային գաղթի պարճառով: Բանաստեղծներն ու գրողները հարկադրված են հիմնավոր հարցեր բարձրացնել վրանգված էկոհամակարգերի, ժողովրդագրական սրընթաց աճի, արագորեն սպառվող բնական ռեսուրսների եւ գոյության

հիմնարար իրավունքների մասին, որոնք ուրնահարվում են բազում վայրերում: Մենք պիտի համադրենք մարդկային պայմանների մասին մեծածավալ իմացությունը եւ մեր ամուր համոզմունքները: Այդպես դրանք կուղարկենք հավաքարմությամբ եւ համերաշխությամբ լի կյանք՝ սրեղծելով գործեր, որոնք համապատասխանում են մարդկանց հասարակական ու բարոյական ձգտումներին:

Խաղաղությունն ու զարգացումը մնում են 21-րդ դարի երկու կարեւորագույն մտահոգությունները: Չնայած արդիականացումը սրեղծում է ավելի շար պաշարներ եւ հնարավոր դարձնում նյութական արժեքների ավելի լայն բաշխումը, այն ակնհայտորեն քայքայել է մարդկային հոգին: Կան լուրջ, զուցե անցանկալի խնդիրներ. օտարացում, ձանձրույթ անորոշ ու անկանխատեսելի ապագայից: Սրանք այնքան լուրջ ազդեցություն ունեն, որ մարդը լռում է, երբ բախվում է լուրջ հարցի. «Որտեղի՞ց ես գալիս»: Իրական բանասրեղծները կամ գրողները չեն կարող չարպացուել այս դաժան իրականությունը, միեւնույն ժամանակ փորձում են զվարճացնել ու լուսավորել:

Սա ինձ հանգեցնում է համաշխարհային գրականության գաղափարին: Եթե հիշողությունս չի դավաճանում, գերմանացի մեծագույն մտածող, բանասրեղծ ու գրող Յոհան Վոլֆգանգ ֆոն Գյոթեն է նախաձեռնել դա: Պարմությունը բազմիցս ապացուցել է, որ մարդկային մշակույթը, այդ թվում եւ գրական ավանդույթները, երբեք չեն զարգացել անօդ փարածության կամ մեկուսացման մեջ: Ավելին, հաճախ այն արտաքին համառ ուժերի եւ ներքին քաղաքակրթության համադրման արդյունք է: Նայրնի է, որ հնագույն ժամանակներում չինական պոեզիայի վրա արտասահմանյան ազդեցություններից ամե-

նահայրնին Չու նահանգի հարավի երգերն են (որոնք գրեթե փոխեցին պոեզիայի ձևը), եւ հինգ ու յոթ վանկանի փողերը, որոնք ներմուծեցին Նան դինասարիայի բարբարոս ցեղերը, սրանք փաղազափական երկու ձեւ են հռչակավոր Թանգ պոեզիայում: Բոլորս հույսեր ենք կապում ականավոր կորեացի բանաստեղծ Լի Գուիբայի հետ եւ համակրում ենք նրան: Մենք նրան հարգում ենք՝ որպէս բանաստեղծական իմաստության փայլուն օրինակ, որը մեծ ներդրում է ունեցել համաշխարհային գրականության մեջ: Չնոռանանք նաեւ փայլուն ու ամենահարգված Նոմերոսին՝ «ճշմարիտ օլիմպիացուն» բոլոր պոետներից: Իր անհասանելի բարձրությունից նա հետեւում է մեր չնչին, երկրային գործերին ներողամիտ, բայց անկողմնակալ հավանությամբ: Մեր պարասխանը նման գրողների աշխատանքին մեկն է. նրանց ստեղծագործական աշխատանքը ձեւավորել է մարդկության ճոխ, քաղաքակիրթ անցյալը:

Անշուշտ, ինքնակրուալ ջանքերի պարմության ընթացքում մարքերի փոխադարձ հարստացումն ընդգրկել է գրեթե բոլոր հոգեւոր ավանդույթները, որոնք առանցքային նշանակություն ունեն ներկայանալի քաղաքակրթությունների համար. դրանք են՝ Չուան Յզիի եւ Լաո Յզիի դաոսիզմը, հունական ու հռոմեական փիլիսոփայությունները, բուդդիստական սուփրաները, Ղուրանի, ինչպէս նաեւ Աստվածաշնչի գրքերը: Նրանք եղել մեր ուսմունքի, օրենքի, բանաստեղծական ներշնչանքի, միութարության, նվիրվածության ու խորհրդապաշտական փորձի աղբյուր: Ինչպէս չենք կարող խոսել չինական ժամանակակից գրականության մասին՝ առանց հիշատակելու պրոֆեսիոնալ վիպագիր եւ Չինաստանի նոր մշակույթի առաջնորդ Լու Սինին, չի կարելի մոռանալ Ուիլյամ Ֆոլքներին ամերիկյան գրականության մասին

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

հիշարակելիս, Յուի Ջույանին՝ կորեական պոեզիայում, Գարսիա Մարկեսին՝ Լատինական Ամերիկայի գրականության մեջ կամ Չինուա Աչեբեին՝ աֆրիկյան գրականության մեջ: Թարգմանիչների լավ գործերի շնորհիվ համաշխարհային մշակույթը վերածվել է ակնհայտ իրականության:

Միրելի՝ եւ հարգելի ընկերներ, ահա թե ինչ եմ ուզում ասել որպէս ամփոփում. մենք ունենք երկու արմատական որակ, որոնք հաղթահարում են աշխարհագրական բաժանումները. այն է՝ բանաստեղծի գրական պատասխանատվության զգացումը եւ առաքելության գիտակցումը, որը նրան ստիպում է հոգ փանել մարդկության ճակատագրի համար: Մա իմաստավորում է համաշխարհային գրականությունը: Կարիք չկա ասել, որ քննարկվող գրական ընդհանրությունը բացահայտվում եւ ներկայացվում է առանձին բանաստեղծների եւ գրողների հարուկ գրական գործերում: Այս բեկումնային ժամանակներում մենք՝ բանաստեղծներս, պիտի հետազոտենք մեր դարաշրջանի հակասություններն ու բարդությունները: Պիտի ապացուցենք, որ ճկունության եւ ապշեցնող մարդկային ուժի միջոցով հնարավոր է մեկը մյուսի երեւից հանդուրժել ահավոր պարկերներ՝ առանց հոգեպէս ուժասպառ լինելու եւ նիհիլիզմի: Մեջբերելով 1992 թվականին Նոբելյան մրցանակի արժանացած Դերեք Ուոլթրօին՝ կավարտեմ գրույցս հետեւյալ բառերով. «Կամ ոչինչ եմ, կամ մի ողջ ռասա»:

**Ձգարկով ոչնչացնել հոգեւոր անկման
համընդհանուր միտումը**
*Քելզրատում գրողների 42-րդ միջազգային
համաժողովում ունեցած ելույթը*

Մենք կարող ենք նշանակալից հայտարարություններ անել՝ վստահ լինելով, որ մեր ապրած դարն ամբողջությամբ տրվել է նյութապաշտությանն ու սպառողականությանը: Այլ կերպ ասած՝ բանաստեղծների մտածողությունը մարդկության վիճակի հանդեպ հիմնականում ժամանակակից իրադարձությունների ակնհայտ համաշխարհային տարածման արձագանքն է՝ «նյութական ցանկությունների եւ զգայական բավականության զարհուրելի խթանում», ինչը նվազեցնում է հեղափոխությունը բանաստեղծական ոլորտի հանդեպ: Մարդկությունը տարված է քաղաքակիրթ հարմարավետությամբ: Դեպի վայրը փոփոխությունը զգալի է օդում, որ շնչում ենք, եւ բազմաթիվ հանրաճանաչ ավանդույթներ ու մշակույթներ արժանանում են արհամարհանքի, հատկապես բազում տեղաբնիկ մշակույթներ հայտնվում են արդիականացման մոլեգնության Պրոկրոստիան մահճում:

Պետք է կանխել հոգեւոր մեկուսացման միտումը: Մտածող մարդիկ, որոնք անհանգստացած են մարդու վրանգավոր իրավիճակով, որոնք ունեն ընդհանուր հավատարմություններ, որ դուրս են ցեղային, ազգային, ռասայական ու կրոնական հավատարմության սահմաններից, մասսայական արշավ են ձեռնարկում՝ դիմադրելու հոգեւոր անկմանը, որ տառապանք է պարծառում եւ տանջում մարդկային ռասաներին ու մարդկանց, որտեղ էլ նրանք լինեն:

Եւ հանդիսավորապես հայտարարում են. որպես այս անսանձ նյութապաշտական դարաշրջանի բանաստեղծներ՝ մենք պարտավոր ենք մեր խոսքը ծառայեցնել աշ-

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

խարհը անհամար սպորացումներից պաշտպանելու մարդկային գործին: Մեծ գրականությունը՝ իր կենսունակությամբ եւ իրականությամբ, դարձել է մեր ընդհանուր մշակութային ժառանգության անբաժանելի մասը: Բանաստեղծական ստեղծագործությունը մարդու հոգում ստեղծում է պարարտ հող, որտեղ ծնվում են անսահմանության երազանքն ու լույսի գերիշխանության փենջանքը: Երկու գլխավոր արժանիքները, որ բանաստեղծը պիտի ունենա ու զարգացնի, կերպարի ու մարդասիրության ամբողջությունն է, ինչը նրան ստիպում է դառնալ այս արշավի առաջամարտիկն ընդդեմ բոլոր կույր ուժերի, որոնք պատասխանատու են ներկա խառնաշփոթի համար, որում հայտնվել ենք: Պոեզիայի ճանապարհներով ճշմարտությանը հասնելու համար պետք է մի կողմ դնել մյուս բոլոր աշխարհիկ խնդիրները ու ամեն ինչից վեր դասել առհասարակ բոլոր մարդկանց ճակատագիրը:

Միայն այդպես մենք՝ պոետներս, կդառնանք արժանի ժառանգները մեծ հոգեւոր ավանդույթների, որոնք մարդկանց փարբերում են աշխարհի մյուս բոլոր փեսակներից: Կյանքի ամբողջականությունը վերականգնելու այս խորհրդանշական ակտին մասնակցելու նպատակով ավելի շար մարդ համախմբելու համար պիտի հարգանքով վերաբերվենք յուրաքանչյուր ռասայի մշակութային բազմազանությանը, միանգամայն փեղյակ լինելով համընդհանուր համաձայնությանը արդարություն որոնող բոլոր մարդկանց միջեւ, մարդկանց, որ երկակի սրբազան սկզբունքներ ունեն բազմաթիվ մշակույթների գոյակցության եւ բազմաթիվ մշակույթների հավասարության վերաբերյալ:

Մեր պոետների համար, որոնք ապրում են փարբեր հասարակական համակարգերում, ունեն զանազան էթ-

նիկական ծագում, ծնվել են Կարբեր աշխարհագրական չափումներում, բառն ընդհանուր զենքն է, ճշմարտության սուրհանդակը, որով մենք ամենափառահեղ ճակատամարտն ենք մղում ընդդեմ մարդկության համընդհանուր սպորացման եւ սպեղծելով հոգի, որն այս ողբերգական ժամանակներում ուժեղ է պոեզիայի գեղեցկությամբ, լույսով ու կրակով:

**Չինական բանաստեղծական գիրը
համաշխարհային գրականության համարերսպում**
*Ելույթ «Փամանակակից համաշխարհային
գրականությունը և Չինաստանը» միջազգային
հանդիպումներում (2008 թ. հոկտեմբերի 16)*

Նրաշալի է ներկա լինել ու մասնակցել այս քննարկմանը: Շնորհակալ եմ ձեզ հրավերի համար: Պեկինի համալսարանը աշխարհի առաջատար կրթական հաստատություններից է: Ինձ համար հարկապես պարիվ է հանդիպել այսքան շար հարգված բանաստեղծների, երկրասարդ գրողների ու մասնագետների, որոնք աշխարհի չորս ծայրից եկել, հավաքվել են այստեղ՝ մտքեր փոխանակելու և նոր հորիզոններ բացելու այնպիսի հուզիչ թեմայի շուրջ, որի մասին խոսելու ենք այսօր: Թեև հնարավոր ամեն բան անում ենք՝ բյուրոկրատական քաջքշուկին վերջ տալու համար, այնուամենայնիվ մտավախությունը, որ նման ծիսակարգային ձեռնարկությունը կխանգարի ավելի ուղիղ ու մտերմիկ շփմանը, արագորեն տեղի է տալիս մոգական ձգողությանը:

Այս ձգողության արդյունքում տեղի են ունենում անսպասելի հանդիպումներ, և դա բնական է բանաստեղծների ու գրողների հոգեւոր միասնության համար: Բացի այդ, պետք է օգտագործեմ այս առիթը՝ իմ մեծագույն հարգանքն արտահայտելու բոլոր այն հյուրերին ու ընկերներին, որոնք ներկա են այսօր: Ես առավելություն ունեմ հանդես գալու նման ականավոր միջազգային համաժողովի, որի թեման է՝ «Փամանակակից համաշխարհային գրականությունն ու Չինաստանը», համաժողով, որը պատվել եք ձեր ներկայությամբ, և որը խոստանում է նպաստավոր հանգուցալուծումներ: Նիմա թույլ տվեք ձեզ հետ կիսվել որոշ դիտարկումներով:

Փամանակակից համաշխարհային գրականությունը

Եւ Չինաստանը թեման ինձ համար յուրահասարակ ընդ-
րություն է: Թեեւ թվում է՝ այն չափազանց ընդհանուր է,
անսահման ու գունագեղ, այնուամենայնիվ, այն կարելի
է դիտարկել մի քանի տեսանկյունից: Որպես թեմա՝ այն
արժանի է ամենաճշգրիտ գիտական մոտեցման, օրի-
նակ՝ մենագրության տեսքով: Մակայն եւ համառորեն
կառչում եմ նրանից, որովհետեւ հավատարմացած եմ, որ այն
լույս կափռի ավելի բարդ հիմնախնդիրների վրա, որոնք
ընդգրկել են այս համաժողովի կազմակերպիչների կող-
մից: Այս պահին պիտի մի գգուշացում անեմ: Իմ տեսա-
կետը խիստ անձնական է: Ոչ մի դեպքում չեմ կարծում,
որ այն կիսում է Չինաստանի Բանաստեղծների ու գրող-
ների միության ձայնն ու տեսակետը, քանի որ նրանք
տարբերվում են մտքի տարբեր կաղապարներով եւ գրա-
կան խառնվածքով:

Չինական ժամանակակից գրականության ոլորտում
կարելի է հանգիստ ընդհանրացնել մի բան. ներկա խա-
ղաղ մշակութային միջավայրը: 1970-ականների վերջի
բարեփոխումները եւ բաց քաղաքականության յուրաց-
մանը նախորդած երկու-երեք խիստ բացասական տաս-
նամյակները կասեցրին ինքնաբուխ, փայլուն ու ծաղկուն
գրականության աճը, բայց հիմա այն նոր էջ է բացել:

Կարելի է ասել՝ բոլոր բանաստեղծները հիմա կարող
են իրենց սեփական գործիքներն օգտագործել ստեղծա-
գործական աշխատանքում: Շնորհիվ բազմաթիվ թարգ-
մանիչների խանդավառության, որոնք վերջին երեք
տասնամյակում նոր «իզմերի» որոնումների մեջ են, ու-
նեցել ենք արտասահմանյան գրական գործերի անընդ-
հատ հոսք գրեթե բոլոր տարածաշրջաններից, երկրնե-
րից, ռասայից, ոճից կամ մտքի դպրոցից: Խոշոր երեսա-
կայական բանաստեղծները, առանց բացառության,
հայտնվում են չինացի ընթերցասեր հասարակայնու-

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

թյան փեսադաշտում, այնքան, որ բազմաթիվ չինացի բանաստեղծներ, գիտակցաբար կամ ինքնաբուխ, ենթարկվում են նրանց ազդեցությանը: Նրանք փարբեր համոզմունքներ ունեն եւ չափազանց շար են, որպեսզի նշենք բազմազան աղբյուրները: Ոմանք ավելի հաճույքով զարգացնում են արտասահմանյան միտումները թե՛ փոխհիշական, թե՛ ոճային առումով:

Անշուշտ, պիտի ընդգծեմ, որ փոփոխական ավանդույթը, հասարակական Նոր պոեզիայի գեղագետները, հասարակում են ներշնչանքի մեր հիմնական աղբյուրը: Նոր պոեզիան ձեռավորվել է հեղինակուկ եւ խոսքորումներով լի փարինների ընթացքում, մշակական փոփոխությունների, մշակական ուժերի արդյունքում, որոնք դրսից ու ներսից ազդում են քաղաքակրթության մանվածքի վրա: Ժամանակի ընթացքում չինացի բանաստեղծներն իրենց անջատել են անցյալից, բայց անցյալը միշտ վերադառնում է որպես արեւմտյան մոդելների կեղծ նմանակման հակաթույն:

Մյուս կողմից, Նու Շիի՝ մայրենի լեզուն ներմուծելու արշավը սկսվեց ճիշտ պահին, երբ չինական դասական փառաբանությունը փառապում էր չափազանց շար ակնարկներից եւ ֆորմուլիզմից: Արեւմտյան օրինակների յուրացումը գուցակցված էր փառաբանական ոճի փառապալից որոնումներով, որն ազատ է դասական ավանդույթի կարծրափայտից ու ձեռնարկությունից: Այստեղ կարելի է մի շարք կարեւոր դասեր քաղել:

Ամենամեծ գովասանքի է արժանի այն փաստը, որ ժամանակակից բանաստեղծական գիրը, անցնելով խորհուրդորդ ճանապարհներով, ճշմարիտ ուղու վրա է: Երկար ժամանակ նմանակելով արեւմտյան մոդելները եւ յուրացնելով դասական պոեզիայի փոքր մասը՝ այն հասուն անհատականություն եւ ինքնություն է ձեռք բե-

րել: Նախորդ դարը ծնել է կարեւոր բանաստեղծներ ու գործեր, որոնք համաշխարհային հարգանք են վայելում: Արեւելյան մշակութային ոգու եւ գեղագիտական արժեքների շնորհիվ չինական պոեզիան անփոխարինելի տեղ գրավել է համաշխարհային գրականության մեջ:

Վերը նշված ուսումնասիրությունն ինձ ստիպում է փորձնական թեզիս սահմանել. ժամանակակից բանաստեղծական գիրը Չինաստանում իսկապես «ուղղահայաց փոխապարվաստման» եւ «երկայնական ժառանգման» արդյունքն է, որը գործում էր չկողմնորոշված համաշխարհային մշակույթի մեծ թարերաբեմում՝ Նոր պոեզիայի առաջին փուլում: 20-րդ դարը նշանակալի փորձերի ու նորարարությունների դար է:

«Երկայնակի ժառանգումը» վերաբերում է բոլոր դասական տաղաչափություններին, որոնք հասունացել են Թանգ դինաստիայում եւ ձգվել երկու հազարամյակ: «Ուղղահայաց փոխապարվաստումը» վերաբերում է աշխարհի բոլոր էթնիկ խմբերից ծագող ականավոր բանաստեղծների եւ գրողների լավագույն ստեղծագործությունների տրամադրված ուսումնասիրությանը: Այդ ակնածանքը պատկերավոր նկարագրված է չինական ասացվածքում. «Ուրիշ բլուրներում քարեր կան, որոնք հարմար են մեր հալից ընկած ձիուն»:

Իմ ասելիքն այստեղ վերաբերում է այն մեծ ճկունությանն ու եռանդին, որն ակնհայտ է չինական մշակութային ոգում, ինչն էլ ցույց է տալիս արտաքին ազդեցություններն ընդունելու պատրաստակամությունը: Մեջբերելով հեղինակավոր անձանցից մեկին՝ թույլ տվեք ասել, որ հումանիտար եւ հասարակական գիտություններում արված թարգմանությունները վերջին մի քանի տասնամյակներում հասնում են 100.000-ի: Նույն ոլորտներում չինարեն ստեղծագործությունների կողմնակի թարգմանությունները նման մեծ ծավալներ չունեն: Այս

թվերը մաքրանշում են երկուսրեք փոխանակումների ներուժը: Ներկայիս քննարկումը գերազանց հարթակ է այս հարցին անդրադառնալու համար, քանի որ այն տարբեր մշակութային, ռասայական, կրոնական ծագում եւ գրական ոճ ունեցող գրողներին ու բանաստեղծներին թույլ է տալիս համախմբվել հեղափոխիչ հարցի շուրջ աշխույժ մտքերի փոխանակման:

Երկրորդ, պարասխանելով առաջին հարցին եւ ընդունելով, որ չինական պոեզիան մեծապես օգտվել է արտասահմանյան ազդեցություններից, եկեք բարձրացնենք հետեւյալ հարցը. ի՞նչ ազդեցությունների են ենթարկվում չինացի բանաստեղծները: Որտեղի՞ց են նրանք ծագում: Մա նույնպես մեծ հարց է, որին պարզա՞ն պարասխան է պետք: Ավելին, գրագ կգամ, որ չինացի բանաստեղծները, բացի ինձնից, հավանաբար միանգամայն այլ կերպ կձեռակերպեն հարցը: Նկատի առնելով յուրաքանչյուր բանաստեղծի գրական խառնվածքն ու հատկությունները կփորձեմ ողջամտորեն քննարկել իրերը եւ կատարել դիտարկումներ, որոնք ավելի բնորոշ են չինացի բանաստեղծներին:

Ներագայում կնշեմ արտասահմանցի բանաստեղծներին ու գրողներին, ինչպես նաեւ նրանց թողած ազդեցությունը, որոնց ստեղծագործությունները թարգմանվել են չինարեն: Կսկսեմ մի շարք լավ բանաստեղծներից, որ ի հայտ եկան 1950-ականներին: Պետք է նշել, որ ոչ մի շարժում կամ միտում կարձեռն թե այսքան լիարժեք ազդեցություն չի ունեցել չինացի ընթերցասեր հասարակության վրա, որքան ռուսական եւ նախկին Մովսեսյան Միության հանճարները, ինչպիսիք են հեղափոխական ֆուտուրիստ բանաստեղծ Մայակովսկին, ժողովրդական պոետ Եսենինը, Մանդելշտամը, բանաստեղծուհիներ Ախմատովան, Յվերաեւան եւ Նոբելյան մրցանա-

կակիր Պասպեռնակը: Նրանց գործերին հապուկ է խիստ մարդասիրությունը եւ փխրության ու ընկճվածության հզոր մթնոլորտը, որով լցված են ռուս գրողները: Այս հալածված հոգիները ճակատագրական ազդեցություն են ունեցել չինացի բանաստեղծների ու գրողների մի քանի սերնդի վրա եւ նրանց գրականությունը բարձրացրել մի մակարդակի, որն անհաղթահարելի է համաշխարհային գրականության մեջ: Նույնիսկ մինչ այսօր մեծահոգությունը եւ բարոյական ուժը, որով նրանք ներբողներ են ձոնում մարդկային արժանապատվությանը, ամենաաներեւակայելի սարսափները բացահայտելիս անմեղ մարդկանց փառապանքին, դեռեւս ներշնչանքի եւ խիզախության աղբյուր են:

Ջարմանալի է այն, որ ռուս գրականությունը մեր պարկերացմամբ մշտապես փարբերվում է նրանից, ինչ սովորական է աշխարհի այլ ծայրերի բանաստեղծների համար: Վերջերս թե՛ քննարկումներ էին Ռուսաստանի Չուվաշիայի Նանրապետությունից գրող Գեմադի Այգիի ստեղծագործությունների շուրջ: Չնայած իր հստակ մոդեռնիստական ոճին՝ նրա պոեզիան կրում է դասական վիպասանների ազդեցությունը: Նրան հաջողվում է իր պոեզիայի մեջ արտացոլել իրականության նույնիսկ ամենադաժան կողմերը, ինչի շնորհիվ էլ նա մեծ գրական ավանդույթի իրական ժառանգորդ է, որը քննադատում է բռնակալությունը, գթասիրտ է վնասվածների ու վիրավորվածների հանդեպ, փենչում է ազատություն եւ գովերգում մարդկային արժանապատվությունը: Նրա անկեղծ սերը բնության հանդեպ պահպանվում է ավանգարդիստական միջոցների հմուտ օգտագործմամբ: Մենք ծայրահեղ զգայուն ենք հնչյունի զգացական ընկալումների եւ հանգի յուրահապուկ ուժի հանդեպ:

Ժամանակակից չինական գրականությունը նույնպես

իր ներշնչանքը գտնում է մի շարք անգլո-սաքսոնական գրողներից ու բանաստեղծներից, եւ նրանցից, ովքեր ստեղծագործում են առհասարակ անգլախոս աշխարհում: Ամենաազդեցիկ կերպարներն առանց բացառության ասոցացվում են մոդեռնիզմի հետ:

Դեռեւս 1950-ականներին իմաժինիստ Էզրա Փաունդը թարգմանվել է չինարեն: Նորեյան մրցանակակիր Թ.Ս. Էլիոթի «Մեռյալ երկիրը» մի քանի անգամ թարգմանվել է չինարեն: Անշուշտ, խոշոր անգլագիր բանաստեղծները՝ Ռոբերտ Ֆրոսթը, Էդվարդ Զամինգար, Ալան Գինսբերգը, Սիլվիա Փլաթը եւ Թեդ Նյուսը, Չինաստանում ներկայացված են թարգմանությունների միջոցով: Ընդունված է, որ անգլախոս բանաստեղծների ամենավառ ազդեցությունը չինացի բանաստեղծների վրա երեւում է նրանց ոճական նախապայտությունից եւ գործի հանդեպ իրենց մտահոգությունից: Իմաժինիստները կարծես փնտրում են լավագույնը, ինչ կարող էին՝ կենսունակություն եւ եռանդ ներարկելով չինական փորձարարական պոեզիային, ինչն էլ իր ազդեցությունն է ունեցել երեւույթները «պարկերելու» եւ նոր արտահայտչամիջոցներ բացահայտելու գործում, որոնք հոգեբանական տեսանկյունից ուրվագծում են թե՛ ձանձրույթը, թե՛ ներքին ժամանակակից կյանքը:

Ինչ վերաբերում է արտաքին ազդեցություններին, անկասկած պետք է հիշատակել իսպանախոս աշխարհը: Չինացի բանաստեղծների պաշտամունքի առարկա ականավոր գրողներից են իսպանացի պոետ Գարսիա Լորկան, չիլիացի բանաստեղծ Պաբլո Ներուդան, պոետացի պոետ Մեսար Վալյեխոն, արգենտինացի պոետ Խորխե Բորխեսը, կուբացի պոետ Նիկոլաս Գիլյենը եւ մեքսիկացի պոետ Օկտավիո Պասը. նրանք ամենականավոր բանաստեղծներից մի քանիսն են, ինչպես աստ-

ղերը ասպղաշապ երկնքում, որ անդրադարձնում են հավերժական փայլը: Նրանց լավագույն բանաստեղծությունները հոսում են չինացի բանաստեղծների երակներով: Ինչ-որ առումով Լափինական Ամերիկայի բանաստեղծներն ինձ սովորեցրել են արժեւորել իմ Յի մշակույթի հարուստ ավանդույթները եւ բոլոր բանաստեղծական միջոցները՝ վերածնելու մեր մշակութային եւ պարամական հիշողությունը, որն այսքան ժամանակ ննջած է եղել:

Պեպք է նշել, որ այս իրավիճակում Չինաստանը նույնպես ներգաղթյալների երկիր է, երկրում բնակվում է 55 ազգային փոքրամասնություն: Այսօր համաշխարհային գրականության մեջ ականավոր էթնիկական գրականությունը, օրինակ՝ յի ցեղի, սեւամորթների եւ այլ քրածաշրջանային բազմազան խմբերի գրականությունը, անջնջելի հեւրք է թողնում ժամանակակից չինական պոեզիայում:

Դարձյալ ունենք ամենափառահեղ բանաստեղծների մի ողջ գալակտիկա, որոնց պեպք է շնորհակալություն հայտնել նրանց քաղանդի, մեղեդայնության ու իմաստության համար. ամերիկյան սեւամորթ բանաստեղծ Լենգսթոն Նյուզ, հրեա բանաստեղծ Նելլի Սաքս, իրալացի հրեա բանաստեղծ Սաբահ, իսրայելցի բանաստեղծ Յեհուդա Ամիցայ, արաբ-պաղեստինցի բանաստեղծ Մահմուդ Դարվիշ, լեհ բանաստեղծ Չեսլավ Միլոշ, լեհ բանաստեղծուհի Վիալվա Շիմբորսկա, չեխ բանաստեղծ Յարոսլավ Սերֆիթ, սենեգալցի բանաստեղծ Լյուփոլդ Սենյոր եւ սանրալուսիացի բանաստեղծ Դերեք Ուոլքոթ: Նրանց ազդեցությունը Չինաստանում հարապետ է, հափկապետ էթնիկ ծագում ունեցող գրողների ու բանաստեղծների վրա:

Թե՛ նրանց ազգային հանճարի զգալի արտահայտու-

թյունը, թե՛ նրանց ժողովրդի կամ դարաշրջանի խիղճը թողել են «իմաստության ամբողջական գանձեր, մտքի պայծառ գոհարներ եւ լեզվի ոսկյա երակներ»՝ ի պահ իրենց սեփական ժողովրդի, որպես ամբողջ աշխարհի ընդհանուր ունեցվածք: Նրանց գործերը, որ ստեղծվել են սիրո բռնկումների, թափանցող սոցիալական քննադատության եւ բարոյական քաջալերանքի ուժեղ նրբերանգով, նրանց համար հավերժական տեղ են պահել համաշխարհային գրականության մեջ, եւ չինացիների սերունդները մշտապես երախտապարտ կլինեն նրանց:

Ես բազմիցս փորձել եմ կազմել համաշխարհային հռչակ վայելող գրողների ու բանաստեղծների ընտրանի եւ նշել նրանց բարերար ազդեցությունը չինացի բանաստեղծների ու գրողների վրա: Անշուշտ, այս ցուցակը խիստ ընտրողաբար է, որովհետեւ բազմաթիվ ականավոր անուններ աննկատ են մնում: Նրանց մակերեսային հիշատակումը, որքան գոնե թույլ է տալիս տարածքը, ցրում է մեղքի իմ գգացումը: Նրանք են՝ հնդիկ բանաստեղծ Ռաբինդրանաթ Թագորը, ֆրանսիացի բանաստեղծ Սեն-ժոն Պերսը, ֆրանսիացի բանաստեղծ Անրի Միշոն, իտալացի բանաստեղծ Սավվատորե Զվազիմոնոն, իտալացի բանաստեղծ Մոնտալ Յուջինիոն, իտալացի բանաստեղծ Ջուզեպպե Ունգարետտին, շվեդ բանաստեղծ Թոմաս Թրանսթրյոմերը, հույն բանաստեղծ Ջորջ Սեֆերիսը, հույն բանաստեղծ Օդիսսեաս Էլիպիսը, թուրք բանաստեղծ Նազիմ Նիքմեթը: Պետք է խոստովանեմ, որ դեռ շարերին կարող եմ թվարկել: Նրանց ստեղծագործությունները, թարգմանվելով աշխարհի հնագույն լեզուներից մեկով, նոր կյանք են առել, ընթերցվել ու ուսումնասիրվել՝ հոգեւոր սնունդ դառնալով չինացի ընթերցասեր հասարակության համար, որը միշտ փայփայելու է նրանց փառքը:

Երրորդ, թույլ տվեք անդրադառնալ չինացի բանաստեղծի հասարարական նպատակին՝ համաշխարհային գրականության համատեքստում: Նասարակական նպատակ ասելով նկարի ունեմ պարզաճ վերաբերմունքը, որը պիտի փաժենք մեր աշխարհը նկարագրելիս: Նավապացած են, որ մշակույթի զգացողությունը էական նշանակություն ունի բանաստեղծի համար: Այսինքն՝ բանաստեղծը պիտի կրթված մարդ լինի: Անշուշտ, գոյություն ունի անհատական պատասխանատվության հավերժական բարոյականությունը, եւ բանաստեղծն իր սեփական գործիքներն ունի թե՛ արտաքին աշխարհի, թե՛ իր հոգու ներաշխարհի համար:

Մտքի ազնվությունը, ակնհայտ անկեղծությունը, չարավարված բարությունը, բարոյական խիզախությունը նրա բնավորության ամենակարեւոր հատկություններն են: Միայն այսպես կարող ենք իրականացնել դարերով սրբագործված առաքելությունը՝ գրել հանուն մարդկության: Մարդկային վիճակի բարդության եւ մարդկային ռասայի խոցելիության մասին իրազեկությունն ընկած է յուրահատուկ բանաստեղծական պահանջի հիմքում՝ 21-րդ դարի արագորեն ընդարձակվող, «կատարյալ միջոցների եւ խառնաշփոթ նպատակների» աշխարհում:

Ի վերջո, մարդկության, բանաստեղծների քաղաքացիական ծայրը, անկախ նրանց ռասայական պատկանելությունից, էթնիկական ծագումից, այն մշակութային ժառանգությունից, որի հետ նրանք նույնացվում են, որոշակի դեր է խաղում կյանքի ամբողջության վերականգնման գործում: Ահա թե ինչ նկարի ունեմ՝ ասելով բարոյագիտական վերաբերմունք գրի հանդեպ՝ որպես ընդհանուր նպատակի, որին պիտի ձգվեն բոլոր բանաստեղծները:

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Կենսաբազմազանության մասին խոսակցությունն ամբողջ աշխարհում ընդունված համոզմունք է, մշակութային բազմազանության պահպանումը՝ նույնպես: Մարդու միտքը ոչ մի փեղ այնպես չի փառավորվում, որքան դժվարության դեմ հաջողությամբ պայքարելով, եւ ոչինչ չի հուզում մեր հեղափոխությունն ու հիացմունքն ավելի, քան մեր պոեզիայի հարստացումը, մեր մայրենի լեզվի աշխուժացումը եւ նոր վերելքների մաքրագործումը: Բոլոր երաժշտական եւ գայական որակները պիտի զարգանան մեծագույն զգուշությամբ: Ես հավատացած եմ, որ այս համաժողովը փայլուն հնարավորություն է ըմբռնումը խորացնելու եւ լավագույն գրական պտուղներն ամբողջ աշխարհում տարածելու համար: Իսկ ավելի մեծ մասշտաբով այն կնպաստի համաշխարհային խաղաղությանն ու մարդկային առաջընթացին իր իսկ անհրաժեշտ միջոցներով:

Վերը նշված են թեմայի շուրջ իմ որոշ մտորումներ: Ինձ համար մեծ պարիվ է հանդիպել նման ականավոր հանդիսատեսի հետ: Կրկին շնորհակալ եմ ձեր ուշադրության համար:

**Բազմակարծության ժամանակակից մշակույթը
և գրողի մարդասիրական զգացումը**

*Լու Մինի գրականության ինստիտուտում էթնիկ
գրողների համար կարդացած դասախոսություն
(2009 թ. նոյեմբերի 23)*

Անչափ զգացված եմ, որ ներկա եմ ապագա գրողների թիւում, որոնցից ոմանք իմ հին ընկերներն են, ոմանք էլ՝ միայն լավ ծանոթներ: Ինձ մեծապես մխիթարում է այն միտքը, որ իմ առջեւ նստած էթնիկ բանաստեղծներն ու գրողները ներկայացնում են Չինաստանի փոքրամասնությունների ամբողջական լուսապարկերը. զարմանալիորեն ներկայացված են նրանցից 55-ը:

Եվ այսպես, երբ մեր ինստիտուտի դեկանը հուշեց, որ այստեղ ելույթ ունենամ, ես առանց տարանվելու ընդունեցի: Բոլորս էլ էթնիկ ծագում ունենք և խոսում ենք նույն գրական դարձվածքներով, ինչը, հավաքացած եմ, կհեշտացնի տեսակետների փոխանակումը և թերևս առաջ կբերի բուռն քննարկումներ, որոնք, հուսով եմ, օգտակար կլինեն ներկաներից յուրաքանչյուրի համար: Այսօրվա իմ ելույթի թեման է՝ «Բազմակարծության ժամանակակից մշակույթը և գրողի մարդասիրության զգացումը»:

Ինչպես բոլորին հայտնի է, այժմ մենք ապրում ենք խոշոր հասարակական-քաղաքական ձեռափոխումների ժամանակաշրջանում, որը հաճախ կոչում են գլոբալիզացիա. թեմա, որ լայնորեն քննարկվել և ուսումնասիրվել է աշխարհի բոլոր մասերում: Այս համատեքստում տարբեր գործոններ փոխազդում են և արմատապես փոխում են աշխարհի ճանաչողությունը:

Մարդասիրությունը բախվում է մեծաթիվ խնդիրների, որոնք համարել լուծումների կարիք ունեն: Բարգավաճող տեղեկատվական արդյունաբերությունը մրել է

համացանցի եւ թվայնացման նոր դարաշրջան այնպես, որ մեծ փարածությունները հաղթահարվում են ընդամենը ժամերի ընթացքում, եւ մենք ակնթարթորեն փրկվանում ենք գլոբալ իրադարձությունների մասին, որտեղ էլ դրանք պատահեն՝ Պեկինում թե՛ Պեկինից հեռու՝ ինչ-որ փեղ: Փոփոխությունն անշուշտ սրընթաց է, որովհետեւ մենք միմյանց հետ այնքան ենք շփվում համացանցի եւ հեռուստատեսության միջոցով, որ «մեր Երկիր մոլորակի հարթեցումը» հայրնի դարձվածքը, որ ամերիկացի գրող Ֆրիմենն օգտագործում է՝ մեր աշխարհը նկարագրելու համար, ուղղակի գործածություն է ձեռք բերում:

Լավ է թե վատ, մենք անկասկած ապրում ենք հեղեղուկ դարում: Ամբողջ աշխարհի գրողների ու բանաստեղծների շրջանում մի չափազանց նկատելի միտում կա: Եթե նախկինում նրանք ավանդաբար զբաղված էին մարդկության ճակատագրով, ապա այժմ ուշադրությունն ավելի ու ավելի են կենտրոնացնում մարդկային գոյության որակի ու հնարավորությունների վրա: Որոշ գիտնականներ խուճապի են մտնում, երբ հարցը վերաբերում է գլոբալիզացիային, ինչպես նաեւ նրա հետեւանքով առաջացած թաքնված հնարավոր վտանգներին:

Այսօր ես այստեղ չեմ՝ իմ արժեքավոր դատավճիռը սահմանելու: Մինչդեռ հարկ է նշել, որ թե՛ արեւմտյան, թե՛ արեւելյան փիլիսոփայության փեսանկյունից՝ այս սերունդը ենթարկվում է գլոբալիզացիայի բերած կորուկ փեղաշարժերի ծանր երկունքին ու հոգեվարքին, որպեսզի կարողանա դիմակայել մարտահրավերին: Նարկ է փալ թե՛ ախորոշումը, թե՛ կանխատեսումը՝ օգնելով, որ մարդիկ փեսեն, թե ինչի է վերածվել մեր աշխարհը եւ ուր է գնում:

Երբ պատմաբանները հետադարձ հայացք են նետում

նախորդ դարին, կարիք չկա շար հեռուն նայել՝ դրանից բարոյական ու քաղաքական դասեր քաղելու համար: Այն երկու համաշխարհային պատերազմների հետեւանքով առաջացած հրեշավոր սպանությունների դար էր: Անշուշտ, արյունոտ բախումների, նյութական ցանկությունների գերլարման, ցանկասիրության, ինչպես նաեւ այլ վայրագությունների եւ հիմարությունների փասնամայակներն առաջ են բերել անկառավարելի խնդիրների մի ողջ դինամիկա: Տիմա մենք բախվում ենք մի շարք խնդիրների՝ լարված կրոնական թշնամանք, զանգվածային աշխարհաքաղաքական անկարգություն, բնական ռեսուրսների սպառում, էկոհամակարգերի անհավասարակշռություն եւ մշակութային ու կենսաբանական բազմազանության, որն անհետացման վտանգի տակ է, ինչպես նաեւ՝ կայուն զարգացման անկում:

Մա նշանակում է, որ ապրում ենք մի դարաշրջանում, երբ «գլոբալ փոփոխություններն անվերահսկելի են»: Չգիտեմ ավելի վիտրեցնող բան, քան հաշվելը, թե գրեթե մեկ դարի ընթացքում որքան մարդկային կյանք է զոհ գնացել մարդկային ազահությանն ու հիմարությանը, եւ սա արտացոլվում է կանխատեսելի ապագայի վրա: Բայց մենք պիտի կատարենք պարամական սինթեզի ծանր առաջադրանքը: Մի փորձնական դարողություն. մարդ արարածները կարծես շար փարօրինակ տեսակ են, քանի որ երբեք դասեր չեն քաղում պարմությունից եւ շարունակ կրկնում են նախկինում թույլ տված ողբերգական սխալները, միայն թե նոր վայրում եւ այլ ամսաթվով:

Այս դարի սկզբին, օրինակ, վճռական քայլ չի արվել դեպի լավը: Որքան էլ ծիծաղելի է, սառը պատերազմի ավարտի հետ պատերազմական գործողությունները, հարկապես փարածաշրջանային բնույթ կրողները, թե-

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

ժանույն են, եւ պատերազմները մղվում են դարերով սրբագործված այլազան պատրվակներով՝ հանուն ռեսուրսների, ուսմունքի, կրոնի, մշակույթի ու արժեքների: Ինչ-որ առումով 21-րդ դարը ավելի վար, եթե ոչ չարագուշակ սկսվեց, քան նախորդը, քանի որ այն առանձնանում է նյութական բարգավաճման եւ հոգեւոր դարարկության միջեւ խիստ անհամամասնությամբ: Մեծ գիտական առաջընթացն այնքան է փոխել կյանքի ներքին ու արտաքին ծավալները, որ գրեթե հիմնավորապես վերափոխել է մարդկային բնավորությունն ու միտքը:

Ամեն դեպքում, գիտության սահմանները հասցվել են ծայրահեղության, ինչպէս ցույց են տալիս փարբեր ոլորտներում կատարված ցնցող փոխնուլոգիական ձեռքբերումները. մենք տեսել ենք լուսնի վրա վայրէջք կատարող մարդու, գենետիկական փոխնիկա ու խոշոր առաջընթացներ փիեզերական արդյունաբերության ոլորտում: Թվայնացումն այժմ կիրառելի է սովորական կենցաղային միջավայրում: Անկեղծ ասած, րնտեսական աճի արագության առումով, այն, ինչին մարդը հասել է մեկ դարում, գերազանցում է, ասենք, մեզնից առաջ մի քանի հարյուր կամ նույնիսկ մի քանի հազար տարիների ընթացքում ձեռք բերվածը: Ի պատասխան գիտության մարտահրավերների՝ լուրջ քննադատական միտում կա, որը հռետեւետրեն է վերաբերվում բնական ռեսուրսների գերշահագործման միջոցով արված առաջընթացին, ինչը հանգեցրել է մարդու եւ բնության միջեւ օրգանական համամասնության վնասմանը: Նման մտահոգությունից ծագում է այն բնական մեծ ինտելեկտուալ համաձայնությունը, որը մեզ պետք է՝ առաջընթացը վերաձեւակերպելու համար:

Թվում է՝ մարդկային համայնքը հենց նոր է իմացել մարդկության վիճակի իսկապես լուրջ ճեղքման մասին:

Այս ճեղքը խորանում է շրջագա միջավայրի ճգնաժամի զանգվածային գրոհով, ժողովրդագրության շարժման եւ բնական ռեսուրսների սպառումով: Մա հասկանալի է, քանի որ ճգնաժամի հանգեցնող պայմանները ժամանակի ընթացքում հասնում են ահագնացող չափերի: Բացի այդ, խնդիրները շարք վաղուց մափնվել են անսարքերության:

Որպես էթնիկ գրողներ՝ մենք քաջաբեղյակ ենք անխոհեմ արդյունաբերացման անկանխապեսելի հետեւանքների մասին. դրանք քեղի են ունեցել բազմաթիվ բնական միջավայրերում, որքեղ բնակություն են հաստատել քեղաբնիկ խմբերը: Մենք նաեւ ականաքես ենք եղել անհավասարությանը թույլ մշակույթների նկաքմամք, որոնք անգթորեն ձուլվում են ուժեղ մշակույթներին, նրանց քարածքը, մշակութային ժառանգությունն ու ռասայական ինքնությունը հեքեւողականորեն ճնշվում եւ կրճաքվում են: Այսքեղ ներկաներից յուրաքանչյուրի համար այս կենսական խնդիրներին ուղղված քննարկումը կհանգեցնի գիքակցության խորացման: Որպես քաղաքացիական համայնք՝ մենք բարոյական պատասխանաքվություն ենք կրում ապահովել բնիկ ժողովրդի մշակութային շարունակականությունը:

Պեքք է նշել, անշուշտ, որ մշակութային շարունակությունը շարք բարդ քիլիսոփայական սկզքունք է: Էթնիկական ժառանգության ո՞ր մասն է արժանի պահպանման, որ մասը, հակառակը, միակողմանի պաշքպանության խնդիր է: Ժամանակակից մոքեցումը, որը մեզ մղում է մասնակցել իմաստաքից երկխոսության, նկաքի առնելով գիքական զարգացման բոլոր թեր եւ դեմ կողմերը, պեքք է նախորդի մեր նախաձեռնած ցանկացած հանդիպման եւ պարքավորության:

Մյուս կողմից, պեքք է առանց վարանելու մասնակցել

նման ինքնակրթական հետազոտության, որն անդրադառնում է մեր ազգային ինքնության կենսական խնդրին: Այսպիսով մենք կխուսափենք մշակութային ընդհարումից, ինչը կհանգեցնի մեր մշակութային ավանդույթների վերջնական բնաջնջմանը: Բազմազանության եւ ազգային ինքնության իրականությունը կարեւորագույն նշանակություն ունի համաշխարհային հանրության յուրաքանչյուր քաղաքացու համար՝ անկախ ռասայից, ծագումից ու կրոնից: Մենք բոլորս պարտավոր ենք պաշտպանել եւ պահպանել յուրաքանչյուր մշակույթ Երկիր մոլորակի վրա:

Բոլորի համար ակնհայտ է, որ մեր աշխարհը գլոբալիզացիայի հորձանույթում է, որը, իր բոլոր սփարդություններով ու նպաստներով մեզ՝ յուրաքանչյուր ռասայի ու ազգի ներկայացուցչին, բերում է մի խաչմերուկի առաջ: Մեր թիկունքում պարմությունն է, առջեւում՝ ապագան: Ապագայի լավագույն անձնագիրն իրականում յուրաքանչյուր հեփիտրնի ավանդույթներն ու մշակութային ժառանգությունն է: Մշակութային շարունակականությունն անհրաժեշտաբար ենթադրում է լայն մրահորիզոն, ինչը մեզ թույլ է տալիս ընդունել յուրաքանչյուր մեծ քաղաքակրթություն՝ մեր սեփական մշակույթը հարստացնելու եւ այն կազդուրելու համար: Բոլոր մշակութային ժառանգությունները, որ սերնդեսերունդ փոխանցվել են ուրիշ ռասաների կողմից, աստվածատուր գանձեր են եւ ինքնին՝ արժեքավոր:

Սա չի կարելի անտեսել, ու եթե պարզաձև կերպով չգրադվենք այս խնդիրներով, պիտի պարաստվենք աղեփի: Գլոբալիզացված աշխարհի մեծ մասում ուժեղ մշակույթների մշակութային գերազանցությունը մի օր անցանկալի հետեւանքներ կունենա թույլ մշակույթների վրա: Վերջիններս էլ ավելի կթուլանան. հետագա մշա-

կությանն միապարրությունը ենթադրում է թույլ մշակույթների մշակությանն յուրահավասարությունների կորուստ: Միջմշակությանն փոխանակումը քաղաքացիական հասարակության անհրաժեշտ նախադրյալ է համաշխարհային գյուղում, մենք պիտի պայքարենք միապարրության, գլոբալիզացիայի աղեպի դեմ, որովհետև էթնիկ յուրահավասարություններն ու բազմազանության հավաքական ազդեցությունն էական նշանակություն ունեն մարդկային քաղաքակրթության համար:

Կենսաբանական բազմազանության կոնվենցիան միջազգային օրինական դաշինք է, որն ունի երեք հիմնական նպատակ. կենսաբազմազանության պահպանում, կենսաբազմազանության կայուն օգտագործում, գենետիկ ռեսուրսների կիրառումից ծագող օգուտների ազնիվ ու հավասար բաշխում: Նրա ընդհանուր նպատակն է՝ խրախուսել գործողություններ, որոնք կհանգեցնեն կայուն ապագայի: Երկիր մոլորակի բոլոր արարածների մեջ մարդկությունը նաև օղակ է, որից բաղկացած է կենսաբանական շղթան՝ թե՛ անհատի, թե՛ համայնքի մակարդակում:

Գիտական հայտնագործությունները վաղուց ապացուցել են, որ որոշ բացակայող օղակներ կհանգեցնեն ամբողջ կենսաշղթայի գործունեության խափանմանը, ինչը նշանակում է, որ մի տեսակի ոչնչացումը կհանգեցնի մյուսների վերացմանը: Ներեւաբար, յուրաքանչյուր արարած ու տեսակ, ինչպես Վրանգված տեսակների պաշտպանության կազմակերպությունն է պարզաբանում, «կենսաբազմազանության փարրերը կյանքի փարրեր ձեռք են Երկրի վրա. դրանք ներառում են էկոհամակարգերը, կենդանիները, բույսերը, սնկերը, միկրոօրգանիզմները եւ գենետիկական բազմազանությունը»: Մերենգեպի սավաննան հայտնի է առյուծների ամենա-

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

մեծ քանակով: Բայց քանի որ վիրթերն ու վայրի այծքաղներն արագ են բազմանում, առյուծները ոչնչացնում են նրանց բնապահպանական հավասարակշռությունը պահպանելու համար: Դժվար է կռահել՝ ինչ է մտածում Աստված այդ մասին, բայց երեւում է՝ այսպէղ նախախնամություն կա:

Այս լսարանի որոշ անդամներ եկել են ընդարձակ փափասքաններից: Նրանք գիտեն, որ էկոհամակարգի պահպանումը կախված է մարդու խելացի գործունեությունից, ինչպիսին են ցածր փեմպով երկրագործությունն ու որսորդությունը: Այս փափասքաններում կան վայրի բույսերի ու կենդանիների բազմազան փեսակներ: Նրանք նույնպես ներկայանում են բուրգի փեսքով, որի վերելում խոշորագույն գիշարիչն է՝ բազեն: Բոլորին ոչնչացնելու դեպքում մկները կօգտվեն առիթից ու կծածկեն ողջ փափասքանը, ինչը կնշանակի խոտի ամբողջական ոչնչացում եւ կհանգեցնի խոշոր եղջերավոր անասունների ու ոչխարների ոչնչացմանը, իսկ հովիվները կմեռնեն քաղցից:

Ի՞նչ ենք հասկանում այս էկոլոգիական բանականությունից: Ինձ ասում են, որ ամեն անցնող օրվա հետ մեկ կամ երկու լեզու մահանում է: Դրանից ավելի աղետալի ոչինչ չկա, ճի՞շտ է: Որոշ էթնիկական խմբեր փոքր են, նույնիսկ չափազանց փոքր՝ հիշարակման արժանանալու համար, բայց նրանց լեզուն կողավորում է իրենց մշակութային ժառանգության, կենսակերպի ու արժեքային համակարգերի ԴՆԹ-ն: Ամերիկայի ամենահարգված մարդաբաններից մեկը մեր ուշադրությունը հրավիրում է մտքի ու լեզվի միջեւ առանձնահատուկ կապի վրա: Ուրեմն մենք՝ մարդ արարածներս, անհաջողակներ ենք, եթե գոյություն ունեցող լեզուներից մեկով այլեւս չեն խոսում:

Ժամանակակից հասարակությանը կոչ է արվում համարել վերանայել իր կողմնորոշումը եւ ընդունել կյանքի հոգեւոր կողմերի եւ մեր քաղաքակրթության փրկության կարեւորությունը: Այս խեղդող եւ նույնիսկ շնչահեղձ անող խնդիրները պեպք է հաղթահարել հարմար դիրքից՝ օգտագործելով ինքնազննարկական փորձերը հարմար եւ էթիկայի փորձերը իմաստալից կադապարներ: Որպես էթիկ գրողներ, որոնցից յուրաքանչյուրը ներկայացնում է մշակութային ժառանգության որոշակի փասակ, մենք պիտի մշակենք աշխարհայացք, որն իր էությանը կոսմոպոլիտ եւ բազմակողմանի է, հարգված է բոլոր, մեծ թե փոքր մարդկային մշակույթներում. սա հապուկ է խիղճ ունեցող բոլոր գրողներին ու բանաստեղծներին: Մենք պիտի վերանայենք մեր մտքերում ու համեստություն դրսևորենք՝ հանուն մարդու հոգեւոր բարօրության եւ հանդես գանք՝ հանուն պատմական փոփոխությունների բարոյական կառավարման:

Պեպք է հորդորել բոլորին, որ մշակութային բազմազանությունը (որն արտահայտված է փարբեր կրոններում, ռասաներում, պատմական ուղիներում եւ մշակույթներում), պահպանում է բոլորիս Երկիր մոլորակի վրա, աշխարհը դարձնում է այսքան դյուրիչ ու հրապուրիչ: Ավելին, պեպք է վերանայվեն գերիշխող միակողմանի չափանիշները, որոնք ընդգծում են փոփոխությունների առաջնությունը մշակույթի անփաստան եւ մշակութային շարունակականության պաշտպանության նկատմամբ (սա հարկապես հապուկ է էթիկ ժողովուրդներին). դրանք չեն կարող ծառայել՝ որպես լավ հասարակությունը բնորոշող չափանիշ: Անհրաժեշտ է հարգել յուրաքանչյուր էթիկ խմբի մշակութային ինքնիշխանությունը, որպեսզի նրա անդամներն ինքնուրույն որոշումներ կայացնեն, երբ հարցը վերաբերում է իրենց գերա-

գույն հոգեւոր ողջամտության հարցերին: Նրանք պիտի որոշեն՝ զարգացման որ ձեւն է ամենահարմարն իրենց համար:

Ոմանք պնդում են, որ այս ամենը հանգեցնում է կարեւորագույն հարցի՝ այն փաստի, որ գլոբալիզացիայի ներքին փրամաքանությունը ոչ թե բազմազանությունն է, այլ աճող ընդհանրայնացումը: Դրա պատճառն այն փաստն է, որ բոլոր կարեւոր սոցիալ-տնտեսական որոշումները, որից առաջանում է հիմնական տնտեսական արդյունավետությունը, հիմնված են միջազգային սերտ համագործակցության վրա: Այս բացառությունն անշուշտ վիճելի է: Որոշ գրողներ էստեներ են գրել՝ կրքոտ կերպով պաշտպանելով լարված եւ համարեղ գործողությունները, որոնք ուղղված են մեր առաջ ծառայած հիմնախնդիրները վերացնելուն: Իհարկե, որոշ գրողներ հակափաստարկներ են բերում՝ կոչ անելով կենտրոնանալ հասարակության մեջ անհատի ճակատագրի վրա, ինչպես նաեւ մտահոգվում են որոշակի ռասայի ներկա ճգնաժամով եւ պատմական ճակատագրով: Անձամբ ես ոչ մի հիմնավոր փարբերություն չեմ տեսնում երկու տեսակետում:

Որպես էթնիկ գրողներ՝ մենք պատասխանատու ենք մեր մշակութային ժառանգության պահպանման համար: Որպես աշխարհի քաղաքացիներ՝ մենք հավասար պարտավորություն ունենք՝ հոգ փանել մեր դարաշրջանի ձեւավորման մասին: Մեզնից յուրաքանչյուրը ծնվել է հատուկ նարդկային ռասայում, մեծացել ու կրթվել նրա ավանդույթներով ու պատմությամբ, որը մեր ժողովրդի ԴՆԹ-ի ծածկագիրն է: Ես սրբազան պարտք եմ համարում պաշտպանել ու պահպանել մեր մայրենի լեզվի ողջամտությունն ու մաքրությունը: Մյուս կողմից՝ մեզնից՝ գրողներիցս եւ ոչ մեկը, անկախ իր էթնիկ ծագումից, վե-

րացարկում չէ: Մենք ապրում ենք նույն Երկիր մոլորակի վրա՝ ավելի քան վեց միլիարդ մարդու հետ, որոնք գուցե չեն խոսում նույն լեզվով, չունեն նույն կրոնը կամ մշակութային ժառանգությունը, բայց, այնուամենայնիվ, մեզ նման մարդ արարածներ են: Ամփոփելով՝ նշեմ, որ մեր՝ էթնիկ գրողներիս առաքելությունն առաջին հայացքից միմյանց հակասող պարփավորությունների երկու խմբի՝ ընդհանուրի եւ անհատականի արդյունավետ ներդաշնակումն է:

Այսօր Չինաստանում ապրում է 55 պաշտոնապես ճանաչված փոքրամասնություն, որոնցից յուրաքանչյուրը որոշակի չափով, իր տեսակի մեջ, իր ներդրումն ունի Չինաստանի քաղաքակրթության հանրագումարում: Կենտրոնական կառավարությունը պարզաճ կարելիություն է հատկացրել մշակութային արժեքների պահպանմանն ու յուրաքանչյուր բնիկ խմբի կենսակերպին: Նախուկ նախագիծը, որում ներառված են ապագա գրողներ ու բանաստեղծներ, 55 էթնիկ խմբի անդամներ, որոնց հյուրընկալել է Լու Սինի գրականության ինստիտուտը՝ երկրի կրթված կանանց ու տղամարդկանց ամենահռչակավոր օրրանը, վկայում է կենտրոնական կառավարության՝ մշակութային բազմազանությունը պահպանելու վճռականության ու բարի կամքի մասին:

Նման շքեղ պայմաններում մենք պիտի անցկացնենք բացառիկ կրթական համաժողով, եւ երբ այս ծրագիրն ավարտվի, մենք այս սրահից կհեռանանք ավելի իմաստուն հոգիներով եւ որպես ավելի լավ մարդ: Մեզնից յուրաքանչյուրը ցանկանում է հաջողության հասնել կյանքում: Անշուշտ, բախտը որոշակի դեր է խաղում այստեղ: Բայց ի վերջո հաջողությունը ուսման մեջ է, նրա, թե ինչպես ենք ընկալում ուսումը, ինչպես ենք կրթություն ստանում այս խիստ բարդ աշխարհում: Գլոբալիզացիան արագորեն ծավալվում է՝ ի հեճուկս մեզ: Այստեղ

կարելուորը մեր՝ Չինաստանի կյանքի եւ մեր սեփական ցեղերի կյանքի իրականությունների հետ նույնացվելու եւ դրանք հավաքարմորեն մեկնաբանելու պատրաստակամությունն ու ունակությունն է:

Անձամբ ես հավատացած եմ, որ թվայնացման դարում, հանուն էթնիկ խմբերի շահի մշակութային ժառանգությունը պահպանելու մասին խոսելը նույնը չէ, ինչ հին գինին նոր շշի մեջ լցնելը: «Ժամանակակից դարաշրջանի դոգմափիկ փաստերը պիտի իրենց տեղը զիջեն մարդկային պայմաններին հարուկ անվստահության ճանաչմանը»: Մեծ գրական գործերի ցանկացած պոռթկում պատահում է երկու երեսույթի համադրության դեպքում. Նավարարություն սեփական ժողովրդի մտքի եւ հոգու յուրահարուկ գոհարները գրի առնելիս եւ ազգային յուրահարկություններ, որոնք խորությամբ ներծծված են հայրենի հողում: Գլուխգործոցները մշտապես ինքնափայ սրեղծագործություններ են, որոնք այլաբանորեն եւ փոխաբերաբար անդրադառնում են ամենահրապապ, բայց միեւնույն ժամանակ համամարդկային թեմաներին. սա բանաստեղծների ու գրողների գլխավոր խնդիրն է՝ անկախ հանգամանքներից:

«Նարյուր տարվա մենությունը», որ շարերի կարծիքով հեղինակի գլուխգործոցն է ու համարվում է 20-րդ դարի մեծագույն վեպերից մեկը, թեմափիկ առումով նկարագրում է առասպելական, բայց խիստ իրական Մակոնդո քաղաքի վերելքն ու անկումը, ծնունդն ու մահը: Այն ներկայացնում է հրաշալի Բուենդիա ընտանիքի փառքն ու աղետը: Այն հնդկացիների փայլուն հոգեւոր արձանագրությունն է, ինչպես նաեւ իսպանացիների հինգդարյա կյանքի էպիկական պատկերը իսպանական գաղութացումի սկզբից ի վեր (մշտական բռնություններով, ճնշումներով եւ շահագործումներով):

«Նարյուր փարվա մենությունը» հաճախ մեջբերում են որպես այսպես կոչված «մոգական ռեալիզմի» վառ օրինակ՝ գրելաճ, որտեղ գերբնականը ներկայացված է որպես երկրային, իսկ երկրայինը՝ գերբնական կամ արփասովոր: Գարսիա Մարկեսը սրանում է իրականի ու մոգականի կապարյալ խառնուրդ՝ առասպելի, լեգենդների արհեստավարժ օգտագործման, կյանքի, հոգու ու մահվան մասին հնդկացիների պարկերացումների միջոցով:

Վեպում կա երեք հիմնական առասպելական փարր. դասական պարմություններ, որոնք հղում են անում սրեղծմանն ու ծագմանը, առասպելական հերոսներ հիշեցնող կերպարներ եւ գերբնական փարրեր: Մարկեսի վեպը, որ գրված է իսպաներենով, ներկայացնում է ժամանակի մասին հնդկացիական գաղափարը, որը փարրերվում է ժամանակի արեւմտյան հասկացությունից. այն ժամանակը դիփարկում է որպես գձային պրոգրեսիա (օրինակ՝ պարմության փոխաբերությունը որպես շրջանաձեւ երեւոյթ, հավիտենականության կամ հավերժության խնդիրը նույնիսկ մահկանացուների համար):

Այս ամենը նրա ֆանտաստիկ պարմությունը դարձրել են իրականության արտահայտություն, թեպետ չափազանցված եւ աղավաղված: Այս մոգական ռեալիզմը զարկ փվեց ավանդական վեպերին, որոնք հիմնված են այնպիսի ծուղակների վրա, ինչպիսիք են ուղիղ շարադրանքը, մշակված կերպարները եւ հեղափոխիչ սյուժեները, այսինքն՝ 19-րդ դարի հասարակած գրական ուղիները: Ձեռքբերումներից մեկն էլ այն է, որ, պարզվում է, վեպն իր վրա կրում է Ֆրանց Կաֆկայի, Էռնեստ Նեմինգուեյի եւ Ուիլյամ Ֆոլքների ազդեցությունը:

«Նարյուր փարվա մենությունը» համաշխարհային ճանաչում է գրել: Այս ոգեւորող շրջադարձային համբա-

վը բարոյախրապական նշանակություն ունի մեզ՝ էթնիկ գրողներին համար, որոնք իրենց թեմաները վերցնում են հիմնական գրական ավանդույթներից դուրս: Նորարարության եւ յուրօրինակության այդ որոնումներն իրապեսական են եւ պիտի դառնան ընդհանուր առմամբ արեւմտյան ձգտում: Գարսիա Մարկեսը, որը խոր արմատներ ունի իր հայրենի հողի ու մշակույթի մեջ, որպեսզի մեծագույն խռովությունները, հեղափոխությունն ու վրանգր գոյակցում են կողք կողքի, հանդես է գալիս որպես վարպետ: Նրա շնորհիվ իսպանաամերիկյան գրականությունը հասավ հնդեվրոպական գրականության բարձր որակի եւ դարձավ բոլոր ազգերի ընդհանուր ժառանգություն:

Մենք՝ էթնիկ գրողներս, պիտի լինենք մեր սեփական ժողովրդի գրական արտահայտության գործիքը, որի կյանքի որակը որոշվում է այնպիսի խոշոր հարցերի շուրջ խոր ու բազմակողմանի մտածողությամբ, ինչպիսիք են մարդկային գոյատևումը, ընթացիկ կրոնական ու ռասայական տարաձայնությունները, կյանքի ու մահվան մասին մարդկանց վերաբերմունքի ինտելեկտուալ հարցադրումները: Մեր ժամանակների եւ սեփական ժողովրդի հասարակական եւ քաղաքական կողմնորոշումը մեր ինտելեկտուալ հեղափոխության երկու կողմն են:

Լիովին տեղյակ լինելով, թե ինչ համաշխարհային ճգնաժամ է ապրում մարդկային ոգին, իմանալով մարդկային վիճակի դժվարության մասին, պարզապես նստելու ու հեղեղելու փոխարեն, մենք պիտի ազդենք աշխարհի վրա եւ խոսենք նրա հետ: Միայն մեր ժամանակի եւ բոլոր ժամանակների լավագույն գրականության հետ ծանոթանալով (չսահմանափակվելով միայն գրական տեքստերով)՝ կարող ենք նույնացվել ժամանակակից

կյանքի հետք եւ հավուր պատշաճի արձագանքել նրան, որովհետեւ գրականությունը ձեւավորվում է մեծ ուժով եւ այն խոր համոզմունքով, թե մենք եւ մյուսները ինչպես ենք ընդունում մեր իսկ մշակութային ժառանգության ծավալը: Գրականությունը նաեւ լույս է սփռում ժամանակակից պատմական միտումների բնույթի վրա: Մենք մարդկային քաղաքակրթության որդիներն ու դուստրերն ենք:

Մենք զգալիորեն եւ հիմնովին կանվենք ու կհարստանանք մեր սեփական լավագույն գրական սրբապատկերություններով: Ընթերցում ենք մեր իսկ շահի համար, եւ երբեմն, անկախ մեզնից, այն մեզ նոր հնարավորություն է տալիս: Ինչպե՞ս կարող ենք իրացնել մեր արվեստը, եթե այն չի սերել բարոյական պարտավորությունից: Չենք կարող, եթե չշարունակենք փոխաբերաբար եւ խորհրդանշորեն մեր բնիկ ազգային փոքրամասնության էպիկական պատկերը սրբապատկերող որոնումները: Չենք կարող անել դա, եթե չհեղափոխենք նաեւ պատմական կտրուկ փեղաշարժերը, որոնք սասանում, ցնցում եւ պայմանավորում են մեր աշխարհը: Առանց նման ինքնլեկտուալ պարաստավածության եւ մշակութային ըմբռնման անհուսալիորեն կորչում ենք պատմության շրջապտույտում, կորցնում մեր մշակութային ժառանգության էությունը եւ չենք կարողանում գտնել իրականությունը այն աստիճան, որ գաղափար անգամ չունենք, թե ուր գնում է մարդկությունը:

Տիմա դադար առնեմ ավելի թեթեւ նորություններ հայտնելու համար, նորություններ, որ վերաբերում են վերջերս ժամանակակից գրականության ոլորտում տեղի ունեցող իրադարձություններին, ոլորտ, որ, անշուշտ, լի է հեքիաթային անակնկալներով: Ձեզնից ոմանք գուցե արդեն տեղյակ են օգոստոսի 10-ին Նոբելյան կոմիտեի

հայրարարած որոշման մասին, ըստ որի՝ այս փարվա դափնեկիր է ճանաչվել ռումինացի Ներպա Մյուլլերը: Նա այնքան էլ հայրնի չէ բոլոր առումներով, եւ երբ գաղտնիքը բացահայտվեց, նորությունների բազմաթիվ գործակալություններ եւ գրականության հետազոտություններին նվիրված մասնագիտական հասարակություններ անակնկալի եկան: Եվ սա փեղի է ունենում ոչ միայն Չինաստանում, այլեւ բազում երկրներում, որոնք համաշխարհային փերություններ են: Ոչ ոք չգիտեր՝ ով է այս կինը եւ ինչ գործ է արել: Մի գերմանացի քննադատ խոստովանեց, որ փառացիորեն ապշել էր, քիչ էր մնում ընկներ աթոռից:

Լրագրողները Չինաստանում իրենց փոքր-ինչ ավելի լավ դրսեւորեցին, քան իրենց գործընկերները այլ երկրներում: Նասարակական գիտությունների ակադեմիային կից Գրականության ինստիտուտը ողողվում էր այն մարդկանց հեռախոսազանգերով, որոնք կարծիքներ ու փեղեկափոխություն էին պահանջում: Բանն այն է, որ նոր դափնեկրի հեղինակած մի քանի պատմվածք հայտնվել էր «Նամաշխարհային գրականություն» ամսագրի նախորդ համարում՝ հեղինակի բավական մակերեսային կենսագրության հետ մեկտեղ: Ինձ ասացին, որ միսս Մյուլլերը գրեթե անհայտ գրող է եւ մի թայվանցի հրափարակիչ որոշել է հավաքել, թարգմանել պատմվածքները եւ փպագրել գրքի փեսքով:

Այսօր էլ ես անընդհատ լսում եմ, որ նա բոլորովին էլ հայրնի չէ ընթերցասեր հասարակությանը, մինչդեռ նրանով հիանում են բարձրակարգ գրողներն ու քննադատները: Նրա սփեղծագործությունները հիմնականում առնչվում են Ռումինիայի բազմաթիվ էթնիկ խմբերին: Գերմանական ծագումով ռումինացի գրողը կյանքի մեծ մասն անց է կացրել Ռումինիայում՝ մինչ Նիկոլա Չաուշ-

եսկուի վարչակարգի փաստաթուղթը, որից հետո փոփոխվել է Գերմանիա: Տիմա նրա գործերը հրապարակվում են գերմաներեն՝ իր մայրենի լեզվով, եւ սրեղծագործությունների մեծ մասը փայագրվում է իրեն հյուրընկալած երկրում:

Ի՞նչ ենք եգրակացնում այս դեպքից: Իմ ենթադրությունը հեքեյալն է. նախեւառաջ ուգում եմ ձեր ուշադրությունը հրավիրել գրականության նոր միպումի վրա: Եվ այս նոր միպումն այն է, որ վերջին փարիներին աշխարհի խոշոր հրապարակչությունները որոնում եւ գպնում են անհայտ գրողների, որոնք այնքան էլ ծանոթ չեն սովորական ընթերցողներին, բայց որոնց գործերն արդեն խորությամբ ուսումնասիրվել են գրական հեքագոպությունների մասնագիքական հասպարությունների կողմից, որքեղ աշխատում են պրոֆեսորներ եւ քննադատներ: Նոկտեմբերի 8-ը դեռեւս կարեւոր օր է մեկի համար, ով գրեթե ոչ ոք էր եւ մի երեկոյի ընթացքում հասավ համաշխարհային հռչակի:

Մենք գուցե նաեւ նկատել ենք, որ վերջին գրեթե քսան փարիների ընթացքում Նոբելյան մրցանակի կոմիպեն մեծ ջանք է գործադրել՝ հատուկ էթնիկական խմբերի պատկանող փաղանդներ գպնելու ուղղությամբ՝ կենպրոնանալով այն հանգամանքի վրա, թե գրողն ինչ ներդրում ունի որեւէ հատուկ փարածաշրջանում: Անշուշտ, էթնիկական փարրը, որքան էլ կարեւոր լինի գրողի սրեղծագործություններում, պիպի համընկնի համաշխարհային թեմաների հեք: Մեկ սրեղծագործության շրջանակներում մեկ ռասա եւ մեկ մշակույթ ներկայացնելը չի քննարկվում: Ջանասիրաբար փնպրվում եւ մրցանակի է արժանանում բարդ հոգեւոր աշխարհն արձանագրելու գիքակցական ջանքը: Բարձր է գնահատվում կենպրոնական կերպարների ցուցադրած հե-

րոսությունը, հերոսների, որոնք հայտնվել են փանջանքների ու հոգեվարքի մեջ:

Վերջին մրցանակակիրներից շատերը, ինչպես արդեն նշել եմ, ձեռք են բերել ամենաշատը փարածաշրջանային կարգավիճակ եւ այնքան էլ հայտնի չեն աշխարհի մնացած մասերում: Այս նոր միությունը հուշում է մեզ, թե իրականում ինչն է հիմա նորաոճ: Ճշմարտությունը պետք չէ շղարշել. մշակութային ինքնության կամ էթնիկ առանձնահատկության ընդգծումը չի թուլացնում ընտրության չափանիշերի խստությունը: Փոխարենը կարող ենք ասել, որ կարեւոր մրցանակների նոր դասակարգումներն առանց լուրջ պարզաբան չեն հայտնվում ուշադրության կենտրոնում: Բացի փոխնիկական նորարարությունից, եթե սպեղծագործության մեջ կա բարձր լեզվական որակ եւ հարուստ թեմաներ, ապա այն պիտի կուռք դառնա: Այն պիտի հավանության արժանանա իր առանձնահատուկ արժեքի համար: Պիտի ընդունվի՝ որպես մարդկանց հատուկ խմբի հոգեւոր արձանագրություն եւ աշխարհի իմաստային մի շարք մակարդակներում: Պատմությունները կարող են մեկնաբանվել որպես արվեստի՝ սոցիալական եւ մարդաբանական առումով պարզաճ նմուշներ: Նրանք պիտի հայտնություն լինեն եւ ինքնին համարվեն դաս: Նրանք ավելին են, քան բեսթսելերը, թեեւ գուցե հասանելի չեն ընթերցասեր լայն հասարակությանը:

Թույլ ավել կրկնել այն փաստը, որ անհայտ գրողները հիմա նորաձեւ են դառնում՝ արժանանալով գրական ժյուրիի հավանությանը: Անկախ նրանց սպեղծագործության ծանրակշիռ լինելուց՝ այսպեղ մեկ այլ հետաքրքրիր երեւույթ կա: Որոշ անուններ, անշուշտ հայտնի անուններ, ժամանակ առ ժամանակ հայտնվում են Նոբելյան մրցանակի հավակնորդների ցուցակում: Սակայն

նրանք միշտ դուրս են մնում վերջին թուղթին: Այդ առումով կարող ենք հիշատակել ֆրանսիացի ներգաղթյալ Միլան Կունդերային Չեխիայի Նանրապետությունից կամ ամերիկացի գրողներ Ֆիլիպ Ռոթին ու Ջոյս Թթին: Անկեղծ ասած՝ ինձ համար մեծ հաճույք է լսել, որ էթնիկ անունները գովասանքի են արժանանում վրանգված մշակույթը ներկայացնելու համար:

Ֆրանսիացի գրողներից մեկը, որը դափնեկիր էր մի քանի տարի առաջ, այցելեց Չինաստան: Նա ձեռավորվել էր ֆրանսիական գրականության լուսանցքում՝ գրելով հիմնականում Աֆրիկայում կամ իսպանախոս աշխարհում կարարվող տեսարանների կամ կյանքի իրավիճակների մասին, այն, ինչը հիմա ենթամշակութային նյութ է: Բրիտանացի գրող, 2007 թվականին Նոբելյան մրցանակի արժանացած Դորիս Լեսինգը հայտնի է իր գլուխգործոցի՝ «Խոսքը երգում է» (1950) սպեղծագործության համար, որտեղ գերակշռողը աֆրիկյան թեման է:

Ընդհանուր առմամբ, մշակութային բազմազանության համապեքստում, կարելի է գովեստների են արժանանում էթնիկ գրողները կամ էթնիկ թեմաներ բացահայտող գրողները, մարդիկ, որ մտածողական են ավելի լայն աշխարհին հայտնի հատուկ էթնիկական խմբի բուն փորձով: Այս նոր միտումը գրական հանձնաժողովների վերնախավում պիտի որ համարվի յուրահատուկ, եւ դա վերաբերում է գրականության ոլորտում նախորդ տարիների Նոբելյան մրցանակակիրներին:

Այս պահին խոսքը վերաբերում է մի գերմանացի գրողի: Երկու օր առաջ թերթում կարդացի, որ Գերմանիայում անցկացված գրքի տոնավաճառի ընթացքում լրագրողները մտքեցել են մի քանի մասնակցի՝ նրա մասին գրուցելու, եւ նրանց մեծ մասը տեղյակ չէր. քիչ բան գիտեին թե՛ նրա սպեղծագործությունների, թե՛ կյանքի մա-

սին: Նա հայրնի անուն չէ, բայց դա չի նշանակում, որ նրա վեպերը լավ չեն գրված: Ըստ էության, նրանք սքանչելի են թե՛ գեղարվեստական արժեքի, թե՛ տեխնիկական հմտության առումով: Ուզում եմ ասել, որ համընդհանուր շահադիպության դարաշրջանում բարձր մշակույթը ճահճանում է. ավելացնենք նաև այն փաստը, որ Մյուլլերն անդրադառնում է այնպիսի անկարեւոր թեմայի, ինչպիսին է մի փոքրիկ էթնիկ խմբի կյանքը Ռումինիայում:

Մեկ այլ դեպք վերաբերում է քենիացի հեղինակ Նգուգի վա Թիոնգոյին, որի «Մի՛ արտասվիր, փոքրիկ»-ը արևելյան աֆրիկացու կողմից անգլերենով տպագրված առաջին վեպն է: Լուրեր են պտտվում, որ նա առաջիններից է Նոբելյան մրցանակի հավակնորդների ցուցակում: Նավակնորդների ցուցակում է նաև նիգերիացի Չինուա Աչեբեն, որն աչքի է ընկնում իր աշխարհահռչակ աֆրիկյան եռագրությամբ: Նրա ընկերը՝ Ուոուլ Սոյինկան, որը մրցանակի է արժանացել 2001 թվականին, իրենից բարձր է գնահատում Աչեբեին՝ նրան անվանելով «աֆրիկյան սեամորթների գրականության հայր»: Աչեբեի գործերը բազմիցս թարգմանվել են չինարեն. նրա սրեղծագործությունների որոշ թարգմանություններ հասանելի են Չինաստանում:

Նաջորդը Մուհամեդ Դիրն է՝ Ալժիրի թերեւս ամենաարգասավոր գրողը ու ամենահայրնի հեղինակը ֆրանսախոս աշխարհում: Նրա առաջին վեպը՝ «La grande maison»-ը, ալժիրյան եռագրության առաջին մասն է ալժիրյան մի մեծ ընտանիքի մասին: Այն ներկայացնում է Ալժիրի պայմանությունը 20-րդ դարում՝ կենտրոնանալով հանուն անկախության Ալժիրի պայքարի վրա: Նույնիսկ Ալբանիայի պես փոքր երկիրը պարծենում է համաշխարհային հեղինակություն ունեցող գրողով, ինչպիսին Իս-

մայիլ Կադարն է. նա հայրնի է իր «Մեռած բանակի գեներալը» վեպի համար, որի համար արժանացել է «Բրիթիշ Մեն Բուքըր» մրցանակի: Նա իր երկրում գրականության առաջարար ներկայացուցիչ է 1960-ականներից ի վեր եւ աշխարհի ուշադրությունը հրավիրել է իր սեփական երկրի ծանր կացության վրա:

Չինգիզ Այթմատովը կենտրոնական Ասիայից՝ Ղրղզստանից, եւս մի գրական հսկա է, որը ծնվել է շաք փոքր երկրում: Այթմատովը ծնվել է ազգային փոքրամասնությունում, եւ գերազանցում է համաշխարհային չափանիշերը: Նրա գրեթե բոլոր սրբազանությունները թարգմանված են չինարեն: Մուխթար Աուեզովը Ղազախստանից գրել է «Աբայի արահետը» գիրքը, որը որոշ քննադատներ նույնիսկ համեմատում են Միխայիլ Շոլխովի «Խաղաղ Դոնի» հետ, որը լավագույն գրական ձեռքբերումներից է, նախկին Սովետական Միության գրականության ամենագեղեցիկ նմուշներից մեկը:

Այս բոլոր գրողները մեկ ընդհանրություն ունեն. նրանց՝ իրենց սրբազանություններով հաջողվել է հասնել մարդկային հոգու ամենախորքերը: Ես մի անգամ գրել եմ, որ գրողներին ու բանաստեղծներին չի հաջողվի բուժել մարդկանց, եթե նրանք ձեռքով չշոշափեն ու չզգան նրա սրտի զարկը, որովհետեւ սա ամենազգայուն տեղն է, ցանկացած անկեղծ լիրիկական զգացմունքի աղբյուրը:

Բանաստեղծը, եթե չսրբազանի մարդասիրական ավանդույթ եւ չունենա երեւոյթների նկատմամբ մարդասիրական մոտեցում, չի կարող դիպչել պարմական եւ հոգեւոր ոլորտներին: Միայն այդ դեպքում նա կգրի սրբազանություններ, որոնք իր ազգի հանճարի շոշափելի արտահայտությունն են: Էթնիկ գրողներն ու բանաստեղծները պետք է հավաքացնեն մշակութային բազմազանու-

թյամբ աչքի ընկնող միջավայրին, որ հաջողությունն իրականում պայմանավորված է կրթության հանդեպ հե-
տաքրքրությամբ եւ նախորդ կամ ժամանակակից գրող-
ների երկերից լավագույնը սովորելու ունակությամբ:

Մենք պիտի շարունակենք մշտական կապարելագոր-
ծումն ու թարմացնենք մեր հմտությունները, քանի որ
փորձը ցույց է տալիս, որ բոլոր գրական հսկաներն ի
վերջո լեզվաբաններ են: Ավելանում են գրական գործե-
րը, որոնք աջակցում են մշակութային բազմազանությա-
նը: Այն աննախադեպ է իր հզորությամբ եւ առնչվում է
ներկա մթնոլորտի հետ, որը բավական մեղմ ու նպաս-
տավոր է էթնիկ գրողների գրական հոսքի համար:

Տիմա թույլ տվեք ուշադրությունս շեղել այսօրվա դա-
սախոսության երկրորդ կողմի վրա, որն իրականում
առնչվում է երկու թեմայի հետ: Մինչ այս ես մտորել եմ
առաջին կողմի մասին, այն է՝ գրողի մարդասիրական
զգացումը: Այժմ ժամանակն է, որ խոսեմ բազմակարծու-
թյան ժամանակակից մշակույթի մասին, որը, մասնավոր-
ապես, վերաբերում է էթնիկ գրողների մտավոր գոր-
ծընթացներին: Որպես էթնիկ գրողներ աչքի ընկնելու
համար մենք պիտի այլ դրոշմով հանդես գանք: Պետք է
դիմանալ այս բարդ ժամանակաշրջանի մթնոլորտին,
իսկ մեր սրեղծագործությունները պիտի ցուցադրեն
պարմական խորքերն ու լույս սփռեն մեր կենսակերպի
սոցիոլոգիական կողմերի վրա: Մենք պիտի կարողա-
նանք կազմել մեր ժողովրդի հոգեւոր պատկերը:

Մեր կարեւորագույն նախապայմանը զգացմունքնե-
րի եւ հույզերի յուրահարկությունների պահպանումն է:
Պետք է պահպանենք եւ ոչ թե ի ցույց դնենք էկզոտիկը,
տարօրինակն ու պարզունակը: Դարձյալ դիմենք Ալեք-
սանդր Պուշկինի օրինակին: Տայրենիքում թե նրա սահ-
մաններից դուրս, նրա սրեղծագործությունները հավա-

նության են արժանանում՝ որպես ռուսական հանճարի էություն, ներշնչված թարմությամբ, զգացմունքայնությամբ եւ հարուստ նորարարությամբ: Ռուսները հարուկ սիրով են վերաբերվում նրան: Նրա մշակված, ճկուն եւ լիրիկական լեզուն արտահայտում է բանաստեղծական ազդեցությունը առօրեական երեւոյթների վրա: Նրա գրքերը նաեւ մտապարկերներ առաջ բերող մտորումներ են իր հայրենիքն ու իր ժողովրդին կեղեքող հոգեւոր եւ քաղաքական քայքայման մասին՝ միաժամանակ ապահովելով մարդու անսանձ ոգու եւ բազմակողմանիության ազատագրող պարկերը: Նրան պաշտում ու ակնածանքով են վերաբերվում ոչ միայն ռուսները, այլեւ աշխարհի բոլոր ժողովուրդները: Նա իսկապէս իր սեփական ժողովրդի ձայնն է:

Ես բարձիս կողքին պահում եմ Պուշկինի գրքերի կրկնօրինակը, քանի որ նա բանաստեղծ է, որին կարելի է թե՛ կարդալ, թե՛ ուսումնասիրել: Բոլորս էլ լսել ենք այն հուզիչ նամակի մասին, որ Իոսիֆ Բրոդսկին գրել է Միխայիլ Գորբաչովին՝ նախկին Սովետական Միության այն ժամանակվա կուսակցության ղեկավարին: Մինչ իր հարկադրված մեկնումը Միացյալ Նահանգներ, Բրոդսկին ողբում էր իր վերահաս աքսորի համար, բայց մխիթարվում էր այն մտքով, որ Պուշկինի՝ ռուսերենով գրված դյութիչ փողերը կձայնակցեն իր սրտի զարկին: Նա հպարտանում էր, որ խոսում ու գրում է նույն լեզվով, որով խոսում եւ գրում էր ռուսական հանճարների ամենապարկերավոր համաստեղությունը, որովհետեւ այդ լեզուն եղել էր նրանց հոգեւոր փունն ու գրական օրանը:

Մենք հստակ փեսնում ենք, որ մեծ գրողները հավերժ ժառանգություն են թողնում ապագա սերունդների համար, եւ որ նրանք հեռանում են կյանքից որպէս կուռք եւ

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

իրենց ժողովրդի խիղճ: Մշակութային ժառանգությունը նրանց կիրքն է ողջ կյանքի ընթացքում, սուրբ, ինչպես կյանքը, եւ նրանց սրբազանությունները, որ մշտապես ներծծված են իրենց սեփական մշակութային ժառանգությամբ, դառնում են հայելի, որտեղ կարող ենք նայել, եւ օրինակ, որին պիտի ձգվենք: Մենք ունենք գրողներ, որոնք հոգ չեն փանում իրենց մշակույթի, պատմության եւ ավանդույթի մասին: Նրանց գործերը ձանձրացնում են մեզ: Դրանք թուլացնում են պարաֆազիայի ակսիանիշերը, դիպչում են իրենց մշակույթի ու ժողովրդի շահերին, քանի որ չեն կրում նրանց հեղափոխությունը: Նրանք առանց արմատների ծառ են, առանց ակունքի գետ:

Ժամանակակից համաշխարհային գրականության եւ արվեստի ուսումնասիրությունը բավարար է՝ մեզ համոզելու, որ ազդեցիկ անհատականություններ, թեեւ հազվադեպ, պատահում են: Երբ նրանք ի հայտ գան (օրինակ, այնպիսի կերպարներ, ինչպիսիք են Կաֆկան, Թ.Ս.Էլիոթը, Պաբլո Պիկասոն), նրանց բարոյական որակները, սրբազանությունների նորարարությունը եւ հայրենասիրական խանդավառությունը հավասար նշանակություն կունենան սերնդի եւ պատմության ընթացքի համար՝ որպես գրական ու գեղարվեստական պարուզներ: Նմանապիսի ուսումնասիրությունը համաշխարհային պատմության եւ գեղարվեստի պատմության ոլորտում բացահայտում է, որ մենք ունենք վարպետ-կերպարների մի մարմնիկ խումբ, որոնց պիտի շնորհակալություն հայտնենք՝ իրենց սրբազանություններում ներկայացված հարուկ արժեքների համար՝ մշակութային, պատմական եւ գեղագիտական փեսանկյունից:

Իռլանդացի բանաստեղծ Ու.Բ.Յիթսը եւ Մարգրետ

Դյուրասար, որոնք գերիշխող դիրք ունեն Նոր վեպի ոլորտում, պատկանում են վերը նշված վերնախավին: Ամենամեծ դժվարություններից մեկը, որի դեմ պայքարում են գրականության պատմաբանները, այն գրողների ու բանաստեղծների կարեւորության ազնիվ գնահատումն է, որոնք իրենց ժամանակակիցներն են: Երբեմն փաստանյակներ, գուցե նույնիսկ մեկ դար է անցնում, մինչ այս հանելուկը լուծվում է: Մենք ճանաչում ենք չինացի գրողների, որոնք արդեն իրենց արժանի փեղն ունեն գրականության պատմության մեջ, բայց ես գրագ կգամ, որ Դոնգ Շիյինգը, որը բնակվում է հեռավոր Յունանում՝ Չինաստանի հարավ-արեւմուտքում, եւ այժմ սովորական մարդ է, ինչպես ցանկացած այլ ոք, ի հայր կգա որպես մեծ վիպագիր: Նրա եռագրությունը, որը Վա ցեղի մի ընտանիքի երեք սերունդների գոյատեւման սագան է, կարելի է ընթերցել մարդաբանության, սոցիոլոգիայի եւ էթնիկ ուսումնասիրությունների փասանկյունից, բայց օժտված է նաեւ վիպաշարին հատուկ որակներով:

Այն փաստը, որ նա Վա խմբի գրող է (Վան էթնիկ խումբ է, որն ապրում է Յունանի բարձրավանդակում) եւ չի արժանացել խոշոր մրցանակների, ցույց է փայլիս, թե ինչ է կատարվում ժամանակակից գրականության ոլորտում: Բայց որպես գրող՝ ես հպարտությամբ եմ նրա ստեղծագործությունները պահում իմ գրադարանի դարակներում: Անձամբ ես հավատացած եմ, որ միսս Դոնգը իր Վա ժողովրդի Օնորե դը Բալզակն է, չնայած որոշ փեխնիկական թերությունների, որ գուցե գրնեք նրա գործերում: Նույնիսկ այդ պարագայում ցանկանում եմ հարգանքս արտահայտել արժանի ժամանակակցիս եւ գործընկերոջս Վա ժողովրդի կյանքի նրա կերպած էպիկական պատկերի համար, որը ներկայացված է գրավիչ, հուզիչ եւ ոգեշնչող մանրամասներով:

Թույլ փոքր դարձյալ վերադառնալ հավերժական

Գարսիա Մարկեսին: «Նարյուր փարվա մենության» մոգական ռեալիզմն ու թեմափիկ նյութը հասարակաց նրա փեղը որպես կարեւոր, ներկայանալի վեպ 1960-70-ականների Լատինական Ամերիկայի գրական պայթյունի մեջ: Այն ոճական առումով գունավորվել է ներշնչվել է մոդեռնիզմի գրականությամբ: Մեզ առաջարկվեց նոր ոճ, որն ամբողջությամբ պարկանում է մեր աշխարհին, որը փառաբանում է երկրայինը: Գիրքը հաջողությամբ պարկերում է սովորականի ու արտասովորի շարունակ միահյուսումը՝ միաձուլելով լեզենդներն ու ուրվականների մասին փարօրինակ պարմությունները, որոնք հյուսում են ժամանակակից Կոլումբիայի եւ առհասարակ Լատինական Ամերիկայի իսկական պարմությունը: Մակոնդոյի աշխարհում իսկապես մոգական մի բան կա: Դա գիտակցությունն է, ինչպես նաեւ աշխարհագրական վայրը: Սա իսկապես հնդկացիների ժամանակակից դյուցազներգությունն է, հոգեւոր ժամանակագրությունը, եւ ոմանք այն համարում են իսպանախոս աշխարհի գրական Աստվածաշունչ:

Շարերն են համաձայնում, որ ժողովրդին լավագույնս ճանաչում ենք վեպերի ու պոեզիայի միջոցով, որը մեզ փալիս է նրանց մշակույթի լավագույն համն ու հոփը: Կարդալով «Նարյուր փարվա մենությունը» եւ Ուրուգվայի ամենահայտնի ժամանակակից գրող Էդուարդո Գալեանոյի «Las venas abiertas de América Latina»-ն (Լատինական Ամերիկայի բաց երակները)՝ ես անսահման սիրեցի ու հասկացա հնդկացիներին ու նրանց մշակութային ժառանգությունը: Այս սերն ու ըմբռնումը ծնվեց այս գրքերը թերթելիս, որոնք ուղղակի ապշեցրին ինձ: Այս գրքերում բարձրացված կարեւորագույն ինտելեկտուալ հարցերն անպայման կգրավեն ցանկացած լուրջ գրական հավակնորդների ուշադրությունը:

Նանդիսապետից ոմանք գուցե նկատել են, որ որպես կրկնվող թեմա հիշատակում են դիմադրությունը Եվրոպայի եւ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների մշակութային գերիշխանության դեմ, որն անակնկալ կերպով ի հայտ է գալիս միջազգային գրական սեմինարների եւ համաժողովների ընթացքում. սա, մասնավորապես, զարգացող երկրների գրողների միջեւ խոր համաձայնության արտացոլումն է: Եվրո-ամերիկյան մշակութային գերիշխանությունը հաստատված փաստ է: Սա հասկանալի է՝ նկատի առնելով այն հանգամանքը, որ գրեթե 200 փարի Ասիայի մեծ մասը, Աֆրիկան եւ Լատինական Ամերիկան եղել են Բրիտանական գերիշխանության կամ այլ եվրոպական գաղութային տերությունների հովանավորության ներքո: Այդ ընթացքում յուրացվել են եվրոպական օրենքները, առեւտուրն ու մշակույթը:

Երրորդ աշխարհն այնքան աղքատ ու հետամնաց էր դարձել դարեր տեսած նյութական գրկանքներից հետո, որ հազիվ թե ուժ ուներ դիմադրելու արեւմուտքի քաղաքական ու մշակութային գերիշխանությանը: Բավական երկար ժամանակ ոչ արեւմտյան մշակույթն ու գրականությունը ենթարկվում էին արեւմտյան արժեքների ու չափանիշների վերլուծությանը: Ներուարքար դրանից բխում էին կանխակալ կարծիքներն ու փարընթերցումները: Օրինակ, ժողովրդական գիտակցության մեջ 19-րդ դարի առաջին կեսում գերիշխում էին բացառապես եվրոպական ծագում ունեցող գրողները՝ Ֆ.Սքոթ Ֆիցջերալդը, Նեմինգուեյն ու Ֆոլքները ԱՄՆ-ում, Ժան-Պոլ Սարտրը Ֆրանսիայում, Ալբերտ Մորավիան Իտալիայում, Նայնրիխ Բյոլը Գերմանիայում եւ Ջեյմս Ջոյսը Իռլանդիայից:

Ապագադոյթացումը, որ փարածվեց աշխարհում նախորդ դարի երկրորդ կեսում, իր գազաթնակետին էր հա-

սել Երրորդ աշխարհի երկրների մեծ մասի ազգային անկախության շարժման ընթացքում, ինչն իր սկզբից ի վեր մեծ գրական ակտիվություն էր առաջացրել: Այս ալիքը բարձրացավ մշակութային ինքնության արթնացմանը զուգահեռ: Նամաշխարհային ճանաչում ունեցող փառանդավոր գրողների ու բանաստեղծների՝ միմյանց հաջորդող սերունդների ներհոսքը մեկընդմիջար ձեւափոխեց համաշխարհային գրականության քարտեզը:

Տիշաբակության է արժանի Միացյալ Նահանգները, որպեսզի ակնհայտ է բազմազանության բարձր աստիճան: Ոչ մի միպում ավելի լավ չի բնորոշում դարաշրջանը: Պատճառներից մեկն այն է, որ ենթամշակութային գրականության առաջացումը, հարկապես այն, որ ստեղծել էին Յի ցեղի կամ սեւամորթ գրողները, պարզվեց, կործանարար է ավանդական գրական պարմության համար: Նրեա գրողներ Ի.Ջ. Մինգերը եւ Սաուլ Բեյրուն արժանացան բարձրարժեք Նոբելյան մրցանակի: Էլիսոնը ներկայացավ իր գլուխգործոցով՝ «Անտեսանելի մարդը»: Լենգսթոն Նյուզը հրատարակեց լիրիկական բանաստեղծություններ: Նրանք բոլորն էլ հարգանքի արժանի գրողներ են, որոնց անունները հայտնվել են դասագրքերում, եւ նրանք մեծ պահանջարկ են վայելում ընթերցողների խոշոր լսարանում այնքան, որ ժամանակակից ամերիկյան գրական ասպարեզը վերածվել է լայն ընտրության վայրի, որպեսզի մշակութային ապակենտրոնացումը հավաքում է իր ամենաբազմազան պոետները:

Ես հավաքացած եմ, որ այն, ինչ կատարվեց Խաղաղ օվկիանոսի այլ ափերին, նույնպես թարմ հեռանկար է փայլիս մեզ էթնիկ գրականության զարգացման եւ կարեւորության առնչությամբ: Ես խոսում եմ թե՛ գրողների մասին, ովքեր պարկանում են որեւէ էթնիկ խմբի, թե՛ նրանց, ում գործերն արձարծում են էթնիկ թեմաներ Չի-

նաստանում: Եթե, օրինակ, մենք փորձեինք դասակարգել ժամանակակից չինացի գրողների լավագույն հարյուրյակը՝ Գրական փառքի սրահում նրանց անունները ներկայացնելու համար, միանգամայն համոզված եմ, որ 100 հավակնորդներից 20 էթնիկ գրողներ կհասնեին հաղթանակի: Նույնը չի կարելի ասել ՉԺՏ-ի առաջին փարիներին գերիշխող իրավիճակի մասին, երբ ծանրակշիռ էթնիկ գրողներն ու բանաստեղծները թե՛ հազվադեպ էին, թե՛ արտասովոր:

Այսպեղ պետք է հիշարակել նաև գրողների, որոնք սկզբունքորեն գրում են իրենց մայրենի լեզվով՝ որոշում, որ արժանի է հարգանքի ու ծափահարության: Մայրենի լեզվի յուրահատուկ արժանիքն այն է, որ այն գրողներին հնարավորություն է տալիս իրեն շնորհել գրական միջոցի ծավալ ու կոչում. գրականությունը միջոց է, որը թույլ է տալիս ամենանուրբ մտքերն ու ամենախոր գագամունքներն արտահայտել բնիկ ժողովրդին յուրահատուկ ձևով: Այսպեղ միակ խնդիրը նրանց ընթերցողական համայնքի ծավալներն են:

Այսպեղ մեծ եւ դարձյալ շար կարելուր դեր է խաղում թարգմանությունը: Չնայած ավելի ու ավելի մեծ թվով էթնիկ գրողներ են թարգմանվում չինարեն, նրանք հասանելի չեն ընթերցողների ավելի մեծ բանակի, որովհետեւ գրում են մի լեզվով, որը «չունի ազգային մեծ շրջանառություն»: Ես հիշարակեցի Ի.Ջ.Սինգերին՝ յի գրականության ամենագնահարված հեղինակին: Սակայն աշխարհը սփիւղված եղավ սպասել, մինչ նրա ընկերը՝ Սաուլ Բելոուն, թարգմանեց նրա գործերը (որոնք հավերժ գոյություն կունենան), եւ միայն այդ ժամանակ տեսավ, թե նա ինչպես է անդրադարձել հասիդյան կյանքի սնտրիապաշտական բարեպաշտությունը: Այլ լեզուներով թարգմանությունները հիմնված են Բելոուի

անգլերեն փարբերակի վրա:

Կարճ ասած՝ իմ բանաստեղծական ստեղծագործությունները թարգմանվել են 12 օտար լեզվով, այդ թվում ֆրանսերեն, գերմաներեն, չեխերեն, լեհերեն, իտալերեն, կորեերեն եւ իսպաներեն: Թարգմանությունը մղծավանջ է բոլոր առումներով: Նույնիսկ լավագույն թարգմանությունը գիշում է բնօրինակին իր գույնով ու համուհոսով, կշռի, հեզնանքի եւ բանաստեղծական թռիչքի առումով: Ասում եմ սա՝ նպատակ չունենալով նսեմացնել թարգմանիչների՝ մեզ մատուցած ծառայությունը: Եթե ավելի խիստ լինեմ, ապա բանաստեղծության թարգմանությունն անհնար է, ինչպես այս առիթով ճշգրիտ ասել է Ֆրոսթը. «Պոեզիան կորչում է թարգմանության մեջ»:

Ես ցանկանում եմ համեմատել այն գեպի հոսանքով լողացող նավակի հետ: Թարգմանիչը համարյա ամբողջ ուժով թիավարում է, երբ փորձում է հնարավորինս մտքենալ հակառակ ափին: Պոեզիայի թարգմանությունը լավագույնս իրականացվում է բանաստեղծ-թարգմանիչների կողմից: Ինձ ասում են, որ իմ բանաստեղծությունները փայլուն են հնչում բուլղարարենով, դա իրականություն է դարձել բուլղարացի բանաստեղծի եւ բուլղարացի չինագետի համատեղ ջանքերով: Երբ հարցը վերաբերում է բանաստեղծական թարգմանություններին, ես նախընտրում եմ, որ դրանք անեն Մու. Դանը, Դայ Վանգշուն եւ Գե Բաոբուանը, քան այլք, որովհետեւ այս երեքը բանաստեղծ-թարգմանիչներ են: Անշուշտ, գոյություն ունի գրողների հարուկ խումբ, որոնք հմուտ են թե՛ իրենց մայրենի լեզվի, թե՛ օտար լեզուների մեջ: Նաբոկովն ու Այթմատովը երկու երկլեզու գրողներ են, որոնք փայլուն, անմահ ստեղծագործություններ են թողել մեզ:

Դեռեւս 1970-ականներին համաշխարհային գրականությունն ականատես եղավ հիմնավոր կերպափոխու-

թյան, ինչի մասին վկայում է ենթամշակութային գրողների ու բանաստեղծների առաջացումը, որոնք արժանացան հիմնական քննադատների բարձր գնահատականին: Օրինակ, Թոնի Մորիսոնը ամերիկացի կին վիպագիր է, 1993 թվականին արժանացել է Նոբելյան մրցանակի: Նա անգլախոս աշխարհին հայտնի է այնպիսի գլուխգործոցներով, ինչպիսիք են «Սողոմոնի երգը» կամ «Կուպրե փղան»: Նրանք գովասանքի են արժանանում էպիկական թեմաների, վառ երկխոսության եւ ամենայն մանրամասնությամբ նկարագրված կերպարների համար: Նրա գործերի մեծ մասը բազմիցս թարգմանվել է չինարեն, որոշ գործեր ունեն վեց կամ յոթ փարբերակ: Դարձյալ, ինչպես բոլորին է հայտնի, մոզական ռեալիզմը, որը ներխուժեց՝ որպես 20-րդ դարի ամենաազդեցիկ գրական դպրոցներից մեկը, այժմ համաշխարհային հռչակ է վայելում:

Նույն կերպ նաեւ գվարեմալացի գրող Միգել Անգել Աստուրիասը լավագույնս ցուցադրել է իր փառանդն ու ազդեցությունը երկու խոշոր վեպով «Hombres de maíz» եւ «El Señor Presidente»: Նրանից առաջ Պարլո Ներուդան համաշխարհային հռչակ էր վայելում որպես բանաստեղծ, եւ նրա գրքերը թարգմանվում էին աշխարհի թերեւս բոլոր խոշոր լեզուներով: 1971 թվականին Ներուդան արժանացավ Նոբելյան մրցանակի գրականության համար, իսկ նրանից հետո՝ 1992 թվականին Խաղաղության Նոբելյան մրցանակի արժանացավ գվարեմալացի ակտիվիստ Ռիգոբերտա Մենչու Թումը: Գարսիա Մարկեսի շնորհիվ Լատինական Ամերիկայի գրականությունը հասավ մարդկային երեւակայության բարձրագույն սահմանին:

Շնորհիվ վերը նշված ականավոր գրողների ու բանաստեղծների գալակտիկայի, որոնք երբեք չեն հայտն-

վել լուսանցքում, Լապինական Ամերիկայի գրականությունը դարձել է աշխարհի ամենահեղինակավոր գրական ավանդույթներից մեկը: Բացի այս անուններից, որոնք կարևոր նշանակություն ունեն արեւմուտքում, իսպանախոս աշխարհը սպեղծել է նաև հիշապակման արժանի տաղանդների մի խումբ: Թեև այս գրողներից շատերը չեն արժանացել խոշոր գրական մրցանակների, նրանք հավասար արժանիքներ ունեն, եւ նրանց անուններն արժանի են հիշապակման. իսպանացի բանաստեղծ Ֆրեդերիկո Լորկա, պերուացի բանաստեղծ Սեսար Վալեխո, արգենտինացի գրող-գիտնական Խորխե Բորխես: Որպես տարածք, որն ավանդաբար անտեսվել է, Արենյան եվրոպան այժմ բողբոջներ է տալիս մի շարք հնչեղ անուններով, ինչպիսիք են չեխ բանաստեղծ Յարոսլավ Սերֆեյթը, չեխ գրող Միլան Կունդերան եւ լեհ բանաստեղծուհի Վիսլավա Չիմբորսկան, ինչպես նաև բանաստեղծներ Չեալավ Միլոշը եւ Թադեուշ Ռոսվիչը. երեքն էլ Նոբելյան մրցանակակիրներ են: Արեւելաեվրոպական ավանդույթը հասունացել ու ծաղկում է ապրել եւ մեզ պարզեւում է անուններ, որոնք աչքի են ընկնում բացառիկ գրական փայլով: Նրանց բոլորի ստեղծագործությունները խոր արմատներ ունեն իրենց հայրենի հողում, եւ նրանք ձգտում են վերահաստատել իրենց հայրենիքի մշակութային շքեղությունը: Չեզոքացնելով եվրոպակենտրոն «ուժի դիսկուրսը»՝ տարածաշրջանային գրականությունը հարգանքի է արժանանում ամբողջ աշխարհում, ինչպես ցույց է տալիս Ֆոլքների վեպերի օրինակը, որոնք պատկերում են կնիքի չափ Յոքնապատվաֆա երկիրը:

Ֆոլքների պատմվածքները «պատկերված են հավասարակշռության վիճակում, սնունդ են առնում հին հիշողություններից եւ հյուծվում հին վերքերից»: Չինացի ռե-

գիտնալիսս Շեն Քոնգվենը գրել է սրեղծագործություններ, որոնք բացառապես նվիրված են Յունանի արեւմուտքում գրնվող իդեալականացված փոքրիկ քաղաքին՝ գովաբանելով վրանգված միջնադարյան աստվածավախության արժանիքները: Նրանք վերահաստատում են առեղծվածային երեւակայության առաջնությունը ժամանակակից քաղաքակրթության սպառնալիքի ներքո: Նեփադարձ հայացք ներելով՝ կասեմ, որ գեղարվեստական պարզունակության այս տեսակն արժանի է սերունդների բարձր գնահատականին՝ իր բարձր բարոյական մակարդակի, ժամանակակից հասարակության մեջ կյանքի ամբողջականության վերահաստատումը պաշտպանելու համար, եւ որովհետեւ գրողներին հաջողվել է փայլուն միաձուլել էթնիկ զգացողությունն ու մարդասիրության տեսականը:

Իմ ուսումնասիրության մեջ ես ներկայացրել եմ մի շարք օրինակելի գրողների ու բանաստեղծների, որոնց մեծամասնությունն էթնիկ ծագում ունի: Նրանք արժանացել են համաշխարհային ճանաչման՝ նույնացվելով եւ հավաքարմորեն պատկերելով այն կենսակերպը, որը հատուկ է հենց այն ազգությանը, որից սերել են: Նրանց սրեղծագործական եռանդը հնարավորություն է տալիս հեղինակել վեպեր, բանաստեղծություններ ու կարճ պատմվածքներ, որոնք թե՛ զվարճացնում, թե՛ հիացնում են իրենց ժամանակակիցներին, պատմություններ, որ բացահայտում են նրանց մշակութային ժառանգության հոգեւոր խորքերը, գրված են տեխնիկական բարձր վարպետությամբ եւ խոր մարդկային խորաթափանցությամբ: Նրանք հիմք ու խթան են համաշխարհային գրականության չափազանց հարուստ նյութի համար: Ջարմանալի չէ, որ Մարկեսի եւ Աչերեի վեպերը համարվում են երկու մայրցամաքների հանրագիտարաններ, մայր-

ցամաքներ, որոնց փնտրությունը, քաղաքականությունն ու մշակույթը անտեսվել են շատ հարցերի համափնտրում:

Գրական գործերի հարցում վստահությունը նույնքան կարեւոր է, որքան ոգեւորությունը: Մենք պիտի ընկղմվենք մեր սեփական ավանդույթների մեջ, եւ հետո միայն փորձենք մեր լեզվին հնարավորություն տալ ունենալ գրական միջոցի ծավալ, նրբագեղություն եւ ճոխություն, որովհետեւ գրականությունն ի գորտ է այս նոր խիզախ աշխարհում մեր ամենամուրթ մտքերն ու ամենախոր գգացմունքները թարգմանել ու վերածել անմահ արժէք ու հավերժ փառք ունեցող գործերի:

Այսպէս պիտի կանգ առնեն՝ ձեզ մի անեկդոս պատմելու: Դեռեւս 1970-ականներին, երբ Գարսիա Մարկեսի թարգմանված «Պատմվածքների ընտրանին» հասանելի էր ընթերցողին, Կեղի ընթերցասեր հասարակությունն առանձնապէս ոգեւորված էր: Միայն 1982 թվականին հեղինակավոր մրցանակի արժանանալուց հետո նրա սպեղծագործությունները հայտնվեցին բեսթսելերների ցուցակում: Նրա գլուխգործոցի՝ «Նարյուր փարվա մենության» հրատարակումից հետո «Լատինական Ամերիկայի գրականություն» արտահայտությունը բոլորի շուրթերին էր, բոլորի լեզվի ծայրին:

Ներաբրբիր կլինի նշել, որ Պեկինում եւ Շանհայում, որոնք հայտնի են որպէս բարձրագույն մշակույթի կենտրոններ, Գարսիա Մարկեսը բոլորովին անհայտ էր: Մինչդեռ մինչ Չինաստանում նրա հանրաճանաչությունը մենք՝ էթնիկ գրողներս, որ սպեղծագործում էինք արեւմտյան Չինաստանի ծայրամասում (այդ թվում եւ փիբեթցիներ Ջախի Դավան եւ Սերոն) հմայված էինք նրանով: Մենք նրա սպեղծագործություններին մոտենում էինք հատուկ համակրանքով: Բնական գրավչու-

թյուն կա նրա գործերում, որն էլ ստիպում է ավելի շարժվել նրան, ձգողություն, որ չենք զգնում այլ աղբյուրներում: Ներկայությունը սա է. հենց այսպես է կոմպոզիցիան, ես այն, ինչ այսօր լուսանցքում է, գուցե մի օր հաղթանակի: Դեպի Նոբելյան մրցանակաբաշխության արարողություն իր ճանապարհը հարթելիս Գարսիա Մարկեսը բացառիկ հաջողությամբ առաջադրում է հարցեր եւ փալիս դրանց լուծումները:

Ներշնչված մոզական ռեալիզմով՝ Ջախի Դավան ի հայր եկավ իր ժամանակի լավագույն պարմվածքներից մեկով՝ «Տիբեթյան հոգին կապված է ցլի կաշվից պարանին»: Իսպանացի բանաստեղծ Լորկայի եւ կուբացի Նիկոլաս Գիլյենի (1902-1989) հետ կապված ազդեցությունները փեսանելի են այն ժամանակի գրական միջավայրում: Բարեբախտաբար, ես շարք եմ ճանապարհորդել. ուրք եմ դրել ավելի քան 50 երկրի հողի վրա, մասնակցել բազմաթիվ մշակութային իրադարձությունների, փարբեր երկրներում ընկերացել մի շարք խոշորագույն բանաստեղծների ու գրողների հետ: Այս անձնական շփումները, առիթները եւ այն ամենը, ինչ կիսել եմ նրանց հետ, շարք բան են սովորեցրել ինձ: Սա սովորելու մի ձեւ է. սովորել ցանկացող ամեն ոք չի ունենում այս հնարավորությունը:

Մենք՝ էթնիկ գրողներս, արշալույսի փողհարներն ու ապագայի գուշակները, պիտի առաջինը մյուսներին բացարենք այժմ սրեղծվող լավագույն սրեղծագործություններից եւ մեծ դասական գրողների գործերից սովորելու կարեւորությունը, որովհետեւ այն, ինչ պահպանվել է նրանց գործերից, մարդկության ամենաթանկ ունեցվածքն է: Ինչպես նշում է Էյնշտեյնը, այն, ինչ մարդ մտածում է ինքնուրույն, առանց այլոց մտքերի ու փորձի խթանի, նույնիսկ լավագույն դեպքում բավական խղճուկ

ու միօրինակ է: Լեւ Տոլստոյը հրաշալի օրինակ է. նա շարունակում էր սովորել մինչեւ կյանքի վերջին օրը:

Չնայած զբաղված գրաֆիկին, որը կազմում է իմ վարչական գրասենյակը, ես անընդհար ներբեռնում եմ համաշխարհային գրականության կայացած գործերը: Ընթերցելու իմ ոգեւորությունը երբեք չի նվազում: Ռուսներ առաջ հիշարակեցի ալբանացի Կադարեի «Չախողված ապրիլ» սրեղծագործությունը, որի չինարեն թարգմանությունը վերջերս հրատարակել է Չոնգքինգ հրատարակչությունը: Այս գիրքը վերջին ժամանակներում իմ ուղեկիցն է: Ես ուզում եմ հորդորել, որ բոլորը ներբեռնեն բազմաթիվ թեմաներով հոդվածներ (փիլիսոփայություն, մարդաբանություն, ազգագրություն, սոցիոլոգիա), քանի որ հավաքացած եմ, որ գեղադիպակային իմացությունն անհրաժեշտ նախադրյալ է ժամանակակից գրողի գրական խառնվածքի զարգացման համար:

Իմ փորձը ցույց է տալիս, որ լավ գրական ձեռքբերումն անհրաժեշտաբար ենթադրում է լավ գրական խառնվածք: Բայց, անշուշտ, գոյություն ունեն գրադարաններ, որոնք նախապեսված են սովորելու համար, եւ մենք պիտի ընտրություն կատարենք: Որոշ գրքեր, օրինակ՝ Չեխովի, Մոպասանի, այն գրողների, որոնք նաեւ կարճ պատմվածքի վարպետներ են, պետք է ընթերցել եւ ուսումնասիրել՝ ուշադրություն դարձնելով նրանց կառուցվածքին ու կերպարներին, կլանել եւ յուրացնել դրանք իրենց իսկ ոճի համար:

Իրավացի գրողներ Բարբարա Բարալդին եւ Իրալո Կալվինոն երբեմն համարվում են մոզական ռեալիստներ: Նրանց ընթերցելը նման է այլաբանություն կարդալուն, որը գրված է փեխնիկական վարպետությամբ եւ աչքի է ընկնում յուրահատուկ մարդկային խորաթափանցությամբ: Մինչդեռ այլք, օրինակ՝ Ալեխո Զարփենթերը եւ Մարգրեթ Դյուրասը, լիրիկական ոճով արտացո-

լում են կյանքի ցավն ու պաթոսը: Այս թեման ինձ հիշեցնում է մի փոքր դեպք: Ոչ հեռավոր անցյալում ինձ հրավիրել էին ներկա գտնվելու միջազգային մշակութային միջոցառման, որը փեղի էր ունենում Պեկինի համալսարանում: Մի ջինացի գրող խոստովանեց, որ իրեն դուր չի եկել «Նարյուր փարվա մենությունը»: Նա ասաց, որ սկսելուց հետո կիսապ է թողել այն, լիովին հիասթափված: Ես սա մեկնաբանում եմ որպես Գարսիա Մարկեսի հանդեպ իր քամահրանքի արտահայտություն: Ցավում եմ նրա համար, որովհետև մենք խոսում ենք մի հեղինակի մասին, որը հաստատված չափանիշի կրող է: Գրողը պարտավոր է հարգանքով վերաբերվել համաշխարհային հռչակ վայելող գործընկերոջը՝ անկախ ընթերցողական հակումներից:

Կեզրափակեմ դասախոսությունս, ցանկանում եմ արտասանել վերջերս գրած բանաստեղծություններից մեկը՝ որպես հուշանվեր: Ոչ վաղ անցյալում ինձ բախարվիճակվեց ուխտագնացություն կատարել Պարո Ներուդայի ծննդավայր. նա Այ Զինգի մտերիմ ընկերն էր: Իսկ Այ Զինգը, որքան գիտեմ, 20-րդ դարի Չինաստանի ամենահայտնի լիրիկական հեղինակ-կատարողն է: Բացի այդ, Այ Զինգը նաև իմ խորհրդականն է: Ներուդան մեր ժամանակների մեծագույն բանաստեղծներից է, եղել է աշխարհի փարբեր երկրներում, բայց նախընտրել է հանգստանալ Չիլիի նեղուցին մոտ վայրում: Ես իմ պարտքը համարեցի այցելել նրա փուն ու գերեզմանոց:

Ուղեորությունն ինձ հասցրեց նաև մի վայր, որ կոչվում է Պապագոնիա. այն Չիլիի հարավում է, եւ հնդկացիական մի ցեղ այն համարում է իր հայրենիքը: Չգիտեմ ինչպես, ինչ-որ դժբախտության հետեւանքով Կավեսկար ցեղի բոլոր հնդկացիները մահացան, բացի մի ծեր փիկնոջից, որին կոչում էին «Ռոսսա փարիկ». նա ապրեց 98 փարի: Երբ այցի գնացի նրան, նա նույնպես

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

մահացել էր, եւ նրա մահը խորհրդանշում էր մի ամբողջ հնդկացիական ցեղի ողբերգական ու անողոք վախճանը: Ես կարապի երգ գրեցի եւ նվիրեցի Ռոսսա փարիկի ու նրա ժողովրդի հիշատակին:

Ռոսսա փարիկը

Նվիրվում է Չիլիի Պարագուենիա մարզում Կավեսկար ցեղի վերջին հնդկացուն: Նա ապրեց 98 փարի եւ հայրնի էր Ռոսսա փարիկ անունով:

Դու վերջին վարդն էիր,
Որ թորշոմեց քամու փակ,
Քո վախճանից հետո աշխարհը
Նանկարծ ընկղմվեց խավարի մեջ
Ժամանակի միջանցքի ավարտին
Դու նայեցիր մեռած հարազատներիդ
Ասես օրորոցային էիր լսում
Աստղազարդ երկնքում
Ես սգում եմ մահդ, Ռոսսա փարիկ,
Ինչպես ծեր ծառի մահը կսգամ
Այս անսահման փեղկերական հեռուներում
Ասես անապարի ավազահափիկ լինես դու,
Ոչ ոք չգիտի՝ ուր կփանի քեզ
Վաղվա քամին
Մենք փխրում ենք կյանքի ընդհատումից,
Որովհետեւ նրա գեներն ընդմիշտ հեռացան
Բարի հողի արգանդից
Իսկ ես այս մոլորակի հեռավոր եզրին
Չեմ կարող չմտածել

Ջարդի, ավերի, աքսորի, աղերի մասին
Այս բառերը մարդկության չափ հին են

Ռոսսա փափիկ
Քո մահը մարդկային աղեփ է
Որովհետեւ մենք՝ մնացողներս
Երբեք չենք հանդիպի հնդկացու,
Որ կկրի Կավեսկար անունը
Երբեք չենք գտնի քո ցեղը
Եվ նրա կարճ ուղին դեպի ալեկոծ կյանքի ավերը:

Քանասպրեղծի անհատական գիրն ու մարդկության առաջ կանգնած ընդհանուր պատասխանատվությունը

Մեղեքիմի պոեզիայի 21-րդ միջազգային փառատրոնի եւ Պոեզիայի միջազգային փառատրոնների տնօրենների համաշխարհային հանդիպման համար գրված էլույթ (ապրիլ 19, 2011)

Արվեստի հնագույն ձեւը՝ պոեզիան, մարդկության ուղեկիցն է իր կյանքի ճանապարհի անթիվ-անհամար փարիներին, որ հեղեղված է եղել փարածայնություններով ու վրանգներով եւ գրեթե դարձել է նրա անպեսանելի երկրորդ կեսը: Նրա խնդիրն է՝ հոգեւոր սնունդ հասցնել պապակ ու քաղցած հոգիներին: Պոեզիան անսպասելիորեն մեր մեջ ձեւավորում է «մարմին ու հոգի», քանի որ ինքնին գրելու արվեստը, պոետական զգայունությունը կպակասեր ու կոչնչանար, «կցնցվեր կլիշեններից ու կընկներ կյանքի լճացման մեջ», եթե մշտապես չսնվեր ժողովրդական փարերից՝ օրենք, որն ապացուցվել է պոետական շարժման զարգացման ընթացքում:

Մենք կարող ենք լիարժեք վստահությամբ հաստատել, որ մարդկության պարմության ընթացքում իրականությունն այնքան անողորմ, մռայլ կամ միօրինակ է եղել, որ բանասպրեղծներն արժեքավոր ծառայություն են մատուցել մարդկությանը՝ միջամտելով մեր կյանքին ու ուժ հաղորդելով մեզ, մեր հայացքը հեռացնելով այս փխուր պարկերից: Ժամանակ առ ժամանակ նրանք սուզվել են իդեալական զգացմունքների գեղեցիկ երեւակայական աշխարհի մեջ: Ավելին, այս խորհրդանշական ուղերձը փարածողները՝ բանասպրեղծները, հոգեւոր աշխարհում նույնացվում են լույսի մունեպիկների հետ: Նրանք հասարակության խոսնակներն են, որ առաջ են քաշում խիղճն ու արդարությունը: Անշուշտ, հնագույն ցեղերի ու ռասաների մեծ մասում բանասպրեղծներն

իրականում գործել են որպես շամաններ ու մարգարեներ: Օրինակ՝ Դանթեն, որ դեռ անգերազանցելի է որպես բարձր մշակույթի խորհրդանիշ իրապացի բանաստեղծների ու գրողների շրջանում, այն խորհրդանշական կորուսյալ երկիրն է, որ պիտի վերածնվի:

Շնորհիվ նրանց ուժի, որն ի վիճակի է մանրամասն երկխոսություն վարել հոգիների ու իրականության միջև, Երկիր մոլորակի բոլոր զգայուն արարածների հետ՝ բանաստեղծները միայն կարիերիստներ չեն: Բացի այդ, նրանք ի գորու են հիշողության մեջ վերականգնել «ծաղկած դեղձենիների սարերով» երկիրը ու փարածել կյանքի նոր ուրախությունը՝ չնայած չարությանն ու զրկանքներին: Զվարճալի կլիներ բանաստեղծներին համարել արադազորձ կամ արծաթագործ: Իմ ցեղում հավատացած են, որ բանաստեղծներն օժտված են մոգական բանաստեղծական զգայունությամբ, որը կարող են օգտագործել՝ բառերի սքանչության մեջ հայտնվելու, իսկ հետո՝ աշխարհի խիղճն արթնացնելու համար:

Մա նորություն չէ: Բազմաթիվ պարզ հասարակություններում բանաստեղծներին շնորհված փառաբանված կարգավիճակն ընդունվում է որպես շնորհ: Երբեք եւ ոչ մի վայրկյան մի՛կարծեք, թե բանաստեղծները հանդես են գալիս միայն նման քաղցր-մեղցր, դյուրագգաց եղանակով: Բազմաթիվ դեպքերում բանաստեղծներն օրինակելի են բարոյական փեսակեփից՝ որպես մարդկային դիմադրության հերոսներ սարսափելի հանգամանքներում. նրանց դիմադրությունը անկեղծ բանաստեղծական հանճարի փորձարկում է: Երբ Իոսիֆ Բրոդսկին անդրադառնում է իր ականավոր նախորդներին՝ Օսիպ Մանդելշտամին եւ Արծաթե դարի այլ կայացած բանաստեղծներին, նա մեծ ակնածանքով է խոսում նրանց բարոյական որակների մասին, նշում, որ նրանք

մարդկային դիմադրության ինչ-որ արեսակի հերոսներ են. նրանց ներկայության շնորհիվ լուռ փիեզերքն ու պարսպանությունը խոսում են պոեզիայի դարձվածքով, որի հիմքում ընկած է հենց կյանքի էությունը:

Ես միշտ կարծել եմ, որ բանաստեղծի առաքելությունը իր ինքնության ու ներքնաշխարհի գաղտնիքները չբացահայտելն է: Այսպիսով՝ բանաստեղծը երեսան է հանում աշխարհի մասին ճշմարտությունը: Ընդհանուր առմամբ, իր ողջ գոյության ընթացքում բանաստեղծը հասկանում է, որ իրեն անխուսափելիորեն նետում են անհավանական կյանքին սպառնացող բոլոր փառապանքների հողմապտույտը, փանջվում է կյանքի ու մահվան, լինելության ու չլինելության բոլոր հակասություններից: Նա պիտի պարասխանի բոլոր անհարմար հարցերին, բոլորը սպասում են նրա խոսքին: Ելք չկա: Նա չի կարող խուսափել իր կոչումից՝ փախուստի դիմելով կամ նյարդայնանալով: Անշուշտ, բանաստեղծի համար այս աշխարհն ընկալելու լավագույն միջոցն իր անհանգիստ հոգուց բանաստեղծություններ հյուսելն է:

Այսպես էս պիտի ահագանգ բարձրացնեն ճգնաժամից կեղեքված մեր դարաշրջանի առնչությամբ: Գլորալիզացիայի այս դարաշրջանում, երբ մեր աշխարհը փառացիորեն ներկայացվում է որպես կորուսյալ երկիր, որ ստեղծվել է հափշտակիչ կապիտալի ու անսանձ փրկանք-լուծվանների սանձազերծած աղետներից, մարդկությունը դժվարին կացության մեջ է: Դա մեզ ստիպում է խորհրդածել ուղղումների հնարավորության մասին, որպեսզի սանձենք ժամանակակից կյանքի ու զգացմունքների մեխանիզմը: Այժմ օրեցօր աճում է համընդհանուր պարասխանավորության զգացումը, որը մեզ ստիպում է համարել գործել եւ անդրադառնալ մեզ սպառնացող զանգվածային անկարգություններին՝ արոմային հոլո-

քոսպ, հարսպության անհավասար բաշխում հարուստների ու աղքատների միջև, էկոլոգիական խախտումներ, մշակութային բազմազանության եւ կենսաբազմազանության հնարավոր անհետացում. բոլոր խնդիրներն էլ աննախադեպ են իրենց ուժգնությամբ:

Բանաստեղծները, ինչպես իմաստունները, հասարակության պեղծարարներն են, «ապագայի ոչ պաշտոնական ձայներն ու նախագուշակները»: Նրանք գրնում են հասարակական ընկճախարհի առաջին աստիճանները: Նրանք սրտին մոտ են ընդունում այս մարտահրավերները, սիրտ, որ այնքան ուժգին, այնքան խորն է բաբախում, որ նրանք գիտեն՝ «որտեղից է գալիս մեր կյանքը եւ ուր է գնում»: Բանաստեղծը չպետք է հայացքը հեռացնի այս «խիզախ նոր աշխարհի» րզեղ դեմքից: Նա պիտի արձագանքի դեպքերին ու արդարացնի հանրության սպասելիքները՝ օրինակելի դեր կատարելով թե՛ որպես քաղաքացիական հասարակության խոսափող, թե՛ որպես մարդկային խիղճ:

Անշուշտ, պետք է լիարժեք հարգանք փառել բանաստեղծի անհատականության եւ ինքնարտահայտման իրավունքի հանդեպ, քանի որ բանաստեղծները լավագույնս աշխատում են, երբ մնում են իրենց սեփական ռեսուրսների եւ խղճի հետ մեն-մենակ: Այս աշխարհում, որը ներծծված է շահադիպությամբ, պոեզիան ազահության միակ հակաթույնն է ու մարդկային ոգեկոչման սրբությունը: Բանաստեղծները պահպանում են իրենց ստեղծած փեսայանը՝ որպես մարդկային քաղաքակրթության ամենահավաքարիմ որդիներ, թարմացնում ու բարձրացնում են խորապես ապակողմնորոշված հասարակության ոգին: Անշուշտ, հասարակական, ինչպես նաեւ հոգեւոր մերժմանը պոեզիայի լեզվով հակադարձելը դեռեւս ժամանակակից բանաստեղծի առաջնային

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

խնդիրն է:

Ես հավաքացած եմ, որ աշխարհի փարբեր ծայրերում ապրող բանաստեղծերն իրենց փեսականով, բանաստեղծություններով ու պայծառ ապագայի ձգտումով կշարունակեն անփոխարինելի ազդեցություն թողնել աշխարհի հեքագա խաղաղության եւ փարբեր մշակույթների միջեւ ըմբռնման վրա, որը մեր ժամանակների հրամայականն է:

Պոեզիան՝ որպես առասպելի եւ ուրուպիայի բանալի

*Ելույթ Մեդելինի/Կոլումբիա/ պոեզիայի 23-րդ
միջազգային փառատրոնում (24 փետրվար, 2013)*

Իր սրբեղծման առաջին օրերից պոեզիան մշտապես անդրադարձել է ամենաճկուն եւ արդյունավետ ուժերի ձեւափոխումներին, որոնք ճշգրտորեն ձեւավորում են հասարակությունը. որպես բանաստեղծ՝ մշտապես իրականության ալիքների վրա ելած լողացել է դեպի անդրանցիկ թագավորություն, որ հյուսված է պոետական գրելատճից: Մինչդեռ, անկախ փաստարկներից, մի դարաշրջանի պոեզիան նրա ձգտումների հոգեւոր վկայակոչումն է. հիմնվելով չափաժողովրդականության ծավալների վրա՝ պոեզիայի պարամության երկարատեւ ընթացքում այս փաստը բազմիցս եւ անկասկած հաստատվել է որոշ ակնավոր բանաստեղծական ավանդույթների միախառնումով, ինչպիսիք են հոմերականը, իսպանականը իր ոսկեդարում եւ Թանգր՝ միջնադարյան Չինաստանում:

Անշուշտ, պետք է ավելացնել, որ որոշակի դարաշրջանի պոեզիայի հոգեւոր վկայակոչումը կարելի է հանգամանք է, երբ ընդհանրացումներ ենք անում մարդկության ավելի խոշոր հոգեւոր պարկերի մասին: Պոեզիայի պարամության եւ փարբեր դարաշրջանների պոեզիայի ցանկացած ուսումնասիրություն բաղկացած է բազմաթիվ նպատակներից, որոնց համար պոեզիան օգտագործվում է, եւ զանազան փառափառական ձեւերից, որ այն յուրացրել է: Մինչդեռ այն պետք է ընկալել որպես Ոգի, որը յուրահատուկ է իր ձեւով, փարբերվող ու չափազանց սուր եւ ոգեշնչում է յուրաքանչյուր պարամական ժամանակաշրջանի բանաստեղծական գիրը:

Ես հստակեցնում եմ իմ այն փեսակետը, որ բանաստեղծները եւ նրանց բանաստեղծական սրբեղծագործու-

թյունները այն դարաշրջանի քաղաքական հասարակության խոսափողն են, որում նրանք ապրում են՝ անկախ այն հանգամանքից, որ յուրաքանչյուր սերունդ սպեղծում է իր յուրահատուկ, առանձնահատուկ բանաստեղծներին: Նման հոգեուր վկայակոչումը կապող օղակ է, որն անցնում է մարդկային գեղագիտական փորձի ամբողջության միջով: Անշուշտ, որպես մարդ-բանաստեղծ, էքզիստենցիալ էության կամ բանաստեղծական հնարամտության առումով՝ բանաստեղծները սպեղծագործում են որպես անհայտներ, եւ հենց այս անհայտականության ու յուրահատուկ դիմագծերի ամբողջության շնորհիվ էլ սպեղծվում է այն արժեքը, որով նրանք առանձնանում են իրենց ժամանակակիցներից ու նախնիներից բեղուն բանաստեղծական գրականության մեջ՝ չարագուշակ եւ ցավալի պարմական փորձը ներդնելով մարդկության գեղագիտական սկզբնաղբյուրից բխող արժանապարվությանը եւ հավերժական գեղեցկությանը:

Լավ պոեզիան միշտ էլ կապվել է ժամանակակիցների սրբերի եւ մեր առօրյայի հետ: Լավ բանաստեղծները չեն կարող խուսափել պարասխանապարվության իրենց չափաբաժնից. նրանք ձեւավորում են այն դարաշրջանը, որում ապրում են: Այդ դեպքում ինչ դեր է խաղում պոեզիան մեր դարաշրջանում եւ մեր հասարակության մեջ: Ամենից քիչ ցանկանում եմ սոցիոլոգիական պարասխան փալ: Չեմ պարաստվում նաեւ լուսաբանել պոեզիայի անսահման հնարավորությունները ժամանակակից լեզվաբանության շրջանակներում: Այսօր, ինչպես միշտ, բանաստեղծի պարականությունն է՝ պարաստ լինել որոշակի գործողությունների իր արթնացած խղճի լույսի ներքո, որը հաստատվում է մեր դարաշրջանի ու հասարակության որոշիչ ձեւափոխությունների մասին հստակ իմացությամբ:

Յուջինիո Մոնրալը՝ 20-րդ դարի մեծ իրավացի ճգնաժամի պոետը, իր քննադատական հոդվածներից մեկում, իրեն զարելով ժամանակակից կյանքից, խորհրդածում էր այն մասին, թե մարդն ինչպես է «բախվում հակադրությունների»։ «Ես ականատես եմ եղել մարդկային մարքի նշանավոր ձեռքբերումների, որոնք իսկապես փայլունից են, եւ նրանցից ծագում է համընդհանուր ծանրակշռության հիմնարար օրենքը, այսինքն՝ յուրաքանչյուր մարդկային ձեռքբերման ու առաջընթացի համար պիտի լինի ինչ-որ վիշտ կամ կորուստ, ինչ-որ այլ փոքր, որպեսզի մարդկային երջանկության հանրագումարը չփոխվի»։ Մոնրալը եզրափակում է. «Ես միանգամայն համոզված եմ, որ մարդն այս կամ այն կերպ ձգտում է ուրոպիայի։ Զրկվելով անրջելու իր հակումից՝ մարդը թերեւս կվերածվի փեսակի, որը պակաս խելացի է ու այնքան էլ հարմար չէ երկիր մոլորակի համար»։

Սակայն մեր ժամանակակից դարաշրջանի վրա գրոհում են ավելի անհանգստացնող ու վախեցնող վրանգներ։ Չնայած աշխարհի պատերազմական իրավիճակը դեռեւս չի կրկնվել, ամենուր բռնկվում են փարածաշրջանային հակամարտություններ, եւ ջերմաստիճանային հողքոսրի դամոկլյան սուրը դեռ կախված է մեր գլխավերելուց։ Անվերահսկելի կլիմայական փոփոխությունները չեն դադարում, մարդու կողմից բնական ռեսուրսների սպառումը մեծանում է աննախադեպ ծավալով եւ սլանում է ավելի արագ, քան մարդուն հայրնի նախորդ որեւէ պարմական ժամանակաշրջանում։

Այս ամենի արդյունքն անխուսափելի աղեպն է, որն առաջ է գալիս ժողովրդագրական պայթյունից, անխուսափելի արդիականացումից, փոփոխական աճի առաջնայնությունից, որ բարձր է գնահատվում գրեթե բոլոր կառավարությունների կողմից, անգուսպ արտադրությամբ

բնորոշվող գերիշխող մրաձեղակերպից, մոլուցքի հասնող սպառման եւ համախառն ներքին արտադրանքի՝ մյուս բոլոր հասկացությունների նկատմամբ գերազանցությունից եւ վերջապես՝ մարդկային օտարումից, որը չի նվազում կամ չի վերանում որեւէ բարոյական նյարդախարից: Որպես բանաստեղծներ, անշուշտ, վկայելով մարդկային առաջընթացի մեծ երթը, մենք խավարի փարածողներ չենք: Նակառակը, մենք փնտեսական աճի առաջնորդներ ենք, որի առանձնահատկություններն են ածխածնի ցածր արժանեքումները, էկոլոգիապես մաքուր, կանաչ եւ կայուն միջավայրը: Ինչպես մարդկային համայնքի յուրաքանչյուր հատված, մենք էլ հաղթահարում ենք ցանկացած արգելապարնեշ խոշոր փեխնիկական առաջընթացների ճանապարհին: Սակայն մենք պիտի խորհրդածենք անցյալի բոլոր սայթաքումների մասին եւ եթե չտվորենք բարոյական համեսությունը, որը սերում է ավելի մարդասիրական աշխարհի որոնումների բարոյական պարտավորությունից, ապա վրանգի փակ կղնենք մեր իսկ գոյափետումը:

Այսպիսով, պոեզիան անկասկած դարձել է օտարման դեմ մեր գործիքը, որը փորձում է իրականություն դարձնել իրերը ոչ միայն հիացնելով ու զվարճացնելով, այլև «գործի դնելով մարդու ամբողջ հոգին»: Եթե նրա ազդեցությունն ավելի անուղղակի, հակասական, անկանխափեսելի, մարգարեական լինի, պոեզիան, այնուամենայնիվ, կօգնի մարդկանց այն խնդրում, որը, բոլոր փիլիսոփաների, սրբերի ու մարգարեների կարծիքով, անհրաժեշտություն է. այն է՝ խթանել եւ համոզել մարդկությանը բարձրանալ բարության եւ լույսի խոստացված բարձունքը: Բանաստեղծներն ապացուցել են, որ ունեն առաջնորդելու ներուժ, որովհետեւ մարդը միայն հացիվ չի ապրում: Նա նաեւ պոեզիայի կարիք ունի: Երբեմն: Ոչ:

Բոլոր ժամանակներում մարդը երկրի վրա մնացած բոլոր փեսակներից փարբերվում է իր հոգևոր առաջնությամբ:

Պարմական գրքերը ողողված են մեր արժանավոր նախնիների նկարագրություններով, որտեղ նրանք առասպելներ են հորինում եւ ուրուպիա որոնում, որոնք գայթակղում են, բայց մշտապես անհասանելի են նրանց համար: Ժամանակակից պոեզիան շափ թե քիչ փոխարինում է իմաստալից հավաքը, կամրջում է անդունդ մարդու ու բնության միջեւ եւ նրան փանում դեպի ազատագրություն ու ազատություն: Դարաշրջանում, որի առանձնահատկությունը թվայնացումն է, պոեզիան ձեւավորվում եւ կառուցվում է առասպելներից եւ ուրուպիայից, որը պարավորվում է մանրամասնորեն խոսել այն թեմաներից, որոնք ամենաշատն են մրսահոգում մարդ արարածներին. սեր, արդարություն եւ հոգի:

Պոեզիայի առասպելը եւ պոեզիայի ուրուպիան վերջ կդնեն նյութական արտադրանքին՝ միաժամանակ վերջնականապես ազատագրելով մարդուն: Նյութական կուրակումը չի սրացվի կրճարված նյութական ռեսուրսների եւ մարդկային ոգեկոչման նվազման հաշվին: Պոեզիան ապրում է մեծ շահադիպության ծանր ժամանակներում: Այն կփայլի ավելի մեծ շուքով: Քանի դեռ պոեզիան գոյություն ունի, բանաստեղծները կկառավարեն բառերը, որոնցով կոչում են իրեր եւ մտքեր, որոնցով վերամբարձ ոճով խոսում ու արտասանում են, կներշնչեն մարդկանց պայքարել հանուն խոսքումնալից ապագայի, որտեղ կյանքը, բնությունը, հավասարությունը, մարդու իրավունքներն ու վստահությունն ամենաբարձրն են գնահատվում:

**Պոեզիան կարող է ավելի մեծ ազդեցություն ունենալ
մարդկային հասարակության մեջ**

*Յինհայ լճի/Չինաստան/ պոեզիայի միջազգային
փառատրոնի հանդիսավոր բացման արարողությանն
ունեցած ելույթը*

Ականավոր բանաստեղծներ եւ սիրելի ընկերներ

Այսօր մենք անխուսափելիորեն դարձյալ ընտրում ենք պոեզիան: Կամ թերեւս պոեզիան է մեր կողմն անցնում՝ որպէս ճշմարտության, բարության ու գեղեցկության մարդկային հոգեւոր տենչի խոշոր կոթող՝ վկայելով, որ Յինհայ լճի պոեզիայի միջազգային փառատրոնի հրապարակի հանդիսավոր բացման արարողությունը, որ հիմա տեղի է ունենում երկրագնդի երրորդային բեւեռում, հրաշալի վայր է պոեզիան փառաբանելու համար. պոեզիան մարդկային կյանքի ու նրբագագացության լավագույն հիմնաժայռն է՝ աշխարհի հայրնի բանաստեղծների բրոնզե կերպարների տեսքով: Բոլոր առումներով անիրական երազանք, որը, պիտի ասեմ, իրականություն դարձավ հենց մեր աչքերի առաջ:

Սիրելի բանաստեղծներ եւ ընկերներ, ես բավականաչափ համարձակ եմ, որպէսզի այսօր տեղի ունեցածը կոչեմ հրաշք՝ ակնկալելով ձեր ըմբռնումն ու համակրանքը: Նախ, անիրական երազանքն ի կատար ածվեց եւ հրաշք դարձավ պոեզիայի շնորհիվ, երբ այն իր հայացքն ուղղում է մարդկային անսահման երեւակայական ուժի լուսաշող գագաթնակետին: Այս իմաստով կարելի է պնդել, որ մարդկային խոշոր սխրանքներն ու քաջագործությունները կատարվել են պոետական խթանի բռնկման շնորհիվ: Եվ առանց բանաստեղծական երեւակայության մարդկային ստեղծագործական մոտեցումը կորցնում է իր համն ու ձգտումը:

Մենք պիտի միշտ ողջունենք պոեզիան՝ մեր անսահ-

ման հոգեւոր փեսայականի ակունքը, որը նպաստել է խիզախության եւ իմաստության դաստիարակմանը, որպէսզի իրականություն դարձնենք մեր սիրելի երազանքներն ու խոստումները: Շնորհիվ պոեզիայի փարածման ու ընթերցման, զգայունության հոգեւոր ժառանգության, դէպի արդարություն ու ազատություն իր անընդհատ շարժման մեջ մարդկությունը ներշնչվում ու զարգանում է՝ հարգալից վերաբերմունք փածելով մարդկային արժանապատվությանը. դրա վկայությունն է համաշխարհային 24 դյուցազներգությունների ընտրությունն ու փորագրումը բրոնզի մեջ պոեզիայի այս հրապարակում, որը միակն է իր փեսակի մեջ: Մա այլ կերպ չես կոչի, քան իսկական հրաշք:

Այնպես է պարահել, որ այս փարածքում իրար կողք հայտնվել են պոետական հրաշալի, կարեւորագույն նմուշներ. պոեզիայի ֆանտաստիկ հրապարակը, որ հայտնվում է փեսադաշտում, եւ նրա կողքին՝ պոետական փառքի ոչ պակաս գորեղ նշան՝ պոեզիայի պատը, որը կառուցված է փեղական փիբեթյան մանի քարե պատի ոճով եւ լայն ճանաչում ունի՝ որպէս մարդկային կարեւորության եւ լեռնային շրջաններին հատուկ իրավիճակի կարարելափայ: Այսպես են բանաստեղծներն ու քանդակագործները դիմադրում մեր աշխարհի մշտական հոգեւոր քայքայմանը եւ գլոբալիզացիայի գերիշխող սպառնալիքներին:

Ընկերներ, գործընկեր-բանաստեղծներ, բացման այս արարողությունն այն միջոցառումներից է, որոնք նոր խորհրդանիշ են սահմանում բանաստեղծական փառանդի համար: Ես պիտի գովերգեմ ու ողջունեմ մեր քանդակագործներին, որոնք իրենց քանդակները ստեղծելիս նույնանում են պոեզիայի հետ: Նրանց հրաշալի աշխատանքը համոզել է մեզ, որ իսկական քանդակի մի կտորը

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

կարող է հզոր հիմն լինել մեր ժամանակներում ապրող բոլոր երկրային հաճույքների համար: Եվ վերջապես թույլ տվեք անկեղծ երախտագիտությունս հայտնի այս արարողության իրականացման համար, որն այսուհետ էլ ընդմիջար դառնում է մեր հոգևոր եւ մշակութային կյանքի մի մասը:

Չինացի բանաստեղծի աֆրիկյան բարդույթը

Մկիվայի մարդասիրական հիմնադրամի եւ Իմբոնգի Յեսիզվե հիմնադրամի հարգարժան ժյուրի, սիրելի ընկերներ, որ ներկա եք այս փառահեղ արարողությանը: Նախեւառաջ, մեծ համեստությամբ պիտի ներողություն խնդրեմ այսօր իմ բացակայության համար. ինձ համար մեծ պատիվ է հեռվից մասնակցել այս բեմի վրա տեղի ունեցած միջոցառմանը, եւ ինձ նման պատվի արժանացնելն ինքնին խոսում է ձեր մեծահոգության ու վեհանձնության մասին: Այն, որ ես ձեր կողքին չեմ, կարելի է բացատրել հազար ու մի պատճառով, ու հավանաբար ես ընդմիջար ափսոսանքի զգացում կունենամ, որ կկրծոտի սիրտս: Եվ դարձյալ խնդրում եմ՝ ներեք ինձ, որ չկարողացա ներկա լինել ու անձամբ գրուցել ձեզ հետ:

Սիրելի ընկերներ, ես՝ հեռավոր Արեւելքի Յի էթնիկ խմբից սերած չինացիս, պատանիների իմ սերնդի հետ, 1960-ականներին, երրորդ աշխարհի հետ Մաոյի ամուր դիվանագիտական՝ թե՛ գաղափարական, թե՛ մշակութային կապերի շնորհիվ, մեծացել եմ ու մաշկի ցանկացած գույն ունեցող մարդկանց համարել իմ քույր ու եղբայր: *La ceur est toujours a la gouche*¹, - այսպես է հնչում ֆրանսիական ասացվածքը: Մամուլում Մաոյի բարձր գովասանքը աֆրիկյան ձգտումներին մասին եւ գոռոզ ու անխոհեմ սպիտակամորթների դեմ քննադատությունը պատանեկան մտածողության մեջ բորբոքել է այն զգացումը, որ սեւ մայրցամաքը, որ դուք բնակեցնում եք, ավելո՞վում է ազահ գաղութաբնականների եւ արյունարբու իմպերիալիստների դեմ լայնամասշտաբ պատերազմից եւ

¹ *La ceur est toujours a la gouche*/ֆրանսերեն/- բառացի՝ սիրտը միշտ գուշի պես է:

նպատակ ունի վերջ փայ պայքարին: Գաղութացման դեմ չինացիների գրոհի այս բուռն ցանկությունն արդարացված էր եւ ուժգնանում էր գրեթե մեկ դար տեւած ստորացումներից ու պարտություններից, որոնք թե՛ արեւմտյան, թե՛ արեւելյան ինպերիալիստների ձեռքի գործն էին:

Ոգետորիչ պատմություններ էին շրջանառվում այն մասին, որ աֆրիկյան երկրները մեկը մյուսի ետեւից անջատվում են իրենց նախկին ավաբապրերերից եւ անկախություն ձեռք բերում: Այժմ մենք, անշուշտ, գիտենք ավելին: Ինչպես պրոֆեսոր Վերնոն Մեքեյը փեղին նշում է, չինական ռասան ձգտում է ուրախություն գտնել աֆրիկյան ժողովրդին կարեկցելու մեջ՝ այդպիսով ազատություն փախելով «Օվկիանոսի դեերի» դեմ իր զսպված վիրավորանքին: Իմ առաջ հառնում է վառ մտապատկերը, երբ մենք՝ երիտասարդներս, որ քաղաքականապես հրաշալի ընկալում ենք մեր առաջնորդի կոչերը, փողոց դուրս եկանք՝ բողոքի ու ցույցերի ալիքով ցույց փախելով մեր բարոյական աջակցությունն ու համերաշխությունը մեր աֆրիկացի եղբայրներին՝ ազատագրության ու արդարության նրանց պայքարում: Ջարմանալի է, թե երիտասարդական իդեալիզմի ու հուզմունքի այս հիշողություններն ինչպես են գալիս միտքդ, այսօր ավելի քաղցր, քան երեկ, այս փարի ավելի քաղցր, քան անցյալ փարի:

Բախտի բերմամբ, կամ գուցե ճակատագրով, ես իմ գրական գործունեությունը սկսել եմ, այսպես կոչված՝ աֆրիկյան բարդությունով. իմ անգիտակցականում դա աֆրիկյան գրավոր փեխնիկայի ու ոճերի բնագոյային ընդօրինակումն է, որը սնվում է աֆրիկյան մշակույթի ու ժողովուրդների հանդեպ մեծ սիրուց: Մենք գիտենք, որ 1960-ականների վերջից ապագաղութացված Աֆրիկայի վերելքին զուգահեռ աֆրիկյան գրականությունը մեծ

գարգացում ապրեց իր իրավամբ մեծ յուրահատուկ արժեքի շնորհիվ: Տիմա այն բավական փարածված է եւ համարվում է համաշխարհային գրականության խոշոր բաժիններից մեկը:

Պեպոլ է հիշարարկեմ մի քանի ֆրանսախոս հսկաների անուններ, որոնք ուսուցիչ ու մողել են եղել իմ բանաստեղծական գրի համար. Լեոպոլդ Սեդար Սենյոր (Սենեգալ), Էյմ Սեգար (Մարտինիկ, որը 1935 թվականին համահիմնադրեց *Létudiants Noir* հանդեսը), եւ, անշուշտ, Դեյվիդ Դիոփ, որն անհավանական հեղինակ-կարարող էր: Ամսագիրը ձեւակերպում էր Նեգրիփոլի հեղափոխական հասկացությունը, որն ընդգծում էր սեւամորթների մշակութային արժեքները, սեւամորթների ժողովրդական մշակույթն ու ռասայի հիմնական արժանապարկությունը: Ես հեղափոխական բառն օգտագործում եմ դիփավորյալ, որովհետեւ այն օրինակ ծառայեց ոչ միայն սեւամորթների ողջ ռասայի, այլեւ, հեփադարձ հայացքով, բոլոր ընչագուրկ խմբերի համար, որոնք ինձ նման սփռված են երկրագնդի փարբեր անկյունները:

Ես պարտական եմ ոչ միայն ֆրանսախոս երկրների գրողներին ու բանաստեղծներին, այլեւ Բրիտանական պետության գրական հանճարներին, քանի որ վերջիններս ստեղծել են իրենց անվանը հավասարապես արժանի հոգեւոր ավանդույթներ: Մա խոր ազդեցություն է թողել իմ աշխարհայացքի ու արժեքային համակարգի վրա, չնայած այս հեղինակները կարծես քիչ են խոսում սեւամորթների մասին, եւ այդ վերաբերմունքը հավանաբար ծագել է յուրահատուկ մշակութային ու քաղաքական իրողություններից, որոնց նրանք բախվում էին անկախության որոնումների ճանապարհին:

Մա պարկերավոր գալակտիկա է. Չինուա Աչերեի հիանալի վեպերը (Նիգերիա), Վոուլ Մոյինկայի փայլուն

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

պիեաները(Նիզերիա), սուահիլի լեզվով գրող Շաաբան Ռոբերտի հրաշալի պարամվածքները(Տանգանիա), որն այնքան ճարպկորեն հյուսում է իր մանվածքը: Պիտի նաև ողջունեն Նգուգի վա Թիոնգոյին Քենիայից, Վիրի-աթո Կլեմենտե դա Կրուզին Անգոլայից եւ հապկապես մեր մեծ բանաստեղծ Բենեդիկտ Ուոլթ Վիլակազիին, Փիթեր Աբրահամսին, Դենիս Բրուսուսին եւ, վերջապես, Նոբելյան մրցանակակիր Նադին Գորդիմերին: Նրանց գործերը սկիզբ են առել Ներոյի փառապանքներից ու վշպերից, անդիմադրելի պաթոսից ու ավելի լավ աշխարհի հույսից եւ պարկերացում են փալիս ողջ մայրցամաքի հասարակական ու քաղաքական զարգացման, Նարավային Աֆրիկայի ճանապարհը ռասայական խտրականություններից դեպի ժողովրդավարություն փանելումսին:

Նրանք, անշուշտ, հաջողության բաղադրարտոն են բոլոր բնիկ գրողների եւ բանաստեղծների համար, որոնցից մեկը ես եմ, հեռանկարային աշխույժ ստեղծագործական կյանքի մեր եռանդուն որոնումներում: Կարող եմ հանգիստ ասել, որ Չինաստանի բոլոր կայացած եւ նորահայտ գրողների ու բանաստեղծների շրջանում իմ հոգեւոր կապն աֆրիկյան ավանդույթների հետ անփոփոխ է: Ես սա ասում եմ լիարժեք վստահությամբ եւ հպարտությամբ այն պարզ պարճառով, որ Աֆրիկան բազմիցս եղել է իմ ամենաբուռն զգացմունքային, իմացական եւ բանաստեղծական կապվածության առարկան:

Ընկերներ, ես երբեք ուրք չեմ դրել ձեր գեղեցիկ երկրի հողի վրա, սակայն այս երկիրը, որ կոչվում է Նարավային Աֆրիկա, եղել է Մեքքան, որը ողջ կյանքիս ընթացքում գրավել է երեւակայությունս: Այո, հեռվից թե մոտիկից, անթիվ-անհամար անգամներ պարահաբար հայտնվել

եմ ձեր երկրում իմ երագների մեջ, կեսգիշերից մինչև լուսաբաց, երբ քունը հանկարծակի վրա է հասել: 20-րդ դարի վերջերից Նարավային Աֆրիկյան եղել է իմ Սպալինգրադը, որտեղ պայքարել ու փորձել եմ ճեղքել ռասայական խտրականության անջարակյան պատերը՝ աղեփալի պատերազմ, որտեղ մարդկային ճակատագիրը կախված է արդարության եւ անարդարության, բռնակալության ու ազատության, հավասարության եւ կեղեքումների միջև հակամարտության մի բարակ թելից: Այս ամենը՝ ոչ լավ առիթով:

Դեռեւս 1980-ականներին, ես՝ մուսաների դափնեպսակի երիտասարդ հավակնորդս, բանաստեղծություն գրեցի՝ ողջունելով աֆրիկյան քաղաքակրթությունների հնությունը եւ գովաբանելով սեւամորթ ժողովրդի բազմաթիվ արժանիքները: Ձեր արդյունաբերությունը, ձեր անմեղությունն ու քաջությունը եղել են իմ ամենասիրելի թեմաները: Քանի որ 20-րդ դարի վերջին ամիսը դժվարությամբ իր ճանապարհն էր հարթում դեպի հնարավորությունների աշխարհ, ես «Ներադարձ հայացք դեպի 20-րդ դար» երկար բանաստեղծությունը նվիրեցի Նելսոն Մանդելային՝ մարդու, ով դարակազմիկ կուռքի համբավ ունի բոլոր հինգ հայրնի մայրցամաքների ժողովուրդների մտքում: Դարձյալ, երբ փարածվեց աշխարհիկ կյանքից նրա հեռանալու մասին ամենաարխուր լուրը, սիրտս կծկվեց վշտից ու ցավից, եւ ես մի երկար բանաստեղծություն գրեցի, որը վերնագրեցի «Մեր հայրը»՝ որպես եղերերգ «բոլոր ժամանակների կուռքի» անժամանակ մահվան համար, որը հսկայական ազդեցություն էր թողել մեր ժամանակի փարածաշրջանային ու համընդհանուր քաղաքականության վրա եւ դեռեւս անմահ է իմ եւ սերունդների հիշողության մեջ:

Մեջբերելով Բիլ Բլինթոնին՝ Մանդելան «ուղղակի

ծառայում էր, մոլեզնում անարդարության դեմ եւ մեզ առաջնորդում դեպի լույսը»: Ամերիկայի նախկին նախագահն ասում է մի բան, որն արժանի է հիշարարվման: Ի ծնե առաջնորդ Նելսոն Մանդելան, այրվելով մարդկային հույսի անսանձ էության հանդեպ հավարով, ապրել է դժվարության, ճկունության, վերջնական հաղթանակի եւ իր աֆրիկացի ընդդիմադիրների հանդեպ ծայրահեղ ներողամտությամբ լի կյանք՝ բացահայտելով իր վիթխարի անհավանականությունն ու լուսաշող ոգին, որն անցնում է ռասայական, կրոնական ու ազգային սահմանները եւ ձեւավորում ապագայի միություններ: Նա մարդկանց սրբերում գաղտնի արձագանք արթնացրեց: Նա բոլորիս առաջնորդեց դեպի ազնիվ արարքներ: Նա զգաց իր ժամանակի՝ մեր վարքագծի ու արժեքների՝ ազատության, արդարության, անկողմնակալության ու հավասարության վերագնահատման ու վերակառուցման բացարձակ անհրաժեշտությունը՝ դեպի ավելի մարդասիրական ու խաղաղ ապագա ճանապարհի հարթելու համար:

Միրելի եւ մեծն Նարավային Աֆրիկա, խնդրում եմ՝ ընդունիր մեր ամենաանկեղծ ու ամենազերմ շնորհավորանքները, պարտական ենք քեզ քո լավագույն որդու՝ Նելսոն Մանդելայի համար: Դու նվաճել ես իմ հավերժական հիացմունքը, ու ես վերադառնում եմ Նարավային Աֆրիկա՝ իմ երկրորդ հոգեւոր հայրենիքը:

Ընկերներ, ինձ լավ հայտնի է այն փաստը, որ Մկիվայի մարդասիրական մրցանակաբաշխությունը հիմնադրվել է 1999 թվականին՝ Մանդելայի պես մեկ այլ հերոսի՝ Ռիչարդ Մկիվայի պատվին՝ Դուրբանի Բոլտոպա անհայտ գյուղից մի համայնքային ակտիվիստի եւ գյուղական համայնքների իրավունքի համար պայքարողի, որը հիմա համարվում է ռասայական խտրականության քաղաքականության եւ օրենքների դեմ դիմադրության խորհրդանիշ: Շոյված եմ, որ այս Փառքի սրահում եմ

այնպիսի հնչեղ անունների հետ, ինչպիսիք են Նելսոն Մանդելան, Ֆիդել Կաստրոն, նախագահ Ջերի Ռոլինգսը եւ դոկտոր Սալիմ Ահմեդ Սալիմը՝ իմ վիթխարի նախորդները: Ինձ համար մեծագույն պատիվ է, որ դուք՝ ժյուրիի հարգարժան անդամներ, ինձ ընդունում եք որպես նախաձեռնությունների հեղինակ եւ մի շարք մշակութային միջոցառումների կազմակերպիչ, որոնք որոշակի համընդհանուր արդյունքներ են ունեցել, եւ ինձ շնորհում եք «Ժողովուրդների ազատության ջեմայիռնի» փառապանծ կոչումը: Ինչպիսի՜ պատիվ իմ «եսի» համար: Ինչպիսի՜ խթան իմ աննշան ջանքերի համար, որով խթանել եմ մշակութային բազմազանությունն ու մշակութային ժառանգության պահպանումը Չինաստանի հեռավոր քրեմլեական խուլ նահանգում:

Այս պահին բառերը խեղդում են կոկորդս: Շփոթությունն ու հուզմունքը դուրս են հորդում: Բանն այն է, որ ես շար փոքր, բայց օգտակար ծառայություն եմ մատուցել այս անհանգիստ, կեղեքված աշխարհին: Ճիշտ է, որպես փոխնահանգապետ աշխատելու փարիներին ես իմ պարտքն էի համարում պաշտպանել մեր ֆիզիկական եւ հոգեւոր երկիրը, եւ իմ ջանքերը պտուղներ են փրկել: Որպես նախաձեռնող ու ճարտարապետ՝ կազմակերպել եմ մի շարք հաջող մշակութային միջոցառումներ՝ ամեն փարի կամ երկու փարին մեկ, ինչպիսիք են Յինհայ լճի պոեզիայի միջազգային փառատոնը, Յինհայի «կլոր սեղանի» քննարկումները աշխարհի բանաստեղծների մասնակցությամբ, Սանջիանգյուանի միջազգային լուսանկարչական փառատոնը, Վավերագրական ֆիլմերի «Մաունթին» միջազգային փառատոնը, Յինհայի ջրի ու կյանքի միջազգային շրջագայության համերգը, ինչպես նաեւ Յինհայի միջազգային Թանգկա եւ Մշակութային ժառանգության ցուցահանդեսների փոնավաճառը: Նաեւ գումար եմ հավաքել երկու այլ մշակութային նա-

խաձեռնությունների՝ Յի ժամանակակից արվեստի թանգարանի եւ Դաջիշալուտ պոետների միջազգային տան համար...

Իմ նախաձեռնության ամենաեական մասը Յինհայի հեռավոր ալպյան փեղագրությունն ու հեռու լեռնային փեղանքն է, որը հայտնի է Աշխարհի փանիք անունով, եւ աջակցում է անփոխարինելի արժեք ունեցող կենսապրեսակների բազմազանությունը: Ոչ պակաս կարեւոր է փարածաշրջանը, որը բազմակրոն, բազմառասա ու բազմամշակույթ խճանկար է: Ես երագում եմ արվեստի օգնությամբ աշխարհի ուշադրությունը հրավիրել սարերին կից փարածքներում մարդկային մշակույթների փարրական գործընթացների վրա, երկխոսություն վարել զանազան մշակույթների միջեւ, ներդաշնակ հարաբերություններ ստեղծել մարդու եւ բնության միջեւ եւ օգնել մարդկությանը՝ հասկանալ շրջակա միջավայրի արհավիրքների առնչությունները, որոնք գուցե վրանգի տակ դնեն ալպյան էկոհամակարգը լայնափարած, անխոհեմ արդիականացման արդյունքում:

Նկարի ունենալով իմ փոքր ներդրումը՝ ձեր մրցանակը ոչ միայն իմ մշակութային կարեւորության բարձրագույն նշանն է, այլեւ հիշեցում այն ջերմ ընկերության, որ գոյություն ունի չինացիների ու Նարավային Աֆրիկայի ժողովրդի միջեւ: Վերջին 70 փարիներին յուրաքանչյուր ճգնաժամային իրավիճակում մեր կառավարությունն ու ժողովուրդը անխախտ որոշում են կայացրել աջակցել ձեզ ձեր հերոսական պայքարում՝ արմատախիլ անելով ամոթալի ռասայական խտրականությունն ու սպոր բռնաճնշումները մինչեւ այն պայծառ օրը, երբ հաստատվի արդարություն եւ հավասարություն:

2014 թվականին տոնվում է նոր ժողովրդավարական Նարավային Աֆրիկայի 20-րդ փարեդարձը, որի առաջին հիմնական ընտրությունը հաջողությամբ անցկացվեց

այն բանից հետո, երբ շրջվեց մեր պատմության ամենա-
անազնիվ էջը: Խուսափեցինք արյունահեղ, պառակտիչ
պատերազմից: Փոխարենը հանկարծակի բացվեց խա-
ղաղ հաշտության ճանապարհ եւ սրեղծվեց սահմանադ-
րական հանրապետություն, որն առաջին անգամ ներգրա-
վեց սեւամորթ քաղաքացիներին՝ ճանապարհ հարթելով
մյուսների համար. սա երկյուղածություն ներշնչող, ապ-
շեցրեց ումանց: Բերկրանքը, որ ուղեկցում էր Նելսոն
Մանդելային Ռոբըն կղզուց ազատելուն, բացառված ու
հիմնավորված էր, քանի որ վերջին 20 տարիներին Նարա-
վային Աֆրիկան զգալի աճ է ապրել, դարձել քաղաքական
կայունության, փնտրեսական բարեկեցության եւ մշակու-
թային փայլի երկիր: Նույն տարածաշրջանին պատկանող
Սինո-Նարավաֆրիկյան հարաբերությունները հարթ են
եղել շնորհիվ երկու կողմի համար ընդհանուր հետաքրք-
րությունների շրջանակի: Երկու երկրների նախագահնե-
րը փոխադարձ այցելություններ են կատարել եւ ուրվագ-
ծել համագործակցության օրակարգը, որը ներառում է
փնտրության հարվածները, մշակույթն ու առեւտուրը՝
նշելով երկու երկրների խոստումնալից ապագան:

Որպես եզրափակում՝ թույլ փվեք կրկնեմ. իմ խորին
երախտագիտությունն եմ հայտնում Մկիվայի մարդասի-
րական հիմնադրամին եւ Իմբոնգի Յեսիվելի դաշինքին:
Ինձ ձեր սրցանակին արժանացնելու ձեր խիզախ եւ
անձնուրաց որոշման շնորհիվ իմ անունը մեկընդմիջ
հայտնվել է արժանավոր Ռիչարդ Մկիվայի եւ մեծն Նա-
րավային Աֆրիկայի անունների կողքին: Ինձ մնում է մի-
այն հաղորդել հպարտության ու հիացմունքի զգացումը,
որ այս գովեստն արթնացել է իմ ու իմ ժողովրդի միլիո-
նավոր մարդկանց շրջանում: Վստահեցնում եմ ձեզ, որ
այս պատիվը նաեւ նրանցն է:

**Դիցաբանությունը՝ որպես «Տիեզերքի երգ եւ
Ոլորտների երաժշտություն»**

*(Կունյուն սարի միջազգային համաժողով.
Դիցաբանությունն՝ ընդդեմ աշխարհաստեղծման
առասպելների, 17 հուլիս, 2011, Յինհայ, Չինաստան)*

Տիկնայք եւ պարոնայք, իմ ընկերներ, բարի լույս:

Այսօր մենք հավաքվել ենք այսպեղ՝ մտորելու մի թեմայի շուրջ, որ մի ժամանակ մեծ կարեւորություն ու հմայք ուներ, թեմա, որ, թերեւս, ավելի մոտ է անմեղությունից քան երեւակայությանը լի երեխաներին, քան մեզ՝ չափահասներին, եւ ավելի մոտ է ընդհանրապես մայրական սիրող հոգուն: Չնայած աստվածությունների մասին թեմաները ավանդաբար ներկայացրել են միայն շամանները, առասպելները, նախեւառաջ, պարկանում են երկրի վրա բոլոր արարածներին այն պարզ պարճառով, որ նրանցում կան թե՛ գերմարդիկ, թե՛ մարդաբանական ծավալներով արարածներ:

Այս թեման, անշուշտ, հիմնականում վերաբերում է հանդիսատեսից յուրաքանչյուրին՝ որպես հնագույն քաղաքակրթությունների իմաստը որոնողների եւ այսօր մարդկության գոհասեղանի մոտ ժամանակակից պահապան հրեշտակներին, ինչն ինձ համար հիանալի պարճառ է ձեզ՝ բոլորիդ, ամենաանկեղծ հարգանքս հայտնելու: Բարի գալուստ Յինհայի Տիեզերքի բարձրավանդակ՝ Կունյուն դիցաբանական սար, չինական առասպելական հիշողությունների ամենասուրբ շրեմարան:

Ակնածանք ներշնչող սարի մատույցներում, որը ներառված է երկրի երկրաբանական պարմության մեջ, Տիեզերքի եւ Կունյուն լեռնաշղթաները սկսեցին բարձրանալ մոտ 40 միլիոն տարի առաջ՝ Երրորդային ժամանակաշրջանում, երբ մեծ Նոդկական ենթամայրցամաքը

բախվեց Ասիական մայրցամաքի մեծ մասին: Առասպելի զարգացմանը գրեթե զուգահեռ, որը փեղի է ունեցել վերջին ժամանակահատվածում, ի հայտ եկավ Կունլունի աստվածությունների պանթեոնը, որին վիճակված էր առաջնորդել արեւելյան ժողովրդին. վերջինս, անցնելով ընդարձակ փարածություններ, հասավ քաղաքավարության եւ բարեկրթության պալատ:

Թույլ փվեք շատ անձնական մի քանի խորհրդածություն անել, քանի որ հավաքացած եմ, որ բոլորդ եկել եք այս հանդիպմանը ոչ միայն իմ հրավերին ի պատասխան, այլեւ արձագանքելով հեռավոր ու առեղծվածային թագավորության կանչին, եւ մեզ բերել եք ոչ միայն բանական մտքեր ու հարուստ մտավոր սնունդ, այլեւ չմարող խանդավառություն եւ սրեղծագործական ճիգեր բոլոր խոշոր ռասաներից, որոնք բնակվում են այս հին մոլորակի փարբեր մասերում, որը մենք կոչում ենք Երկիր: Այս պահին ես, որոշ բանաստեղծական հանգամանքներից ելնելով, կարո՞ղ եմ այս հանդիպումը կոչել անմահների հատուկ փեսակի հանդիպում:

Բնական է, որ Յինհայ-Տիբեթ բարձրավանդակն իդեալական պարարտ հող է էպիկական չափերի առասպելական պարմությունների համար: Արարման մասին բազմաթիվ պարմությունների շարքում, որ զարգացել են Չինաստանում, չինացի ժողովրդին հատուկ Կունլուն առասպելաբանությունը հատուկ փեղ ունի: Վերականգնելով Չինաստանի արեւմուտքում էկզոփիկ թագավորության մասին պատկերները՝ այս առասպելաբանությունը խոսում է Շիվանգմուի՝ Արեւմտյան հողի թագուհու եւ գերբնական արարածներից, դեւերից, հերոսներից ու չարագործներից կազմված նրա շքախմբի մասին: Մեզ համար ամենաէականն այն է, որ Կունլունի առասպելները երբեք չեն դադարում գրավել չինացիների երեւակա-

յությունը: Կունյունի աստվածությունները մշտապես ազդեցություն են ունեցել փեղի բնակիչների վրա՝ անկախ նրանց կրոնից կամ ռասայից:

Չնայած գիտության եւ առեղծվածի գերիշխող դրական հակադրությանը՝ հիմա լուսավորականների շրջանում միտում կա առասպելներն ընկալել որպես մարդկության կողմից ամենախոր ճշմարտությունների դրամատիկ մարմնավորում, ռասայի, սոցիալական դասի կամ ազգի ընդհանուր հավատալիքների արտահայտություն: Լեգենդներն ու առասպելներն իրենց բացառությունը ստանում են ավելի խորքից, քանի որ լուրջ գիտնականները նրանց մեջ տեսնում են վաղեմի ծեսերի ու արարողությունների նշույլներ: Արդյո՞ք փիեզերքի ծագումը յուրաքանչյուր խոշոր կրոնում ծիսակատարություն ու արարողություն չէ: Թե՛ ռացիոնալ հեղափոխության, թե՛ բանաստեղծական երեւակայության տեսանկյունից արարումն անհերքելիորեն ամենավաղ հայտնի «անցման ծեսն է» ծննդից դեպի հասունություն նրանց համար, ովքեր ապրում են մոլորակում, որ մենք կոչում ենք Երկիր: Արարման մասին բոլոր պատմություններն ու նրանց ածանցյալ ձեւերն ունեն որոշակի սարսափելիորեն նման ծիսակարգային գծեր, որոնք կարեւորագույն դեր ունեն մարդ արարածների սրբության համար: Այս պատճառով այսօր կազմակերպված միջոցառումը, որը փեղի է ունենում մի վայրում, որ բազում փարիներ բնակեցված է եղել գերբնական արարածների մեծ բազմությամբ, ինքնին ծիսականացված եւ սրբազորված է:

Թույլ փվեք ինձ, սիրելի՛ պարոնայք, փոքր-ինչ երկարացնել մտորումներս: Այստեղ՝ հզոր Կունյուն սարի լանջին, Յելլոու գետի հոսանքի մոտ, հենց մեր աչքի առաջ կյանքի են կոչվում մեր առեղծվածային աստվածներն ու հերոսները, որոնք բոլորովին վերացարկում չեն: Մենք

նրանց գրնում ենք ամենավաղ գրական եւ ոչ գրական սրեղծագործություններում, եւ նրանց ներկայությունը հիմնավորվում է սրացված հնէաբանական փոփոխությունով, որոնք զանգվածային մասշտաբներով հայտնաբերվել են ընդարձակ փարածություններում: Դրանց կարելի է հանդիպել ամեն քայլափոխի, ոճավորված պատմություններում, ինչպես նաեւ ծիսական փառատոների եւ դրամատիկ իրադարձությունների ժամանակ, որ նշանավորում են կամ նոր մարդու ծնունդը կամ մահվան ճիշտներում հայտնված մահացածին: Ընդհանուր առմամբ, ծիսական հավաքալիքներն ու սովորությունները, որոնք շրջապատում են Կունլունի աստվածություններին, ամուր ու կանգուն են մնացել մինչեւ օրս Յինհայի ողջ փարածքում բնակվող քաղաքացիների շրջանում: Տեղաբնակներն առասպելներին (այսինքն՝ կրոնական ձեռագրերումներին, որոնք մեկնաբանում են փիեզերքի մասին մարդկանց պատկերացումները) վերաբերվում են ոչ թե որպես ճշմարտության մեկնաբանության, այլ հենց ճշմարտության: Նրանք պահպանել են Կունլունի աստվածների հանդեպ ակնածանքը, որոնք այնքան արձագանք են գրնում այս միջոցառմանը մասնակից բոլորիս մտքերում, քանի որ ապրում ենք՝ լիովին հասկանալով, որ ապրում ենք այսպեղ եւ հիմա:

Ներ նայելով՝ եզրակացնում ենք, որ առասպելները մշտապես եղել են հաղորդակցության ամենահասանելի գործիքը փարբեր ռասաների եւ մշակույթների բախման ժամանակ: Եվ դա՝ շնորհիվ լեզվաբանական նմանության, որն ընդհանուր է մարդկային խմբերի համար պատանեկության շրջանում՝ ի զարմանս հնագույն ժողովուրդների եւ մեզ՝ ժամանակակիցներիս: Պատճառներից մեկն այն է, որ պատմական իրադարձությունները, ինչպիսիք են Վերածնունդը կամ Արդյունաբերական հե-

դափովությունը, կարող են պատահել այս բարձր լեռնա-
յին համայնապատկերում, բայց ոչ ոք պատահովագրված
չէ նրանից, ինչ պատահեց սկզբում, երբ երկինքն ու երկի-
րը դեռ մեկ էին, եւ ամեն ինչ քառսի մեջ էր:

Դա է պարճառը, որ այսօր մենք հանդիպել ենք այս
հարթակում՝ իրագործելու հավերժական երկխոսությու-
նը հների հետ, եւ մասնակցում ենք ճշմարտությունը,
իմաստն ու նշանակությունը գտնելու դարեր տեւած որո-
նումներին: Մեզ պետք է, որ կյանքն ինչ-որ իմաստ ունե-
նա, եւ մենք ունենք ներքին խնդիրներ, որոնց հետ պիտի
հաշտվենք, եւ հետո միայն հասնենք արտաքին արժեք-
ներին: Նման դեպքերում երբեմն զգում ենք, որ մեր
նախնիները հասել են լուռ համաձայնության: Ներքին
արժեքներից մեկը, որ փնտրում ենք, ավելի բաց, խա-
ղաղ, բարգավաճ ու ներդաշնակ աշխարհ սրտեղծելն է:

Ջարմանալի է, այսօր մենք ունենք ապաստեղծվածա-
յին աշխարհ. մենք՝ ժամանակակիցներս, նաեւ ներխո-
ժել ենք դիցաբանության վերածննդի դարաշրջան: Գի-
տության գլխապետույթ առաջընթացները, համաշխար-
հային պատերազմների բերած մահն ու աղետը, մարդու
կողմից բնության կողոպտումը անհանգստացնում են
թե՛ պարզունակ, թե՛ արդյունաբերական հասարակու-
թյուններին: Տին քաղաքակրթական կաղապարները
մասնավորում են: Նրանք քայքայվում են: Կյանքը վե-
րածվել է փխրուն երեւոյթի, որն իր գոյությունը պահ-
պանում է ծանր սարսափի ու հնարավոր ոչնչացման
պայմաններում: «Անիշխանության այս իրարանցման
մեջ» փորձառու մարդիկ դարձյալ ուսումնասիրում են դի-
ցաբանությունը մեր անհանգստ ժամանակների լույսի
ներքի՝ փնտրելով մարդկային կյանքի հոգեւոր ներուժի
բանալիներ, որ ծածկագրվում ու բացահայտվում են դի-
ցաբանական ավանդույթներում:

Նունական դիցաբանության մասին մեր ժամանակակից պարկերացումն ակնհայտորեն արդիականության ծայրահեղությունների արձագանքն է: Արդեն 19-րդ դարում մեծ հեղափոխություն կար Նոմերոսի եւ հունական դիցաբանության հանդեպ: Նամեմարական բանասիրության զարգացումը 19-րդ դարում, 20-րդ դարի ազգաբանական հայրնագործությունների հեղ մեկտեղ, հասարակական առասպելի հիմնավորությունն ու հիմք ծառայեցին առասպելագիտության համար: Շնորհիվ իրար հաջորդած առաջնակարգ գիտնականների՝ առասպելի ուսումնասիրությունը դարձել է հարգանքի արժանի գիտականագիտական հայրնագործություններից մեկը մեր ժամանակին հարույկ մեծ հեղանքի հայրնաբերումն է: Այլ կերպ ասած՝ եթե բնական գիտությունները հիասթափեցրել են մոլորակը՝ մեր փունը, շերտ առ շերտ վեր հանելով մարդկության ներքին խորքերը, նրանք ականա ազդել են մեր ուշադրության վրա զանազան վարժություններով (վարագույն դեպքում՝ առեղծվածային, լավագույն դեպքում՝ պաշտամունքային), որ վերաբերում են փառահեղ մարդկային ժառանգությանը:

Նման ժառանգությունը կապված է մեր մեծ ավանդույթների հեղ, որոնք իրենց մեջ պահպանում են մեր կյանքի հենքը կազմող հավերժական արժեքներ: Մենք շրջվում ենք դեպի մեր ներսը: Մենք պիտի գտնենք մեր ինքնությունը՝ ուր ենք գնում ու որպեղից ենք եկել: Ցանկանում ենք պարզել՝ ինչի համար է այս խառնաշփոթը, մահը, լացն ու հափշտակումը, որպեսզի մեր կյանքը ֆիզիկական մակարդակում արձագանքի մեր ներքին էությունը: Փորձելով ականջ դնել մեր նախնիների հոգիներին, ամբողջությամբ փեղյակ լինելով աղեփներին ու դրանց մահաբեր հեղեղանքներին՝ հեռավոր անցյալի աստվածությունների խոսքերը զնգում են մեր ականջները:

րում ավելի հստակ, քան երբեւէ, խոր մթությունից:

Այո, առասպելները դեռ կան, նոր շուքով են փայլում մեզ եւ մեր աշխարհի համար՝ տարածելով աստվածային իմաստության իրենց ճառագայթները: Ահա թե ինչ նշանակություն ունեն առասպելները բոլորիս համար: Այո, առասպելներն անհրաժեշտություն են, որից մենք պիտի արժանիքներ քաղենք: Պիտի պահպանենք գույներով, ներդաշնակությամբ եւ մշակութային ոգով լի աշխարհը, որպէսզի դեռ ապրում են առեղծաձային արարածներ ու հավերժահարսեր: Յուրաքանչյուր երկիր ունի իր առասպելաբանությունը: Ինչպէս հունական, հռոմեական ու նորվեգական դիցաբանությունները ծանոթ են եղել արեւմտյան աշխարհին դարերի ընթացքում, այնպէս էլ ծագման մասին առասպելները, որ ծավալվում են Կուրտուն սարի՝ «Սարերի նախահոր» շուրջ, Պանգոուի (որ ստեղծել է երկինքն ու Երկիրը) եւ Նուվայի (որ նորոգել է երկինքը) մոտ, հայրնի են տեղի բնակիչներին եւ ընդհանուր առմամբ չինացի ժողորդին:

Լինելով Յի ցեղի բանաստեղծ, որը դուրս է եկել էթնիկ փոքրամասնությունից, եւ որի հայրենիքը Չինաստանի հարավ-արեւմուտքն է, եւ Յինհայի ժողովրդի պէս մտածում եմ արարման առասպելների, նրանց նշանակության եւ բովանդակության մասին: Դարերի ընթացքում իմ նախնիները նաեւ ձեւավորել են բարդ առասպելաբանական համակարգ, որոնցից ամենահայտնին Լիթթեյին ու Միջին է՝ բանավոր ավանդույթի եւ Էպոսի ձեւով: Յի ցեղի առասպելաբանությունը, առանց բացառության, ձեւ ու բովանդակություն է ստանում որոշ ընդհանուր թեմաներից: Նրա բոլոր առասպելները փորձում են բացատրել արարումը, աստվածությունը, փորձում խորամուխ լինել գոյության եւ մահվան նշանակությանը, բացատրել բնական երեւոյթներն ու արձանագրել ռասայի

հերոսների արկածները: Այս դյուցազներգությունները դեռ երգվում ու պահպանվում են այնպիսի իրադարձությունների ժամանակ, ինչպիսիք են հարսանիքները եւ հուղարկավորության արարողությունները:

Այդ դեպքում մենք՝ մարդիկ, կարող ենք ապրել առանց առասպելների: Չէ՛ որ այն, ինչ մենք կոչում ենք մարդասիրություն, մարդ արարածին բնորոշ գծերն ու փարբերակիչ հատկանիշները, այն, ինչ ընդհանուր է մարդ արարածների համար, իրականում ծածկագրված է ու բացահայտվում է առասպելների միջոցով: Առասպելները ոչ այլ ինչ են, քան պատմություններ մեր նախնիների արկածների, բնական երեւոյթների ու անբնական արարածների գոյակցության մասին հնամենի ժամանակներում:

Աստվածությունները սուրբ են, նրանց դիմում ու նրանց աղոթում են հաջողության ընծաների համար, որ շնորհում են մեզ, եւ նրա համար, որ մեզ թույլ են փալիս խուսափել չար ուժերից: Առասպելները կարելու են, դրանք գործի դնելով՝ մարդիկ սքանում են այն սրբությունն ու գերբնական ուժերը, որոնցով օժտված են առեղծվածային կերպարները: Շնորհիվ սրեղծագործական մտքեցման եւ բաց երկնքի ու ընդարձակ երկրի երեւակայության՝ բոլոր արարածները՝ շնչավոր թե անշունչ, ապրում են խաղաղության ու ներդաշնակության մեջ: Իսկական առեղծվածային աշխարհում ժամանակը մշտապես նահանջում է փիեզերքի հեռուները, որտեղ մարդը, աստվածություններն ու բնությունն ըստ էության մեկն էին: Առանց առասպելների դրախտը դադարում է լինել դրախտ, որովհետեւ առասպելները այլ երեւոյթների հետ ծառայում են որպես մեր ֆիզիկական էության, եւ, անշուշտ, Երկրի բոլոր արարածների օրինականացում:

Ընդգծելով առասպելների կարեւորությունը ժողովրդի առօրյա կյանքում՝ պետք է ավելացնենք, որ առասպելները նաեւ խորապես արմատավորած են բարձրաճշտակ, քաղաքային մշակույթի ավանդույթներում: Ռացիոնալացումը կարգավորում է աշխարհը, մինչդեռ պոեզիան ներկայացնում է զգայուն փիեզերքը մարդկային փեսակեփից: Ըստ էության, պոեզիան առասպելի ձեւ է: Գերմանացի փիլիսոփա Նիցշեն, որին գրավում էին խիստ անլուծելի մշակութային, պատմական եւ հոգեբանական բախումները, բացահայտում է առասպելի հնարավորությունները՝ որպես մի երեւոյթ, որը գուցե օժանդակեր մշակույթի վերածննդին: Նիցշեի սեփական առասպելական ծավալի վերածնունդը՝ որպես մարդկության սրեղծագործական գործունեության էական մաս, միաժամանակ եւ՝ լիրիկական, եւ՝ խիստ փորձնական, չափազանց բարդ է, մինչդեռ թեմատիկ առումով՝ համաձայնեցված:

«Ողբերգության ծնունդից» հերեյալ հաւրվածը կօգնի յույս սփռել հոմերոսյան էպիկական կերպարների հանդեպ նրա հակումների եւ հին հունական առասպելների ծագման նրա բացատրության վրա: «Բայց առանց առասպելի յուրաքանչյուր մշակույթ բռնագրավում է իր առողջ սրեղծագործական-բնական ուժը. միայն առասպելով շրջապատված հորիզոնն է լրացնում ողջ մշակութային շարժման միությունը: Միայն առասպելի միջոցով երեւակայության եւ ապոլոնյան երազանքի բոլոր ուժերը խույս փվեցին իրենց անկանոն թափառումներից»:

Նամացանցի եւ փնտեսական գլոբալացման դարաշրջանում գործի են դրվում անփեսանելի ուժեր՝ ձգարելով փնտեսական համակարգերի մասնափայտում եւ վերամիավորման համաժամանակյա գործընթացի եւ փարբեր հանգմունքների սրեղծման ձեւերի: Նման միփումը մարտահրավեր է բազմազանությանն ու գոյություն ունեցող

ազգային մշակույթների փարածաշրջանային բնույթին եւ, որքան էլ զարմանալի է, առասպելների ծանրակշռութեանն ու օրինականությանը՝ որպէս մշտապես աշխուժացնող կենսական ուժ: Պահի հրափայտությունը, որ թե՛ ժացրեց իմ ջանքերը, եւ համառությունը, որով շարունակում եմ պաշտպանել փարածաշրջանային մշակույթների փարբերվող բնույթը, հռեպեսական հայացքներ են առաջացրել իմ մեջ:

Սա ինձ հուշում է հակափաստարկ բերել. ի՞նչ կլինի, եթե մենք չանենք այն, ինչ անում ենք: Ի՞նչ զգացողություններ կստանանք աշխարհից, որի մեծ մասը բաղկացած է միայն հարթավայրերից կամ սարերից, աշխարհ, որտեղ կարող ենք տեսնել միայն մի ծաղկի փթթելը, լսել մի թռչնի ճռվողյունը: Ի՞նչ կլինենք, եթե մենք՝ բոլոր մարդ արարածներս, նույն տեսքն ունենայինք ու կառչեինք նույն սննդից: Առասպելաբանության կարեւորությունը մարդկության իմացական, սրեղծագործական ու զգացմունքային պարմության մեջ դժվար թե հնարավոր լինի գերազնահատել: Չնայած այն հանգամանքին, որ առասպելների ծագումը բավական անորոշ է, լուրջ գիտնականների մեծ մասը կհամաձայնի հետեւյալի հետ. թե՛ արեւելքում, թե՛ արեւմուտքում առասպելաբանությունը եղել է պոեզիայի, ինչպէս նաեւ դրամատուրգիայի հիմնական մեխը: Այն զգալիորեն ազդել է փիլիսոփաների ու պարմաբանների մտքի վրա: Խոշոր դասական թեմաները մշտապես վերամեկնաբանվել ու յուրացվել են վիպագիրների, դրամատուրգների, կոմպոզիտորների, մարդաբանների, ազգագրագետների ու կրոնաբանների կողմից, որպէսզի արթնացնի մեր մեջ մի բան, որ «մի ժամանակ ծանոթ էր ու օտար» եւ փա մեզ բոլորիս խոր ու պարզունակ ինչ-որ բանի ճշգրիտ արտահայտությունը:

Ընկերներ եւ սիրելիներ, ես անկեղծորեն ու հստակ

զգում են, որ առասպելներն իրականում այն փունն են, որը մտերմիկ դրախտ է մեր հոգու համար: Առասպելների մթին աշխարհը, որը վաղուց մոռացված էր մեզ՝ ժամանակակիցներիս կողմից, գուցե փոքր-ինչ օտար ու փարփոհնակ թվա, բայց դեռ պահպանում է իր ամենախոր իմաստը. այն հնագույն կապն է մեր ներաշխարհի հետ: Բավական երկար ժամանակ առասպելները մարդկային կյանքի սրտում էին: Գոյություն ունեն բազմաթիվ բանավոր բանաստեղծական ավանդույթներ, որ արձարժում են նույն թեման: Նրանցում մենք հաճախ գտնում ենք մարդուն, որը սերել է որոշ գերբնական արարածներից կամ մարդկանց ու աստվածների ամուսնական միությունից: Սա մեզ հպարտություն, խիզախություն եւ վստահություն է ներշնչում: Գոյություն ունեն անթիվ-անհամար առասպելական պատմություններ, որ պատմում են բոլոր արարածների աստվածային արմատների, գերբնական հասարակությունների, ինչպես նաեւ մեր առօրյա կյանքում նրանց առկայության մասին: Այս սուրբ շնորհն ու բարեհաճությունը մերժելը համարժեք է մարդկության մեծագույն նպատակը հերքելուն: Մեզ, անշուշտ, արդարացում չկա, եթե չկարողանանք անեղծ պահել մի աշխարհ, որտեղ թագավորում են գեղեցկությունը, արդարությունն ու ներդաշնակությունը: Նման վեհ ներդաշնակությունը, որ հարմար եւ արժանի է բոլոր արարածներին, ժառանգություն ենք ստացել հին ժամանակներից:

Ընկերներ եւ սիրելիներ, առասպելներն ըստ էության կորցրել են իրենց ուժը մեր նկատմամբ: Կառլ Գուստավ Յունգի ամենաներհայեցողական եւ հեղափոխարար միտքը հետեւյալն է՝ յուրաքանչյուր անհատի «անգիտակցականի հիմքում» մարդկային ռասայի «հավաքական անգիտակցականն» է: Նավաքականի այս թագավորությունը մեր ցեղային անցյալի, նույնիսկ մեր նախա-

մարդկային գոյության արգելափակված հիշողությունն է: Առասպելները, ինչպես Յունգի հնարիպերը, ծածկագրված են յուրաքանչյուր ազգի ու ռասայի մշակութային գեներում:

Թույլ փվեք ներկայացնել մեկ այլ անձնական դիպարկում: Լիարժեք վստահությամբ կասեմ, որ այն ճիշտ է: Արեւելյան առասպելները, այդ թվում եւ Չինաստանում փարբեր էթնիկ խմբերի առասպելական ու մշակութային վարիացիաները, փարբերվում են իրենց արեւմտյան՝ հունական, հռոմեական եւ նորվեգական փարբերակներից: Տարբերվում են նրանով, որ նրանց նախափարբերը (եւ սա ասում եմ, որովհետեւ Չինաստանի խոշոր աստվածությունները գերազանցապես կին են) խրախուսել են պարզ գաղափարախոսություն, որը կապված է էթիկայի հետ: Գաղափարախոսություն, որտեղ գրնում ենք հավերժական ակնածանք բնության, աստվածային ուժի, հերոսական սխրանքների ու յուրաքանչյուր անհարի կյանքի հանդեպ՝ անկախ նրանից՝ անկարելի է, թե անցանկալի: Երբ վերադառնում ենք այս առեղծվածային պարմություններին, որ հայտնվել են անհետացած անցյալից, զգում ենք մի բան, որ նախագուշակել են հնագույն փրութադուրները եւ թափառաշրջիկ հեղինակ-կարարողները:

Մարդը՝ որպես զարգացման պարմության անթիվ-անհամար փեսակներից մեկը, երբեք չի եղել մենակ ու մեկուսի, ինչպես նրան երբեմն թվում է: Բոլոր կենսաձեւերի փոխադարձ կախվածությունը քննարկման չի ենթարկվում: Բազմաթիվ առեղծվածային բացահայտումներ մեզ խորհուրդ են փայլա բարի լինել բոլոր արարածների ու փեսակների հանդեպ, նույնիսկ նրանց, որոնք անհրաժեշտաբար չեն սրանում մարդաբանական ձեւեր: Այրեք եւ թույլ փվեք ապրել. այս պարզամը հա-

մընդհանուր արձագանք է: Մարդու՝ իր միջավայրի հետ ներդաշնակվելու գաղափարը կրկնվում է՝ որպես համապարած թեմա չինական ամբողջ առասպելաբանական գրականության մեջ:

Մրա հիմքում ընկած է այն փաստը, որ արեւելյան առասպելներն ամբողջությամբ ներառում են ամենապահանջված իմաստությունն ու մտավոր սնունդը մարդկության համար, որը հեղափոխության արեւելյան դարաշրջանում հայտնվել է խիստ սուր մշակութային ճգնաժամում: Նրանք մեզ սովորեցնում են դարձյալ համաձայնության գալ բնության իմաստության հետ եւ նորից եղբայրություն հաստատել կենդանիների, ջրի ու ծովի հետ: Մենք՝ մարդ արարածներս, պիտի լինենք կառուցողներ, ոչ կողոպտիչներ:

Մեր պարմությունը վարագույններից մեկն է: Մենք վնասներ ենք կրել վաղեմի հավատալիքներից, որ գողացել են մեզնից: Առասպելները օգնության են հասել մեզ՝ որպես հոգեւոր հենարան՝ մեր ներքին աշխարհին աջակցելու համար: Առասպելները նաեւ կարարում են որոշ պրագմատիկ գործառնություններ, մեզ հրահանգում են սիրել շրջակա միջավայրը, օգրագործել ռեսուրսները, որոնք ապահովում են գոյատեւումը, հարմարվել մեր միջավայրին առանց անհանգստություն պարճառելու, նվազեցնել զգացմունքային ազարությունը մարդկանց եւ մեր մեքենայացված շրջապարի միջեւ:

Եթե ասարվածությունը արեւելություն է հաղորդում մարդկությանը, այն նաեւ յուրաքանչյուր անհարի կյանքի ուղեւորությանը ավելացնում է կարեւորություն, ազարություն, ուրախություն եւ արժանապարվություն, որ հավանաբար ձեռք չի բերվում այլ ճանապարհներով: Նենց սա էլ առասպելների հավիտենական կոչն է, կոչ, որ նախապես զգում են բանասարեղծները, արարիարներն ու

երեխաները: Այս պատճառով ես պնդում եմ, որ առասպելներն անպայման նեցուկ լինեն հավերժական արժեքներին, որոնք մարդկային քաղաքկրթությունը վերածուծ են փայլող իրականության:

Ընկերներ եւ սիրելիներ, թույլ փվեք ելույթիս այս պահին ինձ իրավունք վերապահել հայտարարել համաժողովի բացումը՝ առաջ բերելով օլիմպիացիների մի նոր պանթեոն, որ եկել է հեռավոր երկրներից: Որպես բանաստեղծ՝ պատշաճ կերպով ավարտեմ ելույթս՝ մի քանի փող մեջբերելով «Ժամանակ» վերնագրով իմ բանաստեղծությունից.

*Ողջ կյանքը, միտքն ու ժառանգությունը
Ընտրում են Ժամանակը՝ որպես բնակավայր:
Օ՛, Ժամանակ:
Միշտ իր վերջին պահին
Վերափոխում է մտքի ու նյութի բոլոր
էրզիստենցիալ ձևերը:*

*Ժամանակը վերածնվում է մեռելիս
Եվ մեռնում է դարձյալ հարություն առնելով:
Նեց այդպես էլ պեքք է լինի:
Ներառելով ամեն ինչ՝ այն դուրս է ամեն ինչից:
Թե այս աշխարհում կա մի բան, որ անմահ է,
Վստահ կարող եմ ասել՝
Ժամանակն է դա:*

Քանի որ մենք բոլորս համոզվել ենք այն ճշմարտության մեջ, որ Ժամանակը հիմնական արարիչն է, երկար ճանապարհ ենք անցել ու հասել այս համաժողովին՝ մեր հարգանքն արտահայտելու պատմությունների ստեղծմանն ու նրանց կիրառմանը մեր ժամանակակից աշխարհում, որ միաժամանակ հին ու նոր է: Թող այս հան-

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

Պիպուճը, որին մասնակցում է ամենախելացի ու կրթված գիտնականների մի խումբ, իսկապես հաջողություն ունենա: Թող այսօր այսպեղ բոլոր ներկաները երջանիկ լինեն ու օրհնված Կունլունի մեր աստվածությունների կողմից:

**Մենք դեռ այսպեղ ենք. ինքնամաքրան ակտ`
հանուն մարդկության**

*Ելույթ՝ Կրեդաքնիկ բանաստեղծների համաժողովին
(Վերադարձող հոգիներ և թափառող մտքեր)*

Մեր ընդհանուր գյուղում մարդկային գեները մեզ հին ժամանակներից ի վեր փարել են անթիվ-անհամար ճախորդությունների միջով: Այդ պատճառով մենք մեծ պարպք ունենք Երկրին, որ Եդեսական այգի է մարդ արարածների համար, քանի որ այն դասփարակել ու սնել է մեր ներքին ու արտաքին էությունը մեծահոգության ու վեհանձնության այնպիսի ոգով, որ բազմաթիվ ռասաներ ու ազգեր, զարմանալիորեն արդարացված համերաշխությամբ, ձեւավորել են Երկիրը՝ այլաբանորեն եւ առասպելաբանորեն որպես մեր «մայր»: Նողն ու Երկիրը աշխարհի բազմաթիվ առասպելներում փոխաբերություն ու խորհրդանիշ են, որ սկիզբ են առել բնիկ ժողովրդի մտածողության նախնական ձեւից: Կյանքի կամ հոգու ծագումը գտնելու որոնումներում ամեն անգամ հանգում ենք Երկրի մայրության գաղափարին: Չհեռանալով այս գաղափարից՝ մենք մտնում ենք աշխարհ:

Ինքս բանաստեղծ լինելով (պոեզիան հաճախ համարվում է սկեպտիցիզմի հոմանիշ)՝ ես թողնում եմ կասկածը, երբ գործը հասնում է մարդկության ապագայի թեմային: Մինչդեռ բազում կնճռոպ հարցերի դեպքում, որ ծառանում են մեր առաջ ես, լինելով չափազանց համառ, կորցնում եմ խիզախությունս կամ ինքնավստահությունս, երբ կարիք է լինում հոգ փանել եւ արձագանքել իրավիճակին:

Այսօր մենք այսպեղ հավաքվել ենք աշխարհի բոլոր ծայրերից՝ մասնակցելու ամենաարգասաբեր ու իմաստալից երկխոսություններից մեկին՝ ամբողջությամբ արդարացված երկխոսություն, որ նախաձեռնվել է համաձայնությունից եւ ակնկալիքներից ելնելով: Մենք՝ անտեսված էթնիկ խմբերի ու մշակույթների լայն շրջանակի ներկայացուցիչներս, պիտի ուս ուսի փանք եւ մեզ վրա պատասխանատվություն վերցնենք պաշտպանելու ու պահպանելու մեր Մայր երկիրը: Ավելի լայն իմաստով, մենք այսպեղ ենք, որպեսզի հնչեցնենք մեր պատգամը ոչ միայն մարդկանց, այլեւ Երկիր մոլորակի բոլոր զգայուն արարածների անունից՝ կենդանի թե բույս, մարդ թե գերմարդ:

Ես ուզում եմ հայտնել մեր գործընկերներին, որ պատգամը, որ ուզում ենք փոխանցել այս կյոթ սեղանի ու համաժողովի միջոցով, գուցե այնքան էլ բարձրագոչ չէ: Ննարավոր է՝ շարերը չսեն այն: Ինչեւէ, այն կթնդա այնպիսի բարոյական հզորությամբ, որ իր օրինակելիությամբ կգրավի բոլորի ուշադրությունը:

Մեզ շրջապատող աշխարհը հիմա ներծծված է հակազորալիզացիոն հռետորությամբ՝ ոչ առանց պատճառի: Գրքալիզացիայի հակառակորդներն իրենց մեծագույն փաստարկը կառուցում են այն փաստի վրա, որ ավանդույթն ու մշակութային յուրահատկությունները փեղի են փվել կապիտալիզմի գլոբալիզացված ձեւին, որպեղ գերիշխում է neo-laissez-faire փնտեսությունը: Նրա սպեղծման առաջին օրերին բնական ռեսուրսների գերշահագործման ծանր հետեւանքները, էկոլոգիական ճգնաժամը, հարստության անհավասար բաշխումը հարուստների ու աղքատների միջեւ ավելի է վատացել, համարյա հասել է անշրջելիության սահմանին: Մինչդեռ մենք չպեղք է հիասթափվենք: Այսօր մենք այսպեղ ենք,

որպեսզի աշխարհին հիշեցնենք պահի հրապարայության մասին: Նմանափայ համաժողովը ի գորու է իրագեկել այն մասին, թե ինչ է կարարվում մեր մոլորակի հեպ: Այն կօգնի մարդկանց ապահովել պայծառ, էկոլոգիապես կայուն, սոցիալապես արդար ու հոգեուր առումով ավարպուն ապագայով:

Լեի Սթրաուսը գանգարվում էր. «Այսօր մարդիկ հակված են նույն րեսքն ունենալ ու նույն գործողություններն անել: Այլ մարդկանց հեպ ուղղակի շփման դեպքում նրանց գգացմունքները, ձգքումներն ու վախերը ազդեցություն չեն թողնում միմյանց անվրանգության եւ բարեկեցության վրա: Նրանք, ուրքեր նախկինում նախապարվությունը րալիս էին նյութական առաջընթացին, ամբողջ աշխարհում սփռված մի քանի բնիկ ցեղերի ու հին ազգերի հեպ դադարում են առհասարակ այդպիսին լինել: Ավելի կամ պակաս արագությամբ նրանք ներառվել են հիմնական քաղաքակրթության մեջ»: Լեի Սթրաուսը փայլուն վկայում է մի աշխարհի մասին, որը դեկավարվում է գլոբալիզացիայի կողմից, աշխարհ, որ փլուզվեց նրա եւ մեր շուրջ, աշխարհ, որտեղ իմ եւ նրա, ժամանակակցի ու հնագույնի միջեւ սահմանները լողոված են: Նախկին աշխարհի կարգը քաղաքական, մշակութային ու րնրեսական մակարդակներում արդյունավեպ կերպով փոխարինվել է կամ անհավասարակշռության մեջ է:

Որպես բանասարեղծներ եւ բնիկ ցեղերի խոսնակներ՝ մենք այստեղ ենք, որպեսզի վկայենք քառսի ու վշրի մեջ գրնվող աշխարհի մասին: Պարմության այս փուլում ակնհայտ է, որ մենք՝ բանասարեղծներս, պիտի մշրապես մեր ձայնը բարձրացնենք ընդդեմ րգեպ անհարների կամ ագահ հասարարությունների կողմից նրա ոչնչացման: Այսպիսով, մենք չունենք այլընրրանք, միայն սա.

ՋԻՂԻ ՄԱՋԻԱ

մեր ավանդույթներն ամբողջությամբ ցույց տալ մշակութային բազմազանության աշխարհին՝ որպես մեր մշակութային ու հոգեւոր ժառանգության վերահաստատում: Այս ժառանգությունը մեզ են փոխանցել մեր նախնիները՝ խնդրելով, որ մեր ունեցածը կիսենք բոլորի հետ: Այն սպեղծում է շինության կաղապարը, որից եւ որի հետ նոր կյանք են առնում բոլոր այն մարդիկ, ովքեր հենց նոր են դուրս եկել ժամանակակից կյանքի նեղ գնդանից:

Բանաստեղծական փորձի վրա հիմնված թարմացման եւ գոյակցության այս համապետքստում մենք կոչ ենք անում, որ մեր բանաստեղծական արտահայտությունը չարհամարհվի, երբ փառաբանում ենք մարդկության պարմական գիտակցությունը՝ որպես ամբողջություն: 2007 թվականին ՄԱԿ-ի՝ բնիկ ժողովուրդների իրավունքներին վերաբերող Մանիֆեստում մեր ներկայությունն ու մշակութային բազմազանությունը օրինականացվել է թե՛ ծավալի, թե՛ բովանդակության առումով: Սա խոշոր քայլ է առաջ, թեեւ պիտի խոստովանենք, որ բնիկ ռասաները երկար ժամանակ հարստահարվել են մարդկային կամ արդյունաբերական բնույթի որոշ շարժիչ ուժերի կողմից: Շնորհիվ ավելի հավասար կարգավիճակի, որ մեզ բախտ է վիճակվել, մենք խոսում ենք բանաստեղծի կամ գրողի՝ մշակութային կամ էթնիկ առանձնահատկությունների վրա հիմնված անհավասարության, ինչպես նաեւ գրականության մեջ նրա յուրահատուկ ներդրման մասին:

Մեր ընթերցումները սրիպում են մեզ հավաքալ, որ ցանկացած խոշոր գրող, բանաստեղծ կամ նկարիչ նախեւառաջ պարկանում է իր ազգին, եւ հետո միայն ամբողջ աշխարհը կարող է ասել, որ նրանք իրենն են: Նիմա մենք վայելում ենք Ալեքսանդր Պուշկինի, Դանթեի, Ուիլյամ Շեքսպիրի, Լի Բայիի, Դու Ֆուի պայծառ փո-

ղերը, որ բոլոր ազգերի ու ռասաների հպարտությունն են, քանի որ նրանք մարմնավորում են այս պարադոքսալ ճշմարտությունը: Ենթադրվում է, որ հին արժեքային համակարգերն ու մշակութային ավանդույթներն անխուսափելիորեն մերժվում եւ նույնիսկ կործանվում են, երբ բախվում են գլոբալիզացիայի սպառնալիքին, որին բնորոշ է անմիջականությունը, արագությունն ու փեխնող-գիան: Այս ենթադրության մեջ, անշուշտ, ճշմարտության փարր կա, բայց մեղալի մյուս կողմը իմաստության ավելի շար հասիկ է պարունակում: Եվ այս իմաստությունն ասում է մեզ, որ մարդկության պարմության ընթացքում աշխարհը շար է հարստացել մշակութային, պարմական ու հավաքական փարբերություններից: Այս օրենքը սահմանել եմ՝ նկատի առնելով այն, ինչ կարարվել է հին ժամանակներից ի վեր: Մեր կուրակած իմացությունը մշակութային եւ կենսաբազմազանության մասին մեզ անգթորեն բերում է մեկ եզրահանգման. արժեքների ցանկացած խմբի կորուստը, անկախ նրանից, թե որքան լուսանցքային է մշակույթը, որից այն սերել է, վար է անդրադառնում մարդկության մնացած մասի վրա: Ես խոսում եմ արժեքների այնպիսի համակարգի մասին, որտեղ արմարավորված է հարուկ լեզու, գրի համակարգ կամ փիլիսոփայական ուղղվածություն, որից բխում են բոլոր այն իրավունքները, որ հարուկ են մարդկանց այդ խմբին:

Նավարացած եմ, որ գլոբալիզացիայի համարբարություն բնիկ մշակույթների քայքայման առաջին ազդեցությունը միօրինակությունն ու միարարրությունն է: Մարտինիկցի մեծ բանասարեղծ եւ քաղաքական գործիչ Էյմի Սեզարը (1913-2008) սարեղծեց նոր եզրույթ՝ «պարմական իրավունքներ», որպեսզի աշխարհի ուշադրությունը հրավիրի բնիկ ժողովուրդների իրավունքների վրա:

«Մեության» գաղափարը, որ նա հորինել է, մեզ զարմանալիորեն սովորեցրել է վերակենդանանալ՝ վերականգնելով մեր «պարմական իրավունքները»: Այս գաղափարն այն հիմնական տեսական հասկացություն է, որի վրա հիմնվում է աֆրիկյան եւ, անշուշտ, աշխարհի արշավը հանուն արդարության եւ հավասար կարգավիճակի: Մենք պիտի գործողություններ կատարենք՝ ի պաշտպանություն մշակութային բազմազանության: Անշուշտ, նոր դարը սկսվում է համաձայնությամբ՝ բարոյական սկզբունքով, որ կիսում են բոլոր քաղաքակիրթ հասարակությունները, այն է՝ յուրաքանչյուր էթնիկ խմբի, ազգի, ռասայի կամ կրոնի մշակութային շարունակությունը հենց ինքնամաքրման ակտ է հանուն մարդկության, որովհետեւ փարբեր արժեքային համակարգերի եւ մշակութային ավանդույթների հանդեպ պարզաճ հարգանքը կամ ըմբռնումը, ցավոք, բացակայում է:

Այսպեղ պետք է նշեմ, որ յուրաքանչյուր բնիկ բանաստեղծ իր ներսում կրում է հոգեւոր եւ մշակութային իմացություն, որը տեղեկություններ է հաղորդում նրա բանաստեղծական արտահայտչամիջոցներին: Այն մարդուն փայլա է ուժ ու ավելի սրություն է հաղորդում գրին, քան աչքին կամ ականջին: Այս սրությունն ընդգծում է համաժամանակացման բացակայությունը «քաղաքակրթության» եւ «հասարակության» միջեւ, ինչը ճակատագրական է: Այն բացահայտում է նրա ամենավաղ կողմը, այն է՝ շարունակվող աշխարհաքաղաքական ճգնաժամն ու նրա մշակութային հակասությունը: Մեր առաջ մռայլ հեռանկար է. փոքրամասնություններին բաժին է ընկել անընդմեջ ենթարկվել փորձարկումների, բախվել «նոր աշխարհի կարգի» հեղ, դառնալ հոգեւոր փարագիրներ, որոնք արհամարհվում ու անտեսվում են համաշխարհային շահերի բախման մեջ, դուրս են մնում համաշխարհա-

յին շուկայի սահմաններից, հյուժվում աղքատությունից:

Որպես եզրափակում՝ մեր փորձն այս երիտասարդ դարաշրջանում հուշում է մեզ գրնել մեր մարմինն ու հոգին, որ ներել են թորանոթ ու այնպեղ պրորում, վերափոխում ու կոպրում են: Այս պարճառով էլ վստահ են, որ մենք բոլորս հսկայական պարասխանավոթյուն ունենք մարդկոթյան առաջ ներկա ժամանակներում, ժամանակներ, որոնց հատուկ են փոփոխոթյունները, կորուստը, հիշողոթյան բացակայոթյունը, արտաքսումը, ազդեցոթյունն եւ հրաժարումը: Ողջ հոգեւոր ժառանգոթյունը, որ ստացել ենք եւ ներկայացնում ենք այսօրվա թեմայի համարեքստում, վստահեցնում է մեզ, որ ճիշտ ժամանակն է բանաստեղծական ծաղկման ալիք բարձրացնել՝ ի պաշտպանոթյուն կյանքի

ՀԱՎԵԼՎԱԾ

ՋԻԴԻ ՄԱՋԻԱՅԻ
ԵՎ ՆՐԱ ԱՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

**Հավատքի համակարգի հեռանկարը
ժամանակակից աշխարհում
Անգլերեն թարգմանչի խոսքը**

Երբ ես պատրաստվում էի անգլերեն թարգմանել Ջիդի Մաջիայի բանաստեղծությունները, բախտ ունեցա բանաստեղծի հետ ճանապարհորդել նրա հայրենի Լյանգշան Յի ինքնավար մարզում, որը գտնվում է Լեռնային արեւմտյան Սիչուանում: Մեկուսացած Նյուուսուի գյուղերից մեկում՝ Բյուբուուում եւ ժառոյու կոմսություններում ես շատ տպավորված էի Նյուուսուի Լեռնային ժողովրդի նվիրվածությունից, իրենց՝ դարերով սրբագործված սովորությունների պահպանմամբ: Կավից ու ծղոտից պատրաստված հին տների կողքին տեսնում էի նորերը. դրանք փոքր կառույցներ էին՝ խունբ-խունբ տեղակայված արոտավայրերի ու պարտեզների մեջ: Նյուուսուի կանայք, փոքր խմբերով նստած իրենց տների առջեւ, գործվածքներն ուսերին՝ ժապավեններ էին հյուսում դրանց վրա: Ես տեսա տղամարդկանց, ովքեր կրում էին ձեռագործ, բրդյա սեւ թիկնոցներ՝ բոլիվիական հնդկացիների թիկնոցների ոճով:

Յին Նյուուսուի առավել խիտ բնակեցված տարածքն է: Յի ցեղն ունի յոթ միլիոն բնակիչ, որոնցից մի քանի միլիոնը խոսում է սեփական լեզվով: Այն պատկանում է տիբեթա-բարմանյան լեզվաընտանիքին: Նրանք ապրում են բունկերներում՝ հարավարեւմտյան Չինաստանի Սիչուան, Գայժոուն եւ Յունան նահանգներում:

Նյուուսուն ունի իր սեփական դիցաբանությունն ու ժողովրդական բանահյուսությունը: Նա ունի իր բանավոր դյուցազներգությունը՝ «Գիրք Ծագմանն» ու «Ժայգ Ալուն»: Ունի նաեւ պաշտամունքի համար տոհ-

մական մեծ թռչուն, որն ինձ հիշեցնում է Տիրեթյան Գարուդային: Նյուոսուցիներն հաճախ են այդ թռչունը պատկերում արծաթի վրա: Նրանք ունեն իրենց սեփական Սուրբ Գիրքը, որով մահից հետո արծակվում են հոգիները: Բիմոն՝ ծիսակատարը, Սուրբ Գիրքը կարդալու ընթացքում թափահարում է աղոթքի գավազանը եւ աղաղակում կրակի ծխի միջից: Կրակի ծուխը նրա խունկն է: Բիմոյի աղոթքի գավազանը նման է ծուխներշնչող թռչնի: Բիմոն Սուրբ Գիրքն ընթերցելիս նստում է ոչ թե տաճարում, այլ՝ դրսում փռված խսիրի վրա: Սուրբ Գիրքը գրված է պատկերագրային ձեռագրով, որը նման չէ չինական գրերի համակարգին:

Եթե ցանկացած պահի լինես Նյուոսուի գյուղերից մեկում, անշուշտ, կտեսնես Բիմոյին, ով կրում է սեւ փետրավոր՝ թունավոր սնկածեւ գլխարկ: Երբ Բիմոն ծիսակատարություն չի անում ապաքինման կամ թաղման համար, ապա նա հեռանում է գյուղի ծայրամասում գտնվող հանգիստ վայրը: Երբեք չես կարող գուշակել, թե որտեղ կարող ես հանկարծակիորեն հանդիպել Բիմոյին: Նրա կողքին հաճախ կանգնած է լինում դպիրը, ով սպասարկում է կրակը: Սուրբ Գիրքը գրված է պապիրուսանման նյութի կամ ոչխարի բարակ կաշվի վրա: Հանդիպում ենք նաեւ քահանայի մի ուրիշ կերպարի՝ սանիին, ով կոչվում է նաեւ շաման: Նա հարվածում է մեջքից կախված թմբուկին եւ, ժամերով նստած, երգում խոր զնայլանքի մեջ: Երբեմն էլ խճճում է իր երկար մազերը:

Նյուոսուի մարդիկ չեն ընդունում դրսից մուտք գործած կրոնը: Նրանց հավատքի համակարգն ունի յուրահատուկ բարդություն: Այն իր մեջ ներառում է հնագույն ժամանակներից հասած ծիսակատարություն, Սուրբ նախնիների մասին դյուցազներգություններ եւ

բնության հոգիների մասին պատմություններ: Նրանց հավատալիքներից զգուն ես նրանց կախվածությունը բնական միջավայրից:

Պոետ Ջիդի Մաջիան Նյուտոնի արիստոկրատական ընտանիքից է: 1949 թվականին նրա հայրը Նյուտոնի կենտրոնի՝ Բյուրուո կոմսության դատական համակարգի առաջին դեմքերից էր: Ջիդի Մաջիան պոետի կոչման էր արժանացել վաղ հասակում, երբ Պուշկինի ստեղծագործության չինական տարբերակը նրա ձեռքն ընկավ: Նա արդեն վաղուց որոշել էր իր կյանքի ուղին՝ Նյուտոնի ինքնությունն ու աշխարհայացքը մարմնավորել պոեզիայով:

Տասնյոթ տարեկանում Ջիդի Մաջիան ընդունվեց Չենգոուի հարավարևմտյան ազգությունների քոլեջ: Այս տարիների ընթացքում էլ նրա տոչոր միտքը ներծծվում էր Նյուտոնի դյուցազներգությամբ ու ժողովրդական բանահյուսությամբ: Նա ընթերցում էր նաեւ չինական գրականության մեծ ստեղծագործությունները՝ Քյու Յանի՝ առասպելներով հարուստ հնագույն պոեզիայից մինչեւ քսաներորդ դարի՝ տեղական բարբառով ստեղծագործող արձակագիրների գործեր: Բանաստեղծի ուշադրության կենտրոնում էին նաեւ համաշխարհային գրականության այնպիսի դեմքեր՝ որպիսիք են Միխայիլ Շոլոխովը, Ֆեոդոր Ղոստոեւսկին:

Քոլեջն ավարտելուց հետո՝ Ջիդի Մաջիան վերադառնում է հայրենիք: Նրա բանաստեղծությունները շուտով գրավում են ամբողջ նահանգի ուշադրությունը՝ տպագրվելով Սիչուանի «Աստղ» հանդեսում: Երկար ժամանակ պոետը վարձատրվում էր Սիչուանի գրողների միության կողմից, եւ նրա դիրքը գրողների միությունում մշտապես աճում էր՝ մինչեւ կազմակերպության քարտուղար: 1986 թվականին նա բարձրա-

ցավ ազգային բեմահարթակ՝ արժանանալով ազգային պոեզիայի մրցանակին, եւ դարձավ տարեց, հարգարժան պոետ Քինգի հովանավորյալը: Նրա ուշադրության կենտրոնում էին համաշխարհային գրականության այնպիսի դասականներ, որպիսիք են՝ Մարտին Պասը, Վալեջո Սուլ Մինչոն, Պաբլո Ներուդան, Գարսիա Լորկան, Յարոսլավ Սեյֆերտը, Վիսլավա Շիմբորսկայան, Լեոպոլ Սեդար Սենգորը:

Ջիդի Մաջիան իր կոչմանը՝ բանաստեղծություն գրելուն հավատարիմ, աշխատում էր առանց որևէ խրախուսանքի: Լինելով գրողների միության անդամ, նա հնարավորություն ունեցավ մասնակցել միջազգային գրական համաժողովների: ԱՄՆ երիտասարդ առաջնորդների միջազգային կոնգրեսի ծրագրի շրջանակներում Մաջիան մեկ ամսով հրավիրվեց ԱՄՆ՝ ներկա գտնվելու կառավարական որոշ գործընթացների ուսումնասիրմանը:

2007-2009 թթ. Ջ. Մաջիան նախաձեռնեց Ցինհայի միջազգային պոեզիայի փառատոնը, որն արձանագրեց մեծ հաջողություններ:

Մաջիան երբեք չդադարեց լինել այն, ինչ՝ է. նա մեծ անհատականություն է, ով հայտնվեց հարավարեւմտյան Չինաստանի փոքրաթիվ տեղաբնիկների մեջ ու կամուրջ հաստատեց իր՝ մարդկանց բարոյաբնույթի ու արտաքին աշխարհի իրականության միջև: Պոետի համար իր ինքնությունը՝ որպես Նյուուոուի բնակիչ, որպես չինացի եւ որպես աշխարհաքաղաքացի, դրսեւորելու ծրագիրը գտնվում է իրարամերժ ճանապարհի վրա:

Նյուուոուն հպարտ ժողովուրդ է, ում անցյալն ընկած է Սինիթիքի մշակույթի սահմաններում: Երկար ժամանակ լինելով Սինիթիքի մշակույթում՝ նյուուուցիները չձուլվեցին, այլ պահպանեցին չինացիություն բնորո-

շող յուրահատուկ տարրը:

Հան եւ Նյուոսու մշակույթների փոխազդեցությունների շնորհիվ նրանք ունեցան միասնական երաժշտություն, ժողովրդական արվեստ, առասպելաբանություն:

Չինարեն ստեղծագործող, Նյուոսուի պոետ Ջիդի Մաջիան ինձ հիշեցնում է իռլանդական գրողի, ով հայտնվել է անգլիական գրականության մեջ 19-րդ դարի վերջին եւ 20-րդ դարի սկզբին: Իռլանդական պոետներն ու գրողները գրական անգլերենը դարձրին կենսունակ: Իրենց սովորույթներին հավատարիմ՝ գրականությանը պերճախոսության շուք հաղորդեցին Բեռնարդ Շոուն, Օսկար Ուայլդը, Ջեյմս Ջոյսը, Սամուել Բեքետը:

ԱՄՆ-ից նույնպես կան էթնիկական խմբերի օրինակներ, ովքեր իրենց պատմական դիրքով ներազդեցին գրական արտահայտչականության վրա: Օրինակ, սեւամորթ ամերիկյան գրողներ Լենգսթոն Յուզը եւ Ռալֆ Էլիսոնը, ինչպես նաեւ՝ հրեական համայնքից ներգաղթած՝ Իսահակ Սինգերը եւ Սոլ Բելլոուն: Բոլորովին վերջերս լսելի դարձան ամերիկացի գրող Շերման Ալեքսի եւ էթնիկ չինացի, ներգաղթյալ՝ Լի-Յանգ Լիի հզոր ձայները:

Անակնկալ չէր իմանալ, որ Ջիդի Մաջիան սերտ կապի մեջ է Ամերիկայի՝ Հարլեմի վերածննդի դեմքերի հետ: Միայն հզոր հոգի ունեցող բանաստեղծը կարող է հաջողության հասնել Լենգսթոն Յուզի նախագծում՝ ժամանակակից մշակութային չափանիշներով վերակենդանացնել ժողովրդի ինքնությունը: Հարլեմի վերածննդի դեմքերի ձայները աստիճանաբար են լսվել եւ ընդունվել մշակութային գերիշխող հոսքերի կողմից: Այսպիսին է նաեւ Ջիդի Մաջիայի առաքելությունը՝ որպես պոետի: Նրա կապվածությունը Հարլեմի

դեմքերի հետ կրում է նաև խորհրդանշական բնույթ՝ հիմնված սեւամորթության երեւույթի վրա: Նյուտոնի բազմամարդ Յի ցեղատեսակի ներկայացուցիչները իրենց լեզվով կոչվում են «սեւ մարդիկ»: Նրանց սուրբ մարդիկ կրում են սեւ գլխարկներ եւ թիկնոցներ: Այդ սեւ ֆոնի վրա ընդգծվում են կարմիր եւ դեղին դեկորատիվ նախշերը: Մի բանաստեղծության մեջ Ջիդի Մաջիան ասում է.

«Ես բանաստեղծություններ եմ գրում, որովհետև կարծում եմ, որ մեր ինքնաճանաչողական ու խորհող ցեղը արտաքնապես ցույց է տրվում մելամաղձոտ գույներով: Երկար ժամանակ այս գույնը խորը թաքցված էր մեր հոգիներում»:

Սեւ գույնը զգացմունքային մթնոլորտի խորհրդանիշ է, որը ցույց է տալիս տառապանքի ու մահվան առկայությունը, այն նաեւ հոգեւոր գիտելիքների ու խորության գույնն է:

Պատմության ընթացքում Նյուտոնի եւ Հան ու Տիբեթյան հարեւանների միջեւ եղել են ընդհարումներ, որոնք հաճախ, բարեբախտաբար, լուծվել են խաղաղ ճանապարհով: Նյուտոնականների մոտ վերջին ժամանակներս դիտվում են ազգային սովորություններից հեռանալու միտումներ, որոնք, անշուշտ, արդիականցման կողմնակի բարդությունների ազդեցություններ են: Սա Նյուտոնի տխրության բեռի մի մասն է՝ շրջապատի հետ ներդաշնակության կորստի, որ հիմնականում զգացվում է ավանդական հավատքի ու արժանիքների կապվածության պատճառով:

Ջիդի Մաջիան ընդունում է, որ տառապանքը մարդկային կենսապայմանների մաս է կազմում. այն ընդգծված է մելամաղձոտ գույնով, որում, սակայն, հակադրություններով հայտնվում է ստեղծարար ինքնաար-

տահայտման հույսով լեցուն պատկեր: ճգնաժամում գտնվող ժամանակակից աշխարհի մասին իր բանաստեղծություններում նա դատապարտում է բռնությունը, բայց նաև՝ չի ձգտում իրար կապել մեղքն ու հատուցումը: Տառապանքների հանդեպ գրողի վերաբերմունքը կարելի է տեսնել Չոնգփինգի ժողովրդին նվիրված նրա գովքում.

...հզոր քաղաքն այս

Ինչպես իր բարի մեծահոգի մարդիկ

Միշտ նայում է դեպի պայծառ ապագա

Երբեք չի ձգտում վրիժառության

Այս քաղաքը ռեֆլեկտիվ վերաբերմունք ունի պատերազմի հանդեպ.

Ու փափազը խաղաղության

Ոչ այլ ինչ է քան այսօրվա Չինաստանի

Պատասխանը աշխարհին...

(ԵՍ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒՄ ԵՄ ՈՐ ՍԻՐՈՒՄ ԵՄ

ԱՅՍ ՔԱՂԱՔԸ)

Պոստմոդեռն այս համատեքստում զարմանալի չէ, որ աշխարհահռչակ բանաստեղծը հայտնվել է մեկուսացված՝ հարավարեւմտյան լեռնային Չինաստանի փոքրամասնությունից: Ի վերջո, ամեն արտառոց բան արդեն տեղի է ունեցել 20-րդ դարի իրականության մեջ: Պատմությունը ցույց է տվել, որ քաղաքակրթությունը ստեղծում է գաղափարների մի համակարգ, եւ որոշ հիմնական կատեգորիաներ ազդարարում որպես ճշմարտության չափանիշներ՝ Աստված, Բուդդա, Դաո, իդեալների թագավորություն, գոյության հող, նյութական ուժ: Սրանք այնպիսի գաղափարներ են, որոնք հակված են իրար ժխտելու կամ մեկը մյուսին ոչնչացնելու: Ի տարբերություն այսպիսի միասնական գաղափարների համակարգի, տեղաբնիկների մշակույթն

ունի դեռ կենդանի առասպելներ, որոնք նույնիսկ զարգացման հեռանկար ունեն: Տեղի մշակույթն ունի զգացմունքային կապվածություն առ բնությունը: Նրանք ուշադիր են բնական շրջապատի փոփոխությունների հանդեպ:

Դժբախտաբար, հիմնական գաղափարները, որոնք արժեքավոր են քաղաքակրթության համար, հեռու են բնությունից: Երբ վտանգն ու անհեթեթություններն ազդում են քաղաքակիրթ մարդկանց վրա, ճգնաժամը ճգնաժամի հետեւից է գալիս, նրանք մտածում են, որ ժամանակն է փոխելու իրենց գաղափարների համակարգը: Բայց վերափոխելը ևս մի այլ անհեթեթություն է, որն ընդամենը երկարաձգում է Երկիր մոլորակի՝ կյանքին ուղղված հարցերի շարանը: Տեղաբնիկների հավատքի համակարգը չի ստիպում անհանգստանալ՝ ինչ-որ բան փոխելու համար: Նրանց անկեղծ հավատքի կառույցը ներառում է մի չափաբաժին թերահավատություն: Նրանք հարգանքով ու երախտագիտությամբ են վերաբերվում բնությանը: Նրանք կարող են ընդունել իրենց իսկ հավատալիքները՝ առանց վստահության: Երբ ես ընթերցում եմ Ջիդի Մաջիայի բանաստեղծությունները, տեսնում եմ տեղաբնիկների հավատքի համակարգի հեռանկարը ժամանակակից աշխարհում:

Երբ նույնիսկ տեղաբնիկները անտուն մնան, նրանք չեն հրաժարվի իրենց մտադրությունից, քանի որ ողջ սերնդի կյանքի շարունակությունն արժեքավոր է նրանց համար: Այս թեման Ջ. Մաջիայի բանաստեղծություններում դիտվում է տարբեր տեսանկյուններից: «Արև» բանաստեղծության մեջ նա գրում է.

*Արևին նայելով՝ նա միշտ ինձ ստիպում է
Կարոտել իմ կյանքից առաջ գտնվող*

*մարդկանց
Ովքեր մի ժամանակ կարողացել են զգալ
ջերմությունն այս
Ու այլևս չկան այս աշխարհում
Երբ նույնիսկ հատուկ ավանդական սովորույթները
դադարում են գոյել, այդ ժառանգվող արժեքներին փո-
խարինելու են գալիս առասպելական նախնիները:
Այսպիսով՝ Ջ. Մաջիան գրում է.
Ժամանակն ունի ճառագայթներ լուսավորելու
անհետացող գետը
Ինչպես հեծյալների խումբը կմոտենա
երազանքի եզրին
Թամբերի արծաթափայլ պայծառությունը
անհետանում է
Բառաշարի մեջ, այնժամ ես տեսնում եմ նրանց
Մեծերին ու հմաստուններին մենք չենք
արդարացնում մոռացության համար
Իրականում նրանք այս երկրի ճշմարտությունն ու
արժանապատվությունն են

Ես կրկին մտածում եմ չապրել հիշելով
կորուստները
Պարզապես մարդ լինելով ես կանչված եմ
Թեթևացնել անցած գեղեցիկ բաները
(ՇԻԿՆԱԾ ԱԾՈՒԽ ԲՈՒՄԱՐԻՈՒՄ)*

Սա առողջ արձագանք է մշակույթը կորցնելու մտա-
վախության հանդեպ: Կորստի մոխրից պոետը, առն-
վազն, հստակ կանխատեսումային պահերով կարող է
փրկել մշակույթը՝ լուսավորելով իր հետմորդների ճա-
նապարհը:

Դենիս ՄԱՅՆ

Պոեզիան՝ Չինաստանի մշակութային վերածննդի գործիք եւ վկա

Մարդիկ, հող ու մոխրի եւ ամեն ձեւի մարդիկ, գործառքի ու ժամանցի մարդիկ, մերձսահմանային եւ այլուստեք մարդիկ, այս բոլոր վայրերի հիշողության մեջ, կիրճերի ու հովիտների, նաեւ մարդիկ՝ աշխարհի ամենաբարձր զառիվայրների վրա՝ մեր ասիերի պայմանաժամին, նշան ու սերմ հոտոտողների՞րդ, խոստովանահայրեր՞րդ Արեւմտյան քամիների, հետքերի ու սեզոնների հետեւորդների, ճամբարներ ամբառնողների արշալույսի սյուքերի մեջ, օ՞, երկրակեղեւի վրա ջրակետեր որոնողների, օ՞, այլուր հեռանալու համար պատրվակ փնտրող ու գտնողների, դուք չեք շահարկում առավել ուժեղ աղ, երբ առավոտյան, աշխարհի ծուխերից բարձրորեն կախված մեռյալ ջրերի եւ արքայությունների նախանշանների մեջ, արքայի թմբուկներն արթնացնում են սահմաններում հավերժությունը, որն հորանջում է ավազների վրա՞: Սեն-ժոն Պերս. Անաբասիս

18-րդ դարի հին ֆրանսիական դարձվածքը, որն իրականում վշտի փոխաբերություն է, ասում է, որ մարդը կարող է «քարերի պես թշվառ» լինել: Ջիդի Սաջիայի ստեղծագործություններն ուսումնասիրելով՝ ընթերցողը կկասկածի, որ քարերն իսկապես դժբախտ են: Սա ճիշտ է, որովհետեւ այս չինացի բանաստեղծի ու Յի ժողովրդից սերած կառավարական բարձրագույն պաշտոնյայի հեղինակած էսսեներն ու ելույթները ենթադրում են առողջ հարաբերություններ մարդու եւ բնության միջեւ: Այնուամենայնիվ, իրականում այս համերաշխությունը ձախողված է, հատկապես արեւ-

¹ Սեն-ժոն Պերս, Գովեստներ: Անաբասիս, Ֆրանս. քարգմ.՝ Աննա Հակոբյան, Ե., ԱԽՄ, 1995, էջ 63:

մուտքում, եւ այն պետք է վերականգնվի, որովհետեւ սարսափելի վնասներ է կրել դարեր տեւած միակողմանի զարգացման հետեւանքով, երբ մարդն իրեն հայտարարել է իր բնակեցրած Երկիր մոլորակի տեր ու տիրակալ: Արդյունքը օտարացած մարդկությունն է, որ կուրացել է եւ չի տեսնում մեր մոլորակի գեղեցկությունն ու իր բոլոր արարածների միջեւ անհրաժեշտ հավասարակշռությունը:

Կարելի է կարծել՝ փիլիսոփա եւ գրաքննադատ Չաստոն Բաչելարը մոտիկից ճանաչում էր Յի ցեղի աշխարհը, որը զարգացել է Հին աշխարհի ավագների, ալքիմիկոսների կամ արեւմտյան Սիչուանի ցեղի կախարդների նկարագրած չորս տարրերի շուրջ, երբ գրում էր սա. «Երագելը չորս կողմ ունի, չորս կետ, որտեղից սավառնում է դեպի անսահման տարածություն: Իսկական բանաստեղծի գաղտնիքը բացահայտելու համար մի բառը բավական է. «Ասա ինձ՝ որն է քո ուրվականը: Թզուկն է, սալամանդրը, ջրահարսը, թե գեղեցկուհին»:

Ջիդի Մաջիան անկասկած չորս տարրերի բանաստեղծ է. նա մեծացել է Դալիանգզանի սարերում՝ Սիչուանի հարավ-արեւմուտքում, Նյուոսում՝ Յի ազգային փոքրամասնության մի ճյուղում: Նա ճանաչում է այս բնիկ մշակույթը, որտեղ մարդիկ պահպանել են հարգանքը բնության հանդեպ, հատկապես արեւմուտքցիների համեմատ, որոնց մտածողությունը ձեւավորվել է Լուսավորության ազդեցության ներքո: Յի ցեղախումբը չի կիսում էնցիկլոպեդիստների տեսակետը, որոնք փառաբանում են բանականության հաղթանակը եւ այսպես կոչված կախարդանքի անհետացումը:

Անկասկած, այս աշխարհիկ աստվածուհին՝ Բանականությունը, սխալվում է, երբ մարդ արարածներին

ընդունում է ոչ միայն որպես բնական աշխարհի բնակիչներ, շատ ուրիշների նման արարածներ, այլ նվաճողներ, որոնք իրավունք ունեն հնազանդեցնել գազաններին, արհամարհել ժայռերը ու ոչնչացնել անտառները: Երբ Ջիդի Մաջիան իր պոեզիայում ու ելուքներում խոսում է երկրի, իր մանկության վեհապանծ բնապատկերների, անտեսանելի ուժերի կողմից բնակեցված ամայի վայրերի անկախության հանդեպ իր սիրո մասին, մտածում ես միայն զբոսաշրջիկ, թափառաշրջիկ, տարագիր Անտոնեն Արտոյի մասին, որը գրել է հյուսիս-արեւմտյան Մեքսիկայի մեկուսի սարերի մասին.

Գուցե ես էլ ծնվել եմ տանջված ու ձեւափոխված մարմնով, ինչպես հսկայական սարը. բայց այդ մարմինը մեկինն էր, ուն գաղափարները գուցե օգտակար կլինեն. սարի վրա մտածեցի, որ գուցե օգտակար կլինի, եթե հաշվեն: Ստվեր չկար, բայց ես հաշվեցի այն, երբ զգացի, որ ստվերը թեքվում է, կախվում ինչ-որ բանի վրա. հաճախ պատահում էր, որ այս ստվերներն իրար միացնելով՝ ես հասնում էի տարօրինակ ընտանիքների մոտ:

Ջիդի Մաջիայի ստեղծագործությունները նաեւ բացահայտում են հասարակական խնդիրների շուրջ նրա մեծ մտահոգությունը: Նա անհանգստանում է ազգային փոքրամասնությունների ինքնության կորստով զլորալիզացված աշխարհում, որը ձգտում է վերացնել տարբերությունները՝ առաջարկելով միայն մեկ հիմնական ձեւաչափ, այն է՝ նոր-ազատական արդիականությունը: Նա մտահոգվում է բազմազանության բոլոր ձեւերի քայքայումով՝ կենսաբանական, լեզվաբանա-

կան, մշակութային, ռասայական, կրոնական թե փիլիսոփայական: Այս իմաստով, Չինաստանն այսօր կանգնած է հսկայական մարտահրավերների առաջ: Հեղինակը կրկին ու վերստին նշում է այն դժվարությունները, որոնց երկիրը կբախվի համաշխարհային թատերաբեմում հայտնվելու (թե՛ տեղական, թե՛ միջազգային), այնտեղ մուտք գործելու անակնկալ գործընթացում: Լատ Ցզիի հայրենիքն այսպիսով հաղթահարել է գրեթե անհաղթահարելի խոչընդոտները: Այն պիտի լուծի այնպիսի փշոտ հիմնախնդիրներ, ինչպիսիք են շրջակա միջավայրի քայքայումը եւ ինքնության խնդիրները: Դրանք առկա են այս աղքատացած տարածաշրջանում՝ Ցինհայում, նախկին Անդո նահանգում, որը Տիբեթի հետ կիսում է Չինաստանի արեւմտյան կեսը զբաղեցնող բարձրավանդակը, եւ որտեղ Ջիդի Մաջիան աշխատում է՝ որպես մշակութային կազմակերպիչ: Ինչու՞ հեռավոր տարածքները, մյուսների նման, չեն կարող երազել հարմարավետության մասին: Ինչպես հեղինակը մատնանշում է, 21-րդ դարում Չինաստանը կկանգնի խոշոր մարտահրավերի առաջ. պահպանել նուրբ հավասարակշռությունը այն դեպքում, երբ ավանդույթը պարուն է արդիականության ցատկապարանի վրա:

Չինաստանի մշակութային միջավայրի, պոետիկայի, չափազանցության, աշխարհագրության, էկոլոգիայի, ռեսուրսների ու քաղաքականության վրա ազդող վերջին փոփոխությունների մասին մտքերի այս խճանկարում Ջիդի Մաջիան ուսումնասիրում է գրականության դերն ու առասպելների կարեւորությունը ժամանակակից աշխարհի քառսում: Նա հարցնում է զարգացման ներկայիս մոդելների շարժառիթների մասին, որոնք մոլեգնում են հողմապտույտում, եւ նպատակ ունի ներկայացնել նրա վտանգները: Նա ընթերցողին

տանում է տիեզերական ուսմանասիրությունների իր աշխարհը, գրքերի հորձանուտ, նրա հետ կիսում իր գրական նախապատվությունները: Նա երախտագիտությամբ ու կարոտաբաղձությամբ է խոսում պոեզիային իր նվիրման, մեծ ռուս վարպետների չափածոյի եւ արձակի հետ առաջին շփման մասին: Հիանում է Լեոպարդիով եւ գրական դեմքերով, որոնց օգնությամբ մանդարին լեզուն փայլեց իր ողջ շուքով: Նա միշտ մտերմիկ երանգով նկարագրում է այսպես կոչված սեւամորթների գրականության եւ լատինամերիկյան մոզական ռեալիզմի իր բացահայտումները, գովերգում է այս գրական դպրոցների առաջնորդներին եւ խոսում է նրանց ու իր ոճի ընդհանրությունների մասին; Նա, անշուշտ, համաձայն է այն գրողների հետ, որոնք փառաբանում են արվեստի քաղաքակրթական դերն ու նրա արժեքը՝ որպես ինքնության գործիք: Նա ընդգծում է պոեզիայի, ծեսերի ու հեքիաթասացության կարեւորությունը մարդկության գեղագիտական կրթության մեջ:

Ջիդի Մաջիան խաղաղասիրական ուսմունքի հետեւորդ է, ինչն այնքան բարդ է պահպանել մի աշխարհում, որը կեղեքվում է ատելությունից, պատերազմներից ու բախումներից: Նա դատապարտում է բռնությունը, շահագործումը, անարդարությունը, ճնշումները, ռասիզմը, ազահությունը, շահույթի չափազանց մեծ գայթակղությունը եւ աճող անմարդկայնությունը: Նա դատապարտում է խորհրդածության, ոգեկոչման եւ ներքին կյանքի պակասը, որ մեր օրերում սպառնում է մարդկությանը: Նա իր ձեւով է ամփոփում Արտոյի կարծիքը. «Մարդն ավելի երջանիկ է, երբ պատկանում է անսահմանությանը, քան իրեն»:

Իր ելույթների միջոցով Ջիդի Մաջիան մեզ ներկայացնում է գերակա ավանդույթներով ապրող էթնիկ

խումբը: Նրա ստեղծագործությունները սիրո հռչակագիր են առ այն վայրը, որը նվաճել է հայրենիք անունը: Սրբության գաղափարը, Յի ցեղի ջուլհակուհիների օգտագործած իլիկի հանգույն, դանդաղ ետ է պտտում թելը նրա բանաստեղծությունների ու ելույթների միջոցով: Տեղի հողը, որ ներծծված է հոգեպաշտական հավատալիքներով, սրբանում է, որովհետև ճակատագիրն այն ընտրել է որպես նրա ծննդավայր: Այս վայրը՝ Յինհայ նահանգը, տիրեթյան բուրդիզմով տոգորված հարուստ մշակույթի շնորհիվ նաև պաշտամունքի առարկա է Ջիդի Մաջիայի համար: Բանաստեղծը գովերգում է տարածաշրջանը իր մոգական ամայի տարածությունների համար, որոնք մեկուսացման շնորհիվ հնարավոր է եղել մասամբ պահպանել:

Այս տեքստերը կարդալիս կարելի է, օգտագործելով Արտոյի հնարած արտահայտությունը, հեշտությամբ պատկերացնել «երկիր, որտեղ եռում են անդրաշխարհի աշխույժ ուժերը, որտեղ թռչուններով լի օդը թրթռում է ավելի մեծ բարձրության վրա, քան այլուր»: Սա կորած դրախտավայրն է, որ Լե Կլեզին հիշատակում է Արտոյի մասին խոսելիս, որը, ուղեւորվելով դեպի Չիհուահուա մեկուսի լեռնաշղթա, ասել է, որ «հասկացել է մի բան, որ մինչ այդ հասու չի եղել (իրեն)»: Սակայն Ջիդի Մաջիան երբեք տպավորություն չի թողնում, որ դժգոհ է հնագույն ցեղում ծնված լինելու համար: Չակաակը, նա սնունդ է առել հենց այն մշակույթից, որին պատկանում է: Դրան թիկունք դարձնելու փոխարեն նա, որպես թե՛ ավանդական, թե՛ ժամանակակից մարդ, շատ հստակ բարձրացնում է բնիկներին հատուկ տեսակետներ, ինչպես նկարագրում է Լե Կլեզին, երբ խոսում է «նոր երկրի երազանքի մասին, որտեղ ամեն ինչ հնարավոր է, որտեղ ամեն ինչ եւ՛ շատ

հին է, եւ՝ շատ նոր: Կորուսյալ դրախտի երազանքը, որտեղ աստղերի գիտությունը եւ աստվածների մոգությունը միաձուլվում են: Երազանքներ՝ քաղաքակրթության ու իմացության ակունքներին վերադառնալու մասին»: Սա է Յի ժողովրդի ներկայացուցչի ցանկությունը, որն անվերապահ սիրում է Մայր բնությունը:

Չնարավոր չէ խոսել Ջիդի Մաջիայի մարդասիրության, նրա զգայունության եւ գրականության նպատակներին նրա աներեր նվիրման մասին՝ առանց հիշատակելու նրա ելույթները մանդարինից անգլերեն թարգմանող Յուանգ Ջաո Ջենգին: Կենտրոնական Չինաստանում՝ Յուբեյում ծնվելով՝ բարձրագույն դպրոցն ավարտելուց հետո նրան, ինչպես իր սերնդի հազարավոր գործազուրկ երիտասարդների, ուղարկում են գյուղ՝ հեղափոխական գյուղացիների մոտ կրթություն ստանալու: Յենգ այս ժամանակ էլ նա սկսում է անգլերեն սովորել որոշ կալանավորների օգնությամբ: Այս յուրահատուկ ուսումը նշանավորեց գրականության, փիլիսոփայության, պատմության ու թարգմանության հանդեպ մեծ սիրո սկիզբը:

Մշակութային հեղափոխությունից հետո (1966-1976 թթ.) նա սովորել է Շանհայի Օտար լեզուների ինստիտուտում՝ երկրի լավագույն լեզվական դպրոցներից մեկում: 2008 թվականից թարգմանություն է դասավանդում Ցինհայի բարձրագույն ուսումնասիրությունների ինստիտուտում, որը Շինհինգում է՝ նահանգի մայրաքաղաքում: Յրապուրիչ լեզվով, դասական ոճով, որտեղ ցանկացած խորաթափանց ընթերցող կնկատի հարուստ բառապաշարը, նա փոխանցում է Ջիդի Մաջիայի՝ գիտության եւ ուսման հանդեպ բուռն սերը: Նա ներկայացնում է Ջիդիի խանդավառությունը այն հոգեւոր ջանքերի նկատմամբ, որոնք, ինչպես Ար-

տոն էր ասում, «կախարդում են մեզ, որովհետեւ մեր մեջ արթնացնում են ատավիստական պատկերերի փայլուն խումբ, որոնք ծնվել են մարդկության առաջին դարերում»:

Ֆրանսուա ՌՈՅ
Գուադալաջարա, Մեքսիկա

Բանաստեղծ եւ մշակութային գործիչ

Ջիդի Մաջիայի գործերի հիմքում նրա ժառանգության ու բանավոր ավանդույթների հյուսվածքն է, որ սերնդեսերունդ փոխանցվել է իր հայրենի Յի ժողովրդի Նյուուսու տոհմի կողմից: Այն ներկայացնում է անցած-գնացած ժամանակների պատկերը, բարելավման ու ինքնակրթության տենչը, բայց երբեք չի մոռանում իր ժառանգությունը, արմատներն ու մշակույթը:

Նրա աշխատանքները պատկերում են մի մարդու կերպար, որն առաջնորդվում է բնածին ինացության եւ իմաստության հանդեպ սիրով, չնայած Մաջիայի միջազգային կարգավիճակին ու հանրաճանաչությանը: Նա մարդ է, ով երբեք չի հեռանում իր ավանդույթներից, միեւնույն ժամանակ պարզ ու համեստ է՝ չնայած այն փաստին, որ շատերի համար կուռք է: Նրա գործերն արտացոլում են այն մարդկանց փորձը, ովքեր իրենից առաջ փոխել են աշխարհն ու բացել մարդկանց աչքերը:

Ինչպես աֆրիկյան համատեքստը, այնպես էլ Մաջիի գործերն այն ամենի մասին են, ինչը յուրահատուկ է իր չինական ժառանգության համար: Նրանք ստեղծում են պատկանելության, կիսվելու, սեփականության, մարդկանց հանդեպ վստահության համատեքստ, մարդկանց, որոնք, ինչպես նաեւ մենք, կրթվել են արեւմտյան ազդեցություններով, բայց կարողացել են օգտագործել դրանք իրենց օգտին:

Մաջիան ծնվել է 1961 թվականին, Դալիանգզանում՝ Սիչուան նահանգում եւ չնայած բարդ հանգամանքներին, մեծացել ու ստեղծել է շարժում, որը բարելավում է մարդկանց կենսապայմանները մշակույթի ու ժա-

ռանգության միջոցով: Նա կուռք ու մշակութային հայր է ոչ միայն իր, այլև աֆրիկյան ժողովրդի համար: Ինչպես Մաջիան, մենք՝ աֆրիկացիներս, ստեղծել ենք ժառանգություն, որը հատուկ է աֆրիկյան ժողովրդին, մեր ժողովրդին, բայց եւ նախատեսված է աշխարհի ու նրա ժողովուրդների կրթության համար:

Մաջիան բացահայտ խոստովանում է իր սերը Աֆրիկայի, նրա գրական տեխնիկայի ու ոճերի հանդեպ, ինչն էլ նրան մեծ սիրով է լցրել աֆրիկյան մշակույթների ու նրա ժողովրդի նկատմամբ: Իր գործերի միջոցով Մաջիան ուսումնասիրում է ապագաղութացված Աֆրիկայի վերելքը 1960-ականների վերջին, երբ աֆրիկյան գրականությունը բավական մեծ զարգացում ապրեց եւ այդպիսով նպաստեց աշխույժ մշակութային ու բանաստեղծական ապագայի ստեղծմանը:

Մաջիան հավատացած է, որ այս զարգացումը նաեւ հանգեցրեց ներհայեցողության, մեր՝ աֆրիկացիներիս ինքնության ճշմարիտ բացահայտման, ինչպես շատ ազգերի հետ է պատահում ազատագրումից հետո: Այս բեղմնավոր գրողը, բանաստեղծը, պատմաբանն ու առաջնորդը վառ օրինակ է նրա, թե ինչի կարելի է հասնել, երբ հաղթահարում ես պայքարն ու հակամարտությունը եւ այն վերածում համաձայնության ու խաղաղության:

Իր գործերի միջոցով Մաջիան խոսում է այն մասին, որ աֆրիկացիներին, ինչպես նաեւ իր հայրենի Չինաստանի ժողովրդին, հատուկ է զարգանալ ու բարգավաճել եւ հաղթահարել այն, ինչ անազնիվ խաբեբաները, ծպտված հաղթողի կերպարի մեջ, հրամցնում էին հանուն իրենց սեփական ազախության: Հաղթահարելու, զարգանալու եւ պայծառ ապագա ստեղծելու ցանկությունն ակնհայտ է նրա գործերում, բայց եւ կյանքի

դաս է աշխարհի բոլոր ժողովուրդների համար:

Մաջիան գուցե խոսում է այլ լեզվով, բայց ինչ էլ որ ասի, նրա խոսքը պայքարի առհավատչյան է, որ բոլորս զգացել ենք, ենթարկվել ու հաղթահարել: Նա իսկապես պայքարող հերոս է, մարդ, որ մարտնչել է հանուն նրանց կյանքի բարելավման, ովքեր հուզվել են իր գործերից, առաջնորդվել իր մտքերով ու ներշնչվել իր կրքով:

Այս ելույթները հասարակությանը տալիս են խիստ առաջադեմ վերլուծություն ու գաղափար, ստեղծում հասարակական համախմբվածություն, որն ուժ է ստանում հասարակական հիշողության նրա զգացողությունից ու բնածին իմացական համակարգերից: Ինձ ներշնչում է նրա յուրահատկությունը եւ անկախ մտածողությունը հիմնախնդիրների եւ տեսակետերի քննարկման հարցում: Այդ եւ այլ պատճառներով Մկիվայի մարդասիրական հիմնադրամը որոշում կայացրեց Ջիդի Մաջիային հայտարարել ժողովուրդների մշակույթի 2014 թվականի պաշտպան, այդպիսով նա դարձավ Մկիվայի մարդասիրական մրցանակի դափնեկիր առաջին չինացին: Ինձ համար Ջիդի Մաջիան ոչ միայն չինացի ժողովրդի հերոսն է, այլեւ լավ փիլիսոփայական հայացքների տեր մարդ եւ աշխարհի ժողովուրդների առաջնորդ:

Ջուլանի ՄԿԻՎԱ

Կենսագրական տեղեկություններ

Զիդի Մաջիան ծնվել է 1962թ., ՉԺՊ Սիչուան նահանգի արեւմուտքում՝ Յի մշակույթի բնօրրանի սրտում: Որպես անհատ ձեւավորվելով ու կայանալով Յի ցեղի նախկին առաջնորդի ընտանիքում, նա ստացել է չինարենի ու չինական մշակույթի համապարփակ կրթություն: 1982թ. ավարտել է Սաութուեսթի ազգերի համալսարանի չինարեն լեզվի եւ գրականության բաժինը: 20 տարեկանից սկսած իր բանաստեղծությունների շնորհիվ արժանացել է պետական մրցանակների ու համընդհանուր ճանաչման եւ արագորեն դարձել բանաստեղծների ու գրողների առաջատար ներկայացուցիչներից մեկը Զինաստանի Ժողովրդական Հանրապետությունում: Նա եզակի է այն առումով, որ արժանացել է կառավարության գովասանքին՝ փոքրամասնությունների եւ Հանրապետության միջեւ սերտ կապեր ստեղծելու ջանքերի համար, եւ այն բանի համար, որ պետական բարձր պաշտոնը չի խանգարում նրա գրական

ձգտումներին եւ չի չեզոքացնում նրա բանաստեղծական փայլը:

Ջիդի Մաջիան ամենասիրված քնարական բանաստեղծներից է եւ թերեւս գրական ու մշակութային խնդիրների լավագույն հանրային խոսնակը Չինաստանում:

Նրա գրական գործունեությունը շարունակվում է ավելի քան 30 տարի, հրատարակել է բանաստեղծությունների եւ արձակ գործերի 4 ժողովածու տասնյակ լեզուներով:

Ջիդի Մաջիան ներկայումս զբաղեցնում է մի շարք կարեւոր պաշտոններ.

Ցինհայ նահանգի կառավարության՝ մշակութային ժառանգության, կրթության, հեռուստատեսության եւ ռադիոյի, հրատարակչության եւ տեղեկատվության բաժնի ղեկավար,

Ցինհայ լճի պոեզիայի միջազգային փառատոնի տնօրեն,

Չինաստանի բոլոր էթնիկ գրողների միության նախագահ,

Ոսկե Տիբեթյան եղջերու՝ պոեզիայի միջազգային փառատոնի տնօրեն:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԲԱՆԱՍԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ (Ք. Բայայանի թարգմ.).....	5
Ինքնադիմանկար.....	6
Երգ-աղոթք ցավի մասին.....	8
Կրակե բառեր.....	9
Վերջին լեզենդ.....	11
Նուսահապության ու հույսի միջեւ.....	12
Նյութսուն խոսում է կրակի լեզվով.....	14
Ուրիշ ճանապարհ.....	15
Ժողվրդական երգ.....	16
Քնի լարը.....	17
Պապասխան.....	19
Մոր ձեռքը.....	20
Նին փավիղ պապրասպողը.....	22
Իմ ցանկությունը.....	26
Անսպով հոգի ուղարկող սուրբ գիրքը.....	28
Գանյիլադայի սարի այծերը.....	29
Տոհմի ռիթմը.....	30
Երկիր.....	31
Ռապսոդիա սեւի մեջ.....	33
Քարի կտորներ.....	36
Սարերի սրվերները.....	37
Նին երկրի հոգիները.....	38
Դառը հնդկացորեն.....	39
Անպեսանելին.....	40
Արթուն հսկել բիմոյին.....	41
Բիմոյի ձայնը.....	43
Ցանկություններ վերադարձող ասպղերի փառապոնին.....	44
Բյութուոյի աղջիկը.....	46
Նեռավոր լեռներ.....	48
Սպիտակ աշխարհ.....	50
Անպեսանելի ալիք.....	51
Նայրենի քաղաքը՝ դիակիզման հող.....	52
Արեւ.....	54

Բյուրուտ աղջկան.....	55
Անպառն ու որսորդի մոմի կաթիլը.....	56
Լյուքի լիճը.....	58
Դուլոքստ պար.....	60
Երգ մայրիկին.....	61
Աշնան փնփրփուք.....	64
Էպոսն ու մարդը.....	66
Շալո գեպը.....	67
Դեջի շալո՝ իմ հայրենի եզերք.....	68
Սպասում.....	69
Ծեր երգչուհին.....	70
Գույներ.....	71
Ինչ-որ մեկը հարցնում է.....	72
Նանգիսար.....	73
Նաղորդագրություն.....	74
Աշնանային օր.....	75
Նիսուսն ու գեներալը.....	76
Բուդդայական վանքը Լայրն սարի վրա.....	77
Աշխարհի ողջույնի գրանշումները.....	79
Երեխան ու որսորդի թիկունքը.....	80
Երեխան ու անպառը.....	82
Մտոք.....	84
Եղջերուի սուլիչը.....	86
Ներոսի հանգույցն ու որսորդը.....	88
Գինովանալով.....	90
Վերջին հարբեցողը.....	91
Թող եղնիկը շրջվի ու գնա.....	92
Երկրային պար.....	93
Աղոթք-երգ՝ փեղաբնիկներին.....	94
Օքիֆֆիի հայրենիքը.....	96
Ներադարձ հայացք 20-րդ դարին.....	97
Նիշելով երիտասարդությունը.....	101
Երախարագիություն՝ բարի հողին.....	103
Ազատություն.....	105
Այսպես եմ լսում.....	106
Ես խոսարվանում եմ որ սիրում եմ այս քաղաքը.....	107
Ձոն աշխարհի գետերին.....	110
Իմ հուշերի փոքրիկ գնացք.....	113

Այցելելով Դանթեին.....	115
Մազեր.....	116
Նիշիր այս ժամանակը.....	117
Ովքե՛ր եք դուք.....	119
Ջրի ու կյանքի գյուպը.....	121
Թիյավանոք.....	122
Իրական պատկեր.....	124
Ռոզա փափկը.....	125
Ալպակա.....	127
Ննդկացու կոկա.....	128
Քոնդոր՝ սուրբ թռչուն.....	129
Կանաչուփա ծաղիկը.....	130
Շիկնած ածուխ բուխարիում.....	131
Ինքնություն.....	133
Մեկ բանաստեղծություն, երկու փարբերակ.....	135
Սեւ գեպ.....	139
Աստղային դաշտ՝ Գանա Մանեի բուրգի վերելում.....	140
Ես գրում եմ իմ բանաստեղծությունները երկնքի ու երկրի միջև.....	145
Մեր հայրերի սերնդից.....	149
Պոեզիայի ծագումը.....	153
Ջուզեպպե Ունգարեպրիի բանաստեղծությունները.....	155
Աշխարհի ճամփորդը.....	157
Քո գերեզմանին.....	159
Կարիք չկա որ ներես.....	160
Ես այստեղ եմ եւ քեզ եմ սպասում.....	162
Մի ծառ Ջիլո Բյություն.....	163
Քո բույրը.....	165
Ճերմակ ընծառյուծ.....	168
Մասնավրված «ես»-ը.....	170
Գեպ՝ ժամանակի միջով.....	172
Սքվեր.....	174
Օրն անպայման կգա.....	175
Ցեզար Վալեջոյի գերեզմանին.....	177
Մայրիկին.....	179
Նարցում.....	181
Անմահ մուսա.....	182
Մարինա Յվեփատեային.....	184

Կրակի ասպված.....	186
Սիրո կարոտ.....	187
Լռություն.....	189
Ձայնի փեսակ.....	191
ԵԼՈՒՅԹՆԵՐ (Ա. Աթաբեկյանի թարգմ.).....	199
Տարբեր ազգերի գրականությունների ընդհանրությունը գլոբալիզացիայի համափառում.....	200
Ձգարելով ոչնչացնել հոգեւոր անկման համընդհանուր միություն.....	209
Չինական բանաստեղծական գիրը համաշխարհային գրականության համափառում.....	212
Բազմակարծության ժամանակակից մշակույթը եւ գրողի մարդասիրական զգացումը.....	223
Բանաստեղծի անհատական գիրն ու մարդկության առաջ կանգնած ընդհանուր պատասխանատվությունը.....	262
Պոեզիան՝ որպես առասպելի եւ ուրույնի բանալի.....	267
Պոեզիան կարող է ավելի մեծ ազդեցություն ունենալ մարդկային հասարակության մեջ.....	272
Չինացի բանաստեղծի աֆրիկյան բարդույթը.....	275
Դիցաբանությունը՝ որպես «Տիեզերքի երգ եւ ոլորտների երաժշտություն».....	284
Մենք դեռ այսօր էնք. ինքնամաքրան ակտ՝ հանուն մարդկության.....	299
ՆԱՎԵԼՎԱԾ.....	306
Նավարքի համակարգի հեռանկարը ժամանակակից աշխարհում (Դենիս Մայն).....	307
Պոեզիան՝ Չինաստանի մշակութային վերածննդի գործիք եւ վկա (Ֆրանսուա Ռոյ).....	316
Բանաստեղծ եւ մշակութային գործիչ (Զոլանի Մկիվա).....	324
Կենսագրական փոփոխություններ.....	327

Ջիդի ՄԱՋԻԱ

ՆՐԵՂԵՆ ԽՈՍՔԵՐ

Բանասարեղծություններ եւ էսսեներ

Թարգմանիչներ՝

Քրիստինե ԲԱԼԱՅԱՆ
Ասպրդիկ ԱԹԱԲԵԿՅԱՆ

Չինարենից անգլերեն թարգմանությունները՝
Դենիս ՄԱՅՆԻ

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ 2015

Խմբագիր՝ Հ. Ալեքսանյան
Սրբագրիչ՝ Թ. Մաթեոսյան
Էջադրումը՝ Մ. Ավանեսյանի
Կազմի ձեռավորումը՝ Մ. Դրավյանի

Թուղթը՝ օֆսեթ, չափսը՝ 60x84 1/16: Ծավալը՝ 21 տպ. մամուլ
Տպաքանակը՝ 1000:

Տպագրվել է «Դիզակ պլյուս» հրատարակչության տպարանում
ԼՂՀ, Ստեփանակերտ, Հ. Հակոբյան 25

一个学术性教育性
出版机构

网址: <http://www.fltrp.com>

PUBLISHING RESEARCH AND
TEACHING OF FOREIGN LANGUAGES (BEIJING)
«Օտար լեզուների ուսուցման եւ հետազոտությունների
հրատարակչություն» (Պեկին, Չինաստան)

Ոգի-Նաիրի
Vogi-Nairi

Էլ. հասցե՝ vogi.nairi@mail.ru
Քեռ.: +37497252323

«ԳեՂարմ» հանդեսի մատենաշարով լույս են տեսել

«Թատերախաղեր Արեւմտյան գրականությունից»-
2010

Իոսիֆ Բրոդսկի. «Տեղատարափի շաչյունը» - 2011
Մ. Բախտին. «Դոստոեւսկու պոետիկայի
խնդիրները» - 2012

«Սիրիուսի սրնգահարները»/Վ.Խլեբնիկով,
Ն.Գումիլյով, Վ.Խոդասեւիչ/ - 2012

Սերգեյ Դովլաթով. «Միայնակների երթը» - 2012

Յուրի Լոտման. «Միֆ.Անուն.Մշակույթ» - 2012

Վառլամ Շալամով. «Կոլիմյան պատմվածքներ»-
2012

Ժարկո Միլենիչ. «Լեոնը՝ հրաշագործի աշակերտը»-
2013

Պավել Ֆլորենսկի. «Իկոնոստաս» - 2014

Ռուս կոնցեպտուալ պոեզիա/ Դ.Պրիգով,
Վ.Նեկրասով, Լ.Ռուբինշտեյն/ - 2014

Յենրիխ Սապգիր. «Ձուգահեռ մարդը» - 2014

Վասիլի Գրոսման. «Կյանք եւ ճակատագիր» - 2014

«Կամուրջների խռովությունը.
մետամետաֆորիստներ» - 2015

Ալեքսանդր Սոլժենիցին. «Մատրյոնայի կալվածքը»-
2015

Անդրեյ Պլատոնով. «Չեւենգուր. Գուբը.
Պատմվածքներ» - 2015

Արդի ռուսական վերլիբը (անթոլոգիա) - 2015

Չինաստանի մշակույթի քրեստոմատիա - 2015